

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

Τμήμα Κοινωνικής Θεολογίας & Θρησκευολογίας

ΠΜΣ: Θεολογία & Κοινωνία
Καινή Διαθήκη

Διπλωματική Εργασία

**«Η «ανταγωνιστικότητα» των μαθητών Πέτρου και
Ιωάννη στο κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο μέσα από το πρίσμα
της οργανωσιακής συμπεριφοράς και διοίκησης»**

Κωνσταντίνα Ροδιά
ΑΜ: 16111

Επιβλέπων καθηγητής: Κος Σωτήριος Δεσπότης

Αθήνα, Φεβρουάριος 2020

ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΗ
ΣΤΟΝ ΠΑΤΕΡΑ ΜΟΥ
ΑΠΟ ΤΟΝ ΟΠΟΙΟ ΕΜΑΘΑ
ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ
ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

Βλέπω πολλούς να ανταγωνίζονται και να τρέχουν απ' εδώ και από κει, δεν βλέπω όμως κανέναν να αγωνίζεται για την απόκτηση της αρετής.

Διογένης, 410-323 π.Χ., Κυνικός Φιλόσοφος

Περιεχόμενα

Περιεχόμενα.....	3
Πίνακας περιεχομένων σχημάτων	5
Πίνακας περιεχομένων πινάκων.....	6
Πρόλογος.....	7
Περίληψη.....	9
Abstract	10
Εισαγωγή	11
Κεφάλαιο 1 : Σχέσεις και συγκρούσεις συναδέλφων σε κοινό οργανωσιακό πλαίσιο	20
1.1 Εννοιολογική προσέγγιση οργανωσιακής Κουλτούρας.....	20
1.2 Η προσωπικότητα.....	25
1.3 Ορισμός συγκρούσεων.....	29
1.4 Δυναμική διαπροσωπικών συγκρούσεων	32
1.5 Τύποι συγκρούσεων.....	34
1.6 Αιτίες συγκρούσεων και αντιθέσεων.....	34
1.7 Διαδικασία συγκρούσεων.....	37
1.8 Συνέπειες και χρησιμότητα συγκρούσεων-αντιθέσεων	42
1.9 Τεχνικές αντιμετώπισης των συγκρούσεων.....	49
1.10 Τεχνικές διευθέτησης των αντιθέσεων.....	53
Κεφάλαιο 2 : Η Ηθική του Ανταγωνισμού στις Συναδελφικές Σχέσεις.....	58
2.1 Η Έννοια της Ηθικής.....	58
2.2 Ηθική συν-αδελφικών σχέσεων Παλαιάς Διαθήκης.....	59
2.3 Ηθική συν-αδελφικών σχέσεων στα ελληνορωμαϊκά χρόνια	63
2.4 Ηθική Καινής Διαθήκης για συν-αδελφικότητα σχέσεων.....	71
2.5 Η Χριστιανική Ηθική της Εργασίας.....	77
Κεφάλαιο 3 : Ο «Ανταγωνισμός» Των Μαθητών Πέτρου και «ηγαπημένου μαθητή» στο κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο.....	84
3.1 Χαρακτήρας του κατά Ιωάννην Ευαγγελίου και διαφορές με τα Συνοπτικά	84
3.2 Η γλώσσα του κατά Ιωάννην Ευαγγελίου	88

3.3 Συγγραφέας του κατά Ιωάννην Ευαγγελίου	89
3.4 Χρόνος, τόπος και σκοπός συγγραφής του κατά Ιωάννην Ευαγγελίου	92
3.5 Περιεχόμενο και παραλήπτες του κατά Ιωάννην Ευαγγελίου	93
3.6 Κριτική κειμένων των Περικοπών	95
3.7 Ποιητική μορφή κειμένων «Ο ανταγωνισμός των μαθητών Πέτρου και Ιωάννη»	99
3.8 Πίνακας διά-δρασης κειμένων των Περικοπών	102
3.9 Πλοκή περικοπών του κατά Ιωάννην με την πυραμίδα του Freytag.....	104
3.10 Ερμηνεία-Μετάφραση περικοπών.....	105
Κεφάλαιο 4 : Ο Ανταγωνισμός στις Συναδελφικές Σχέσεις στην Παλαιά Διαθήκη και στους Εκκλησιαστικούς Συγγραφείς Και Πατέρες.....	109
4.1 Παράλληλα κείμενα περικοπών Ιωάν. 20: 1-10 & Ιωάν. 21: 15-23 με κείμενα Παλαιάς Διαθήκης	109
4.2 Ερμηνευτικές προσεγγίσεις σύγχρονων μελετητών για τη σχέση των μαθητών Πέτρου και «ηγαπημένου» στο κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο.....	112
4.3 Ερμηνευτική προσέγγιση περικοπής Ιωάν. 20: 1-10 σύμφωνα με Πατέρες και εκκλησιαστικούς συγγραφείς	115
4.4 Ερμηνευτική προσέγγιση περικοπής Ιωάν. 21: 15-23 σύμφωνα με Πατέρες και εκκλησιαστικούς συγγραφείς	122
Κεφάλαιο 5 : Συμπεράσματα	128
Βιβλιογραφία	138
Βιβλία και άρθρα.....	138
Διαδικτυακές πηγές.....	138
Παράρτημα.....	145

Πίνακας περιεχομένων σχημάτων

Σχήμα 1.1: Κοινωνική σύνθεση Οργανισμού.....	21
Σχήμα 1.2: Τρία επίπεδα της μοναδικότητας των πνευματικών χαρακτηριστικών της προσωπικότητας.....	22
Σχήμα 1.3: Επίπεδα Οργανωσιακής Κουλτούρας.....	25
Σχήμα 1.4: Παράγοντες που προσδιορίζουν την προσωπικότητα.....	26
Σχήμα 1.5: Ομοιότητες και διαφορές προσωπικοτήτων.....	27
Σχήμα 1.6: Μοντέλο προσωπικότητας κατά τον Guilford.....	28
Σχήμα 1.7: Τυπολογία συγκρούσεων στον Οργανισμό.....	31
Σχήμα 1.8: Παράθυρο Johari (Johari window), Μοντέλο αυτογνωσίας και αλληλο-κατανόησης.....	33
Σχήμα 1.9: Κλίμακα σφοδρότητας των συγκρούσεων.....	42
Σχήμα 1.10: Σχέση επιπέδων σύγκρουσης και απόδοσης.....	44
Σχήμα 1.11: Υπόδειγμα-Μοντέλο Σύγκρουσης.....	51
Σχήμα 3.1: Πυραμίδα δομής πλοκής ιστορίας κατά τον Freytag.....	104
Σχήμα 3.2: Τρίγωνο δομής πλοκής ιστορίας κατά τον Αριστοτέλη.....	105
Σχήμα 3.3: Freytag's Pyramid για περικοπή «Ανταγωνισμού των μαθητών Πέτρου και Ιωάννου» (κεφ.20, 1-10).....	148
Σχήμα 3.4: Freytag's Pyramid για περικοπή «Ανταγωνισμού των μαθητών Πέτρου και Ιωάννου» (κεφ.21, 15-23).....	148

Πίνακας περιεχομένων πινάκων

Πίνακας 1.1: Σχέση επιπέδων σύγκρουσης και απόδοσης*	45
Πίνακας 3.1: Διά-δραση κειμένου κεφ.20: 1-10	145
Πίνακας 3.2: Διά-δραση κειμένου κεφ.21: 15-23	147

Πρόλογος

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στα πλαίσια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Θεολογία και Κοινωνία» των Βιβλικών Σπουδών, με κατεύθυνση Καινή Διαθήκη, του Τμήματος Κοινωνικής Θεολογίας και Θρησκευολογίας του Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Στο όμορφο ταξίδι πλεύσης εντός του Μεταπτυχιακού Προγράμματος είχα την ευκαιρία να αναζητήσω σε μεγαλύτερο εύρος και βάθος τους πνευματικούς θησαυρούς που αναδύονται από τα Βιβλικά Κείμενα. Ζώντας ταυτόχρονα σε μια κοινωνία που έχει ως κύρια έκφρασή της τον ανταγωνισμό μεταξύ των συνανθρώπων γενικά αλλά και ειδικότερα μεταξύ των συναδέλφων που συναντώνται σε ένα κοινό οργανωμένο χώρο, τέθηκε το ερώτημα αν εντός της Βίβλου έχει αντιμετωπιστεί αντίστοιχο θέμα «ανταγωνισμού» μεταξύ κάποιων προσώπων. Καθοριστικός παράγοντας στάθηκε και η σύσταση του καθηγητή μου κύριου Σ. Δεσπότη, ο οποίος με παρότρυνε να ερευνήσω και να επιλέξω το συγκεκριμένο θέμα, για την ύπαρξη ή όχι «ανταγωνισμού» μεταξύ των μαθητών του Κυρίου, Πέτρου και «ηγαπημένου μαθητή» στο κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο. Αυτό που μου κίνησε ιδιαίτερα το ενδιαφέρον ήταν ότι αρχικά μου φαινόταν αδιανόητο να υπάρχει κάποιος ανταγωνισμός μεταξύ μαθητών, οι οποίοι βρίσκονταν στο στενό κύκλο του Κυρίου. Γι' αυτό το λόγο αναζήτησα τη συμβολή μιας άλλης επιστήμης, της Οργανωσιακής Συμπεριφοράς και Διοίκησης, η οποία έχει ασχοληθεί κατεξοχήν με το θέμα των Συγκρούσεων, και από την οποία αντλήσαμε τα επιστημονικά κριτήρια για να οριοθετήσουμε την ύπαρξη ή όχι «Ανταγωνισμού» μεταξύ των μαθητών.

Θεωρώ ότι το υπό πραγμάτευση θέμα δίνει απαντήσεις γύρω από τις Συγκρούσεις, όχι μόνο των δύο μαθητών του κατά Ιωάννην Ευαγγελίου, αλλά επίσης δίνει τα επιστημονικά κλειδιά για να ερμηνεύσουμε «ανταγωνιστικές» συμπεριφορές κι άλλων βιβλικών φιγούρων.

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους όσους συνέβαλαν στην εκπόνηση της διπλωματικής μου εργασίας. Πρώτον απ' όλους θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κο. Σ. Δεσπότη, ο οποίος όχι μόνον είχε την τυπική επίβλεψη της εργασίας μου, αλλά ως άλλος Μέντωρ του εμπιστευτήκα την καθοδήγησή μου σε έναν από τους πιο δύσκολους επιστημονικά χώρους. Εκείνος με οδήγησε με υπομονή, θέτοντάς μου ως

πυξίδα τα επιστημονικά κριτήρια, σε μονοπάτια που ανέτελλε το φως της γνώσης. Στάθηκε πραγματικά, παρ'όλες τις πολλές ευθύνες που τον κατέκλυζαν, άοκνος αρωγός κι αέναος εμπνευστής της προσπάθειας μου. Αισθάνθηκα ότι με εμπιστεύθηκε και η χαρά μου θα ήταν να μη τον διαψεύσω.

Επιπρόσθετα, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον καθηγητή μας κο. Α.Αντωνόπουλο, που αποτελεί και το δεύτερο μέλος της Τριμελούς Επιτροπής, διότι με υπομονή μας ενθάρρυνε να τρέχουμε τον όμορφο στίβο της θεολογικής επιστήμης, εμπυχνώνοντάς μας διαρκώς και παραβλέποντας τις αδυναμίες μας. Οι βιωματικές εκπαιδευτικές μας συναντήσεις, οι γόνιμες συζητήσεις και οι συμβουλές του θα αποτελέσουν προσωπική παρακαταθήκη για την επιποθούμενη περαιτέρω επιστημονική μου πορεία. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Καθηγητή κο. Σπυρίδωνα Τσιτσίγκο, ο οποίος αποτελεί το τρίτο μέλος της Επιτροπής.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους γονείς μου, οι οποίοι κράτησαν άσβεστη τη θεολογική σπίθα παιδιόθεν μεταδίδοντάς τη σε εμάς τους ίδιους. Και η σπίθα αυτή είχε τη δύναμη να μείνει αναμμένη, ακριβώς επειδή έγινε βίωμα από τον πόνο της προσφυγικής τους καταδίωξης από τα νοσταλγικά χρώματα της Ίμβρου μέχρι και τον πόνο να γεννήσουν και να μεγαλώσουν δώδεκα παιδιά. Το ρητορικό ερώτημα λοιπόν είναι πώς μπορεί κάποιος να μην ακούσει και να μην αισθανθεί μέσα από τέτοια παιδικά βιώματα την αληθινή θεολογία;

Ακολουθώς, θα ήθελα να ευχαριστήσω και την ευρύτερη πολυπληθή οικογένειά μου, μέσα από την οποία έμαθα να αγωνίζομαι συνεχώς και να αντιλαμβάνομαι ότι οι δυσκολίες είναι απαραίτητο κομβικό στοιχείο και σημείο στη ζωή μας, ώστε να έχουμε τη δυνατότητα να αγγίζουμε επόμενες κρυφές κορυφές.

Τέλος, δεν μπορώ να μην ευχαριστήσω καρδιακά τον αγαπημένο μου σύζυγο, Βασίλειο, ο οποίος με στήριξε για να φέρω εις πέρας την εργασία που απαιτούσε πολύ χρόνο, αλλά και στηρίζοντας την προσπάθεια αυτή με την υπομονή του. Τα αγαπημένα μου πέντε παιδιά, τα οποία με το χαμόγελο και την αγάπη τους εμπνέουν την καθημερινότητά μου και μου προσφέρουν τη δύναμη να αγωνίζομαι κι εν τέλει να ολοκληρώνω στόχους, που δημιουργούν τις προϋποθέσεις για την αναμενόμενη δική τους επιτυχημένη πορεία στη ζωή.

Περίληψη

Οι συγκρούσεις μέσα στα πλαίσια λειτουργίας μιας ομάδας και των κοινωνικών αλληλεπιδράσεων των μελών μεταξύ τους είναι αναπόφευκτες. Η μελέτη αυτή έχει ως βασικό σκοπό να εστιάσει στη διερεύνηση της ύπαρξης «Ανταγωνισμού» στη σχέση των δύο μαθητών Πέτρου και «ηγαπημένου μαθητή» μέσα στο κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο και ειδικότερα στις περικοπές Ιωάν.20:1-10 & Ιωάν.21:15-23, με τη διεπιστημονική συνδρομή της Οργανωσιακής Συμπεριφοράς και Διοίκησης. Επίσης, να εξεταστεί υπό ποια αίτια μπορεί να διαμορφωθεί πλαίσιο συγκρούσεων, και ακόμη, ποια είναι τα αποτελέσματα που επιφέρουν οι συγκρούσεις. Η επιστημονική μεθοδολογία που επιλέχθηκε στην παρούσα μελέτη είναι η βιβλιογραφική ανασκόπηση στο σχετικό θέμα περί Συγκρούσεων από την άποψη της Οργανωσιακής Συμπεριφοράς, αλλά και από την πλευρά της Πατερικής ή Εκκλησιαστικής Θεολογίας. Επίσης, για την επιστημονική προσέγγιση των Βιβλικών Κειμένων ακολουθήθηκε η ιστορικοκριτική και συγχρονική μέθοδος ερμηνείας τους. Τα συμπεράσματα κατέδειξαν ότι στη μεν πρώτη περικοπή Ιωάν.20:1-10 έχουμε στοιχειοθέτηση των περισσοτέρων αιτιών για πρόκληση σύγκρουσης. Η σύγκρουση είναι λειτουργική και σε τέτοιο βαθμό, ώστε να μη δημιουργείται στασιμότητα, αλλά να τονώνεται η δημιουργικότητα, να εκτονώνεται η ένταση, να αυξάνεται η παραγωγικότητα και να δημιουργούνται συνθήκες για αλλαγή και για καινούρια δεδομένα. Επίσης το αποτέλεσμα της σύγκρουσης είναι ενωτικό κι όχι διαλυτικό για τους ίδιους αλλά και τους υπόλοιπους μαθητές. Συνεργάζονται και οι δύο μαθητές στα πλαίσια μιας κατάστασης «Κερδίζω-Κερδίζω» (win-win situation). Η σύγκρουση των δύο μαθητών έχει επίκεντρο την εργασία ή το έργο (task conflict) και όχι τις διαπροσωπικές σχέσεις (relationship conflict). Στην περικοπή Ιωάν.21:15-23, διαφαίνεται κάποια σύγκρουση, στη διαδικασία (logistics) της εργασίας ή του έργου (process conflict). Όμως η κομβική και διορατική παρέμβαση του Χριστού ως αληθινού Ηγέτη προλαμβάνει περαιτέρω ανταγωνιστικότητα και δεν έχουμε ούτε σε αυτή την περίπτωση εξέλιξη της σύγκρουσης σε σύγκρουση σχέσεων.

Λέξεις-Κλειδιά: Καινή Διαθήκη, Ανταγωνισμός, Συγκρούσεις, Πέτρος, Ηγαπημένος μαθητής, Κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο, Δ' ευαγγέλιο

Abstract

Conflicts in the functional framework of a group and of the social interactions among its members are inevitable. The main purpose of this study is to investigate the presence of “Competition” in the relationship between the two disciples, Peter and the “Beloved Disciple”, into John’s Gospel and more specifically into the passages of John 20:1-10 & John 21:15-23, with the interdisciplinary assistance of Organizational Behavior and Management. Also, it will be considered under which causes a conflict context may be provoked and even more, the effects of the conflicts. The chosen scientific methodology in this study is the bibliographic review regarding conflicts under the view of Organizational Behavior, but also from the perspective of Patristic or Ecclesiastical Theology. Additionally, for the scientific approach of the Bible texts, the historical and contemporary method of interpretation was followed. The conclusions showed that in the first passage of John 20:1-10 we have documented most of the conflict’s causes. Conflict is functional at such a level that does not create stagnation, while creativity is stimulated, tension is relieved, productivity is increasing and new circumstances are created focusing on change and new data. The result of this functional conflict is unifying and not dissolving not only for these two disciples but also for the other disciples, too. Both disciples work together in a win-win situation. The conflict between the two students focuses on the task conflict rather than on the relationship conflict. In John 21:15-23 seems that there is some conflict in the process logistics of work. But Christ as a true Leader who has a nodal and a visual intervention prevents further competitiveness and even in this case the conflict is not evolving into conflict of relations.

Keywords: New Testament, Competition, Conflicts, Peter, Beloved Disciple, John’s Gospel, Gospel IV

Εισαγωγή

Κάνοντας μια βιβλική ανασκόπηση για την ύπαρξη ανταγωνισμού μεταξύ αδελφών, φίλων ή και συντρόφων, διαφαίνεται ότι το συγκεκριμένο φαινόμενο αρχίζει να εμφανίζεται ήδη από το πρώτο Βιβλίο της Παλαιάς Διαθήκης, αυτό της *Γενέσεως*, και συγκεκριμένα από την πτώση του ανθρώπου κι έπειτα. Ειδικότερα, όταν οι άνθρωποι στον Παράδεισο θέλουν να γίνουν σα θεοί, χωρίς όμως να συνδέουν την αγιότητά τους με τον ίδιο τον Θεό, αλλά με μια μονόδρομη κι αυτόνομη πορεία γεύσεως των καρπών του καλού και του κακού, τότε οδηγούνται σε μια αποξένωση και διάσταση από τον Δημιουργό τους. Κατά συνέπεια και συνέχεια, η αποξένωση αυτή οδηγεί σε αποξένωση και απομόνωση ακόμη και από τον συνάνθρωπο, που προτέρως είχε τέλεια συνύπαρξη, αλλά γενικότερα και από την υπόλοιπη φύση¹. Άρα, από τις απαρχές της ύπαρξής του, το ανθρώπινο γένος προσθέτει με δική του θέληση ως «ξένο» δομικό του στοιχείο την αποξένωση, η οποία με τη σειρά της αποτελεί προϋπόθεση του στοιχείου του ανταγωνισμού και της σύγκρουσης.

Ως συνέχεια αυτής της σύγκρουσης και ανταγωνιστικότητας στην Παλαιά Διαθήκη θα δούμε να κληροδοτούνται οι συνέπειες του ανταγωνισμού ήδη από την πρώτη γεννιά του Αδάμ και της Εύας, με τον αποτρόπαιο φόνο του Κάιν, ο οποίος έφθασε στο σημείο να φονεύσει τον ίδιο του τον αδελφό, τον Άβελ. Επήλθε λοιπόν, εξαιτίας αυτής αποξένωσης η πρώτη φονική πράξη από άνθρωπο πάνω στη γη. Αρκετά ακόμη περιστατικά από την Παλαιά Διαθήκη έρχονται να αναδείξουν το μέγεθος αυτής της συγκρουσιακής σχέσης του ανθρώπου με τον Θεό και τον συνάνθρωπο. Κάποια από αυτά που μνημονεύονται και στην παρούσα εργασία είναι η γεμάτη ανταγωνισμό αδελφική, κατά τα' άλλα, σχέση του Ησαύ με τον Ιακώβ. Επίσης, η σχέση ανταγωνισμού έως και ακραίας ζηλοτυπίας που εκφράζεται από τους υιούς του Ιακώβ προς τον αδελφό τους τον Ιωσήφ τους οδηγεί να φθάσουν μέχρι και στο σημείο να εκποιήσουν τον ίδιο τον αδελφό τους. Αλλά και ο Σαούλ βλέποντας τη δόξα του Δαβίδ να μεγαλώνει, αισθανόμενος ότι μπορεί να φθίνει η δική του αίγλη, εκφράζει φθόνο προς το πρόσωπό του τελευταίου, που φθάνει στο άκρο της απόπειρας εξόντωσής του.

---

¹ Γέν. 3: 3-5

Η πορεία, που εξοβέλισε τον άνθρωπο από την «εκ κατασκευής» του ενωτική πορεία προς τον Θεό-Πατέρα και προς τον συνάνθρωπο, ήταν απόλυτα επιλογή προσωπικής του ελευθερίας στα πλαίσια του αυτεξουσίου του. Η ελευθερία αυτή, που συνδέθηκε με την ανυπακοή του ανθρώπου προς τον Θεό τον οδήγησε να γευθεί τους καρπούς της αποξένωσής του. Ο Θεός ως Πατέρας όμως, παρέδωσε στο όρος Σινά τη Διαθήκη Του προς τον άνθρωπο. Οι εντολές Του αποτελούσαν τους οδοδείκτες για να ξαναβρεί ο άνθρωπος το δρόμο της επιστροφής και της επανένωσής του με Εκείνον, τον συνάνθρωπο και την υπόλοιπη κτίση. Αρκούσε μόνον ο άνθρωπος να υπακούσει στο θέλημα του Θεού μέσω της τήρησης των Εντολών Του και θα ανακάλυπτε τη Ζωή. Αυτή η Πρώτη Διαθήκη που παρέδωσε ο Θεός στους ανθρώπους και συνοψίζεται στον Δεκάλογο, αποτέλεσε τη βάση της Ηθικής για τη συναδελφία στην Παλαιά Διαθήκη.

Στην Καινή Διαθήκη ως συνέχεια της Πρώτης Διαθήκης, ο Χριστός έρχεται με την σάρκωσή Του και τη Θυσία Του, να επικυρώσει ως βασική ηθική αξία την αδελφικότητα. Η αγάπη προς τους εχθρούς και ξένους αποτελεί βασικό συστατικό στοιχείο ταυτότητας των χριστιανών. Ο ίδιος ο Κύριος μάλιστα, όταν ερωτάται ποια είναι η μέγιστη εντολή στο Νόμο αναφέρει ρητά : *«ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου. αὕτη πρώτη ἐντολή. καὶ δευτέρα ὁμοία, αὕτη ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν. μείζων τούτων ἄλλη ἐντολή οὐκ ἔστι.»*². Ο άνθρωπος ακολουθώντας την επιταγή της νέας ηθικής που ξεδιπλώνεται στην Καινή Διαθήκη, καλλιεργεί την αγάπη, η οποία του επιτρέπει να παραιτηθεί από το ρόλο του «ισχυρού» στις διαπροσωπικές του σχέσεις, να υπερβεί τα στενά όρια του εαυτού του και να ανοιχτεί και στον πλησίον του «ως εαυτόν». Έτσι, ως «καινός» και χριστοειδής άνθρωπος, ο αναγεννημένος εν Χριστώ, μεταβαίνει από τη συγκρουσιακή συνύπαρξή του με τον έτερο στην ανιδιοτελή αγάπη, η οποία κενώνεται και προσφέρεται για τον άλλον. Το πρότυπο αυτό το εμπνέεται ο χριστοειδής άνθρωπος από το αρχέτυπό Του, το οποίο σαρκώθηκε και θυσιάστηκε για το ανθρώπινο γένος, αλλά και από το «κοινωνικό» δόγμα της Αγίας Τριάδος.

Η παρούσα εργασία, με αφορμή την αναζήτηση βιβλικού ερείσματος στη δύσκολη ισορροπία που διέρχονται οι ανθρώπινες σχέσεις σε μια οργανωμένη ομάδα, μεταξύ

---

² Μάρκ. 12:30-31

συναδελφικότητας και ανταγωνιστικότητας, επιχειρεί να ξεδιπλώσει και να αναλύσει δράσεις, που αναπτύσσουν δύο σημαντικοί μαθητές από τον βασικό πυρήνα της χορείας των μαθητών του Χριστού, ο «ηγαπημένος μαθητής» και ο Πέτρος μέσα από πολύ συγκεκριμένες περικοπές. Ειδικότερα, αποπειράται να πραγματευτεί τον τρόπο της συναδελφικής τους συνύπαρξης ή ακόμη και να διερευνήσει αν σε κάποιες δεδομένες χωροχρονικές περιπτώσεις επήλθε μεταξύ τους «σύγκρουση», στο πλαίσιο της ανάλυσης των περικοπών Ιωάν. 20:1-10 και Ιωάν. 21:15-23 του Δ' Ευαγγελίου.

Η βιβλιογραφία για το κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο είναι εξαιρετική. Όσον αφορά τα κεφάλαια Ιωάν. 20:1-10 και Ιωάν. 21:15-23, μπορεί κάποιος μελετητής να βρει κατόπιν φιλόπονης έρευνας υποκεφάλαια ή μικρότερης ακόμη έκτασης αναφορές που γίνονται για την ύπαρξη ή όχι ανταγωνισμού μεταξύ Πέτρου και «ηγαπημένου μαθητή». Όμως δεν μπορεί να βρει εύκολα κάποιος βιβλιογραφική αναφορά, η οποία να φέρει αυτούσιο τον τίτλο περί «ανταγωνισμού των μαθητών».

Από τα αποτελέσματα της βιβλιογραφικής ανασκόπησης, αξιοσημείωτο κι ενδιαφέρον είναι ότι Πατέρες, όπως ο Ιωάννης Χρυσόστομος στο έργο *«Άπαντα των Αγίων Πατέρων, Ιωάννου Χρυσοστόμου Έργα, Υπόμνημα εις το κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο, Ομιλία ΠΕ' . τ.75»* και Κύριλλος Αλεξανδρείας στο *«Patrologia Cursus Completus, Series Graeca. τ.73. Migne, 1864»*, οι οποίοι ασχολούνται με την ερμηνεία του Κατά Ιωάννην Ευαγγελίου, δεν κάνουν απολύτως καμία ξεκάθαρη συζήτηση για ανταγωνισμό ή σύγκρουση μεταξύ των δύο μαθητών. Η συζήτηση αυτή ξεκινάει να γίνεται από τους σύγχρονους κυρίως εκκλησιαστικούς συγγραφείς.

Έτσι, μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο του κατά Ιωάννην Ευαγγελίου, υπάρχουν ερευνητές, όπως ο Käsemann με το έργο *«The testament of Jesus: A study of the Gospel of John in the light of chapter 17»*, ο Brown R. με το *«The Community of the Beloved Disciple: The Life, Loves and Hates of an Individual Church in New Testament Times»* και ο Bultmann R. με το έργο *«The Gospel of John: A Commentary»*, οι οποίοι συμφωνούν ότι υπάρχει μια ανταγωνιστικότητα μεταξύ των δύο χαρακτήρων, η οποία όμως αποδίδεται στον ανταγωνισμό που υπάρχει στις πρώτες χριστιανικές κοινότητες που είχαν διαμορφωθεί, ήτοι την Ιωάννεια Κοινότητα και την Κοινότητα του Πέτρου. Από την άλλη υπάρχουν ερευνητές, όπως ο Bokmuehl με το έργο του *«Simon Peter in Scripture and Memory: The*

New Testament Apostle In The Early Church», απ' όπου επιβεβαιώνεται με ισχυρό τρόπο ότι δεν υφίσταται κανένας ανταγωνισμός μεταξύ των δύο μαθητών. Επιπρόσθετα, ο Byers στο έργο του «*Theosis: The Fourth Gospel's Narrative Ecclesiology of Participation and Deification*» αιτιολογεί την ώθηση των ερευνητών να ανιχνεύσουν ενδοεκκλησιαστικό ανταγωνισμό, εξαιτίας του ότι έτσι αυτοί οι ίδιοι κατανοούν την αλληλεξάρτηση Πέτρου και «ηγαπημένου μαθητή».

Όσον αφορά το κεφάλαιο Ιωάν. 20:1-10, υπάρχουν οι εκκλησιαστικοί συγγραφείς, οι οποίοι συμφωνούν ότι υπάρχει ανταγωνισμός στην περικοπή. Πιο συγκεκριμένα, ο Keener αναφέρει ότι η κίνηση του Πέτρου να τρέξει πρώτος προς τον Τάφο και το ξεπέρασμά του από τον «ηγαπημένο μαθητή» είναι αξιοσημείωτη ως μία από τις πολλές συγκρίσεις μεταξύ των δύο συγκεκριμένων μαθητών, η οποία μπορεί να έχει τη βάση της σε ρητορική τεχνική. Αλλά και άλλοι μελετητές βλέπουν εκδήλωση ανταγωνισμού. Κάποιοι από αυτούς όμως, όπως ο Αγουρίδης στο έργο «*Το κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο, Β' Κεφ. 13-21*», ο Τζέρπος στο έργο «*Το Ιωάνναιο πρόβλημα, Συμβολή στη μελέτη της Ιωάννειας γραμματείας*», ο Byers A. στο «*Johannine Theosis: The Fourth Gospel's Narrative Ecclesiology of Participation and Deification*» και οι Bradford B. & Blaine Jr. στο «*Peter in The Gospel of John, The Making of an Authentic Disciple*» θεωρούν ότι ο ανταγωνισμός πιθανόν να έχει πραγματική βάση, η οποία εκφράζεται και σωματικά.

Από την άλλη πλευρά, κάποιοι άλλοι ερευνητές, όπως ο Bultmann R. στο έργο «*The Gospel of John: A Commentary*» και ο Aquinas T. στο «*Commentary on the Gospel of John Chapters 13-21*» που θεωρούν ότι η έκφραση του ανταγωνισμού έχει αλληγορική σημασία.

Λοιποί ερευνητές, όπως ο Bruce στο έργο του «*The Gospel of John: Introduction, Exposition and Notes*», ο Richard Bauckham στο έργο του «*Jesus and the Eyewitnesses: The Gospels as Eyewitness Testimony*» και ο Ridderbos H. στο έργο «*The Gospel according to John, A Theological Commentary*» θεωρούν ότι υπάρχει απλώς μια γρήγορη κίνηση προς τον Τάφο για να εξακριβώσουν το γεγονός και αποδίδουν ελάχιστη σημασία στο αν ο «ηγαπημένος μαθητής» τρέχει γρηγορότερα από τον Πέτρο.

Αντίστοιχα στο Ιωάν. 21:15-23, υπάρχουν ερευνητές, όπως οι Olshausen, Meyer και Keener στο «*The Gospel of John: A Commentary*. τ.Ι» που θεωρούν ότι η στάση διερωτήσεως του Πέτρου προς τον Ιησού για τον «ηγαπημένο μαθητή» με τη χαρακτηριστική ρήση «Κύριε, οὗτος δὲ τί;», ενώ του παραδίδει την ποιμαντική ευθύνη της Εκκλησίας, έχει ανταγωνιστικό κίνητρο. Τέλος, υπάρχουν και άλλοι, όπως ο Τρεμπέλας, ο οποίος στο πολύ σημαντικό έργο του «*Υπόμνημα εις το κατά Ιωάννην Ευαγγέλιον*» που θεωρούν ότι δε θεμελιώνεται ανταγωνισμός.

Οι μονογραφίες που αξιοποιήθηκαν για να προσεγγίσουμε τον Ορισμό των Συγκρούσεων, τις Αιτίες, τη Λειτουργικότητα και χρησιμότητα ή μη των Συγκρούσεων είναι κυρίως του Χυτήρη Λεωνίδα με την «Οργανωσιακή Συμπεριφορά», του Ζαβλανού με την «Οργανωτική Συμπεριφορά», οι οποίοι αναλύουν τους τρόπους με τους οποίους μπορούν τα συνεργαζόμενα μέλη μιας ομάδας να αναπτύξουν μεταξύ τους συμπεριφορές που εκφράζουν μια δυναμική πρόοδο της σχέσης τους. Βεβαίως υπάρχει και ποικίλλη επιπλέον βιβλιογραφία, η οποία αναλύει τη δυναμική των διαπροσωπικών σχέσεων, τη διαδικασία, τις συνέπειες και τη χρησιμότητα των Συγκρούσεων όπως του Robbins και Judge με την «Οργανωσιακή Συμπεριφορά: Βασικές Έννοιες και Σύγχρονες προσεγγίσεις», της Χατζηπαντελή με την «Διοίκηση Ανθρώπινου Δυναμικού», του Stephen Robbins με την «*Managing Organizational Conflict : A Non-traditional Approach*» και του Ronald Burke με την «*Methods of Resolving Interpersonal Conflict*», που αξιοποιήθηκε εποικοδομητικά, ώστε να βγάλουμε, κατά την άποψή μας, ασφαλή συμπεράσματα για το κεφάλαιο των Συγκρούσεων.

Η δική μας συνεισφορά στη συγκεκριμένη εργασία είναι να δώσουμε τη διεπιστημονική άποψη της Οργανωσιακής Συμπεριφοράς και Διοίκησης πάνω στο επίμαχο θέμα των συγκρούσεων και του ανταγωνισμού, κάνοντας μια βιβλιογραφική ανασκόπηση αρχικά και συγκρίνοντας εν τέλει τα εξαγόμενα, ώστε να αποφασίσουμε αν υπήρχε ανταγωνισμός μεταξύ των μαθητών και σε τι επίπεδο βρισκόταν. Έτσι, θα προσεγγίσουμε από μια άλλη επιστημονική πλευρά την ύπαρξη ή όχι του «ανταγωνισμού» των μαθητών του Κυρίου. Η προσπάθεια αυτή αποβλέπει στο να προσδώσει στο συγκεκριμένο θέμα του ανταγωνισμού μια οπτική προσέγγιση, όπως δεν έχει ως τώρα ξανασυμβεί και αυτή είναι η μεγάλη συμβολή της δικής μας εργασίας στον επιστημονικό χώρο της θεολογίας.

Σκοπός λοιπόν αυτής της ανάλυσης κι έρευνας είναι να εξεταστεί, αν προκύπτουν κάποια διαφαινόμενα στοιχεία ανταγωνισμού ή σύγκρουσης στην έκφραση των χαρακτήρων των δύο μαθητών Πέτρου και «ηγαπημένου μαθητή» μέσα στις περικοπές Ιωάν.20:1-10 & Ιωάν.21:15-23 του κατά Ιωάννην Ευαγγελίου από την οπτική της Οργανωσιακής Συμπεριφοράς και Διοίκησης. Για να απαντηθεί αυτό το κεντρικό ερευνητικό ερώτημα, είναι απαραίτητο να διέλθει η έρευνά μας μέσα από τη μελέτη κι άλλων επιμέρους ερευνητικών ερωτημάτων.

- Πρώτον, αν οι συναδελφικές συγκρούσεις είναι θεμιτές, σύμφωνα με την οπτική της επιστήμης της Οργανωσιακής Διοίκησης. Ποιο είδος συγκρούσεων είναι θεμιτό; Επίσης, υπό ποια αίτια μπορούν να διαμορφωθεί πλαίσιο συγκρούσεων; Και ακόμη, ποια είναι τα αποτελέσματα που επιφέρουν αυτές οι συγκρούσεις;
- Δεύτερον, ποια είναι η προσέγγιση και η θέση των Πατέρων της Εκκλησίας και των Εκκλησιαστικών Συγγραφέων για τις σχέσεις των δύο μαθητών αλλά και για τον ανταγωνισμό γενικότερα;

Η δομή της εργασίας αυτής όπως αναπτύσσεται, επιδιώκει να αναδείξει κάποιες πιθανές απαντήσεις στα παραπάνω ερευνητικά ερωτήματα. Προς τούτο, η εργασία δομείται στα ακόλουθα επιμέρους κεφάλαια:

Στο 1^ο Κεφάλαιο αναπτύσσεται το πώς θεωρούνται οι ανθρώπινες και συναδελφικές συγκρούσεις σύμφωνα με την προσέγγιση που γίνεται από τον επιστημονικό κλάδο της Οργανωσιακής Συμπεριφοράς και Διοίκησης. Αν δηλαδή οι συγκρούσεις είναι θεμιτές, αλλά και αν είναι λειτουργικές ή δυσλειτουργικές για τον σκοπό του έργου. Επίσης, αναλύονται τα αίτια αλλά και οι θετικές ή αρνητικές συνέπειες των συγκρούσεων.

Στο 2^ο Κεφάλαιο ξετυλίγεται η οπτική της ηθικής της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης ως ουσιαστική πρόταση για την αληθινή συναδελφική σχέση. Η ηθική της Βίβλου έρχεται να καταθέσει προτάσεις για το ξεπέρασμα κάθε αποξενωτικής, απομονωτικής και ανταγωνιστικής συσχέτισης με τον έτερο.

Στο 3^ο Κεφάλαιο αναλύονται συστηματικά και οι δύο περικοπές του κατά Ιωάννην Ευαγγελίου. Ερευνάται το χωροχρονικό πλαίσιο που συγγράφηκε το Δ' ευαγγέλιο, αλλά ακόμη και ποιος εικάζεται ότι είναι ο συγγραφέας. Ασφαλώς προσεγγίζονται και

ερευνώνται τα βιβλικά κείμενα με μια ιστορικοκριτική προσέγγιση. Βασική πρόθεση του συγκεκριμένου Κεφαλαίου είναι να αναδείξει την κατά το δυνατόν καλύτερη σύγκλιση με το αρχικό κείμενο.

Στο 4^ο Κεφάλαιο ερευνάται συγχρονικά ο ανταγωνισμός με παράλληλα κείμενα της Παλαιάς Διαθήκης. Επίσης αναδεικνύουμε, μέσω της βιβλιογραφικής ανασκόπησης, τις θέσεις πατέρων, εκκλησιαστικών συγγραφέων, ακόμη και σύγχρονων θεολόγων ερευνητών για την ύπαρξη ή όχι ανταγωνισμού μεταξύ του Πέτρου και του «ηγαπημένου μαθητή».

Για να ερμηνεύσουμε την Αγία Γραφή πρέπει να γευθούμε την αποκάλυψη του νου, του ενδιαθέτου λόγου ώστε να αποκτήσουμε τη δυνατότητα πρόσβασης στην αλήθεια. Η ερμηνεία όμως των αγιογραφικών κειμένων δεν μπορεί να γίνει αυθαίρετα αλλά με όλους τους απαραίτητους ιστορικο-φιλολογικούς κανόνες, ώστε να μη διολισθήσουμε σε δικές μας εξηγήσεις και θεωρίες. Άρα, πρέπει να δούμε ένα κείμενο στο ιστορικό πλαίσιο της εποχής του και να προσπαθήσουμε να το μεταφέρουμε στη σύγχρονη πραγματικότητα χωρίς ουσιαστικές αλλοιώσεις. Θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι είναι το πρώτο σκαλί, ώστε να αποκτήσουμε πρόσβαση στις έννοιες και τις σημασίες των λέξεων του κειμένου.

Θεμέλιος λίθος όμως, για την ορθότητα της ερμηνείας των κειμένων είναι ο νους να μετέχει στο Νου του Κυρίου, καθώς και των Προφητών αλλά και όλων των Αποστόλων που παρήγαγαν τα ιερά κείμενα της Αγίας Γραφής. Έτσι, λοιπόν, η Αγία Γραφή δεν μπορεί να προσεγγισθεί μόνο με στοχασμό αλλά και με προσωπική εμπειρία του Θεού, ο οποίος είναι μυστήριο και απερίγραπτος και αποκαλύπτεται σε όποιον άνθρωπο Εκείνος θέλει. Οι άγιοι για παράδειγμα μετέχουν στο Άγιο Πνεύμα, άρα φθάνουν στη θέωση και γι' αυτό αποκτούν γνώση του Θεού μέσα από τις εμπειρίες τους. Οπότε με τις Θείες εμπειρίες τους, έχουν τη δυνατότητα ό,τι μπορούν να μας περιγράψουν να το περιγράφουν. Το Θείο όμως είναι άλλες φορές και μυστήριο ακατανόητο, είναι άλλες φορές και μυστήριο απερίγραπτο.

Η ορθόδοξη θεολογία όπως τη βίωσαν οι Πατέρες της Εκκλησίας είναι προσωπική από τον καθένα ξεχωριστά. Συνεπώς, η ορθόδοξη ερμηνεία των Γραφών πρέπει να ακολουθήσει την εμπειρική μεθοδολογία που ακολούθησαν και οι Πατέρες, οι οποίοι δε μιλούσαν στοχαστικά μόνον περί του Θεού αλλά μετέχοντας στην αποκάλυψη του μυστηρίου της Πεντηκοστής. Μεσ στην Εκκλησία υπάρχει πλούσια η Χάρη του Αγίου

Πνεύματος, όπου καθαρίζεται η ανθρώπινη νόηση, αναπτύσσεται η καρδιακή προσευχή, φωτίζεται και αγιάζεται τελικά ο ανθρώπινος νους και αποκτάει την εμπειρία του φωτισμού και της θεώσεως. Ο θεούμενος μπορεί έπειτα να ερμηνεύσει ορθά τις Άγιες Γραφές γιατί μετέχει στο ίδιο το Άγιο Πνεύμα που φώτισε και τους συγγραφείς της Αγίας Γραφής.³

Είναι σημαντικό όμως να υπάρχουν και κάποια άλλα γνωστικά χαρίσματα, τα οποία πρέπει να έχει ο ερμηνευτής για τη συστηματικοποίηση της Ερμηνευτικής⁴, ώστε να μπορέσει να συντονίσει το έργο της ερμηνείας και να μη δημιουργήσει σύγχυση. Η προσωπικότητα του ερμηνευτή με τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των πνευματικών του ευαισθησιών, των πολιτισμικών, εκκλησιαστικών και επιστημονικών του καταβολών παίζουν μεγάλο ρόλο. Εκτός όμως από τον σπουδαίο ρόλο που διαδραματίζει η προσωπικότητά του ερευνητή, σημαντικό ρόλο και αναγκαία προϋπόθεση παίζει η μέθοδος, μέσω της οποίας θα οδηγηθεί με επιστημονικό τρόπο στην εύρεση της καλύτερης, κατά το δυνατόν, απάντησης του ερευνητικού του στόχου.

Πιο συγκεκριμένα, στην παρούσα μελέτη η μεθοδολογία που χρησιμοποιείται είναι η βιβλιογραφική ανασκόπηση στο σχετικό θέμα περί συγκρούσεων από την άποψη της Οργανωσιακής Συμπεριφοράς και Διοίκησης, αλλά και από την πλευρά της Πατερικής ή Εκκλησιαστικής Θεολογίας. Με αυτή τη μέθοδο μπορούν να οργανωθούν τα επιστημονικά δεδομένα και να δούμε ποια είναι τα κρίσιμα ζητήματα. Βεβαίως, η οργάνωση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας δεν ταυτίζεται με την καταγραφή της, αλλά με την ομαδοποίηση δεδομένων και την εξαγωγή κοινών χαρακτηριστικών ανά ομάδα. Με τη μέθοδο αυτή παρουσιάζεται με δομημένο τρόπο, η οργάνωση της επιστημονικής περιοχής των συγκρούσεων, αλλά και των σχετικών υποπεριοχών, ώστε να μπορέσουμε να παραλληλίσουμε τα δεδομένα με την πιθανή σύγκρουση που ενδεχομένως εμφανίζεται στην έκφραση συγκεκριμένων συμπεριφορών των μαθητών του Κυρίου. Στη συνέχεια, ομαδοποιούνται και οι θέσεις των Εκκλησιαστικών Συγγραφέων και Πατέρων γύρω από

---

³ Ιερόθεος Ναυπάκτου, *Εμπειρική Δογματική της Ορθοδόξου Καθολικής Εκκλησίας*, 2η έκδ., τ. Α (Λεβαδεία: Ιερά Μονή Γενελίου της Θεοτόκου, 2011), σ.225.

⁴ Σωτήριος Δεσπότης, *Ο Κώδικας των Ευαγγελίων, Εισαγωγή στα Συνοπτικά Ευαγγέλια και Πρακτική μέθοδος Ερμηνείας τους*, 2η έκδ. (Αθήνα: Άθως, 2009), σ.338-345.

το ζήτημα της ύπαρξης σύγκρουσης μεταξύ των δύο μαθητών και βγαίνουν κάποια συμπεράσματα.

Τέλος, για την επιστημονική προσέγγιση των Βιβλικών Κειμένων ακολουθούμε την ιστορικοκριτική και συγχρονική μέθοδο ερμηνείας τους. Κανόνας για την συγκεκριμένη μεθοδολογία στάθηκε το υπόδειγμα που χρησιμοποίησε ο Δεσπότης στο σύγγραμμα «Ο Κώδικας των Ευαγγελίων»⁵, με συγκεκριμένες βασικές αρχές, ώστε να μπορέσουν ακολούθως να ερμηνευθούν σωστά τα κείμενα της Καινής Διαθήκης.

---

⁵ Δεσπότης.

Κεφάλαιο 1 : Σχέσεις και συγκρούσεις συναδέλφων σε κοινό οργανωσιακό πλαίσιο

1.1 Εννοιολογική προσέγγιση οργανωσιακής Κουλτούρας

Οργανωσιακή κουλτούρα είναι αυτό που αισθάνεται, ακούει, βλέπει, παρατηρεί κάποιος επισκεπτόμενος έναν Οργανισμό. Με άλλα λόγια είναι ο τρόπος που λειτουργούν τα πράγματα σε έναν Οργανισμό⁶. Η κουλτούρα ενός Οργανισμού μπορεί να παραλληλιστεί με τις κουλτούρες των ανθρώπων της ευρύτερης κοινωνίας ή ακόμη και μιας συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας. Ο κάθε Οργανισμός απαρτίζεται από ένα σύνολο ατόμων ή από μικρότερες υποομάδες ατόμων, τα οποία ήδη έχουν κοινές ανάγκες με ταυτόχρονο κοινό εργασιακό ή επαγγελματικό ή επιχειρησιακό ή πολιτικό ή και εθνικό σκοπό⁷.

Κάθε μέλος που συμμετέχει ενεργά σε έναν Οργανισμό μεταφέρει από τα πολυποίκιλα κοινωνικά περιβάλλοντα που προέρχεται, όπως την οικογένεια, την εκκλησία, το εκπαιδευτικό σύστημα, την κοινότητα, το έθνος, συγκεκριμένες τάσεις κουλτούρας, τρόπους σκέψης και συμπεριφοράς (Σχήμα 1.1). Σε πολύ σημαντικό βαθμό, ο τρόπος σκέψης του ανθρώπου, ο τρόπος συμπεριφοράς, τα αισθήματα, το σύνολο των αξιών του έχουν διαμορφωθεί κατά την περίοδο των παιδικών χρόνων, αφού τότε κυρίως ο άνθρωπος, λόγω πολύ έντονης προσληπτικότητας και μιμητισμού, δομεί το μεγαλύτερο μέρος της προσωπικότητάς του⁸. Συνεπώς τα μέλη, που απαρτίζουν και δρουν ενεργά σε έναν Οργανισμό, αποτελούν αυτομάτως φορείς των πολιτιστικών τους καταβολών. Άρα,

---

⁶ John R. Schermerhorn, *Εισαγωγή στο Management* (Broken Hill Publishers Ltd, 2010), σ.112.

⁷ J.M Hatch, 'Relation between organizational culture, identify and image', *European Journal of Marketing* Vol.31, No. 5/6 (1997), σ. 356–65.

⁸ G. Hofstede, *Cultures and Organizations* (Netherlands: Harper Collins Business, 1994), σ.4-5

[https://e-
edu.nbu.bg/pluginfile.php/900222/mod_resource/content/1/G.Hofstede_G.J.Hofstede_M.Minkov%20-%20Cultures%20and%20Organizations%20-%20Software%20of%20the%20Mind%203rd_edition%202010.pdf](https://e-
edu.nbu.bg/pluginfile.php/900222/mod_resource/content/1/G.Hofstede_G.J.Hofstede_M.Minkov%20-%20Cultures%20and%20Organizations%20-%20Software%20of%20the%20Mind%203rd_edition%202010.pdf) [Πρόσβαση στις 26/2/2019]

είναι δύσκολο να γίνει επακριβώς διακριτή η οργανωσιακή κουλτούρα από την ευρύτερη κουλτούρα που μεταφέρουν τα άτομα.

Σχήμα 1.1: Κοινωνική σύνθεση Οργανισμού

Πιο συγκεκριμένα, ο Hofstede⁹ αναφέρει ότι όλοι οι άνθρωποι «από κατασκευής» έχουν κοινά χαρακτηριστικά, τα οποία είναι κοινά σε όλη την ανθρώπινη φύση. Έχουν για παράδειγμα, όλοι αισθήματα φόβου, θυμού, αγάπης, λύπης και ντροπής. Διαθέτουν όμως και την ανάγκη να επικοινωνούν με τους συνανθρώπους τους.

Οι άνθρωποι όμως, έχουν την ευχέρεια να παρατηρούν το περιβάλλον τους και να μοιράζονται τις εμπειρίες τους με τους συνανθρώπους, που συμβιώνουν σε αυτό το κοινό πλαίσιο. Το πώς όμως θα εκφράσουν αυτά τα αισθήματά τους, τις ανάγκες τους ή τις παρατηρήσεις τους εξαρτάται ή διαμορφώνεται από την κουλτούρα που διαθέτουν και η οποία βασίζεται στο πολιτιστικό περιβάλλον από το οποίο προέρχονται.

Τέλος, το κάθε άτομο διαθέτει μια ξεχωριστή προσωπικότητα. Η κάθε προσωπικότητα είναι μοναδική, αφού διαθέτει ξεχωριστά πνευματικά χαρακτηριστικά που δεν είναι κοινά

⁹ Hofstede, ό.π., σ.4-5.

με τους άλλους. Αυτά τα ξεχωριστά χαρακτηριστικά είναι αποτέλεσμα της σύνθεσης των γονιδίων, που διαθέτουν, σε συνδυασμό με αυτά που έχουν μάθει από το πολιτιστικό περιβάλλον τους (Σχήμα 1.2).

Σχήμα 1.2: Τρία επίπεδα της μοναδικότητας των πνευματικών χαρακτηριστικών της προσωπικότητας¹⁰

Σύμφωνα με τον Schermerhorn¹¹, ο όρος οργανωσιακή κουλτούρα ή κουλτούρα ενός Οργανισμού (organizational culture), χρησιμοποιείται για να περιγράψει το σύστημα των κοινών πεποιθήσεων και αξιών και για να δείξει ότι αυτή η κουλτούρα καθοδηγεί τη συμπεριφορά των μελών του. Η οργανωσιακή κουλτούρα συχνά επονομάζεται και ως εταιρική, και αποτελεί βασική πτυχή ενός οργανισμού ή ενός εργασιακού περιβάλλοντος. Η φύση της κουλτούρας ενός οργανισμού είναι σημαντική, διότι μπορεί να ασκήσει ισχυρή επιρροή στην απόδοση και την ποιότητα των εργασιακών σχέσεων κι εμπειριών των μελών του.

¹⁰ Πηγή: Hofstede, G., 1994, σ.6.

¹¹ John R.Schermerhorn, *Εισαγωγή στο Management* (Broken Hill Publishers Ltd, 2010), σ.112-3.

Η διαδικασία διαμόρφωσης ισχυρής κουλτούρας στα μέλη ενός οργανισμού είναι παρόμοια με αυτήν του προσώπου. Συγκεκριμένα, η μεθοδολογία που ακολουθείται είναι αυτή της κοινωνικοποίησης (socialization) των μελών του Οργανισμού. Με την κοινωνικοποίηση τα μέλη ενός Οργανισμού υιοθετούν τις κουλτούρες και τις αξίες του Οργανισμού, όπως επίσης και το σύνολο των στάσεων και των συμπεριφορών που αναπτύσσουν μεταξύ τους. Η κοινωνικοποίηση έχει ως αφετηρία της την εκπαίδευση των μελών του Οργανισμού, και αν αυτή υλοποιηθεί με σωστό τρόπο, τότε επιτυγχάνεται μια ισχυρή επιρροή στα μέλη.

Η κουλτούρα των οργανισμών μπορεί να θεωρηθεί από την προοπτική δύο επιπέδων¹² και μάλιστα μπορεί σχηματικά να θεωρηθεί και να αποτυπωθεί υπό τη μορφή ενός παγόβουνου (Σχήμα 1.3). Το εξωτερικό επίπεδο του θεωρητικού παγόβουνου αποτελεί την «ορατή κουλτούρα», ενώ το εσωτερικό επίπεδο αποτελεί τη «θεμελιώδη».

Το πρώτο επίπεδο της κουλτούρας των Οργανισμών, η «ορατή κουλτούρα», αποτελεί την κουλτούρα που είναι «αισθητή», δηλαδή αυτή την κουλτούρα που αντιλαμβάνεται, αισθάνεται ή και βλέπει κάποιος. Για παράδειγμα, ο τρόπος και το ύφος των συζητήσεων των μελών μεταξύ τους αποτελούν μέρος αυτής της κουλτούρας. Η οργανωσιακή κουλτούρα αναφέρεται, εκτός από τα παραπάνω στοιχεία, και σε άλλες πτυχές της καθημερινής ζωής:

- Στους ήρωες (heroes), τα σημαντικά πρόσωπα που τυγχάνουν ιδιαίτερης προσοχής και των οποίων τα επιτεύγματα αποτελούν αντικείμενο θαυμασμού ή δέους. Σε αυτά τα πρόσωπα συμπεριλαμβάνονται οι ιδρυτές και τα στελέχη-πρότυπα.
- Στις τελετές – τελετουργίες (rituals), όπου συμπεριλαμβάνονται οι εκδηλώσεις και συσκέψεις, είτε προγραμματισμένες είτε όχι, και με τις οποίες εορτάζονται ή αναβιώνονται σημαντικά γεγονότα και επιτεύγματα του Οργανισμού.
- Στις ιστορίες-θρύλους, όπου ανήκουν προφορικές διηγήσεις ή και θρύλοι, οι οποίοι/ες ανα-διηγούνται από τα πρόσωπα-μέλη του Οργανισμού, σχετικά με τις δραματικές καταστάσεις και περιστατικά του Οργανισμού.

---

¹² Schermerhorn, ό.π, σ.112-3.

- Στα σύμβολα (symbols), μεταφορές καθώς και εξωλεκτικές εκφράσεις, οι οποίες χρησιμοποιούνται ως ειδική γλώσσα για να επικοινωνούνται σημαντικά θέματα και αξίες του Οργανισμού.

Το δεύτερο και βαθύτερο επίπεδο της κουλτούρας των Οργανισμών είναι εκείνο που ονομάζεται «θεμελιώδης κουλτούρα». Όπως φαίνεται και στο Σχήμα 1.3 – «Μοντέλο Παγόβουνου», το δεύτερο επίπεδο αποτελείται από τις θεμελιώδεις αξίες (core values). Αυτές είναι οι βαθύτερες αρχές και πεποιθήσεις, οι οποίες συνιστούν τη βάση υποκίνησης και διαμόρφωσης της συμπεριφοράς των μελών του Οργανισμού προς τους άλλους. Οι Οργανισμοί με ισχυρές κουλτούρες έχουν ως βάση λειτουργίας τους ένα μικρό αλλά διαχρονικό σύνολο θεμελιωδών αξιών, ώστε να το μοιράζονται ευρέως τα μέλη τους. Κάποιες θεμελιώδεις αξίες που ακολουθούνται σε επιτυχημένες εταιρείες είναι η έμφαση: α) στην εξυπηρέτηση, β) στην τελειότητα της απόδοσης, γ) στην καινοτομία και ανάληψη ρίσκου, δ) στην κοινωνική ευθύνη, ε) στην ηθική και ακεραιότητα, στ) στη συμμετοχή όλων των εργαζομένων και ζ) στο ομαδικό πνεύμα της εργασίας.

Σύμφωνα με μια πολυσυζητημένη έρευνα¹³ επιτυχημένων επιχειρήσεων η οργανωσιακή κουλτούρα έχει τη δυνατότητα να διαμορφώνει στάσεις, να ενισχύει πεποιθήσεις, να κατευθύνει συμπεριφορές και να καθιερώνει προσδοκίες απόδοσης και κίνητρα για την εκπλήρωσή τους. Ουσιαστικά, οι κουλτούρες εταιρειών υψηλής απόδοσης παρείχαν η κάθε μια από την πλευρά της σαφείς αξίες και συγκεκριμένο όραμα για το στόχο που προσπαθούσε να επιτύχει η κάθε μια ξεχωριστά. Αυτό επέτρεπε στα μέλη του να συσπειρώνονται γύρω από το όραμα και να εργάζονται σκληρά για να το υποστηρίξουν και να το υλοποιήσουν.

---

¹³ Jim Collins και Jerry I. Porras, *Built to Last: Successful Habits of Visionary Companies* (New York: Harper Business Essentials, 1994).

Σχήμα 1.3: Επίπεδα Οργανωσιακής Κουλτούρας¹⁴

1.2 Η προσωπικότητα

Ως προσωπικότητα ορίζεται η σύνθεση όλων των ψυχικών και πνευματικών χαρακτηριστικών στοιχείων και τρόπων που προσδιορίζουν το κάθε άτομο χωριστά¹⁵. Με άλλα λόγια η προσωπικότητα χαρακτηρίζει τον μοναδικό τρόπο που σκέφτεται, αισθάνεται και εκφράζει κάποιες συμπεριφορές ένα άτομο. Όλα τα χαρακτηριστικά στοιχεία ενός ατόμου μπορεί να είναι είτε επίκτητα είτε έμφυτα. Η έκφραση αυτών των προσωπικών χαρακτηριστικών παρουσιάζονται μέσα στο περιβάλλον που το άτομο δρα και στους ανθρώπους με τους οποίους συναναστρέφεται¹⁶.

Εξάλλου, ο Μπαμπινιώτης¹⁷ ορίζει την προσωπικότητα ως το σύνολο των χαρακτηριστικών που διαθέτει ένα άτομο, που το καθιστούν ξεχωριστό, δυναμικό και

¹⁴ Schermerhorn, J., ό.π., σ.113

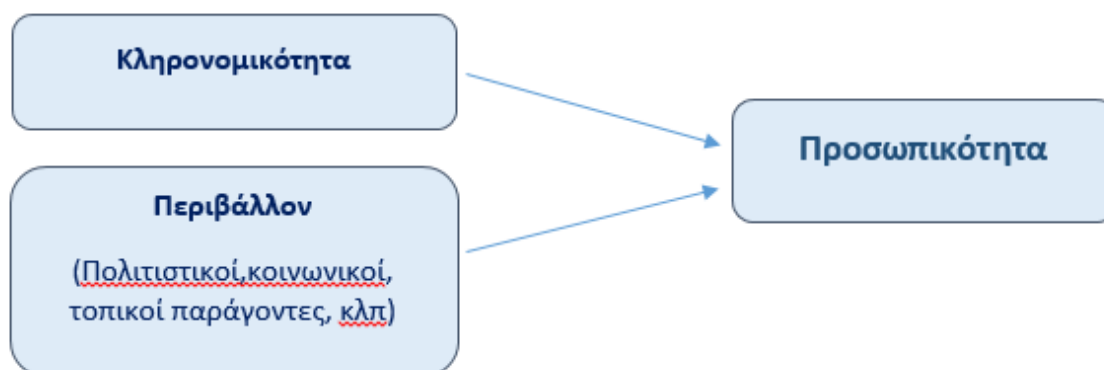
¹⁵ Ο ορισμός της προσωπικότητας λήφθηκε από τον υπερσύνδεσμο [Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας](#), ημερομηνία πρόσβασης 7/3/2019

¹⁶ Ο ορισμός λήφθηκε από τη σειρά 'Πάπυρος-Λαρούς-Μπριτάννικα', τ. 51, Εγκυκλοπαίδεια, 1996, σελ.47.

¹⁷ Γεώργιος Μπαμπινιώτης, *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας* (Αθήνα: Κέντρο ΛΕξικολογίας, 1998), σ.1517.

ανεξάρτητο. Επίσης, ο Κριαράς¹⁸ αναφέρει σε έναν από τους ορισμούς της προσωπικότητας ότι αυτή είναι το σύνολο των στοιχείων που καθορίζουν τη συμπεριφορά και τις αντιδράσεις ενός ατόμου. Επιπρόσθετα, όμως αναφέρει και έναν άλλον ορισμό, ότι προσωπικότητα είναι η λειτουργία με την οποία ένα ενσυνείδητο άτομο ξεχωρίζει τον εαυτό του ως κάτι το μοναδικό και το διαρκές.

Η προσωπικότητα σύμφωνα και με τον Ζαβλανό¹⁹ προσδιορίζεται από τους δύο βασικούς παράγοντες: α) αυτόν της κληρονομικότητας και β) αυτόν του περιβάλλοντος, μέσα στο οποίο μεγάλωσε κι έδρασε το άτομο (δες Σχήμα 1.4). Η κληρονομικότητα συμπεριλαμβάνει όλα τα φυσικά χαρακτηριστικά του ατόμου. Όμως τα πρότυπα και οι πολιτιστικές αξίες του περιβάλλοντος διαδραματίζουν μεγάλο ρόλο στην περαιτέρω ανάπτυξη της προσωπικότητας και συμπεριφοράς του ατόμου. Οι κοινωνικοί παράγοντες περιλαμβάνουν την οικογενειακή ζωή, τη θρησκευτική πίστη, καθώς και όλη την εμπειρία που αποκτούν τα άτομα από την τυπική ή μη τυπική συμμετοχή του σε ομάδες. Αλλά και οι τοπικοί παράγοντες, όπως το κλίμα, η γεωγραφία μπορεί επίσης, να επηρεάζουν σημαντικά την προσωπικότητα.

Σχήμα 1.4: Παράγοντες που προσδιορίζουν την προσωπικότητα²⁰

Όπως αναφέρει ο Γαλάνης²¹ ο άνθρωπος, όταν γεννιέται, αποτελεί ένα άτομο. Η προσωπικότητα αποτελεί την εξελιγμένη έκφραση του ατόμου. Από μικρή ηλικία ο

¹⁸ Εμμανουήλ Κριαράς, *Νέο Ελληνικό Λεξικό* (Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, 1995), σ. 1169-1170.

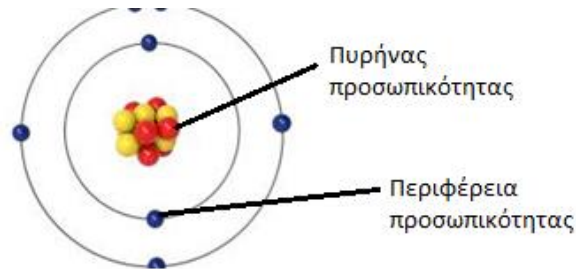
¹⁹ Μύρων Ζαβλανός, *Οργανωτική Συμπεριφορά* (Αθήνα: Αθ. Σταμούλης, 2002), σελ.78-79.

²⁰ Ζαβλανός, ό.π., σ.78

²¹ Δες στον υπερσύνδεσμο [Γαλάνης Γ., Προσωπικότητα και Πολιτική Ψυχολογία, Ιωάννινα, 1998](#), ημερομηνία πρόσβασης 7/3/2019

άνθρωπος λαμβάνει ενεργητικό μέρος σε ποικίλες ιστορικο-κοινωνικές σχέσεις, οι οποίες ήδη προϋπάρχουν. Στην περαιτέρω εξέλιξή του ατόμου πραγματοποιούνται, είτε με τη θέλησή του είτε χωρίς αυτήν, ποικίλες αλληλεπιδράσεις σ' ένα πλέγμα σχέσεων, οι οποίες βοηθούν το άτομο να εξελιχθεί σε προσωπικότητα.

Η μελέτη της προσωπικότητας²² προσπαθεί να απαντήσει στα εξής ερωτήματα: α) πόσο όμοιοι είναι οι άνθρωποι και β) πόσο διαφέρουν μεταξύ τους. Οι θεωρίες προσωπικότητας συγκλίνουν στο γεγονός ότι όλοι οι άνθρωποι διαθέτουν έναν κατάλογο κοινών χαρακτηριστικών μεταξύ τους, κι αυτός ονομάζεται *Πυρήνας της Προσωπικότητας*. Ταυτόχρονα, το σύνολο των χαρακτηριστικών και συμπεριφορών του προσώπου που διαφέρουν από τους άλλους και είναι μοναδικά ονομάζονται *Περιφέρεια της Προσωπικότητας*.

Σχήμα 1.5: Ομοιότητες και διαφορές προσωπικοτήτων

Στη μετανεωτερική εποχή, σύμφωνα με τη θεωρία των ρόλων (Rollentheorie), οι ρόλοι και η κοινωνική θέση ενός ατόμου, καθορίζουν τη συμπεριφορά του²³. Βεβαίως, υπάρχει και μια σταθερή ψυχική διάθεση της προσωπικότητας, η οποία εκφράζεται συνήθως με την έννοια «χαρακτήρας». Έτσι, ενώ οι ψυχικές καταστάσεις (επιθυμίες, συναισθήματα, σκέψεις, κ.α) μεταβάλλονται διαρκώς και το άτομο συμπεριφέρεται διαφορετικά σε διαφορετικές δραστηριότητες της ζωής του, ανάλογα με τις απαιτήσεις, τους ρόλους, αλλά και την εξέλιξη των χρόνων, ο χαρακτήρας, σε γενικές γραμμές, παραμένει σταθερός. Αν και σήμερα γίνεται λόγος για πολλαπλές ταυτότητες, η σταθερότητα εξαρτάται από τις κοινωνικές προϋποθέσεις εντός των οποίων ζει το άτομο. Οι τελευταίες οπωσδήποτε

²² Λεωνίδας Χυτήρης, *Οργανωσιακή Συμπεριφορά* (Αθήνα: Φαίδιμος, 2013), σ.129.

²³ Δες στον υπερσύνδεσμο [Γαλάνης Γ., Προσωπικότητα και Πολιτική Ψυχολογία, Ιωάννινα, 1998](#), ημερομηνία πρόσβασης 8/3/2019

επηρεάζουν και διαμορφώνουν την προσωπικότητά του, και παραμένουν σχετικά σταθερές και αμετάβλητες.

Ο Guilford²⁴ (Guilford, 1965) από ην πλευρά του, προσεγγίζει την προσωπικότητα μέσα από ένα μοντέλο επτά διαστάσεων, οι οποίες διαμορφώνονται από διαφορετικούς παράγοντες και αποτελούνται από διαφορετικά χαρακτηριστικά στοιχεία (traits) στην κάθε προσωπικότητα. Αυτή η πολυπαραγοντικότητα των μοναδικών και διαφορετικών οπτικών της κάθε προσωπικότητας παρουσιάζεται σχηματικά ως ένα αστέρι από τον Guilford (Σχήμα 1.6).

Συγκεκριμένα, το μοντέλο προσωπικότητας του Guilford περιλαμβάνει διαστάσεις: α) «σωματικές» (φυσιολογία και μορφολογία), β) «ιδιοσυγκρασίας» (παράγοντες: ιδιότητες αυτασφάλειας, υπομονής, δραστηριότητας, συνέπειας κ.λ.π), γ) «ικανοτήτων» (παράγοντες: αντίληψη, νοημοσύνη κ.λ.π), δ) «αναγκών», «ενδιαφερόντων» και «στάσεων».

Σχήμα 1.6: Μοντέλο προσωπικότητας κατά τον Guilford²⁵

²⁴ Δες στον υπερσύνδεσμο [Γαλάνης Γ., Προσωπικότητα και Πολιτική Ψυχολογία, Ιωάννινα, 1998,](#) ημερομηνία πρόσβασης 8/3/2019

²⁵ Γαλάνης Γ., σελ.30

1.3 Ορισμός συγκρούσεων

Οι συγκρούσεις σε ένα οργανωσιακό περιβάλλον είναι αναπόφευκτες. Όταν δύο ή περισσότερες κοινωνικές οντότητες (άτομα, ομάδες, οργανώσεις, έθνη) έρχονται σε επαφή μεταξύ τους για την επίτευξη των στόχων τους, οι σχέσεις τους μπορεί να περιπέσει σε κάποια ασυμβατότητα ή ασυνέπεια. Οι σχέσεις μεταξύ των οντοτήτων μπορεί να γίνουν ασυνεπείς, επειδή δύο ή περισσότεροι από αυτές επιθυμούν τους ίδιους πόρους, οι οποίοι βρίσκονται σε περιορισμό. Επίσης, μπορεί να γίνουν ασυνεπείς επειδή εκδηλώνουν συγκεκριμένες αποκλειστικές συνήθειες συμπεριφοράς, όσον αφορά στην κοινή τους δράση. Τέλος, επειδή μπορεί να έχουν διαφορετικές συμπεριφορές, αξίες, πεποιθήσεις και δεξιότητες²⁶.

Κατά μια άλλη άποψη²⁷, ο ορισμός της σύγκρουσης είναι ευρύς και περιγράφει κάθε δραστηριότητα, η οποία βρίσκεται σε εξέλιξη, και μια αλληλεπίδραση τρέπεται σε σύγκρουση μεταξύ των συμβαλλόμενων μερών. Πιο συγκεκριμένα, περιλαμβάνει το ευρύ φάσμα συγκρούσεων, που βιώνουν οι άνθρωποι στους Οργανισμούς και σχετίζονται με την ασυμβατότητα των στόχων, τις διαφορές στην ερμηνεία των δεδομένων, τις διαφωνίες με βάση τις συμπεριφορικές, προσδοκίες κ.ο.κ. Ο συγκεκριμένος ορισμός μάλιστα καλύπτει όλο το εύρος των συγκρούσεων, από τις πιο ήπιες μορφές διαφωνίας ως τις πιο βίαιες κι απροκάλυπτες ενέργειες.

Σύμφωνα με την οπτική άλλης προσέγγισης, η σύγκρουση μπορεί να οριστεί ως η διαδικασία κοινωνικής αλληλεπίδρασης, που μπορεί να περιλαμβάνει μια προσπάθεια ή έναν αγώνα για κάποιους στόχους. Αυτοί οι στόχοι μπορεί να είναι: α) η απόκτηση πόρων, β) το κηνύγι εξουσίας ή ακόμη γ) η οικείωση πεποιθήσεων κι άλλων προτιμήσεων ή επιθυμιών. Ο βαθμός επίτευξης των στόχων από τα μέρη μπορεί να έχουν ένα εύρος.

²⁶ Afzalur Rahim, *Managing Conflict in Organizations*, 3η (Westport: Transaction Publishers, 2001), σ.1.

²⁷ Stephen Robbins και Timothy Judge, *Οργανωσιακή Συμπεριφορά: Βασικές Έννοιες και Σύγχρονες προσεγγίσεις* (Αθήνα: Κριτική, 2011), σ.432.

Μπορεί να εκτείνεται από την απλή προσπάθεια να αποκτήσουν ή να εξασφαλίσουν μια προτίμησή τους έως και να φθάσουν στα άκρα εξάλειψης της αντίθετης πλευράς^{28 29}.

Σύμφωνα με τον Χυτήρη³⁰, η αυτόβουλη ή εκ των έξω επιβαλλόμενη συνύπαρξη ανθρώπων σ' έναν κοινό χώρο, για κάποιο μικρό ή μεγάλο χρονικό διάστημα, με σκοπό την επίτευξη κοινών στόχων, τη χρήση κοινών πόρων και την επίδειξη κάποιας συγκεκριμένης συμπεριφοράς, συνεπάγεται τη δημιουργία σχέσεων αλληλεπίδρασης. Οι άνθρωποι μέσα από αυτή τη συνύπαρξη προσδοκούν και την ικανοποίηση συγκεκριμένων αναγκών. Όσο πιο ισχυροί είναι οι δεσμοί σε αυτή τη σχέση συνύπαρξης, τόσο πιο πολύ δημιουργούνται τριβές, αντιθέσεις, ανταγωνισμοί, διαφωνίες, πικρίες ή ακόμη και απογοητεύσεις, δηλαδή τόσο πιο συχνά δημιουργούνται συγκρούσεις, άρα κραδασμοί και ρήξεις στις σχέσεις τους.

Οι τυπικές ή άτυπες συμβάσεις που διέπουν μία σχέση (κοινωνική, επαγγελματική, οικονομική κ.λ.π.) καθορίζουν τη σχέση, δηλαδή την ορίζουν, την περιορίζουν, αλλά κι επιβάλλουν ή απαγορεύουν συμπεριφορές και πράξεις των εμπλεκόμενων σε αυτή. Η διάθεση κάποιου, καθώς και η ικανότητά του να ανταποκριθεί στις αντικειμενικές ή υποκειμενικές απαιτήσεις της σχέσης θα καθορίσει το βαθμό ικανοποίησης των αναγκών τους, άρα και της ισορροπίας που διαμορφώνεται μεταξύ τους. Εξαιτίας της δυναμικής των ανθρωπίνων σχέσεων και αλληλεπιδράσεων, αλλά και λόγω της ετερότητας της προσωπικότητας των ανθρώπων, η σχέση αυτή σχεδόν πάντα ταρασσεται κι έτσι γίνεται ετεροβαρής.

Συγκρούσεις εκδηλώνονται σχεδόν καθημερινά σ' έναν Οργανισμό και οι διευθυντές ή διοικητές χρειάζεται να σπαταλήσουν το 20% του χρόνου τους για να τις διευθετήσουν³¹. Σ' έναν Οργανισμό παρουσιάζονται δύο είδη συγκρούσεων: α) σύγκρουση μεταξύ ατόμων (interpersonal) και β) σύγκρουση μεταξύ ομάδων (intergroup). Η σύγκρουση (α) συναντάται συχνά σ' έναν Οργανισμό, διότι δεν υπάρχει πάντα συμβατότητα μεταξύ

²⁸ Herb Bisno, *Managing Conflict* (Sage Publications, 1988), σ.13-14.

²⁹ Lewis Coser, 'Conflict: Social Aspects.', στο *International Encyclopedia of the Social Sciences*, Vol.3 (New York: Macmillan and The Free Press, 1968), σ. 232.

³⁰ Λεωνίδας Χυτήρης, *Οργανωσιακή Συμπεριφορά*, 4η έκδ. (Αθήνα: Μπένου, 2017), σ.355-356.

³¹ Ζαβλανός, *Οργανωτική Συμπεριφορά*, ό.π., σ. 364.

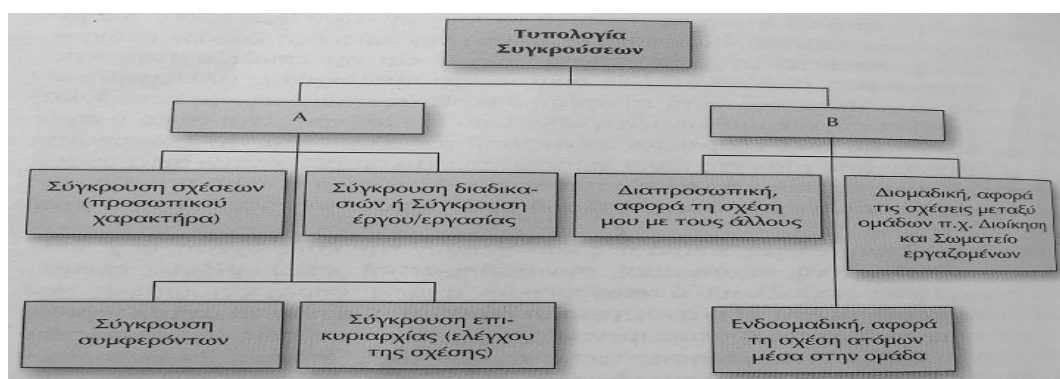
στόχων και προσδοκιών. Εντός των Οργανισμών, όμως, και οι ομάδες μεταξύ τους μπορεί να βιώσουν συγκρούσεις, εξαιτίας των διαφορών σε στόχους ή στο είδος των πληροφοριών κ.α.

Συνήθως, οι συγκρούσεις που αναπτύσσονται μεταξύ ατόμων βασίζονται στη διαφορετική προσωπικότητα, διαφορετικές αξίες, διαφορετικά ίσως συμφέροντα, αλλά και εκφράζεται μια προσπάθεια κυριαρχίας κι ελέγχου στη σχέση του ενός επί του άλλου³².

Εκφράζονται απόψεις, ότι οι συγκρούσεις συνάμα με την επίτευξη συμφωνίας, είναι κάτι αναπόφευκτο, και μάλιστα συνοψίζονται αυτές οι απόψεις στις εξής βασικές θέσεις³³:

- ❖ Οι συγκρούσεις είναι αναπόφευκτες και η επίτευξη συμφωνίας δεν είναι δυνατή.
- ❖ Οι συγκρούσεις δεν είναι αναπόφευκτες και πάλι η επίτευξη συμφωνίας δεν είναι δυνατή.
- ❖ Οι συγκρούσεις είναι αναπόφευκτες, αλλά αυτή τη φορά η συμφωνία είναι δυνατή.
- ❖ Οι συγκρούσεις δεν είναι αναπόφευκτες και η επίτευξη συμφωνίας είναι δυνατή.

Ως συμπέρασμα εκ των παραπάνω συνάγεται ότι οποιαδήποτε σχέση μπορεί να αποτελεί, εν δυνάμει, πηγή σύγκρουσης. Στην εργασία αυτή, όπως φαίνεται και στο ακόλουθο σχεδιάγραμμα (Σχήμα 1.7), η ανάλυση των συγκρούσεων αφορούν τις δυαδικές σχέσεις, άτομο με άτομο ή ομάδα με ομάδα, με πεδίο αναφοράς τον κοινό χώρο συνύπαρξης ενός Οργανισμού.

Σχήμα 1.7: Τυπολογία συγκρούσεων στον Οργανισμό³⁴

³² Χυτήρης, *Οργανωσιακή Συμπεριφορά*, ό.π., σ.356.

³³ Παναγιώτα Σ. Χατζηπαντελή, *Διοίκηση Ανθρώπινου Δυναμικού* (Αθήνα: Μεταίχμιο, 1999), σ.150-151.

³⁴ Χυτήρης, Σ., ό.π., σ.356

1.4 Δυναμική διαπροσωπικών συγκρούσεων

Ένα μοντέλο που μας βοηθάει να αναλύσουμε τη δυναμική των διαπροσωπικών σχέσεων είναι το παράθυρο Johari (Johari window), που επινόησαν οι Joseph Luft και Harry Ingham (Jo+hari=Johari). Το μοντέλο αυτό αναδεικνύει τα διαφορετικά προσωπικά στυλ με τα διαφορετικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα του καθενός και βοηθά τα άτομα να αντιληφθούν ποιες είναι οι δυνατότητές τους στην επικοινωνία, αλλά και να ερμηνεύσει τις συγκρούσεις που μπορούν να αναπτυχθούν διαπροσωπικά μεταξύ των ατόμων³⁵.

Όπως φαίνεται στο ακόλουθο Σχήμα 1.8 το παράθυρο Johari αποτελείται από τέσσερα τεταρτημόρια, τα οποία είναι τοποθετημένα πάνω σε δύο άξονες. Συγκεκριμένα, ο κάθετος άξονας αποτυπώνει πόσο ο άλλος, ο συνάδελφός μας είναι γνωστός ή άγνωστος σε μας, ενώ στον οριζόντιο άξονα περιέχονται πόσο ο καθένας γνωρίζει ή δε γνωρίζει πράγματα για τον εαυτό του.

Αναλυτικότερα:

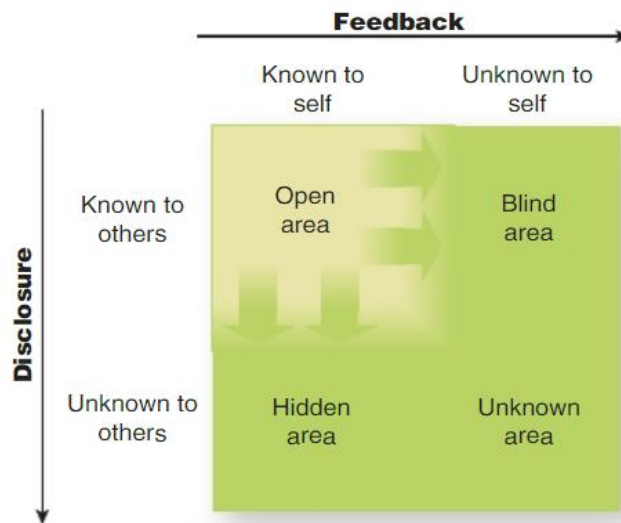
- Στο 1^ο αριστερά τεταρτημόριο βρίσκεται η ανοιχτή περιοχή (open area). Σε αυτή τη μορφή αλληλεπίδρασης, το άτομο γνωρίζει πράγματα για τον εαυτό του αλλά και για τον συνάδελφό του. Σε αυτή την περιοχή η διαπροσωπική σχέση είναι καλή και η πιθανότητα να εκδηλωθεί σύγκρουση είναι μικρή.
- Στο 2^ο τεταρτημόριο βρίσκεται η κρυφή περιοχή (hidden area). Σε αυτή τη μορφή αλληλεπίδρασης, το άτομο γνωρίζει πράγματα για τον εαυτό του, αλλά δε γνωρίζει για τους άλλους, άρα η στάση του είναι επιφυλακτική, αφού δε γνωρίζει πώς θα αντιδράσουν τα άλλα άτομα. Το άτομο δεν ανοίγεται, είναι επιφυλακτικό, άρα υπάρχει κίνδυνος να δημιουργηθεί σύγκρουση.
- Στο 3^ο τεταρτημόριο βρίσκεται η τυφλή περιοχή (blind area). Σε αυτή τη μορφή, το άτομο γνωρίζει στοιχεία για τον συνάδελφό του, αλλά όχι για τον εαυτό του, όπως αυτό προκύπτει από στοιχεία που έχουν οι άλλοι γι' αυτόν. Σε αυτή την περιοχή, το άλλο άτομο φοβάται ότι αν πει κάτι θα είναι δυσάρεστο ή θα τον στενοχωρήσει και γι' αυτό υπάρχει κίνδυνος σύγκρουσης.

³⁵ Steven McShane και Mary Ann Von Glinow, *Organizational Behavior*, 5η έκδ. (McGraw-Hill Companies, 2010), σελ.80-81, [ebook](#), προσπελάστηκε στις 19/03/2019.

- Στο 4^ο τεταρτημόριο βρίσκεται η άγνωστη περιοχή (unknown area). Αυτή είναι η χειρότερη μορφή διαπροσωπικής σχέσης, όπου το άτομο δε γνωρίζει πράγματα ούτε για τον εαυτό του, ούτε για τους άλλους. Σε αυτή την περιοχή η πρόκληση σύγκρουσης είναι σχεδόν βέβαιη.

Χρησιμοποιούμε το εργαλείο Johari για να βοηθηθούν οι άνθρωποι να μειώσουν την κρυφή περιοχή και να επεκτείνουν την ανοικτή περιοχή. Αυτό θα πραγματοποιηθεί, αν προβάλλουν χαρακτηριστικά και στοιχεία της προσωπικότητάς τους, εξωτερικεύοντας τις σκέψεις τους και δημιουργώντας ένα κλίμα αμοιβαίας εμπιστοσύνης κι επικοινωνίας με τους συναδέλφους και το περιβάλλον τους. Προς αυτήν την κατεύθυνση θα βοηθήσει και το άλλο το πρόσωπο, το οποίο θα ανατροφοδοτήσει, θα εκτιμήσει, θα αξιολογήσει τα θετικά και τα αρνητικά σημεία του πρώτου, προκειμένου κι αυτός να αντιληφθεί την εικόνα, που έχει ο συνάδελφός του για την εικόνα και τις πεποιθήσεις του³⁶.

Σχήμα 1.8: Παράθυρο Johari (Johari window), Μοντέλο αυτογνωσίας και αλληλο-κατανόησης³⁷

³⁶ Ζαβλανός, *Οργανωτική Συμπεριφορά*, ό.π., σ.366-367.

³⁷ Steven McShane και Mary Ann Von Glinow, ό.π., σελ.80

1.5 Τύποι συγκρούσεων

Σύμφωνα με παλαιότερες και σύγχρονες έρευνες³⁸, καταγράφονται τρεις βασικοί τύποι συγκρούσεων:

- α) σύγκρουση με επίκεντρο την ίδια την εργασία/έργο (task conflict), η οποία προκύπτει από διαφορετική κρίση, γνώμη και προσέγγιση/θεώρηση του περιεχομένου του στόχου και των επιδιωκόμενων αποτελεσμάτων
- β) σύγκρουση σχέσεων (relationship conflict), που επικεντρώνονται στις συναισθηματικές ή προσωπικού επιπέδου ασυμβατότητες/διαφορές
- γ) σύγκρουση με επίκεντρο τη διαδικασία (logistics) της εργασίας/έργου (process conflict).

Αρκετοί συγγραφείς κι ερευνητές, όπως συνεχίζει στην αναφορά του ο Χυτήρης, θεωρούν πως ο πρώτος κι ο τρίτος τύπος σύγκρουσης, δηλαδή η σύγκρουση με επίκεντρο την εργασία/έργο κι εκείνη με επίκεντρο τη διαδικασία έχουν σημαντικό βαθμό αλληλεπικάλυψης. Ως εκ τούτου χρησιμοποιούνται πολλές φορές εναλλακτικά οι δύο όροι (task conflict και process conflict) για τις συγκρούσεις που προκύπτουν όσον αφορά τον στόχο/αποτέλεσμα του (Τι;) και τη διαδικασία (Πώς;) της εργασίας.

1.6 Αιτίες συγκρούσεων και αντιθέσεων

Το φαινόμενο των οργανωσιακών συγκρούσεων ή αντιθέσεων σε έναν οργανισμό ή μια επιχείρηση κατανοείται καλύτερα, αν διαγνώσουμε τις γενεσιουργές αιτίες που τις δημιουργούν. Είναι πολύ σημαντική η παραπάνω διάγνωση των αιτιών, διότι διαφορετικά η σύγκρουση δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί θετικά.

Μία από τις κυριότερες αιτίες που ευθύνονται είναι οι συγκρουόμενοι στόχοι. Όταν δύο άτομα ή δύο ομάδες έχουν στόχους, οι οποίοι είναι συγκρουόμενοι μεταξύ τους, ή ακόμη στόχους, που η επίτευξη του ενός αποκλείει την επίτευξη του άλλου, τότε κάθε μέλος αναπτύσσει μια συμπεριφορά που στοχεύει να υλοποιήσει τον προσωπικό στόχο του εις

---

³⁸ Χυτήρης, *Οργανωσιακή Συμπεριφορά*, ό.π., σ. 357-359.

βάρος του στόχου του άλλου. Έτσι, δημιουργείται η σύγκρουση μεταξύ των ατόμων ή των ομάδων³⁹.

Πολλές είναι ακόμη οι αιτίες αντιθέσεων και συγκρούσεων σε μια ομάδα⁴⁰. Βασική πηγή αντιθέσεων σε έναν Οργανισμό αποτελεί η επικοινωνία μεταξύ των μελών ενός Οργανισμού. Αν, στη χειρότερη περίπτωση, η επικοινωνία είναι κακή, αυτό αποτελεί τη συνηθέστερη αιτία αντιθέσεων. Επίσης, πολλές φορές εμφανίζονται δυσκολίες στην επικοινωνία μέσα από την παρανόηση λέξεων που οδηγούν σε εννοιολογικές διαφορές. Αυτό συμβαίνει συνήθως, όταν ο αποστολέας του μηνύματος ενδιαφέρεται μόνο να στείλει το μήνυμα, δίχως να λάβει υπόψιν τη θέση του παραλήπτη, με αποτέλεσμα ο τελευταίος είτε να παρερμηνεύει το μήνυμα και να προκύπτουν αντιθέσεις, είτε να αγνοεί το μήνυμα και να μη δίνει την απαραίτητη προσοχή.

Επιπρόσθετα, η δομή ενός οργανισμού μπορεί να είναι η αιτία για τη δημιουργία αντιθέσεων ή συγκρούσεων μεταξύ των μελών του, παρ' όλο που ο στόχος του Οργανισμού αρχικά μπορεί να είναι ακριβώς αντίθετος, δηλαδή οι εντάσεις να είναι κατά το δυνατό μειωμένες, ώστε να μη διακυβεύεται η αρμονία μεταξύ των μελών του. Συγκεκριμένα, οι αντιθέσεις που δημιουργούνται κυρίως, εξαιτίας της οργανωσιακής δομής, οφείλονται κυρίως:

α) στην ανομοιογένεια του προσωπικού ως προς κάποιους βασικούς παράγοντες, όπως είναι η ηλικία, το φύλο, η κοινωνική θέση, ο χαρακτήρας ή η προσωπικότητα του κάθε μέλους ξεχωριστά.

β) στην πολυπλοκότητα της δομής του Οργανισμού, αφού οι πολλές και διαφορετικές αρμοδιότητες συνιστούν προβληματική κατάσταση τόσο στην κατανομή καθηκόντων και αρμοδιοτήτων, όσο και στην επίβλεψή τους.

γ) στο μέγεθος της οργάνωσης, διότι όπως είναι λογικό όσο περισσότερα άτομα αναμιγνύονται τόσο στη διοίκηση όσο και σε όλους τους τομείς της οργάνωσης, τόσο μεγαλύτερα, περισσότερα και συχνότερα προβλήματα δημιουργούνται.

---

³⁹ Δημήτρης Μπουραντάς, *Μάνατζμεντ* (Αθήνα: Μπένου, 2015).

⁴⁰ Χυτήρης, *Οργανωσιακή Συμπεριφορά*, 2017.

δ) στην ποιότητα των σχέσεων των συναδέλφων. Απαραίτητη προϋπόθεση για ομαλή και χωρίς προβλήματα λειτουργία ενός Οργανισμού είναι οι καλές σχέσεις που πρέπει να αναπτύσσονται μεταξύ του προσωπικού. Σε οποιαδήποτε άλλη περίπτωση, είναι πιθανό να υπάρξουν προσωπικές διαφορές, οι οποίες υπονομεύουν την αποτελεσματικότητα του Οργανισμού.

Άλλες αιτίες για τη δημιουργία αντιθέσεων και συγκρούσεων είναι:

α) Η αλληλεξάρτηση καθηκόντων. Όταν η επίτευξη κάποιων καθηκόντων ομάδων ή ατόμων βασίζονται πάνω στην επίτευξη των καθηκόντων των άλλων προκειμένου να ολοκληρωθούν κάποιοι στόχοι. Άρα, το περιβάλλον αλληλοβοήθειας και αλληλοστήριξης που δημιουργείται μπορεί να οδηγήσει εν τέλει σε αντιθέσεις, συγκρούσεις, εξαιτίας των μεγάλων απαιτήσεων, της αυξημένης πίεσης, ασάφειας ή κι έλλειψης προγραμματισμού.

β) Οι εξαρτήσεις των ομάδων ή ατόμων μεταξύ τους. Αυτό γίνεται όταν μία από τις δύο ομάδες βασίζεται στην άλλη για να επιτύχει κάποιους στόχους αλλά η άλλη ομάδα ως ανεξάρτητη και μη έχουσα συγκεκριμένη ανάγκη δεν έχει ιδιαίτερο κίνητρο για να συνεργασθεί. Έτσι, εμφανίζεται μια πίεση από την εξαρτημένη ομάδα ή άτομο προκειμένου να απολαύσει την ικανοποίηση των αναγκών μέσω της άλλης ομάδας ή ατόμου, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται πιέσεις, εντάσεις καθώς κι ένα ευρύτερο αρνητικό κλίμα.

γ) Οι διαφορές μεταξύ των ομάδων ή ατόμων και οι οποίες αναφέρονται στην εν γένει διαφορετικότητά του, καθώς και στη διαφορετικότητα των καθηκόντων τους.

δ) Προβλήματα που σχετίζονται με την κατανομή κοινών πόρων, και μάλιστα όταν αυτοί δεν επαρκούν για την ικανοποίηση όλων των αναγκών.

Τέλος, ο ανθρώπινος παράγοντας είναι πάντα απρόβλεπτος, και άρα μπορεί ανά πάσα στιγμή να προκληθούν εξαιτίας του οποιεσδήποτε αντιθέσεις. Για παράδειγμα, αν ένα άτομο δεν είναι ικανοποιημένο από τη θέση που κατέχει, από το ρόλο που διαδραματίζει εντός του Οργανισμού αλλά και από την κοινωνική θέση που κατέχει, τότε αυτοί είναι λόγοι που μπορεί να συμβάλλουν στην πρόκληση αντιθέσεων.

Ο Χυτήρης⁴¹ αναφέρει ότι οι συγκρούσεις μεταξύ των ατόμων σχετίζονται με την ταυτόχρονη δημιουργία αντίθετων τάσεων, όσον αφορά την αποδοχή ή την απόρριψη μιας συγκεκριμένης πορείας δράσης. Συνοψίζει μάλιστα τις κύριες αιτίες συγκρούσεων στις εξής παρακάτω (δες Σχήμα):

- Παρανόηση, εξαιτίας κακής επικοινωνίας
- Διαφορετικές/αντίθετες προσωπικότητες
- Διαφορετικές αξίες και στόχοι
- Απόδοση κάτω ή πάνω του πρότυπου
- Διαφορές για τον τρόπο ή τη μέθοδο εκτέλεσης εργασιών
- Ασαφή όρια ευθύνης
- Ασαφή όρια εξουσίας
- Έλλειψη ή αδυναμία συνεργασίας
- Ανταγωνισμός λόγω περιορισμένων πόρων
- Έλλειψη συμμόρφωσης με κανόνες και πολιτικές
- Προσωπικοί λόγοι ή προβλήματα
- Διαφορετικές απόψεις ή θέσεις για τις ανταμοιβές
- Διαφορετικές ή και αντίθετες επιλογές για τους στόχους και την πορεία του Οργανισμού

1.7 Διαδικασία συγκρούσεων

Η διαδικασία των συγκρούσεων αποτελείται από πέντε στάδια⁴², τα οποία είναι: 1) στάδιο ενδεχόμενης εναντίωσης ή ασυμβατότητας, 2) στάδιο επίγνωσης και προσωποποίησης, 3) στάδιο προθέσεων, 4) στάδιο συμπεριφοράς και 5) στάδιο αποτελεσμάτων.

⁴¹ Χυτήρης, *Οργανωσιακή Συμπεριφορά*, 2013, ό.π., σ.216-217.

⁴² Robbins και Judge, *Οργανωσιακή Συμπεριφορά: Βασικές Έννοιες και Σύγχρονες προσεγγίσεις*, σ.435-437.

Στάδιο 1^ο: Ενδεχόμενη εναντίωση ή ασυμβατότητα

Στο στάδιο αυτό εμφανίζονται οι συνθήκες, οι οποίες αποτελούν είτε αιτία είτε πηγή σύγκρουσης. Αυτές οι συνθήκες βέβαια, δε σημαίνει ότι θα οδηγήσουν άμεσα σε σύγκρουση. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι συνθήκες μέσα από τις οποίες προκύπτουν συγκρούσεις μπορούν να συμπτυχθούν σε τρεις γενικές κατηγορίες: α) της επικοινωνίας, β) της δομής και γ) των προσωπικών μεταβλητών.

Αναλυτικότερα: α) Η επικοινωνία μπορεί να αποτελέσει πηγή σύγκρουσης. Σημασιολογικές δυσκολίες, παρανοήσεις, ανόμοιες συνδηλώσεις των λέξεων, η ανεπαρκής ανταλλαγή πληροφοριών μπορεί να αποτελέσουν φραγμούς για την επικοινωνία αλλά και εν δυνάμει συνθήκες που προοιωνίζουν σύγκρουση. Όπως η έλλειψη επικοινωνίας είναι πιθανή αιτία για να προκύψουν συγκρούσεις, όμοια και η υπερβολική επικοινωνία μπορεί να οδηγήσει σε αύξηση της πιθανότητας των συγκρούσεων.

β) Ο όρος «δομή» αναφέρεται σε μεταβλητές, όπως το μέγεθος, ο βαθμός εξειδίκευσης των καθηκόντων που ανατίθεται στα άτομα της ομάδας, η σαφήνεια των αρμοδιοτήτων, το στιλ ηγεσίας, τα συστήματα ανταμοιβών και ο βαθμός εξάρτησης ανάμεσα στα μέλη της ομάδας. Έτσι, όσο μεγαλύτερη είναι η ομάδα και όσο πιο εξειδικευμένες δραστηριότητες ανατίθενται τόσο πιο αυξημένη είναι η πιθανότητα σύγκρουσης. Υπάρχει κορύφωση της σύγκρουσης όταν τα μέλη της ομάδας είναι νεαρά και όταν η κινητικότητα είναι υψηλή. Όσο μεγαλύτερη ασάφεια υπάρχει για το ποιος έχει την ευθύνη δράσης τόσο μεγαλύτερη είναι η πιθανότητα εκδήλωσης σύγκρουσης. Αυτές οι ασάφειες στις αρμοδιότητες και τα όρια των αρμοδιοτήτων αποτελούν πηγή σύγκρουσης. Τα συστήματα ανταμοιβής, όταν αποβαίνει το κέρδος εις βάρος κάποιου άλλου, επίσης αποτελούν κύρια πηγή σύγκρουσης.

γ) Η τελευταία κατηγορία μέσα από την οποία μπορεί να πηγάζουν πιθανές πηγές σύγκρουσης είναι οι προσωπικές μεταβλητές, που περιλαμβάνουν την προσωπικότητα, τα συναισθήματα και τις αξίες. Κάποιοι άνθρωποι με την προσωπικότητα που διαθέτουν, συχνά εμπλέκονται σε συγκρούσεις. Για παράδειγμα μερικοί άνθρωποι είναι έντονα αντιδραστικοί ή έχουν την τάση να εμπλέκονται σε διαμάχες με άλλους πιο συχνά και να αντιδρούν πιο άσχημα όταν εκδηλώνονται συγκρούσεις.

Στάδιο 2^ο: Επίγνωση και εξατομίκευση

Στο στάδιο αυτό είναι σημαντικό να έχουμε υπόψιν μας δύο στοιχεία. Πρώτον, ότι στο στάδιο αυτό ορίζονται τα θέματα που προκαλούν σύγκρουση. Σε αυτό το στάδιο τα εμπλεκόμενα μέλη συζητούν και αποφασίζουν το γιατί επίκειται σύγκρουση. Δεύτερον, τα συναισθήματα παίζουν τεράστιο ρόλο στη διαμόρφωση των αντιλήψεων. Τα αρνητικά συναισθήματα συνήθως, οδηγούν στην υπεραπλούστευση των ζητημάτων, και ως εκ τούτου χάνεται η εμπιστοσύνη των εμπλεκόμενων μερών, αλλά επίσης ερμηνεύεται αρνητικά η συμπεριφορά των άλλων⁴³. Αντίθετα, τα θετικά αισθήματα βοηθούν προς τη θετική κατεύθυνση, να βλέπουν δηλαδή τα συμμετέχοντα μέρη πιθανές σχέσεις ανάμεσα στα στοιχεία ενός προβλήματος, να εξετάζεται το θέμα σε ένα ευρύτερο πλαίσιο και να αναπτύσσονται πιο καινοτόμες λύσεις⁴⁴.

Στάδιο 3^ο: Προθέσεις

Στο στάδιο αυτό γίνεται διαχωρισμός μεταξύ αντιλήψεων, συναισθημάτων και της εκδηλούμενης συμπεριφοράς των ανθρώπων. Πρόκειται για το στάδιο των Προθέσεων, δηλαδή για το στάδιο των αποφάσεων να ενεργήσουν τα μέρη με ένα συγκεκριμένο τρόπο⁴⁵.

Το στάδιο των Προθέσεων είναι ένα ξεχωριστό στάδιο, αφού πρέπει να γνωρίζουμε την πρόθεση του άλλου για να ανταποκριθούμε αντίστοιχα στη συμπεριφορά του. Πολλές

---

⁴³ Louis R. Pondy, 'Organizational Conflict: Concepts and Models', *Johnson Graduate School of Management, Cornell University* 12, τχ. 2 (Σεπτέμβριος 1967), σ.302-3, <http://www-personal.umich.edu/~lroot/ConflictMgtConceptMap/Pondy-Organizational-Conflict-1967.pdf>, προσπελάστηκε στις 5/5/2019.

⁴⁴ Peter J.D. Carnevale και Alice M. Isen, 'The influence of positive affect and visual access on the discovery of integrative solutions in bilateral negotiation', *Organizational Behavior and Human Decision Processes* 37, τχ. 1 (1986): 1-13 <https://pdfs.semanticscholar.org/d05a/81be26726604844009f2e3129d40933351a8.pdf>, προσπελάστηκε στις 5/5/2019.

⁴⁵ Robbins και Judge, *Οργανωσιακή Συμπεριφορά: Βασικές Έννοιες και Σύγχρονες Προσεγγίσεις*, σ.437-437-9.

φορές υπάρχουν συγκρούσεις μόνο και μόνο, γιατί η μία πλευρά αποδίδει λάθος προθέσεις στην άλλη πλευρά. Επειδή υπάρχει χρονική απόκλιση μεταξύ προθέσεων και συμπεριφοράς, γι' αυτό η συμπεριφορά δεν αντανακλάει πάντα με πιστότητα τις αρχικές προθέσεις.

Με τη χρήση δύο διαστάσεων, τη συνεργασιμότητα (ο βαθμός τον οποίο ένα μέρος επιχειρεί να ικανοποιήσει τα ζητήματα του άλλου μέρους) και διεκδικητική συμπεριφορά (ο βαθμός στον οποίο το ένα μέρος επιχειρεί να ικανοποιήσει τα δικά του ζητήματα), μπορούμε να προσδιορίσουμε πέντε προθέσεις χειρισμού συγκρούσεων. Συγκεκριμένα έχουμε την ανταγωνιστικότητα, τη συνεργατικότητα, την αποφευκτικότητα, την προσαρμοστικότητα και τέλος τη συμβατικότητα. Αναλυτικότερα:

- 1. Ανταγωνισμός.** Είναι η συμπεριφορά του ατόμου, που ενδιαφέρεται να καλύψει τα συμφέροντά του ανεξάρτητα από τον αντίκτυπο που θα έχει στα άλλα μέρη της σύγκρουσης. Άρα, το άτομο διεκδικητικό και μη συνεργάσιμο.
- 2. Συνεργατικότητα.** Όταν τα συμμετέχοντα μέρη μιας σύγκρουσης επιθυμούν να ικανοποιήσουν πλήρως τα ζητήματα των άλλων μερών, και υπάρχει συνεργασία για την εύρεση ενός αμοιβαία ωφέλιμου αποτελέσματος. Στη συνεργατικότητα, τα μέρη έχουν κυρίως πρόθεση να λύσουν ένα πρόβλημα διασαφηνίζοντας τις διαφορές, παρά συμβιβάζοντας τις διαφορετικές απόψεις. Αν υπάρχει η προσπάθεια να βρεθεί μια λύση, όπου και τα δύο μέρη κερδίζουν και η οποία επιτρέπει την επίτευξη των στόχων και των δύο μερών, τότε έχουμε τον ορισμό της συνεργατικότητας.
- 3. Αποφευκτικότητα.** Ένα άτομο μπορεί να αναγνωρίσει ότι υπάρχει σύγκρουση και θέλει να αποχωρήσει ή να την καταστείλει. Σε αυτήν περίπτωση για παράδειγμα, το άτομο είτε προσπαθεί να αγνοήσει μια σύγκρουση, είτε αποφεύγει τα μέρη με τα οποία διαφωνεί.
- 4. Προσαρμοστικότητα.** Όταν ένα μέρος, προκειμένου να κατευνάσει έναν αντίπαλο, υποχωρεί από το δικό του συμφέρον, προκειμένου να διατηρήσει τη σχέση μαζί του. Αυτή η πρόθεση ονομάζεται προσαρμοστικότητα. Για παράδειγμα, η στήριξη της γνώμης του άλλου μέρους, παρά τις επιφυλάξεις του πρώτου μέρους, δηλώνει πρόθεση προσαρμοστικότητας.

5. **Συμβιβαστικότητα.** Στην περίπτωση αυτή δεν υπάρχουν νικητές και χαμένοι. Το διακριτικό χαρακτηριστικό αυτής της πρόθεσης είναι ότι και τα δύο μέρη παραιτούνται από κάτι, προκειμένου να αποδεχθούν μια κοινή λύση.

Οι προθέσεις δεν χαρακτηρίζονται απαραίτητα από σταθερότητα. Κατά τη διάρκεια μιας σύγκρουσης, τα μέρη μπορεί να τροποποιήσουν τις αρχικές τους προθέσεις, αν καταφέρουν να δουν την οπτική του άλλου μέρους ή ανταποκριθούν συναισθηματικά στη συμπεριφορά των άλλων. Η έρευνα έρχεται να επιβεβαιώσει ότι οι άνθρωποι έχουν προθέσεις, οι οποίες ταυτίζονται με μεγάλη συνέπεια με τις πέντε κατηγορίες, που μόλις αναγράψαμε ανωτέρω. Μάλιστα, μπορούμε πολύ εύστοχα να προβλέψουμε τις προθέσεις ενός ατόμου, με βάση έναν συνδυασμό πνευματικών χαρακτηριστικών και χαρακτηριστικών της προσωπικότητας.

Στάδιο 4^ο: Συμπεριφορά

Οι περισσότεροι άνθρωποι όταν σκέφτονται καταστάσεις συγκρούσεων συνήθως επικεντρώνονται στο 4^ο στάδιο, διότι εδώ εμφανίζονται οι συγκρούσεις⁴⁶. Στο στάδιο αυτό εμφανίζονται δηλώσεις, ενέργειες, αντιδράσεις, που εκφράζονται μέσω της συμπεριφοράς των συγκρουόμενων μερών και οι οποίες αποτελούν υλοποίηση των προσωπικών τους προθέσεων. Παρ'όλα αυτά, κάποιες φορές τα άτομα, λόγω λανθασμένων υπολογισμών ή αδέξιας έκφρασης δεν εκφράζουν συμπεριφορές που συνάδουν με τις αρχικές προθέσεις τους.

Το στάδιο αυτό θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι ένα στάδιο δυναμικής διαδικασίας αλληλεπίδρασης. Για παράδειγμα θέτει ένα άτομο μια θέση-απαίτηση και το άλλο μέρος μπορεί να ανταποκριθεί με ποικίλους τρόπους, όπως για παράδειγμα με λογομαχία, απειλές, ανταπόδοση απειλής κλπ. Έτσι, όπως οπτικοποιείται και στο Σχήμα 1.9, όλες οι συγκρούσεις εμφανίζονται πάνω σε αυτή την κλίμακα. Κατά αύξουσα πορεία έντασης, οι συγκρούσεις αρχίζουν να εμφανίζονται από τις πιο ήπιες, έμμεσες κι εξαιρετικά ελγχόμενες. Η σφοδρότητα της σύγκρουσης αρχίζει να κλιμακώνεται όσο πιο ανοδικά κινούμαστε πάνω στην κλίμακα, με ανώτατο σημείο σύγκρουσης να εμφανίζεται η καταστροφικότητα των σχέσεων. Για παράδειγμα οι απεργίες, οι δημόσιες αναταραχές,

⁴⁶ Robbins και Judge, *Οργανωσιακή Συμπεριφορά*, ό.π., σ.439-40.

αλλά και σε έσχατο σημείο οι πόλεμοι εμπίπτουν σε αυτό το σημείο κλιμάκωσης των συγκρούσεων. Βέβαια, τις περισσότερες φορές οι συγκρούσεις που φτάνουν σε υψηλά επίπεδα κλιμάκωσης είναι δυσλειτουργικές, ενώ αντίθετα οι συγκρούσεις που βρίσκονται σε χαμηλά επίπεδα κλιμάκωσης είναι λειτουργικές.

Στάδιο 5^ο: Αποτελέσματα

Η δράση και αντίδραση των μελών μεταξύ τους επιφέρει κάποιες συνέπειες. Τα αποτελέσματα αυτά μπορεί να είναι λειτουργικά, εφόσον βελτιώνει την επίδοση της ομάδας, ενώ είναι δυσλειτουργικά, αν εμποδίζεται η θετική επίδοση της ομάδας.

Σχήμα 1.9: Κλίμακα σφοδρότητας των συγκρούσεων⁴⁷

1.8 Συνέπειες και χρησιμότητα συγκρούσεων-αντιθέσεων

Σύμφωνα με την κλασική σχολή του Μάνατζμεντ (F.Taylor, H. Fayol) οι συγκρούσεις θεωρούνται ανεπιθύμητες. Δίδονται μάλιστα κάποιες μέθοδοι περιορισμού ή αποφυγής

⁴⁷ Stephen Robbins και Timothy Judge, *Οργανωσιακή Συμπεριφορά: Βασικές Έννοιες και Σύγχρονες προσεγγίσεις* (Αθήνα: Κριτική, 2011), σ.440.

των συγκρούσεων, όπως μέσω της προσεκτικής επιλογής των εργαζομένων, της εκπαίδευσής τους, των λεπτομερών περιγραφών των απαιτήσεων και των κανόνων.

Στη σημερινή εποχή, οι απόψεις για τη χρησιμότητα των συγκρούσεων ή αντιθέσεων είναι ποικίλες. Η συντηρητική άποψη ή παραδοσιακή θεώρηση⁴⁸ θέλει να βλέπει αρνητικά τις συγκρούσεις και θεωρεί ότι δημιουργούν πρόσκομμα στην ομαλή ροή, οργάνωση και απόδοση μιας εργασίας. Η άποψη όμως ότι όλες οι μορφές σύγκρουσης είναι κακές, σαφώς προσφέρει μια απλοποιητική προσέγγιση. Σε ορισμένες περιπτώσεις, μια σύγκρουση μπορεί να είναι επιθυμητή και να χρειάζεται να προκληθεί από τη διοίκηση ή τα στελέχη⁴⁹. Αυτό μπορούμε να το θεωρήσουμε πιο ειδικά όταν έχει προκύψει μια λιμνάζουσα κατάσταση απραξίας ή όταν απαιτείται ρήξη με δομές και άτομα, προκειμένου να επιτευχθούν νέοι στόχοι ή να αλλάξει η νοοτροπία και η κουλτούρα. Βεβαίως, η διοίκηση ή τα στελέχη πρέπει να χειριστούν με τέτοιο τρόπο τον έλεγχο της σύγκρουσης, ώστε τα θετικά αποτελέσματα που θα προκύψουν, να είναι περισσότερα από τα αρνητικά. Η θεώρηση της σύγκρουσης που ενθαρρύνει τη σύγκρουση, ώστε τα άτομα ή οι ομάδες να μη μείνουν στατικές, απαθείς και αδιάφορες απέναντι στις ανάγκες για αλλαγή και καινοτομία, ονομάζεται αλληλεπιδραστική θεώρηση της σύγκρουσης⁵⁰. Η βασική συμβολή αυτής της θεώρησης είναι η αναγνώριση ότι ένα ελάχιστο επίπεδο σύγκρουσης μπορεί να συμβάλλει στη διατήρηση της βιωσιμότητας, της αυτοκριτικής και της δημιουργικότητας.

Οι σύγχρονες απόψεις⁵¹ μάλιστα, βλέπουν τα θετικά σημεία των συγκρούσεων, τα οποία μπορούν να συνοψιστούν ως εξής: α) δίνουν κίνητρο στα άτομα για καταβολή μεγαλύτερης προσπάθειας, β) προσφέρουν βοήθεια ώστε να εντοπιστούν καλύτερα κάποια σημεία που επιδέχονται βελτίωσης, ώστε να ανασχεδιαστούν γ) προσφέρουν ως εμπειρίες νέα γνώση για τη βελτίωση των ικανοτήτων των ατόμων. Το κριτήριο για τη θετική ή όχι χρησιμότητα των αντιθέσεων εντοπίζεται στο κατά πόσο επιτρέπει να επιτευχθούν τελικά

---

⁴⁸ Robbins και Judge, *Οργανωσιακή Συμπεριφορά: Βασικές Έννοιες και Σύγχρονες Προσεγγίσεις*, σ.432.

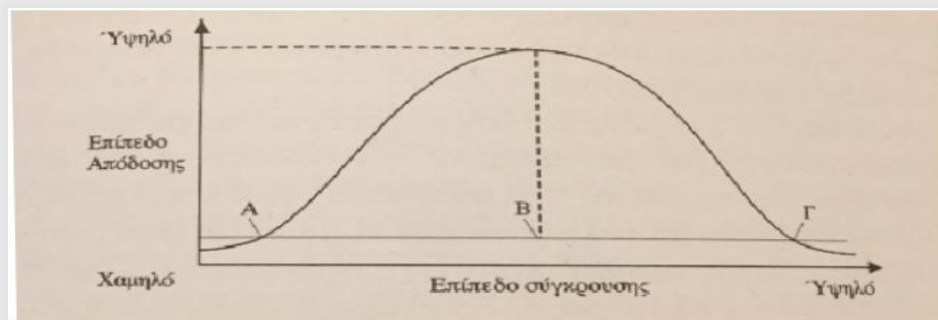
⁴⁹ Χυτήρης, *Οργανωσιακή Συμπεριφορά*, 2017, ό.π., σ.362.

⁵⁰ Stephen Robbins και Timothy Judge, *Οργανωσιακή Συμπεριφορά: Βασικές Έννοιες και Σύγχρονες Προσεγγίσεις* (Αθήνα: Κριτική, 2011), ό.π., σ.433.

⁵¹ Χατζηπαντελή, *Διοίκηση Ανθρώπινου Δυναμικού*, ό.π., σ. 151.

οι στόχοι του Οργανισμού. Κι αυτό διότι αναλώθηκαν οι δυνάμεις ή ο χρόνος των μελών στις ενδιάμεσες μεταξύ τους συγκρούσεις ή ακόμη αποπροσανατολίστηκαν οι δράσεις τους εξαιτίας των αντιθέσεων από τον τελικό σκοπό. Ο Robbins⁵² θεωρεί ότι δίχως την παρουσία αντιθέσεων, ο αριθμός νέων ιδεών, ερεθισμάτων και προκλήσεων θα ήταν αρκετά μειωμένος. Οι Οργανισμοί μάλιστα θα ήταν άγονοι ως προς την αποτελεσματικότητα.

Επομένως, η άποψη ότι η σύγκρουση μπορεί να μειώνει την απόδοση της ομάδας ενός οργανισμού ή των μερών της ομάδας δεν είναι σωστή. Πιο συγκεκριμένα, η σύγκρουση μπορεί να είναι είτε λειτουργική (παραγωγική) είτε δυσλειτουργική (αντιπαραγωγική)⁵³. Όπως φαίνεται στο Σχήμα 1.10 και στον Πίνακα 1.1 που ακολουθεί, η σύγκρουση μπορεί να κλιμακωθεί από πολύ χαμηλή έως πολύ υψηλή. Και τα δύο άκρα δυσχεραίνουν την απόδοση. Ένα άριστο κι επιθυμητό επίπεδο σύγκρουσης είναι εκείνο, όπου η σύγκρουση είναι τόση, ώστε δε δημιουργείται στασιμότητα, αλλά τονώνεται η δημιουργικότητα, εκτονώνεται η ένταση, αυξάνεται η παραγωγικότητα και δημιουργούνται συνθήκες για αλλαγή. Την ίδια στιγμή δε δημιουργούνται φαινόμενα αποδιοργάνωσης, αποσυντονισμού ή δυσαρέσκειας στα πρόσωπα αλλά ούτε και τάσεις για αποχώρηση από την ομάδα.

Σχήμα 1.10: Σχέση επιπέδων σύγκρουσης και απόδοσης⁵⁴

⁵² Stephen Robbins, *Managing Organizational Conflict : A Non-traditional Approach* (Prentice Hall, 1974), ό.π., σ.433.

⁵³ Stephen Robbins, *Organizational Behavior: Concepts, Controversies, Applications* (Prentice Hall, 1998), σελ.463-464.

⁵⁴ Stephen Robbins, *Organizational Behavior: Concepts, Controversies, Applications* (Prentice Hall, 1998), σ.464.

Πίνακας 1.1: Σχέση επιπέδων σύγκρουσης και απόδοσης*

Κατάσταση	Επίπεδο σύγκρουσης	Τύπος σύγκρουσης	Εσωτερικά χαρακτηριστικά της επιχείρησης/μονάδας τμήματος	Απόδοση
A	Χαμηλό ή καθόλου	Δυσλειτουργική/μη λειτουργική/καταστρεπτική	Απάθεια, Στασιμότητα, Αδιαφορία στην αλλαγή, Έλλειψη νέων ιδεών	Μικρή
B	Μέτριο	Λειτουργική/εποικοδομητική/παραγωγική	Ζωντάνια, Αυτοκριτική, Καινοτομία	Υψηλή
Γ	Υψηλό	Δυσλειτουργική/μη λειτουργική/καταστρεπτική	Έλλειψη συνεργατικότητας, Αποδιοργάνωση, Χάος	Χαμηλή

*(Πηγή: Α.Χυτήρης, Οργανωσιακή Συμπεριφορά, 2013, σελ.219)

Ο λειτουργικός ή εποικοδομητικός τύπος σύγκρουσης εξυπηρετεί το συμφέρον του Οργανισμού, υποστηρίζει τους σκοπούς του και βελτιώνει την απόδοσή του⁵⁵. Η λειτουργική σύγκρουση είναι μια υγιής και εποικοδομητική διαφωνία μεταξύ των μερών, αφού παράγονται νέες ιδέες και ευνοείται η δημιουργικότητα και η μάθηση.

⁵⁵ Ζαβλανός, Οργανωτική Συμπεριφορά, ό.π., σ.364-365.

Αντίθετα, ο μη λειτουργικός ή καταστρεπτικός τύπος σύγκρουσης απειλεί το συμφέρον του Οργανισμού και οδηγεί στη μείωση της απόδοσης. Δημιουργείται με τον δυσλειτουργικό τύπο αρνητικό κλίμα και καταστρέφεται εν τέλει η συνεκτικότητα της ομάδας.

Άρα, οι συγκρούσεις μπορεί να είναι λειτουργικές ή δυσλειτουργικές, με αντίστοιχες θετικές και αρνητικές συνέπειες στα αποτελέσματα, στη διαχείριση των σχέσεων, και στην απόδοση. Οι συνέπειες αυτές εξαρτώνται από τη φύση και την ένταση των συγκρούσεων. Ήδη, από το παραπάνω Σχήμα 1.10-Πίνακας 1.1 φάνηκε η σχέση μεταξύ επιπέδου έντασης σύγκρουσης και θετικών ή αρνητικών αποτελεσμάτων στον Οργανισμό.

Αναλυτικότερα, κάποιες από τις θετικές συνέπειες, που σχετίζονται με το λειτουργικό τύπο συγκρούσεων, είναι και οι ακόλουθες⁵⁶:

- Νέες ιδέες
- Οδηγούν σε καινοτομίες και αλλαγές
- Οδηγούν σε καλύτερες αποφάσεις
- Τονίζουν την ανάγκη προσαρμογής διοικητικών διαδικασιών
- Γίνονται σαφείς και κατανοητές οι αιτίες ενός προβλήματος
- Αυξάνουν τη συμμετοχή
- Δημιουργούν αυθόρμητες αντιδράσεις κι επικοινωνία
- Δυναμώνουν τις σχέσεις
- Αυξάνεται η λειτουργικότητα και η παραγωγικότητα

Αντίθετα, κάποιες από τις αρνητικές συνέπειες, που σχετίζονται με το μη λειτουργικό τύπο συγκρούσεων, είναι οι ακόλουθες:

- Σπατάλη ενέργειας
- Μειώνουν το ηθικό
- Οδηγούν στην πόλωση των ατόμων
- Μεγαλώνουν και βαθαίνουν οι διαφορές
- Εμποδίζουν τη συνεργασία

---

⁵⁶ Χυτήρης, *Οργανωσιακή Συμπεριφορά*, 2013, ό.π., σ.218.

- Δημιουργούν ανεύθυνη συμπεριφορά
- Δημιουργούν υποψία και δυσπιστία μεταξύ των συγκρουόμενων
- Συντελούν στη μείωση της λειτουργικότητας ή παραγωγικότητας
- Οδηγούν σε προκατειλημμένες αποφάσεις

Όπως σημειώνουν οι Robbins και Judge⁵⁷, για τις λειτουργικές συγκρούσεις, σε κάποιους Οργανισμούς δίδονται κίνητρα, όπως επιβράβευση αυτών που τις επιδιώκουν και τιμωρία όσων τις αποφεύγουν. Βέβαια, για να μπορέσει κάποιος να είναι λειτουργικός στις συγκρούσεις πρέπει να μπορεί να προκαλέσει τους άλλους που αποφεύγουν τις συγκρούσεις να μιλήσουν ανοιχτά, αλλά και από την άλλη όταν ο ίδιος προκαλείται με ειδήσεις που δε θέλει να ακούσει ή διαφωνεί με κάποιους απαιτείται να έχει πειθαρχία και υπομονή. Πολλοί Οργανισμοί μάλιστα, έχουν ομάδες που επιλύουν με επιτυχία συγκρούσεις μεταξύ τους, διότι είναι ανοιχτές στο να συζητούν ανοιχτά τις διαφορετικές απόψεις και να είναι προετοιμασμένες να αντιμετωπίσουν τις ενδεχόμενες συγκρούσεις που μπορεί να προκύψουν. Συνεχίζουν μάλιστα να λένε οι παραπάνω μελετητές, ότι οι πιο αποδιοργανωτικές συγκρούσεις που εκδηλώνονται είναι αυτές που δεν εκφράζονται ανοιχτά. Διότι μια ανοιχτή συζήτηση μπορεί να οδηγήσει πιο εύκολα στην ανάπτυξη μιας κοινής αντίληψης για τα προκείμενα προβλήματα. Επιτρέπει μάλιστα στις ομάδες να εργαστούν για την εξεύρεση μιας κοινά αποδεκτής λύσης. Οι μάνατζερς τέλος, πρέπει να αναδείξουν την απόκτηση των κοινών ωφελειών από την επίλυση των συγκρούσεων, ώστε οι ομάδες που έχουν εσωτερικά διαφωνίες σε έναν Οργανισμό να μην οχυρώνονται στις δικές τους θέσεις και απόψεις και να μην παίρνουν τις συγκρούσεις προσωπικά. Οι ομάδες άλλωστε που έχουν συνεργατικό στυλ σύγκρουσης και ταυτίζονται με τους συνολικούς ομαδικούς στόχους είναι πιο αποτελεσματικές από τις ομάδες με ανταγωνιστικό στυλ. Τέλος, η πρόσφατη έρευνα υποστηρίζει ότι αντί να ενθαρρύνουμε την «καλή» ή να αποθαρρύνουμε την «κακή» σύγκρουση είναι πιο σημαντικό να επιλύουμε τις συγκρούσεις που προκύπτουν φυσιολογικά με παραγωγικό τρόπο. Αυτή η άποψη μάς παρουσιάζει τη θεώρηση της διαχειριζόμενης σύγκρουσης⁵⁸.

⁵⁷ Stephen Robbins και Timothy Judge, *Οργανωσιακή Συμπεριφορά: Βασικές Έννοιες και Σύγχρονες προσεγγίσεις* (Αθήνα: Κριτική, 2011), σ.442.

⁵⁸ Robbins και Judge, *ό.π.*, σ.432.

Όλοι οι ερευνητές, ένθερμοι ή μη της αλληλεπιδραστικής θεώρησης της σύγκρουσης έχουν αρχίσει να παραδέχονται την ύπαρξη κάποιων προβλημάτων στην ενθάρρυνση της σύγκρουσης⁵⁹. Όπως ήδη αναφέρθηκε, υπάρχουν κάποιες πολύ συγκεκριμένες περιπτώσεις όπου η σύγκρουση αποβαίνει ωφέλιμη. Παρά ταύτα, οι συγκρούσεις δεν είναι πάντα ωφέλιμες και παραγωγικές. Κι αυτό διότι αφαιρούν ωφέλιμο χρόνο, εμπλέκονται σε κάποιες περιπτώσεις τρίτα πρόσωπα εκτός χώρου, και τέλος, μένουν συχνά αρνητικά συναισθήματα, πικρίας ή θυμού μετά τη λήξη των συγκρούσεων. Αυτό γίνεται, διότι οι άνθρωποι σπάνια έχουν τη δυνατότητα και τη διάκριση να διαχωρίσουν τα συναισθήματά τους σε ξεκάθαρες κατηγορίες «έργου» ή «σχέσης», οπότε οι συγκρούσεις λειτουργούν αρνητικά στη σχέση τους. Οι συγκρούσεις προκαλούν άγχος, με αποτέλεσμα οι άνθρωποι να λειτουργούν με περισσότερο αρνητικό αντιδραστικό τρόπο. Άλλωστε, οι εργαστηριακές μελέτες δε συνυπολογίζουν τη μείωση της εμπιστοσύνης και της συνεργασίας που επακολουθεί από τη σύγκρουση στις σχέσεις. Μακροπρόθεσμες μελέτες⁶⁰ έδειξαν ότι οι συγκρούσεις μειώνουν την εμπιστοσύνη, τον σεβασμό και τη συνεκτικότητα της ομάδας, με αποτέλεσμα να ταλανίζεται η μακροπρόθεσμη βιωσιμότητά της.

Συμπερασματικά, η παραδοσιακή θεώρηση, βλέποντας τα πράγματα κοντόφθαλμα, θεωρεί ότι οι συγκρούσεις πρέπει να απαλειφθούν εξ ολοκλήρου. Η αλληλεπιδραστική θεώρηση, ενώ θεωρεί ότι είναι θεμιτό να παρακινηθεί μια σύγκρουση, η οποία δεν είναι απαραίτητο να αποφέρει αρνητικά, αποδιοργανωτικά αποτελέσματα, παρ'όλα αυτά είναι ατελής. Τέλος, η οπτική της επικεντρωμένης στην επίλυση των συγκρούσεων θεώρησης, αναγνωρίζει ότι προφανώς οι συγκρούσεις θα επέλθουν αναπόφευκτα στους περισσότερους Οργανισμούς, άρα επικεντρώνεται στους τρόπους παραγωγικής επίλυσης των συγκρούσεων. Άρα, έπειτα από την αμφιταλάντευση μεταξύ εξάλειψης κι ενθάρρυνσης των συγκρούσεων, οι ερευνητές προς το παρόν και προκειμένου να

---

⁵⁹ Robbins και Judge, ό.π., σ.434.

⁶⁰ K.A Jehn κ.ά., 'The effects of Conflict Types, Dimensions, and Emergent States on Group Outcomes', Group Decision and Negotiation 17, 6 (2008), σ. 465–95.

ελαχιστοποιήσουν την αποδιοργανωτική επιρροή των συγκρούσεων, παραμένουν στην παραγωγική επίλυση των συγκρούσεων⁶¹.

1.9 Τεχνικές αντιμετώπισης των συγκρούσεων

Οι συγκρούσεις μπορούν να αποτυπωθούν σε ένα υπόδειγμα-μοντέλο, με τέτοιο τρόπο, ώστε να διευκολυνθεί η μελέτη και η ερμηνεία τους. Βεβαίως, στο υπόδειγμα αυτό, η προσέγγιση χρειάζεται να γίνει με διαφορετικό τρόπο για τους διαφορετικούς τύπους συγκρούσεων. Σύμφωνα με το ακόλουθο Σχήμα 1.11, το μοντέλο αποτελείται από δύο μεταβλητές και προσδιορίζει τέσσερις βασικές συγκρουσιακές καταστάσεις ή τύπους^{62 63}.

Η μία μεταβλητή είναι αυτή των *αντίθετων στόχων* και δείχνει το κατά πόσον ένας ή περισσότεροι στόχοι των ατόμων ή ομάδων που συγκρούονται είναι ασυμβίβαστοι. Η μεταβλητή αυτή εμφανίζεται στον κάθετο άξονα, ως συνεχής και η τιμή της κυμαίνεται από χαμηλή έως υψηλή.

Η άλλη μεταβλητή είναι αυτή των *συμβατών στόχων*, η οποία δείχνει το κατά πόσο ένας ή περισσότεροι στόχοι των ομάδων που συγκρούονται, θεωρούνται συμβατοί μεταξύ τους, κι όχι ασύμβατοι. Η μεταβλητή αυτή εμφανίζεται στον οριζόντιο άξονα, ως συνεχής και κυμαίνεται από χαμηλές έως υψηλές τιμές.

Με τη σταυροειδή ταξινόμηση αυτών των δύο μεταβλητών κατασκευάζεται η αποτύπωση του υποδείγματος, όπως φαίνεται και στο ακόλουθο Σχήμα 1.11. Συγκεκριμένα, οι καταστάσεις συγκρούσεων, που δημιουργούνται βάσει αυτού του υποδείγματος, έχουν ως εξής:

1. Κατάσταση «Κερδίζω-Χάνω». Σε αυτή την κατάσταση εμφανίζονται άμεσες συγκρούσεις στόχων. Στους Οργανισμούς αυτές οι συγκρούσεις προσπαθούν να ελαχιστοποιηθούν, εξαιτίας των αρνητικών συνεπειών στις σχέσεις και στην απόδοση των μελών του. Αυτές οι συγκρούσεις σχετίζονται με συγκεκριμένες ενέργειες που κάνουν τα μέλη για την επίτευξη προσωπο-κεντρικών και

⁶¹ Robbins και Judge, *Οργανωσιακή Συμπεριφορά: Βασικές Έννοιες και Σύγχρονες Προσεγγίσεις*, σ.434-5.

⁶² Don. Hellriegel και John W. Slocum, *Management*, 6η έκδ. (United States: Addison-Wesley, 1992).

⁶³ Χυτήρης, *Οργανωσιακή Συμπεριφορά*, 2013, σ.220-223.

εγωιστικών στόχων, και που αντιτίθενται στους στόχους των άλλων μέσα στον Οργανισμό. Η σχέση αυτή συναντάται συχνά μεταξύ προϊσταμένων και υφισταμένων, στις σχέσεις τους που αφορά την επιτυχία ή αποτυχία εκτέλεσης μιας εργασίας.

2. «Μεικτή κατάσταση». Η περίπτωση αυτή αφορά τις καταστάσεις, όπου υπάρχει υψηλή σχέση μεταξύ αντίθετων και συμβατών στόχων. Θέματα που σχετίζονται με τους αντίθετους στόχους, έχουν να κάνουν με την κατανομή των ανταμοιβών από τη μια πλευρά και τις σχετικές προτεραιότητες των επιμέρους στόχων από την άλλη πλευρά. Για παράδειγμα, σε μια επιχείρηση, η διοίκηση δίνει έμφαση στη μεγιστοποίηση των κερδών, ενώ οι εργαζόμενοι στην αύξηση των μισθών τους, των επιδομάτων τους κλπ. Όσον αφορά τις καταστάσεις που άπτονται της μεταβλητής των συμβατών στόχων, σχετίζονται με τα ακόλουθα θέματα::

- Τα άτομα συναποφασίζουν για τους όρους των μεταξύ τους σχέσεων.
- Τα άτομα αντιλαμβάνονται, ότι μπορούν να επέλθουν οφέλη, και μάλιστα στο μέγιστο βαθμό, μόνο από τη μεταξύ τους αμοιβαία συνεργασία
- Τα άτομα αντιλαμβάνονται μπορεί να υπάρξουν αρνητικές συνέπειες και απώλειες στα οφέλη, ένεκα της χειροτέρευσης των μεταξύ τους σχέσεων.

3. Κατάσταση «Χαμηλής αλληλεξάρτησης». Αυτή παρουσιάζεται όταν υπάρχουν χαμηλές τιμές και στις δύο μεταβλητές ή στους δύο τύπους στόχων. Σε αυτή την περίπτωση δεν υπάρχουν συγκρούσεις ή είναι ελάχιστες ή χαμηλής έντασης, αφού δεν υπάρχει ιδιαίτερος λόγος για να συγκρουσθούν.
4. Κατάσταση «Συνεργασίας ή Κερδίζω-Κερδίζω». Σε αυτή την περίπτωση υπάρχει υψηλή σχέση συμβατών στόχων και χαμηλή σχέση αντίθετων στόχων. Αυτό σημαίνει ότι οι ενέργειες του ενός μέλους, βοηθούν ώστε να επιτευχθούν και οι στόχοι του άλλου μέλους, και άρα να επιτυγχάνονται θετικά αποτελέσματα και για αυτό. Αυτό συμβαίνει διότι οι στόχοι είναι συμβατοί και πολλές φορές αμοιβαία ενισχυόμενοι, άρα η επίτευξη των στόχων του ενός βοηθάει στην επίτευξη και του άλλου. Άρα, σε αυτή την περίπτωση οι

συγκρούσεις δεν είναι τόσο έντονες, αλλά ούτε και μακράς διάρκειας, όπως στις περιπτώσεις 1 και 2. Οι συγκρούσεις όμως δεν παύουν να υπάρχουν και είναι δεδομένες, αφού πάντα υπάρχουν προσωπικές διαφορές, συναδελφικές αλληλεξαρτήσεις και διαμάχες που σχετίζονται με την επιλογή μέσων για την επίτευξη των κοινών στόχων.

Συνοψίζοντας, το προαναφερθέν υπόδειγμα συγκρούσεων είναι πολύ σημαντικό να το λαμβάνουμε υπόψιν, ώστε να μπορούμε να κάνουμε τη σωστή διάγνωση για τη φύση των συγκρούσεων, που λαμβάνει χώρα μεταξύ δύο ή περισσότερων ατόμων ή ομάδων.

Σχήμα 1.11: Υπόδειγμα-Μοντέλο Σύγκρουσης⁶⁴

Εν τέλει όμως, ο Οργανισμός έχει ευθύνη ώστε να αναγνωρίσει τα σημεία αντιθέσεων, να δει ποια από αυτά τα σημεία είναι επικίνδυνα ή όχι, ώστε να προλάβει ή να χειριστεί μελλοντικές συγκρούσεις⁶⁵. Μέσα στα πλαίσια του χειρισμού εντάσσονται άλλοτε η απλή διευθέτηση μιας αντίθεσης και άλλοτε η επίλυση μιας σύγκρουσης. Κάποιες από τις μεθόδους ή στυλ διευθέτησης είναι οι ακόλουθες:

⁶⁴ Λεωνίδας Χυτήρης, *Οργανωσιακή Συμπεριφορά* (Αθήνα: Φαίδιμος, 2013), σ.221.

⁶⁵ Χατζηπαντελή, *Διοίκηση Ανθρώπινου Δυναμικού ό.π.*, σ. 151.

- ❖ *Συνύπαρξη με ειρήνη ή συνεργατικό στυλ (ή στυλ κερδίζω-κερδίζεις)*⁶⁶. Οι άνθρωποι ενθαρρύνονται να συνυπάρχουν και να συνεργάζονται αρμονικά, να έχουν επαφές, να ανταλλάσσουν κοινές εμπειρίες και γνώσεις. Να ξεπερνούν τις διαφωνίες τους, στοχεύοντας στην αναγνώριση των κύριων αιτιών που υποβόσκουν, να συζητούν ανοιχτά και να διερευνώνται όλες οι εναλλακτικές λύσεις που θεωρούνται ικανοποιητικές. Τίθεται θέμα σε αυτή την περίπτωση, αν τα χρονικά περιθώρια που τίθενται είναι περιοριστικά στην έκφραση των αισθημάτων και των θεμάτων που εμπλέκονται. Σε αυτή τη μέθοδο τα άτομα έχοντας κοινούς στόχους με την ομοφωνία οδηγούνται στην καλύτερη λύση για το ανακύπτον θέμα. Σε αυτή τη μέθοδο λαμβάνονται υψηλής ποιότητας αποφάσεις.
- ❖ *Επικράτηση*. Οι δυο πλευρές αφήνονται να ανταγωνίζονται μέχρι να επικρατήσει ο πιο ισχυρός. Σε αυτή την περίπτωση αυξάνεται η απόδοση των δύο πλευρών αλλά μακροπρόθεσμα μπορεί να αποβεί εις βάρος της συνοχής της ομάδας.
- ❖ *Διαχωρισμός*. Τα αντιμαχόμενα άτομα ή μέρη διαχωρίζονται ώστε να μην εκφράζονται συγκρούσεις μεταξύ τους με την αλληλεπίδραση.
- ❖ *Συμβιβασμός*. Σε αυτή την περίπτωση και τα δύο⁶⁷ άτομα ή μέρη κάνουν αμοιβαίες υποχωρήσεις, είτε μέσω διαμεσολαβήσεων είτε μέσω διαπραγματεύσεων, όπου η κάθε πλευρά παραχωρεί-δίνει κάτι που θέλει για να προστατεύσει κάτι θέλει πιο πολύ. Η μέθοδος του συμβιβασμού συνήθως δεν αφήνει καμία πλευρά ευχαριστημένη, αφού δεν παίρνει εξ ολοκλήρου αυτό που θέλει., ώστε ακόμη και μετά από τις περιπτώσεις όπου επιτυγχάνεται μια συμβιβαστική λύση να μην επανέρχονται οι καλές προηγούμενες σχέσεις. Ο συμβιβασμός αποτελεί μια πρόχειρη λύση, όπου ψάχνεται γρήγορα και πρόωρα μια διάγνωση γύρω από κάποια σύγκρουση, σε τέτοιο βαθμό μάλιστα ώστε να θεωρούνται οι αφορμές ως αιτίες των διάφορων θεμάτων που προκύπτουν.
- ❖ *Συναλλαγή*. Με αυτή τη μέθοδο επιτυγχάνεται η υποχώρηση της μιας πλευράς μέσω της προσφοράς κάποιου ανταλλάγματος.

⁶⁶ Λεωνίδας Χυτήρης, *Οργανωσιακή Συμπεριφορά* (Αθήνα: Φαίδιμος, 2013), σ.220-223.

⁶⁷ Λεωνίδας Χυτήρης, *Οργανωσιακή Συμπεριφορά* (Αθήνα: Φαίδιμος, 2013), σ.229.

Από την άλλη πλευρά, στις διαδικασίες που γίνονται από τον Οργανισμό για την επίλυση των συγκρούσεων, θα πρέπει να ληφθούν σοβαρά υπόψιν τα αίτια, τα οποία θα πρέπει στη συνέχεια να αρθούν, όσο βέβαια είναι εφικτό⁶⁸. Αυτή η διαδικασία επίλυσης έχει σημαντικές ελπίδες επιτυχίας, αν και τα δύο μέρη συμφωνήσουν να δώσουν κοινές λύσεις που ικανοποιούν και τα δύο μέρη και μάλιστα, δεσμευτούν να εφαρμόσουν αυτές τις κοινές λύσεις.

Οι ελπίδες επιτυχίας αυτής της μεθόδου επίλυσης των αντιπαράθεσεων αυξάνονται όταν:

- ❖ Οι δύο πλευρές έχουν κίνητρο για επίλυση των διαφορών τους.
- ❖ Η ισχύς κατανέμεται σε ίσα μέρη μεταξύ των μερών.
- ❖ Δίδεται ο απαραίτητος ζωτικός χρόνος για την απαραίτητη έκφραση των εκάστοτε «διαφοροποιήσεων», ώστε να επακολουθήσει η φάση της «ενοποίησης» -κατά την οποία αναζητούνται οι κοινοί στόχοι και τα κοινά συμφέροντα.
- ❖ Υπάρχει το συγκεκριμένο πλαίσιο όπου η ειλικρίνεια και η ευθύτητα ενθαρρύνονται.
- ❖ Η αλληλοκατανόηση μεγιστοποιείται μέσω της αποτελεσματικής επικοινωνίας.
- ❖ Διατηρείται χαμηλό επίπεδο εντάσεων.

1.10 Τεχνικές διευθέτησης των αντιθέσεων

Υπάρχουν τέσσερις τρόποι ή τεχνικές διευθέτησης των αντιθέσεων: 1) της αποφυγής, 2) της χρήσης βίας, 3) της χρησιμοποίησης τρίτου προσώπου ως διαμεσολαβητή και 4) των λογικών ορθολογιστικών προσεγγίσεων⁶⁹. Είναι σημαντικό, ειδικά για τους μάνατζερς σ' έναν Οργανισμό, να γνωρίζουν όχι μόνον τους ποικίλους τρόπους και μεθόδους διευθέτησης των αντιθέσεων, αλλά και τις συνέπειες που έχει η κάθε επιλογή της στρατηγικής που απαιτείται σε κάθε δεδομένη περίπτωση. Αναλυτικότερα:

- 1) **Τεχνική αποφυγής.** Η τεχνική της αποφυγής στη διευθέτηση των αντιθέσεων περιλαμβάνει την αποφυγή απάντησης, την υποχώρηση, την αναβολή, την

⁶⁸ Χατζηπαντελή, ό.π., σ.152.

⁶⁹ Ζαβλανός, *Οργανωτική Συμπεριφορά*, ό.π., σ.367.

εξομάλυνση και τη δημιουργία αδιεξόδου. Ο μάνατζερ σε αυτή την περίπτωση έχει ως μότο του ότι «η σιωπή είναι χρυσός». Η απομόνωση ουσιαστικά ελαχιστοποιεί την επαφή μεταξύ των αντιτιθέμενων μερών. Η αναβολή είναι μια προσωρινή λύση, ώστε να μετατοπιστεί η αντιμετώπιση του ζητήματος σε μεταγενέστερη και καταλληλότερη χρονική στιγμή. Όταν υπάρχει η φάση της εξομάλυνσης, το υπεύθυνο άτομο προσπαθεί να υποβαθμίσει τις διαφορές και να αναδείξει τα κοινά συμφέροντα των ομάδων ή ατόμων. Αν το υπεύθυνο άτομο για τη διευθέτηση των αντιθέσεων δημιουργεί αδιέξοδο, τότε καθυστερεί τη λήψη αποφάσεων και αφήνει την κατάσταση στάσιμη, ώστε κανένας να μην είναι ούτε κερδισμένος, αλλά ούτε και χαμένος.

Σύμφωνα με τον Burke⁷⁰ η τεχνική της αποφυγής της διευθέτησης των συγκρούσεων έχει φανεί ότι δεν είναι αποτελεσματική ως μέθοδος διευθέτησης των αντιθέσεων. Η έρευνα μάλιστα έχει δείξει ότι εφόσον οι αντιθέσεις είναι επιφανειακές, προσωρινές και με μικρή διάρκεια, τότε η μέθοδος αυτή είναι είτε αποτελεσματική είτε επιφανειακά αποτελεσματική. Με άλλα λόγια, αν η αντίθεση είναι πλασματική, δηλαδή δεν έχει αντικειμενική βάση, τότε η τεχνική της αποφυγής μπορεί να οδηγήσει στην εξαφάνιση της αντίθεσης, για το λόγο ότι δεν υπάρχει αντικειμενική βάση.

- 2) **Τεχνική χρήσης βίας.** Η τεχνική της χρήσης βίας για τη διευθέτηση αντιθέσεων περιλαμβάνει τον εξαναγκασμό, την καταπίεση, την κυριαρχία, και την επιβολή ή την κατάχρηση. Στη μέθοδο αυτή το ένα μέρος, συνήθως ο μάνατζερ, που χρησιμοποιεί αυτή τη μέθοδο βρίσκεται σε πλεονεκτική θέση σε σχέση με το άλλο μέλος. Με τον εξαναγκασμό το ένα μέλος προσπαθεί να επιβάλει την άποψή του στο άλλο είτε με την απειλή φόβου ή οικονομικής ζημίας ή με οποιαδήποτε άλλη σιωπηρή ή ρητή απειλή. Η καταπίεση υπάρχει όταν το ένα μέρος επιβάλλει με καταναγκασμό τη θέση του προς το άλλο μέρος, ώστε να αποφύγει τη σύγκρουση, αφού πιστεύει ότι δεν υπάρχει λόγος για ύπαρξη αντιθέσεων. Η κυριαρχία ορίζεται όταν το ένα μέρος ενεργεί μονομερώς για να ρυθμίσει τις αντιθέσεις, χωρίς να

---

⁷⁰ Ronald Burke, *Methods of Resolving Interpersonal Conflict, Studies in Organizational Psychology* (Boston: Allyn and Bacon, 1972).

συζητήσει με το άλλο μέρος. Τέλος, η επιβολή ακολουθείται ως μέθοδος όταν αντιμετωπίζεται κατάσταση κέρδους ή ζημίας, όπου οι δύο πλευρές βρίσκονται σε ανταγωνιστική θέση και τότε η κάθε πλευρά υποστηρίζει σταθερά τις δικές της θέσεις, μέχρι να ξεπεραστεί η ισορροπία και ο ισχυρότερος να ρυθμίσει το ζήτημα με την επιβολή της δικής του θέσης⁷¹.

- 3) **Τεχνική χρησιμοποίησης τρίτου προσώπου.** Η διαμεσολάβηση και διαιτησία περιλαμβάνουν τις ενέργειες που χρησιμοποιεί ένα τρίτο άτομο προκειμένου να διευθετηθούν αντιθέσεις μεταξύ δύο άλλων. Ο μεσολαβητής δεν έχει την ευθύνη να διακανονιστεί εν τέλει η διαφορά, αλλά η ευθύνη του περιορίζεται στο να διασαφηνιστούν οι θέσεις και των δύο μερών και να προταθούν κάποιες συμβιβαστικές λύσεις. Κατά τη μέθοδο που καλείται ένα πρόσωπο να «παίξει» το ρόλο του διαιτητή, αυτοί που έχουν διαφορά μεταξύ τους, εξηγούν και υποστηρίζουν τις απόψεις τους σε τρίτο και πιο αμερόληπτο πρόσωπο. Πολλές φορές τα αντιτιθέμενα μέλη δεσμεύονται προκαταβολικά ότι οι υποδείξεις του τρίτου προσώπου-διαιτητή, θα είναι δεσμευτικές για τους ίδιους. Εν τέλει, η χρησιμοποίηση του τρίτου προσώπου φαίνεται να είναι περισσότερο αποτελεσματική, αν ο διαμεσολαβητής μπορέσει να πείσει το κάθε μέρος ότι κέρδισε κάτι από τη μάχη. Τέλος, η μέθοδος αυτή πολύ είναι αποτελεσματική, όταν η αντίθεση προκαλείται από οργανωτικούς παράγοντες, και η τροποποιητική διαδικασία εμπίπτει στη δικαιοδοσία του Οργανισμού ⁷².

- 4) **Τεχνική των ορθολογιστικών προσεγγίσεων.** Η διευθέτηση των διαφωνιών μέσω ορθολογιστικών προσεγγίσεων αναφέρεται συγκεκριμένα στην πειθώ, στον συμβιβασμό ή την διαπραγμάτευση και στην αντιμετώπιση ή την επίλυση του προβλήματος. Στην πειθώ υπάγονται οι προσπάθειες που γίνονται από τη μια πλευρά ώστε η άλλη να πειστεί ότι πρέπει να υποχωρήσει από τους δικούς της σκοπούς, όχι για λόγους παραίτησης ή φόβου αλλά για λόγους προσωπικού συμφέροντος κι επίτευξης προσωπικών αξιών.

Ο συμβιβασμός είναι μια ορθολογιστική προσέγγιση στη διαχείριση διαφωνιών, όπου και οι δύο πλευρές χάνουν και κερδίζουν ή ούτε χάνουν ούτε κερδίζουν. Η

---

⁷¹ Ζαβλανός, *Οργανωτική Συμπεριφορά, ό.π., σ.368.*

⁷² Ζαβλανός, *ό.π., σ.369.*

ιδέα που επικρατεί είναι ότι είναι προτιμότερο «να υπάρχει μισό καρβέλι ψωμί παρά καθόλου».

Μέσω της τεχνικής της αντιμετώπισης ή επίλυσης του προβλήματος τα δύο αντιτιθέμενα μέλη έχουν τη δυνατότητα να επιλύσουν τις διαφορές τους μέσω της συνεργασίας, όπου ως βάση τίθεται η ανταλλαγή πληροφοριών αναφορικά με το πρόβλημα. Έτσι, μέσω της ανταλλαγής των πληροφοριών επιτυγχάνεται η επεξεργασία των διαφορών των αντιτιθέμενων πλευρών, με σκοπό να καταλήξουν σε επωφελείς λύσεις. Άρα, στόχος είναι η εύρεση λύσης στο πρόβλημα κι όχι η καθαυτό αποδοχή των διαφορετικών απόψεων.

Σύμφωνα με τους Blake και Mouton⁷³, υπάρχουν οχτώ στάδια, τα οποία είναι απαραίτητα για την επίλυση του προβλήματος. Τα στάδια αυτά είναι:

- ✚ Προσδιορισμός του προβλήματος
- ✚ Εξέταση του προβλήματος
- ✚ Διατύπωση εναλλακτικών λύσεων
- ✚ Συζήτηση εναλλακτικών λύσεων
- ✚ Αναζήτηση λύσεων
- ✚ Διερεύνηση και αξιολόγηση λύσεων
- ✚ Εξέταση της χρησιμότητας κι επιτυχίας κάθε εναλλακτικής λύσης
- ✚ Τελική επιλογή της κατάλληλης λύσης

Όπως σημειώνει ο Ζαβλανός⁷⁴ η τεχνική της πειθούς είναι κυρίως αποτελεσματική, όταν η άλλη πλευρά δε διαθέτει αυταρχική προσωπικότητα. Μάλιστα αναφέρει ότι όταν η πειθώ χρησιμοποιείται σε άτομα που είναι αυταρχικά, τότε ενδέχεται να έχει αντίθετα από τα αναμενόμενα αποτελέσματα και να στραφεί εναντίον εκείνου που χρησιμοποιεί τη μέθοδο της πειθούς.

Επίσης, ο Burke έδειξε ότι ο συμβιβασμός φαίνεται ότι είναι από τους αποτελεσματικότερους τρόπους επίλυσης των αντιθέσεων. Ο Deutch⁷⁵ μάλιστα παρατήρησε ότι ο συμβιβασμός είναι περισσότερο αποτελεσματικός όταν τα άτομα

---

⁷³ Ζαβλανός, ό.π., σ.370.

⁷⁴ Ζαβλανός, ό.π., σ.371.

⁷⁵ Morton Deutch, *The Resolution of Conflict* (New Haven: Yale University Press, 1973).

αντιλαμβάνονται πως τα συμφέροντα από τη συνεργασία είναι ισχυρότερα από τα αντίστοιχα ανταγωνιστικά συμφέροντα. Επίσης, οι δύο πλευρές διαθέτουν πολλές δυνατότητες για να έρθουν σε διαπραγμάτευση και επικοινωνία.

Στις συμφωνίες που πραγματοποιήθηκαν μετά από διαπραγματεύσεις και των δύο πλευρών, ήταν σημαντικό να αναφέρεται ότι τα θετικά που προσέλαβαν από αυτή τη συμφωνία ήτα περισσότερα από τα αρνητικά. Αυτό βοηθούσε να λήξει με επιτυχία η διαφωνία αυτή και να μην προκύψουν μελλοντικές αντιθέσεις⁷⁶.

Η φύση και η προέλευση βέβαια της εκάστοτε αντίθεσης θα μας δείξει ποια είναι η κατάλληλη στρατηγική διευθέτησης μιας δεδομένης κατάστασης. Επειδή, τα αίτια των αντιθέσεων είναι πολυποίκιλα, η διευθέτησή τους δεν απαιτεί απλή αντιμετώπιση. Αντίθετα, είναι απαραίτητο να υπάρχει ικανότητα, ευελιξία, συνδυασμός και ποικιλία συσχετιζόμενων προσεγγίσεων εκ μέρους του διευθυντή ή μάνατζερ, ώστε να επιλύσει τις αντιθέσεις σε όσο γίνεται πιο ακέραιο βαθμό. Ο μάνατζερ μάλιστα είναι απαραίτητο να γνωρίζει ότι καμία από τις παραπάνω τεχνικές επίλυσης αντιθέσεων δεν μπορεί να καλύπτει σε απόλυτο βαθμό όλους τους ενδιαφερομένους. Κάποιες ομάδες καλύπτονται λιγότερο ή περισσότερο από την εκάστοτε επιλογή διευθέτησης, με αποτέλεσμα να είναι λιγότερο ή περισσότερο δυσαρεστημένες ή ικανοποιημένες. Εφόσον όμως ο διευθυντής ή μάνατζερ επιλέξει με μεγάλη προσοχή τις κατάλληλες μεθόδους επίλυσης αντιθέσεων, προσέχοντας την συνοχή και ενότητα της ομάδας, τότε μπορεί να συμβάλει στη συνολική απόδοση, σταθερότητα και αποτελεσματικότητα του οργανισμού⁷⁷.

---

⁷⁶ Ζαβλανός, *Οργανωτική Συμπεριφορά*, ό.π., σ.371.

⁷⁷ Ζαβλανός, ό.π., σ.372.

Κεφάλαιο 2 : Η Ηθική του Ανταγωνισμού στις Συναδελφικές Σχέσεις

2.1 Η Έννοια της Ηθικής

Ο πρώτος που ασχολήθηκε συστηματικά και θεμελίωσε την Ηθική ως επιστήμη ήταν ο Αριστοτέλης. Στην αριστοτελική προσέγγιση η ηθική έχει ως υπόβαθρο τον ορθό λόγο και όχι το συναίσθημα, τη συνείδηση ή κάποιο θεϊκό νόμο. Συγκεκριμένα στα Ηθικά Νικομάχεια⁷⁸, η ψυχή χωρίζεται στο λογικό και άλογο μέρος. Στο άλογο μέρος συμπεριλαμβάνονται οι βιολογικές λειτουργίες, οι επιθυμίες, τα συναισθήματα και τα ανθρώπινα πάθη. Όλα αυτά όμως, διαμορφώνονται από τον λόγο, από τον οποίο οι ορμές και οι επιθυμίες δαμάζονται και οριοθετούνται. Συγκεκριμένα, η ηθική είτε διαμορφώνεται από το έθος από το οποίο δεν έχει και μεγάλη απόκλιση ακόμη και στο όνομα, είτε πηγάζει από τη λογική, η οποία δημιουργείται κι ανατρέφεται από την εκπαίδευση,. Άλλωστε, το «έθος» είναι συγγενής έννοια σημασιολογικά με το «ήθος» και αναφέρεται στην πράξη, ενέργεια ή συμπεριφορά που παρατηρείται σε μεγάλη συχνότητα ή σε επανάληψη⁷⁹. Άρα, εφόσον η «ηθική» συνδέεται με το «έθος», το οποίο είναι συναφές με τον εθισμό, άρα και η ηθική είναι η επανάληψη μιας ηθικής ενέργειας και πράξης. Ο εθισμός όμως, είναι ένα επίκτητο γεγονός. Συνεπώς, οι ηθικές αρετές δεν υπάρχουν μέσα μας εκ φύσεως, αλλά είναι αποτέλεσμα συνήθειας, σύμφωνα και με την αριστοτελική σκέψη οὐδεμία τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν φύσει ἡμῖν ἐγγίνεται⁸⁰.

Οι καρποί της Ηθικής του Αριστοτέλη είναι α) η ευδαιμονία, αφού από την ηθική προέρχεται ευρυθμία, β) ψυχική ισορροπία και γ) η ελευθερία. Αλλά και στο επίπεδο της λογικής αποκτώνται κάποιες αρετές, όπως η σοφία που σχετίζεται με τις τέχνες, η φρόνηση που σχετίζεται με την ορθή επίλυση ατομικών και κοινωνικών προβλημάτων, ώστε να επέλθει το «ευζήν» και η σύνεση η οποία σχετίζεται με την κριτική ικανότητα⁸¹.

⁷⁸ Αριστοτέλης, *Ηθικά Νικομάχεια*, γ.χ., <https://el.wikisource.org>

⁷⁹ Γεώργιος Μπαμπινιώτης, *Λεξικό Της Νέας Ελληνικής Γλώσσας* (Κέντρο ΛΕξικολογίας, 2012).

⁸⁰ Gustavus Heylbut, *Eustratii et Michaelis et anonyma in Ethica Nicomachea commentaria*, 2013, σ.123, [E-book](#)

⁸¹ Αριστοτέλης, σ. 1140-1141.

Στην αρχαιότητα η ηθική του Αριστοτέλη αλλά και άλλων δεν είχε στενά και αυστηρά όρια, αλλά στην πραγματικότητα κάλυπτε κι άλλους τομείς, όπως αυτούς της οικονομίας και της πολιτικής. Αργότερα, η ηθική ασχολείται με την ορθή πλευρά μιας ενέργειας και αξιολογεί την κοινωνική και πολιτική της διάσταση. Έτσι, διακρίνονται τρεις μορφές ηθικής: α) η εμπειρική ηθική, η οποία καταγράφει ηθικές συμπεριφορές που εμφανίζουν οι διάφορες κοινωνικές ομάδες, οι θεσμοί και ο πολιτισμός, ώστε να προκύψουν κάποια συμπεράσματα εμπειρικής θεωρίας της ανθρώπινης συμπεριφοράς στα πλαίσια της συνεργασίας με άλλες επιστήμες, όπως αυτές της κοινωνιολογίας, της ψυχολογίας, της ιστορίας αλλά και πολλών άλλων. Επίσης έχουμε β) την ηθική των κανόνων, που αποσκοπεί στην κριτική εξέταση της ηθικής, ώστε να ελεγχθεί η ορθότητα μιας πράξης, και γ) τη μεταηθική που αποσκοπεί στον έλεγχο των γλωσσικών στοιχείων όσον αφορά στην ηθική τους έκφραση και την ανάπτυξη μεθόδων που την αιτιολογούν⁸².

2.2 Ηθική συν-αδελφικών σχέσεων Παλαιάς Διαθήκης

Ο Κύριος όταν παρέδωσε στο όρος Σινά τη Διαθήκη του, την Τορά δεν παρέδωσε στην πραγματικότητα απλώς έναν Νόμο, αλλά τις κατευθυντήριες εντολές, την καθοδήγηση ή ακόμη και τους απαραίτητους οδοδείκτες, ώστε να καταφέρουν οι φυλές του Ισραήλ να διασώσουν την θεόδοτη ελευθερία τους και να κατακτήσουν, εν τέλει, την πολυπόθητη τη Γη της Επαγγελίας⁸³. Η Διαθήκη συνοψίζεται στον Δεκάλογο⁸⁴, ο οποίος αρχικά, ορίζει ξεκάθαρα ποιος είναι ο αληθινός Θεός και ότι ο άνθρωπος δεν πρέπει να αναφέρεται σε άλλους θεούς. Έπειτα, παραδίδει τις εντολές που ορίζουν τη σχέση που πρέπει να έχουν οι άνθρωποι με τους συνανθρώπους τους, κατεξοχήν μέσα από μια αρνητική διατύπωση για παράδειγμα «οὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῆ»⁸⁵.

⁸² Απόστολος Νικολαΐδης, Προβληματισμοί Χριστιανικού Ἠθους (Αθήνα: Γρηγόρης, 2002).

⁸³ Σωτήριος Δεσπότης, Ἑλληνική Φιλοσοφική Ἠθική και Ἠθική του Πρωτοχριστιανισμοῦ, Διαχρονικές Συνιστώσες της Θεολογίας στην Ορθοδοξία. [ΟΡΘ 60], ΠΑΤΡΑ: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο τ.Γ (2009), σ. 155–275.

⁸⁴ Εξ. 20: 2-17

⁸⁵ Εξ. 20: 16

Οι Δέκα Εντολές αποτελούν το θεμέλιο λίθο του Βιβλίου της Διαθήκης, το οποίο όπως λέει ο Δεσπότης⁸⁶ διακρίνεται σε δύο μέρη: το καζουιστικό μέρος, το οποίο περιέχει τους κανόνες και το αποδεικτικό μέρος, το οποίο περιέχει αρχές.

Το αποδεικτικό δίκαιο επικαλείται το όνομα του Θεού, δίχως όμως να προβλέπονται κάποιες ποινές. Σε αυτές τις εντολές θεμελιώθηκε και ο έλεγχος που γινόταν κατά καιρούς στο λαό του Ισραήλ από τους Προφήτες του. Έτσι, ως θεμέλιος λίθος της Τορά είναι η καθιέρωση της μίας αποκλειστικής πίστης στον μοναδικό Γιαχβέ, την οποία προβάλλουν και οι Προφήτες. Οι τελευταίοι όμως, γίνονται εκτός από την ανώτερη ανθρώπινη αρχή και αυτοί που έχουν την ευθύνη των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, όπως των χηρών, των ορφανών, των πτωχών και πάροικων⁸⁷. Είναι αυτοί που τονίζουν ότι η αρετή της αγάπης προς τους αδυνάτους αντανακλάει την αίσθηση που έχουν οι άνθρωποι της παρουσίας του Θεού εντός της κοινωνίας των ανθρώπων.

Από την άλλη πλευρά, το καζουιστικό δίκαιο⁸⁸ περιλαμβάνει νομικές ρυθμίσεις, οι οποίες αφορούν την προστασία των αδυνάτων, χωρίς κάποια θεολογική θεμελίωση. Περιλαμβάνει κυρίως υποθέσεις που σχετίζονται με ποινικές πράξεις και τις αντίστοιχες δίκαιες τιμωρίες, οι οποίες λαμβάνουν χώρα σε οικογενειακό περιβάλλον ή στο περιβάλλον εργασίας, αλλά και σε άλλα κοινωνικά περιβάλλοντα. Για παράδειγμα, η διαχείριση και απελευθέρωση των δούλων, όπως επικρατούσε ως συνήθεια της εποχής, η τιμωρία και η αντιστάθμιση της πράξης της κλοπής, καθώς και πλείστα άλλα.

Παρά τις νομικές διατάξεις όμως, διακρίνεται και στο καζουιστικό δίκαιο η φιλευσπλαχμία του Γιαχβέ ως Πατέρα, με αποτέλεσμα να αποδομείται σταδιακά η εικόνα του Θεού-εκδικητή. Παραδείγματος χάριν, η πρόκληση τραυματισμού από τον αφέντη στον δούλο σήμαινε και την απελευθέρωσή του: «ἐὰν δέ τις πατάξῃ τὸν ὄφθαλμὸν τοῦ οἰκέτου αὐτοῦ ἢ τὸν ὄφθαλμὸν τῆς θεραπαίνης αὐτοῦ, καὶ ἐκτυφλώσῃ, ἐλευθέρους ἐξαποστελεῖ αὐτοὺς ἀντὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ αὐτῶν»⁸⁹. Επιπρόσθετα, υπήρχε η διάταξη κάθε εφτά έτη, όπου προβλεπόταν η απελευθέρωση ενός δούλου και ταυτόχρονη αποζημίωση με πολλά αγαθά,

⁸⁶ Δεσπότης, *ό.π.* σ. 155–275 .

⁸⁷ Ησ.1: 4-20

⁸⁸ Γιώσεφ Ράτσιγκερ-Πάπα Βενέδικτου Ιστ', *Ο Ιησούς από τη Ναζαρέτ* (Αθήνα: Ψυχογιός, 2007), σ.293.

⁸⁹ Εξ.21: 26

όπως πρόβατα, σιτάρι και κρασί⁹⁰. Ακόμη και για τους μισθωτούς υπήρχε η πρόβλεψη να μη γίνονται αντικείμενο εκμετάλλευσης τους και οπωσδήποτε να τους δίνεται πριν τη δύση του ηλίου το δίκαιο αντιμίσθιό τους από την εργασία τους⁹¹. Επιπλέον, υπήρχε πρόβλεψη της παραγραφής των χρεών⁹² ή επίσης, και στο τέλος κάθε χρονιάς δινόταν η δεκάτη των πλουσιών για τις ανάγκες της πόλης⁹³. Επίσης και η αργία του Σαββάτου είναι ένα επιπλέον δείγμα της φιλευσπλαχνίας του Θεού, καθώς προβλέπεται η ανάπαυση των εργαζόμενων ανθρώπων όπως και των κτηνών⁹⁴.

Η υπακοή και η βιωματική εμπειρία των λόγων του Κυρίου συνιστά θεία επιταγή, «καὶ ἔσται τὰ ρήματα ταῦτα, ὅσα ἐγὼ ἐντέλλομαί σοι σήμερον, ἐν τῇ καρδίᾳ σου καὶ ἐν ψυχῇ σου· ..... καὶ ἔσται ἀσάλευτον πρὸ ὀφθαλμῶν σου·..»⁹⁵. Ἐτσι θα αποκτήσουν οι άνθρωποι τους υλικούς και πνευματικούς καρπούς της αληθινής ζωής: «καὶ ἄκουσον, Ἰσραὴλ, καὶ φύλαξον ποιεῖν, ὅπως εἶ σοι ἦ καὶ ἵνα πληθυνθῆτε σφόδρα, καθάπερ ἐλάλησε Κύριος ὁ Θεὸς τῶν πατέρων σου δοῦναί σοι γῆν ρέουσαν γάλα καὶ μέλι»⁹⁶.

Αντίθετα, η μη υπακοή στο θέλημα του Θεού δεν αποτελεί απλώς λοξοδρόμηση ή παραδρομή από Εκείνον, λόγω αφροσύνης από έλλειψη παιδείας, αλλά σχεδιασμένη και σκόπιμη από-στασία του δημιουργήματος προς τον Δημιουργό του: «ΕΙΠΕΝ ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· οὐκ ἔστι Θεός»⁹⁷. Ἢδη αν κοιτάξουμε την αφετηρία της αμαρτίας κατά την αρχή της πορείας του ανθρώπου εν τῷ Παραδείσῳ, προβάλλεται το γεγονός ότι οι άνθρωποι θέλουν να γίνουν σαν θεοί, χωρίς όμως να υπακούσουν στον Θεό, αλλά αυτονομούμενοι και ανυπακούοντες σε Εκείνον⁹⁸. Ἐτσι, οι άνθρωποι με την μονόδρομη κι αυθαίρετη απόφασή τους να γευθούν τους καρπούς της παντογνωσίας του καλού και του κακού, οδηγήθηκαν σε μια τριπλή αποξένωση και διάσταση από τον Δημιουργό τους,

⁹⁰ Δτ.15:12-17

⁹¹ Δτ.24:14-15

⁹² Δτ.15:1-2

⁹³ Δτ.14:28

⁹⁴ Εξ.20:8-10

⁹⁵ Δτ.6:4-9

⁹⁶ Δτ.6: 3

⁹⁷ Ψ.13:1

⁹⁸ Γέν. 3: 3-5

από τον συνάνθρωπο αλλά και από τη φύση, συναισθανόμενοι τη γύμνια τους . Άρα, η απομόνωση από τον Θεό οδηγεί τελικά στην τέλεια αποξένωση των ανθρώπων μεταξύ τους και με τον Δημιουργό τους. Η επιλογή αυτής της ανυπακοής, με τις συνέπειες του κακού ήταν συνέπειες της απόλυτα ελεύθερης βούλησης του ανθρώπου στο πλαίσιο του αυτεξούσιού του που δόθηκε από τον ίδιο το Δημιουργό του.

Συνεπώς, ο άνθρωπος για να ανακαλύψει πάλι το δρόμο της ενώσεώς του με τον Θεό δεν χρειάζεται να πατάξει το σώμα του, αφού ο Δημιουργός του το κατασκεύασε λίαν καλώς με σκοπό να εξυψωθεί και να έχει τη θεωρία του Θεού. Αρκεί μόνο να υπακούσει στο θέλημα του Θεού, ο οποίος χαρίζει την ελευθερία αλλά και το έλεος και ο οποίος δεν οράται με λόγο, δηλαδή με διανοητικό τρόπο, αλλά μέσα από την τήρηση των εντολών που του δίδονται από Εκείνον.

Άλλωστε, ο άνθρωπος φτιάχτηκε από κατασκευής για την άφθαρτη ζωή, αφού δημιουργήθηκε κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν του αιωνίου Θεού⁹⁹. Άρα, η θρησκευτική και η ηθική αυτονομία αποτελεί για την Γραφή την ουσία της αποστασίας, ήτοι την ουσία της ανομίας, της αμαρτίας, όπου ο άνθρωπος αναζητεί την αυτοθεοποίησή του και άρα χάνει τον Θεό του και τον συνάνθρωπό του¹⁰⁰.

Στο Λευ. 11:45 υπενθυμίζει ο Θεός στους ανθρώπους μέσω της ενεργοποίησης της μνήμης τους, ότι είναι κοντά τους. Επίσης, ότι όπως Εκείνος είναι άγιος, ομοίως κι εκείνοι οφείλουν να του μοιάσουν και να γίνουν άγιοι. Έτσι, ούτε επιζητεί οι άνθρωποι να είναι απλώς καλοί, αλλά ούτε και να εξευμενίσουν τον Θεό μέσα από κάποιες θυσίες. Τουναντίον τους καλεί να τον ακολουθήσουν. Ιδιαίτερα οι Προφήτες σημειώνουν την αγαπητική στάση που πρέπει να έχουν οι άνθρωποι προς τον πλησίον, τον αδελφό που έχει ανάγκη, που είναι ορφανός ή χήρα¹⁰¹.

Στο Δευτερονόμιον 4:29 αναφέρει ότι όποιος επιζητεί τον Κύριο θα τον συναντήσει μέσα από τη θλίψη του, αλλά επίσης θα τον βρει αν τον ζητήσει με όλη την καρδιά του και όλη την ψυχή του. Επίσης στον Ψ. 23:4 αναφέρεται ότι είναι αθώος από αμαρτία και καθαρός

---

⁹⁹ Σοφ. Σολ.2: 23

¹⁰⁰ Δεσπότης, ό.π., σ. 155–275.

¹⁰¹ Μιχ. 6: 6-8

στην καρδιά όποιος δε χρησιμοποίησε για μάταια πράγματα την ψυχή του και δε στράφηκε με δόλο προς τον πλησίον του. Μέσα από την έννοια της καρδιάς, σύμφωνα με την Παλαιά Διαθήκη, είναι το μέρος όπου εδράζονται όλες οι επιθυμίες, οι βουλές και το κέντρο όπου λαμβάνονται οι κείμενες ή αντικείμενες προς τον Θεό αποφάσεις, ανάλογα με την καθαρότητα που διαθέτει. Το σύνολο του «είναι» του ανθρώπου εκφράζεται μέσα από τα έγκατα της καρδιάς του ανθρώπου και τον καθιστά αυτή ικανό να εισακουέται από τον Κύριο «ἐξομολογήσομαί σοι, Κύριε, ἐν ὅλη καρδίᾳ μου ... ὅτι ἤκουσας πάντα τὰ ῥήματα τοῦ στόματός μου»¹⁰². Και πάλι στον Ψ. 124:4 «ἀγάθυνον, Κύριε, τοῖς ἀγαθοῖς καὶ τοῖς εὐθέσι τῆ καρδία», ο ψαλμωδός έχει το θάρρος να ζητήσει την αγαθότητα της έκφρασης του Θεού, αφού πρώτα έχει ο ίδιος έχει ευθεία καρδιά προς Εκείνον.

Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε ότι ο λαός του Ισραήλ δεν συνδιαλέγετο με τον Θεό, διότι δεν ήταν σταθερός στην απόλυτη τήρηση των εντολών του Θεού, δεν είχε σταθερή την καρδιά του προς Εκείνον και δεν είχε απόλυτη εμπιστοσύνη στο πρόσωπό του «Οι πεποιθότες ἐπὶ Κύριον ὡς ὄρος Σιών· οὐ σαλευθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα ὁ κατοικῶν Ἱερουσαλήμ»¹⁰³. Άρα, η ηθική της διαπροσωπικής σχέσεως του ανθρώπου με τον αληθινό Θεό και κατ' επέκτασιν με το συνάνθρωπο-συνοδοιπόρο, θα μπορούσε να εκφραστεί με τους όρους ευθύτητα, αγιότητα, ορθότητα και δικαιοσύνη. Αυτές οι έννοιες μπορούν να αποτελέσουν μέρη της ηθικής του κατά χάριν θεοποιημένου ανθρώπου, αν ο φόβος-σεβασμός του Κυρίου είναι ενώπιόν του για να αποτελεί πηγή ζωής και να απομακρύνει τις αιτίες του θανάτου¹⁰⁴.

2.3 Ηθική συν-αδελφικών σχέσεων στα ελληνορωμαϊκά χρόνια

Αξίζει να εστιαστεί το ενδιαφέρον της έρευνάς μας περί ηθικής στον ελληνορωμαϊκό κόσμο μέσα στον οποίο καλλιεργήθηκε και κρίθηκε ο Χριστιανισμός, ώστε να κατανοηθεί καλύτερα η ιστορική εξέλιξη της. Η ηθική αντιλαμβανόταν μέσα από κάποια ηθικά ιδεώδη και αρετές, και συγκεκριμένα σύμφωνα με τη διδασκαλία του Ομήρου, είχε εξέχουσα θέση

---

¹⁰² Ψ.137:1

¹⁰³ Ψ.124:1

¹⁰⁴ Παρ.14:27

η αρετή της ανδρείας, ή η αρετή της σοφίας που προβαλλόταν ως πλατωνική αρετή. Από την άλλη, θεωρούταν θανάσιμη «αμαρτία» η φιλαυτία η οποία συνδεόταν με την πλεονεξία¹⁰⁵.

Στα ρωμαϊκά χρόνια, ο κάθε πολίτης της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας παρ' όλο που είχε τη σπουδαία ταυτότητα του Ρωμαίου πολίτη, γεγονός που τον καθιστούσε πολίτη του κόσμου, ωστόσο αισθανόταν ως αμελητέα ποσότητα εντός των κολοσσιαίων μεγεθών της τεράστιας Αυτοκρατορίας. Επιπλέον, η αβεβαιότητα που τον περιέβαλλε απέναντι στις θηριώδεις πολιτικές δυνάμεις, τον καθιστούσε αβέβαιο, γεμάτο αγωνία και υπαρξιακά ερωτήματα για τον προορισμό του και τη λύτρωσή του. Αλλά και το βάρος της οικονομικής αφαιμάξης που απαιτούσαν από τους πολίτες, με την απαίτηση κάλυψης χρεών, τους οδηγούσαν στην αναζήτηση σωτηρίας, που θα τους απάλλασσε από τις επαχθείς τύψεις του φόβου και των ενοχών, του πόνου και του θανάτου.

Σε όλα τα παραπάνω, υπαρξιακά και ηθικά διλήμματα, του ανθρώπου προσπάθησε η φιλοσοφία σε συνδυασμό με τη θυσιαστική μύηση στα μυστήρια, και κατεξοχήν στα ελευσίνεια μυστήρια, να δώσει κάποιες απαντήσεις, οι οποίες συνδέονταν με την καθημερινή ζωή και έδιναν σημασία στην ηθική, δηλαδή στην πρακτική επίτευξης ευτυχίας και ευδαιμονίας.

Η φιλοσοφία, αν κι επέδειξε μια ασυνέπεια λόγου και πράξης ή ακόμη και μια πολύγλωμια λόγω των ποικίλων φιλοσοφικών ρευμάτων, ωστόσο είχε θεραπευτική χροιά. Έτσι, δεν προσπάθησε να ερμηνεύσει τον κόσμο, αλλά με την «τέχνη της Αλυπίας», όπως λέει κι ο Πελεγρίνης¹⁰⁶, συνέβαλε μέσω του παραμυθτικού και πρακτικού λόγου και οριοθέτησε την αλήθεια και την αρετή αλλά κυρίως πρότεινε τρόπους κατάκτησής της μέσα από προτάσεις τρόπους ζωής για την ανακούφιση της καθημερινότητας τους. Ωστόσο, εκλείπει από το αυτήν η έννοια της ταπείνωσης ή η πρόταση υπέρ της θυσίας και της κενωτικής αγάπης για τον πλησίον. Αντίθετα, προτείνει έναν ατομιστικό και ορθολογικό τρόπο επίτευξης της ευδαιμονίας με μια ιδιάζουσα συνείδηση, όπου η ατομική

¹⁰⁵ Σωτήριος Δεσπότης, 'Πρακτικά Συνεδρίου Ιεράς Μητροπόλεως Ηλείας και Τμήματος Κοινωνικής Θεολογίας Πανεπιστημίου Αθηνών' (Πύργος και Αμαλιάδα, 2017), ό.π. σ.155-275

¹⁰⁶ Δεσπότης, ό.π.,σ.72-73.

υπερνίκηση των παθών οδηγεί σε μια ατομική σωτηρία, κατά το πρότυπο του Ηρακλή, ο οποίος «αρπάζεται» κι οδηγείται στον ουρανό, μετά από τους προσωπικούς του άθλους.

Ένα ιστορικό ορόσημο για τη φιλοσοφία που αναπτύσσεται κατά τα ρωμαϊκά χρόνια είναι η ήττα του Μάρκου Αντωνίου από τον Οκταβιανό στην περιοχή του Άκτιου, το 31 μ.Χ., όταν λήγει η περίοδος της ελληνιστικής εποχής. Εκείνη την περίοδο, που οριοθετείται μετά το θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου, παρουσιάζονται αλλαγές έπειτα από την κατάκτηση ελληνικών πόλεων από τη Μακεδονία και την εισαγωγή ανατολικών πολιτιστικών στοιχείων στον ελλαδικό χώρο. Τότε, δημιουργούνται οι κατάλληλες συνθήκες για τη δημιουργία νέων φιλοσοφικών τάσεων, όπως αυτών του Στωικισμού και του Επικουρισμού παράλληλα με αυτές των Πλατωνικών, των Αριστοτελικών, των Κυνικών, των Σκεπτικιστών και άλλων. Τα παραπάνω φιλοσοφικά ρεύματα διακρίνονται για τη σημασία που δίνουν στην καλλιέργεια ηθικών αξιών και αναντίρρητα αναδεικνύουν πόσο επηρεάζονται από την αναβίωση του πλατωνισμού και την ανανέωση του ενδιαφέροντος για τα αριστοτελικά συγγράμματα¹⁰⁷.

Ο Hegel¹⁰⁸ αναφέρει ότι ο Στωϊκισμός και ο Επικουρισμός κατέλαβαν το κενό του Κυνισμού και Κυρηναϊσμού, διευρύνοντας όμως την επιστημονική σκέψη. Συγκεκριμένα, ο Στωικισμός, σύμφωνα με τον Hegel, ξεκινά με την ίδρυση της Στωϊκής Σχολής από τον Ζήνωνα. Ο Ζήνων αποφάσισε να ζήσει για τη φιλοσοφία, μέσα από την ανάγνωση πληθώρας φιλοσοφικών και ιδίως «Σωκρατικών» βιβλίων από μικρή κιόλας ηλικία, μέσω των ταξιδιών του από την Κύπρο στην Αθήνα, και τελικά μέσα από ένα ναύαγιο, κατά το οποίο εν τέλει έχασε όλη την περιουσία του. Ο Ζήνων μαθήτευσε στα πόδια διάφορων Σωκρατικών, και ιδιαίτερα στον Ξενοκράτη, ο οποίος ήταν άνδρας με αυστηρά ήθη. Τον διέκρινε η σοβαρότητα του χαρακτήρα του και υπέμεινε πολλές δοκιμασίες χωρίς να λιγοψυχήσει. Εξαιτίας της συνέπειας ζωής και ήθους, ο λόγος του απέκτησε αξιοπιστία χωρίς να χρειάζεται να χρησιμοποιεί τον όρκο εν αντιθέσει με τις συνήθειες της εποχής. Επιπρόσθετα, ο Ζήνων παρακολούθησε κι άλλους σημαντικούς ανθρώπους της εποχής,

---

¹⁰⁷ Όλγα Γκόπη, 'Η Ηθική Φιλοσοφία του Παναίτιου και του Ποσειδωνίου', 2006, <http://olympias.lib.uoi.gr/jspui/bitstream>.

¹⁰⁸ Ιωάννης Χριστοδούλου, 'Τα ζητήματα της προκοπής και της παιδείσεως στη φιλοσοφία του Επικτήτου', 2002, <http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader>.

όπως τον Στίλωνα, τον Μεγαρικό στη διαλεκτική τέχνη, μελέτησε ιδιαίτερα το έργο του Ηρακλείτου για τη φύση, κι εν τέλει άνοιξε την περίφημη σχολή μέσα σε μια Στοά, την Ποικίλη, που ήταν διακοσμημένη με διάφορες ζωγραφιές του Πολυγνώτου. Εξαιτίας αυτής η συγκεκριμένη «φιλοσοφία» ονομάστηκε «Στωική» .

Η μέθοδος του Ζήνωνα διακρινόταν από υψηλή διαλεκτική τεχνική και την καλλιέργεια της απόδειξης. Ο ίδιος με τη ζωή του βίωνε την αυστηρότητα των ηθών, που άγγιζε τα κηνικά όρια, χωρίς όμως, καμία προσπάθεια επίδειξης. Ζούσε λιτά, με αυτάρκεια αγαθών και συγκεκριμένα, μόνο με νερό, ψωμί και μέλι. Συμπερασματικά, όλο το ήθος και η διδασκαλία του Ζήνωνα, σε βάθος χρόνου, αποτέλεσε το καλύτερο παράδειγμα για την πόλη. Ήταν ένας από τους πιο έμπιστους πολίτες, ώστε οι Αθηναίοι του εμπιστεύθηκαν ακόμη και τα κλειδιά της Ακρόπολης.

Ο Ζήνων άφησε άξιους μαθητές ως φιλοσόφους, οι οποίοι συνέβαλαν στην εξάπλωση της Στωικής Φιλοσοφίας. Αργότερα, η Στωική φιλοσοφία πέρασε στους Ρωμαίους, οι οποίοι δεν την εξέλαβαν ως επιστήμη. Αντίθετα ο Σενέκας και οι ύστεροι Στωικοί απώλεσαν το βασικό θεωρητικό υπόβαθρο κι έδωσαν μια ρητορική και συμβουλευτική χροιά. Από τους αρχαίους Στωικούς δεν έχουν απομείνει αυθεντικά κι αυτούσια έργα. Ωστόσο, μπορούμε να αντλήσουμε πληροφορίες από άλλους, όπως τον Κικέρωνα¹⁰⁹, καθώς επίσης και από τα έργα του Σενέκα^{110 111}, του Αντωνίνου¹¹², του Αρριανού αλλά και του Επίκτητου με το «Εγχειρίδιο»¹¹³ του, όπως επίσης και στου Διογένη του Λαέρτιου.

Ο Σιμπλίκιος¹¹⁴, σχολιάζοντας το «Εγχειρίδιο», αναφέρει ότι οι άνθρωποι είναι τριών ειδών: α) οι «κοινοί ή αδιαφοροποίητοι άνθρωποι ή ιδιώτες», β) οι άνθρωποι που αποκόπτονται από το βίο των ιδιωτών και ακολουθούν το βίο των φιλοσόφων με την έναρξη της παιδείσής τους και της φιλοσοφικής τους μόρφωσης, δηλαδή οι

¹⁰⁹ Κικέρων Μάρκος Τούλλιος, *Περί Καθηκόντων* (Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2017).

¹¹⁰ Λεύκιος Ανναίος Σενέκας, *Περί της Πνευματικής Γαλήνης* (Πατάκη, 2018).

¹¹¹ Λεύκιος Ανναίος Σενέκας, *Περί της Συντομίας της Ζωής*, 2019.

¹¹² Μάρκος Αυρήλιος Αντωνίνος, *Τα εις Εαυτόν* (Θύραθεν, 2009).

¹¹³ Επίκτητος, *Εγχειρίδιο, Σύνοψη της Στωικής Φιλοσοφίας και Ηθικής* (Εκδοτική Θεσσαλονίκης, 2005), <http://www.kairatos.com.gr/vivlia/epikthtos.egxeiridio.pdf>.

¹¹⁴ Χριστοδούλου, 2002, ό.π., <http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader>.

«προκόπτοντες» και γ) αυτοί που έχουν μεγάλη εμπειρία στην παραπάνω φιλοσοφική παιδεία κι εμπειρία, οι «φιλόσοφοι». Ο Επίκτητος προτείνει να μην αναβάλλουν οι άνθρωποι την πνευματική και φιλοσοφική ενηλικίωσή τους, αναβάλλοντας με την ακηδία και την αμέλεια, την προκοπή τους, ώστε να παραμένουν στο στάδιο των «ιδιωτών». Γι' αυτό προτείνει να ζήσουν οι άνθρωποι τον τέλειο βίο, ώστε να εισέλθουν ως τέλειοι στο στάδιο των «προκόπτοντων», εντός του οποίου όμως η πρόοδος διακυβεύεται κάθε στιγμή από κάθε περίπτωση. Έτσι, η προκοπή των ανθρώπων ταυτίζεται με την πρόοδό τους προς την τελειότητα. Ενώ, η τελειότητα ισοδυναμεί με την αρετή, την οποία κατέχουν οι αγαθοί ή «σοφοί» άνθρωποι. Η αρετή είναι χαρακτηριστικό του «κατά φύσιν ζην» ή του «κατ' αρετήν ζην». Από την αρετή εξαρτάται η ευημερία. Αυτό αποτελεί και την έμφυτη ηθική τάση του ανθρώπου, κατά τον Επίκτητο.

Ο Επίκτητος¹¹⁵ αναφέρει στη «Διατριβή» του, ότι ο άνθρωπος είναι κοινωνικό όν, ότι ο κόσμος είναι μια συμπαντική πόλη που απαρτίζεται από την πληρότητα της φιλίας ανθρώπων και θεών, μέσα στην οποία ο ένας είναι πλησίον του άλλου. Οι άνθρωποι πρέπει να ζουν αρμονικά, μέσα σε αυτόν το συμπαντικό κόσμο, γιατί είναι μέρος αυτού του σύμπαντος και η οποιαδήποτε βλάβη που προκαλεί σε αυτό στρέφεται εν τέλει εναντίον του. Αναφέρει μάλιστα, ότι ο Θεός δημιούργησε κατά τέτοιο τρόπο τα λογικά όντα, ώστε να μην καταφέρνουν να αποκτήσουν το αγαθό, αν δεν έχουν εν πρώτοις καταθέσει ωφέλιμη στάση και συμπεριφορά στους άλλους. Άρα, δεν πρέπει να διαφεύγει από το μυαλό των αρχόντων ότι διοικούν ανάμεσα σε συγγενείς και αδελφούς.

Για τους Στωικούς¹¹⁶, βασικό εργαλείο ώστε να οδηγηθούν οι άνθρωποι στην αρετή είναι η ρητορική επιστήμη και η οποία εξασκείται με τη συμβολή ενός ρήτορα, ώστε να διαμορφωθούν ενάρετοι χαρακτήρες. Μέσα από την τέχνη της ρητορικής διαπαιδαγωγούνται οι νέοι, οι οποίοι εξασκούν τη σκέψη τους, το χαρακτήρα τους και λαμπρύνουν το πνεύμα τους.

Οι στωικοί σε αντίθεση με τους Επικούρειους δεν αποτραβιούνται από τον κόσμο, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι εξαρτώνται από αυτόν, αλλά συμμετέχουν σε κάθε έκφραση

¹¹⁵ Χριστοδούλου.

¹¹⁶ Διογένης Λαέρτιος, *Απαντα, βιβλία 6-7*, τ. 3 (Αθήνα: Κάκτος, 1994).

της κοινωνικής ζωής, ζώντας ατάραχα μέσα στον κόσμο. Δέχονται μάλιστα την προσευχή και την λατρεία, εν αντιθέσει με τους επικούρειους, αποδεχόμενοι όμως ότι η προσευχή δε διαφοροποιεί την πραγματικότητα. Θεωρούν ότι η προσευχή δεν αλλάζει τον ρου των γεγονότων αφού θεμελιώδης νόμος της φύσης είναι η Ειμαρμένη δηλαδή η νομοτέλεια επί των πάντων, αλλά μετασηματίζει τη σκέψη των ανθρώπων σε μια ορθολογική σχέση ως προς τα πράγματα.

Όπως αναφέρει ο Δεσπότης¹¹⁷ η Στωική Ηθική έχει ένα ατομιστικό χαρακτήρα, μέσω της αυτονόμησης από τον χωροχρόνο του κόσμου με τη μη συμμετοχή του σε αυτόν παρά την παρουσία του σε αυτόν. Επίσης, θεοποιείται η ανθρώπινη σκέψη, ζώντας ο άνθρωπος ανάμεσα σε ανθρώπους ανάμεσα σαν θεός. Αυτή η πρακτική όμως, οδηγεί σε αδιέξοδα τον άνθρωπο, αφού κλείνει τα μάτια του απέναντι στην πραγματικότητα και μένοντας αιχμάλωτος του πλανεμένου εαυτού του. Άρα, ο στωικός μέσα από την αταραξία και την απάθεια οδηγείται στην απελπισία, η οποία από πλευράς της τον οδηγεί σε μια ψευτο-ελευθερία μέσα από τη διαφυγή της πραγματικότητας ακόμα και μέσα από την αυτοχειρία.

Στους Επικούρειους¹¹⁸, οι άνθρωποι είναι αντάρκειες, όπου καρπός της αντάρκειάς τους είναι η ελευθερία. Όποιος θέλει να είναι ελεύθερος δεν μπορεί να κατέχει μεγάλα πλούτη, γιατί αυτά συνδέονται με τη δουλοπρέπεια είτε στην εξουσία είτε στο λαό. Αντίθετα, δύναται να υπάρχει μια σχετική επάρκεια, όχι όμως ολιγάρκεια από επιλογή, όπως έπρατταν οι Κυνικοί, ούτε δεν αγγίζει τα όρια του ασκητισμού. Οι Επικούρειοι δεν είναι άνθρωποι που υποτάσσονται σε «αρχές» και καθήκοντα, της πολιτείας ή των θεών. Άρα, οι Επικούρειοι δεν είναι οι άνθρωποι που υποτάσσονται στις «αρχές» που απορρέουν από το ηθικό σύστημα μιας κοινωνίας. Δηλαδή, οι Επικούρειοι δεν είναι προβλέψιμοι και διαχειρίσιμοι από οποιοδήποτε πολιτικό σύστημα.

Όστούσο ακολουθούν πανανθρώπινες αξίες του κοινωνικού συμβολαίου οι οποίες δεν είναι αυθύπαρκτες στην ανθρώπινη φύση, όπως αυτές της δικαιοσύνης, της ελευθερίας, της ισότητας και του αμοιβαίου σεβασμού, οι οποίες αποτελούν πάντα ζητούμενο της κάθε

---

¹¹⁷ Δεσπότης, 'Ελληνική Φιλοσοφική Ηθική και Ηθική του Πρωτοχριστιανισμού, Διαχρονικές Συνιστώσες της Θεολογίας στην Ορθοδοξία. [ΟΡΘ 60]'.
¹¹⁸ *Επικούρεια Φιλοσοφία, Μαθήματα στον Κήπο Αθηνών*, τ. Β' (Φίλοι Επικούρειας Φιλοσοφίας 'Κήπος', 2016).

κοινωνίας και προς τις οποίες συμφωνούν οι άνθρωποι να συνεργαστούν για να τις αποκτήσουν. Οι Επικούρειοι επιλέγουν την οδό του πόνου όποτε αυτοί το κρίνουν αναγκαίο ώστε να εξασφαλίσουν τα αγαθά της Ελευθερίας και της Ασφάλειας. Επιπρόσθετα, εκτός από την οδύνη που επιλέγουν οι Επικούρειοι για να καθορίσουν το μέτρο και την ισορροπία στη ζωή τους, προτιμούν και την ηδονή ή ευχαρίστηση αν αυτή φέρνει ως αποτέλεσμα την ψυχική ηρεμία¹¹⁹.

Όσον αφορά το προφίλ τους, οι Επικούρειοι δεν είναι μετριόφρονες αφού δε θεωρούν μέτριο τον εαυτό τους, αλλά ούτε και ταπεινόφρονες. Είναι άνθρωποι ξεχωριστοί κι όχι μέτριοι, δεν είναι ταπεινοί, αλλά σοβαροί με αυτοπεποίθηση, σοβαρότητα, προσωπικές αξίες βάσει των οποίων πορεύονται ελεύθερα εκεί που οι ίδιοι έχουν αποφασίσει. Δε σημαίνει όμως από την άλλη, ότι είναι αλαζόνες, αλλά αντίθετα είναι άνθρωποι χαμηλών τόνων που δεν προκαλούν θόρυβο με την παρουσία τους ζητώντας επιβεβαίωση από τους άλλους, αφού δεν τη χρειάζονται. Αυτή είναι και η έννοια του «λάθε βιώσας» που τους διακρίνει κι όχι ο αναχωρητισμός, όπως λάθος χαρακτηρίζεται από κάποιους.

Όσον αφορά τη διάσταση των κοινωνικών σχέσεων των Επικούρειων, είναι κοινωνικά όντα¹²⁰ που βασίζουν τις σχέσεις τους σε ένα κοινωνικό συμβόλαιο, επί του οποίου εδράζεται η δικαιοσύνη κι ο νόμος κι απολαμβάνουν ως καρπό την ψυχική γαλήνη κι αταραξία. Έτσι, ακόμη κι όταν αδικούνται, οι Επικούρειοι φιλόσοφοι δεν αρμόζει σε αυτούς να συγκρούονται ή να αντιδικούν. Βασικό στοιχείο της εξωστρέφειάς τους είναι η φιλία, κυρίως με τα μέλη της Κοινότητας. Η απόκτηση φίλων είναι το πιο σημαντικό μέσο για την ευδαιμονική κατάσταση στη ζωή τους (“δι’ αλλήλων σώζεσθαι”, δηλαδή “μπορούμε να σωθούμε μέσω των άλλων”). Η φιλία μπορεί να έχει ιδιοτελή αφετηρία, καταλήγει όμως σε επίπεδα αρετής. Κατά την Επικούρεια φιλοσοφία, ότι γίνεται στον κόσμο είναι αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης του ατόμου με τον κόσμο, άρα είναι δίχως άλλο, μια εγωκεντρική φιλοσοφία, η οποία αποβλέπει στην προσωπική ευδαιμονία και στο προσωπικό όφελος μέσα όμως κι από το κοινωνικό όφελος κι όχι εις βάρος αυτού.

¹¹⁹ Θεοδόσιος Πελεγρίνης, *Ηθική Φιλοσοφία* (Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 1997).

¹²⁰ *Επικούρεια Φιλοσοφία, Μαθήματα στον Κήπο Αθηνών*.

Ο άνθρωπος στην Επικούρεια φιλοσοφία¹²¹ αποφασίζει ελεύθερα για την πορεία της ζωής του και δεν είναι έρμαιο της Ειμαρμένης. Τουναντίον, προτιμά ο άνθρωπος να λάβει μια λάθος απόφαση από το να οδηγηθεί σε μια σωστή επιλογή μέσα από τη διαδικασία της Τύχης. Παρ' όλα αυτά ο Επίκουρος προσπαθώντας να απελευθερώσει τους ανθρώπους από το φόβο του Θεού και του θανάτου τους επιφόρτισε με επιπλέον ευθύνη για τη ζωή τους, γεγονός που το εκμεταλλεύτηκαν διάφοροι καλοθελητές. Έτσι, ο Επίκουρος άνοιξε πεδίο δόξης λαμπρό για τη δημιουργία υπεύθυνων ανθρώπων, ο οποίος ανακαλεί τις εσωτερικές του δυνάμεις του ανθρώπου που θα τον βοηθήσουν να κυριαρχήσει στους προαιώνιους φόβους και ανησυχίες του, ώστε να εξασφαλίσει την ασφάλεια, την ισορροπία του σώματός του και την ψυχική του υγεία.

Οι Επικούρειοι τιμούν τους θεούς και τους θεσμούς της πόλης και συμμετέχουν στις εορτές κι εκδηλώσεις, γιατί μέσα από αυτές αισθάνονται μέλη του ίδιου κοινωνικού συνόλου, ανεξάρτητα από την κοινωνική ή οικονομική τους θέση. Ο Επικούρειος συμβουλεύει τους φιλόσοφους να μην αναμιχθούν με την πολιτική προκειμένου να διατηρήσουν την ψυχική τους ηρεμία. Είναι όμως δημοκρατικά όντα, διότι μόνο από το Πολίτευμα της Δημοκρατίας ο νόμος απορρέει από τους πολίτες, εν αντιθέσει με την Τυραννία. Σε μια ελεύθερη και δημοκρατική κοινωνία η ελευθερία του λόγου των Επικούρειων είναι βασικό συστατικό, η οποία δεν αποφεύγει την ειλικρινή κριτική από οποιοδήποτε πρόσωπο και οποιασδήποτε φυλετικής, κοινωνικής ή οικονομικής προέλευσης.

Οι Ρωμαίοι είχαν δημιουργήσει ένα πολυσυλλεκτικό μωσαϊκό από τις διάφορες φιλοσοφικές τάσεις, υιοθετώντας κάθε φορά αυτό που ταίριαζε στο κοινωνικό status του καθενός κι εντός του συγκεκριμένου πλαισίου διαμορφώνονταν οι μεταξύ σχέσεις των ανθρώπων της κοινωνίας. Ακόμη και ο τρόπος διαβίωσης της καθημερινότητας επηραζόταν από τις φιλοσοφικές τάσεις. Έτσι για παράδειγμα, η ελίτ ακολουθούσε τα λουτρά, το ντύσιμο με την τήβενο ή ακόμη επέλεγε τη ρητορική. Επιπρόσθετα, ο ηγεμόνας έπρεπε να διακρίνεται από τις αρετές της δικαιοσύνης, της επιείκειας και της ευσέβειας¹²².

¹²¹ *Επικούρεια Φιλοσοφία, Μαθήματα στον Κήπο Αθηνών.*

¹²² Δεσπότης, Έλληνική Φιλοσοφική Ηθική και Ηθική του Πρωτοχριστιανισμού, Διαχρονικές Συνιστώσες της Θεολογίας στην Ορθοδοξία. [ΟΡΘ 60]’.

2.4 Ηθική Καινής Διαθήκης για συν-αδελφικότητα σχέσεων

Ο Μαντζαρίδης¹²³ αναφέρει ότι η Χριστιανική Ηθική (Χ.Η) αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της διδασκαλίας του Χριστιανισμού, κι ως τέτοιο δεν μπορεί παρά να λαμβάνει οικουμενικό χαρακτήρα. Δε νοείται λοιπόν, η ηθική να περιορίζεται σε μια εθνική ομάδα ή θρησκευτική κάστα, ούτε να καταμερίζεται σε μια ενδοηθική ή εξωηθική, όπως είναι η ηθική του Ιουδαϊσμού. Αυτό δε σημαίνει ότι η ηθική του Ιουδαϊσμού ή άλλων τάσεων δε μεταδόθηκε στη ζωή των Χριστιανών, όπως για παράδειγμα συνέβη με τις Ιουδαζουϊσες Χριστιανικές αιρέσεις των πρώτων αιώνων (Ναζωραίοι, Εβιωνίτες, Ελκεσαίτες) ή με άλλες χριστιανικές αιρέσεις ή διασπαστικές κινήσεις, οι οποίες κατεξοχήν βασίστηκαν και συνδέθηκαν με ιδιόζουσες ηθικές αντιλήψεις. Όλες αυτές τις αιρετικές τάσεις με την κατά καιρούς υιοθέτησή τους από μέλη και της Εκκλησίας, η τελευταία τις παραμέρισε και πορεύθηκε με έναν οικουμενικό χαρακτήρα, ο οποίος πολλές φορές εκφράστηκε με μια αντιηθική στάση απέναντι στα ψευδοδιλήμματα της ηθικής του κόσμου.

Ο πραγματικός χαρακτήρας της Χ.Η σχετίζεται με την καταπολέμηση της φιλαυτίας και την υιοθέτηση της ανιδιοτελούς αγάπης. Αυτό δεν μπορεί να επιτευχθεί, χωρίς την αυταπάρνηση και την αυτοδιάθεση του ανθρώπου προς τον Θεό. Είναι αξιοσημείωτο μάλιστα, ότι ο όρος «αγάπη» δεν απαντάται στα αρχαία ελληνικά κείμενα¹²⁴. Τουναντίον, βρίσκεται η λέξη «αγάπη» στα παλαιοδιαθηκικά κείμενα, όπως για παράδειγμα στο περίφημο Άσμα Ασμάτων.

Την ηθική αξία και το κύρος της «αγάπης» ως βασικό συστατικό στοιχείο των σχέσεων των χριστιανών τονίζει και ο Ιωάννης στην Α΄Καθολ. Επιστολή¹²⁵: «*Ἀδελφοί, οὐκ ἐντολὴν καινὴν γράφω ὑμῖν, ἀλλ' ἐντολὴν παλαιάν, ἣν εἶχετε ἀπ' ἀρχῆς· ἡ ἐντολὴ ἡ παλαιά ἐστίν ὁ λόγος ὃν ἠκούσατε ἀπ' ἀρχῆς. πάλιν ἐντολὴν καινὴν γράφω ὑμῖν, ὃ ἐστίν ἀληθὲς ἐν αὐτῷ καὶ ἐν ὑμῖν, ὅτι ἡ σκοτία παράγεται καὶ τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν ἤδη φαίνει*». Ο ίδιος ο Κύριος μάλιστα, όταν ρωτήθηκε ποια είναι η μεγαλύτερη εντολή στο Νόμο είπε: «*ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς*

¹²³ Γεώργιος Μαντζαρίδης, *Κοινωνιολογία του Χριστιανισμού* (Θεσσαλονίκη: Πουρναρά, 2010).

¹²⁴ Δεσπότης, 'Ελληνική Φιλοσοφική Ηθική και Ηθική του Πρωτοχριστιανισμού, Διαχρονικές Συνιστώσες της Θεολογίας στην Ορθοδοξία. [ΟΡΘ 60]'.
¹²⁵ Ιωάν. 2:7-8

διανοίας σου και έξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου. αὕτη πρώτη ἐντολή. καὶ δευτέρα ὁμοία, αὕτη ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν. μείζων τούτων ἄλλη ἐντολή οὐκ ἔστι.»¹²⁶. Ὁμοια αναφέρεται για τις δύο μεγαλύτερες εντολές και στο Μτ.22:37-39 και μάλιστα συμπληρώνει ο Κύριος στο Μτ.22:40, ότι «ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμανται.»

Ο Δεσπότης¹²⁷ αναφέρει ότι το νέο μήνυμα της αληθινής αγάπης, δηλαδή της χριστιανικής αγάπης διακρίνεται από τον αρχαιοελληνικό έρωτα και φιλία. Συγκεκριμένα και αρχικά, η ενσάρκωση της αγάπης γίνεται μέσα από το πρόσωπο του Ιησού, ο οποίος δια του Σταυρού και των Παθών φθάνει «εις τέλος» την εκπλήρωση της Θείας Οικονομίας και Συγκατάβασης, όπου αποσοβείται κάθε αόριστη ιδεολογία γύρω από αυτήν. Στο Ιωάν.13:1, αναφέρεται ότι «εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἐλήλυθεν αὐτοῦ ἡ ὥρα ἵνα μεταβῆ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου πρὸς τὸν πατέρα, ἀγαπήσας τοὺς ἰδίους τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ, εἰς τέλος ἠγάπησεν αὐτούς» και στο Ιωάν.19:30 ολοκληρώνεται το σχέδιο της Θείας Οικονομίας με το «τετέλεσται». Ο Κύριος λοιπόν, γίνεται το παράδειγμα για τη μίμηση της αληθινής αγάπης, η οποία διέρχεται μέσα από τον πόνο, το θάνατο και καταλήγει στο σκάνδαλο της ελληνικής σκέψης, το οποίο είναι η Ανάσταση. Άρα, η αγάπη από ιδεολόγημα υποστασιοποιείται στο Πρόσωπο του Χριστού, ο οποίος θυσιάζεται για να αποκαλύψει στον κόσμο την αγάπη του Πατέρα του.

Η δεύτερη θεώρηση της αγάπης είναι αυτή που εκφράζεται μέσα από την Τριαδικότητα του Πατρικού Θεού, ο οποίος αυτοθυσιάζεται και αυτοπροσφέρεται ως Αγάπη προς τον άνθρωπο. Έτσι, ο Θεός δεν είναι κάποιο «ύψιστο αγαθό», αλλά αποτελεί τον Αββά. Όπως λέγει ο Παύλος: «ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ, ἵνα τὴν υἰοθεσίαν ἀπολάβωμεν. Ὅτι δέ ἐστε υἱοί, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν, κρᾶζον ἄββᾶ ὁ πατήρ»¹²⁸. Ο Θεός λοιπόν, είναι Τρία Πρόσωπα, Πατήρ, Υἱός και Ἅγιο Πνεῦμα, όπου υπάρχει διαλογική κοινωνία Προσώπων. Άρα, παρ'ότι ο Θεός είναι ένας, είναι και τρία πρόσωπα τα οποία κοινωνούν τέλεια μεταξύ τους εν ελευθερία, λόγο και αγάπη.

¹²⁶ Μάρκ. 12:30-31

¹²⁷ Δεσπότης, 'Ελληνική Φιλοσοφική Ηθική και Ηθική του Πρωτοχριστιανισμού, Διαχρονικές Συνιστώσες της Θεολογίας στην Ορθοδοξία. [ΟΡΘ 60]'

¹²⁸ Γαλ. 4:5-6

Κατά συνέχεια ο κόσμος είναι δημιούργημά Του με ελευθερία και λογικότητα, διότι αποτελούν έκφραση της δημιουργικής αγάπης του Τριαδικού Θεού. Ο Θεός κατά προέκταση είναι προσωπικός, έχει προσωπική σχέση και κοινωνία και με το κορυφαίο δημιούργημά Του, τον άνθρωπο. Δεν είναι κάπου έξω από την ανθρώπινη κοινωνία της πόλης και εκτός σχέσεως κοινωνίας με τους ανθρώπους, όπως αναφέρει ο Αριστοτέλης¹²⁹. Ο ίδιος ο Κύριος άλλωστε στην Αρχιερατική του Προσευχή παρακαλάει με πόνο τον Πατέρα του για το ποιμνιό τα ακόλουθα λόγια : *«Οὐ περι τούτων δὲ ἐρωτῶ μόνον, ἀλλὰ καὶ περι τῶν πιστευσόντων διὰ τοῦ λόγου αὐτῶν εἰς ἐμέ, ἵνα πάντες ἐν ᾧσι, καθὼς σύ, πάτερ, ἐν ἐμοὶ κἀγὼ ἐν σοί, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν ᾧσιν, ἵνα ὁ κόσμος πιστεύσῃ ὅτι σύ με ἀπέστειλας»*¹³⁰.

Άρα, όπως αναφέρει ο Δεσπότης¹³¹ ενώ στην ελληνική αρχαιότητα ο άνθρωπος θεωρούταν ατομοκεντρικά, στο Χριστιανισμό θεωρείται σύμφωνα με το πρότυπο του Αγιοτριαδικού Δόγματος ως πρόσωπο, το οποίο ερμηνεύεται οντολογικά ως έξοδο από το «εγώ» προς τον άλλον. Αυτό άλλωστε μας παραδίδει και η ετυμολογική θεώρηση της λέξεως «πρόσωπον», όπου με την πρόθεση «προς» δείχνει στροφή κι ενεργητική κίνηση προς τον άλλον. Άρα, ο άνθρωπος δεν είναι κάτι κλειστό, στατικό και με εσωστρέφεια, αλλά εκφράζει την ανοιχτότητά του, όπως έλαβε κατά τη δημιουργία του από τον Δημιουργό του. Συνεπώς, η οντολογική ύπαρξη του προσώπου στο Χριστιανισμό νοηματοδοτείται μόνο μέσα από τη δυναμική της Κοινωνίας του και της θυσιαστικής αγάπης, όπως ακριβώς έχει δημιουργηθεί ως εικόνα του Δημιουργού του και βιώνεται από τα πρόσωπα της Αγίας Τριάδος. Αντίθετα, η κλειστότητα του ανθρώπου, επειδή είναι κάτι παρά φύσιν, οδηγεί στη φθορά, στην κενότητα παρά στην καινότητα κι εν τέλει αποτελεί μια αντίθετη ζωή από αυτή για την οποία είναι φτιαγμένος ο άνθρωπος, δηλαδή τη ζωή της θυσίας του «εγώ» χάριν του συν-αδέλφου.

Κατά τρίτον, η ενσάρκωση της χριστιανική αγάπης αφορά στην ολοκληρωμένη αγάπη που στρέφεται προς τον Κύριο, όχι αόριστα, αλλά δια της έκφρασης της αγάπης στο

---

¹²⁹ Αριστοτέλους, *Πολιτικά Α'2*, χ.χ.

¹³⁰ Ιωάν. 17:20-21

¹³¹ Δεσπότης, 'Ελληνική Φιλοσοφική Ηθική και Ηθική του Πρωτοχριστιανισμού, Διαχρονικές Συνιστώσες της Θεολογίας στην Ορθοδοξία. [ΟΡΘ 60]'

πρόσωπο του πλησίον. Αυτή η αγάπη προβάλλεται μέσα από το πνεύμα του Νόμου και των Προφητών της Παλαιάς Διαθήκης, η οποία όμως ξεπερνάει το γράμμα του Μωσαϊκού Νόμου, όπως για παράδειγμα το Σάββατο, προς χάριν της αγάπης των αδελφών. Ο χριστιανός καλείται να αγαπήσει τον πλησίον «ώς εαυτόν», το οποίο σημαίνει ότι δε θα ξεχωρίζει πια τον εαυτό του από τον πλησίον του, αλλά θα τον αγαπά όπως εκείνον. Και η αγάπη του «ώς εαυτόν» προς τον πλησίον έγκειται στο ότι είμαστε μέλη του ενός Σώματος του Χριστού, ήτοι της Εκκλησίας, άρα ο πλησίον είναι ο εν Χριστώ αδελφός μας.

Σε αυτό το σημείο συμβάλλουν τα μυστήρια της Εκκλησίας, με αποκορύφωμα αυτό της Θείας Ευχαριστίας, τα οποία συνδέθηκαν εξ αρχής με την Ηθική της Εκκλησίας. Στο Α΄ Κορ.6:15, ο Απόστολος των Εθνών λέει προς τους Χριστιανούς, προκειμένου να τους αποτρέψει από την πορνεία « οὐκ οἴδατε ὅτι τὰ σώματα ὑμῶν μέλη Χριστοῦ ἐστίν; ἄρα οὖν τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ ποιήσω πόρνης μέλη; μὴ γένοιτο» .

Τέταρτον, η αγάπη προς τον πλησίον δεν αναφέρεται μόνο στον ομοεθνή, ομογάλακτό και στον όμοιο με εμάς κοινωνικά και οικονομικά, αλλά κυρίως στον άλλον, τον διαφορετικό, ο οποίος μπορεί να είναι και η «κόλασή μας». Ο ίδιος ο Κύριος δίνει εντολή στους μαθητές Του να αγαπάνε τους εχθρούς τους, να ευλογούν εκείνους που τους καταρώνται, να ευεργετούν αυτούς που τους μισούν και να προσεύχονται γι'αυτούς που τους κακομεταχειρίζονται και τους καταδιώκουν ώστε να γίνουν κι αυτοί υιοί του επουράνιου Πατέρα¹³². Επίσης, ο Κύριος δέχεται τη μύρωσή του από την αμαρτωλή γυναίκα¹³³. Άρα, ο Κύριος όπως αναφέρει κι ο Δεσπότης¹³⁴ δεν υιοθετεί μια ηθική αρνητικής κρίσης, όπου προτρέπει την αποφυγή εκδικητικότητας του άλλου ή αποτρέπει από την εκδικητικότητα, η οποία όπως φαίνεται ως τότε αποτελούσε κι αρετή¹³⁵. Αντίθετα, καλεί τους μαθητές του με θετική προτροπή να γίνουν φιλεύσπλαχοι και τέλειοι, όπως και ο ουράνιος Πατέρας¹³⁶, ο οποίος ανατέλλει τον ήλιο επί πονηρούς κι αγαθούς και βρέχει επί δικαίους κι αδίκους¹³⁷.

---

¹³² Μτ.5:43-46

¹³³ Λουκ.7:36-37

¹³⁴ Δεσπότης.

¹³⁵ Μτ.5:43

¹³⁶ Λουκ. 6:36. Μτ.5:48

¹³⁷ Μτ.5:45

Ο Κύριος λοιπόν, δεν υποδεικνύει το «Οφθαλμόν αντί οφθαλμού»¹³⁸, το οποίο για την εποχή του έφερε «κοσμογονική» αλλαγή, διότι ως τότε στην Π.Δ. όλοι ήταν ίσοι απέναντι του νόμου κι ο δικαστής που είχε απέναντί του τον «θύτη» και το «θύμα», προκειμένου να προστατεύσει και να διασφαλίσει τη ζωή, όφειλε να αποδώσει ίση δικαιοσύνη, έστω και μέσω του φόβου προς παιδαγωγία¹³⁹. Αντίθετα, στην Κ.Δ. έρχεται ο Κύριος και συστήνει ενεργή αγαπητική στάση προς οποιονδήποτε βρίσκεται σε αντι-κείμενη θέση, υποδεικνύοντας στάση συμ-πάθειας προς αυτόν που μας εχθρεύεται. Συγκεκριμένα, προτείνει αντί για επανάσταση να στρέψουμε στο ράπισμα και την άλλη σιαγόνα, στην αγγαρεία να προσφέρουμε τη διπλή χάρη από αυτήν που απαιτεί ο άλλος¹⁴⁰. Επιστέγασμα της στάσης που οφείλουμε να δείχνουμε προς τους άλλους είναι ότι το «Πάντα οὖν ὅσα ἐὰν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτως καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς· οὗτος γάρ ἐστιν ὁ νόμος καὶ οἱ προφηταί»¹⁴¹.

Ο άνθρωπος επιτυγχάνει να αποκτήσει την αγάπη, η οποία υπερβαίνει τα κλειστά όρια του «εαυτού» και της μεταπτωτικής παρά-φύσιν εγωκεντρικής κατάστασης, στην οποία εντοπίζονται στις διαπροσωπικές σχέσεις ο νόμος του ισχυρού ή του ισχυρότερου, όπως άλλωστε ήδη βιώνεται και στην καπιταλιστική κοινωνία. Ο χριστοειδής άνθρωπος, ο εν Χριστώ αναγεννημένος, αβίαστα και φυσιολογικά μπορεί να ανταποκριθεί στην καινούργια εν Χριστώ υπόστασή του και να μεταβεί από την ιδιοτελή στην ανιδιοτελή αγάπη, η οποία έχει κενωτικό χαρακτήρα, όταν αυτοπροσφέρει τον εαυτό του στον πλησίον. Αυτή η ανιδιοτελής αγάπη προς τον πλησίον λειτουργεί θεραπευτικά για αυτόν που αυτό-προσφέρεται αλλά και για αυτόν που δέχεται την προσφορά¹⁴². Άλλωστε, αποτελεί οντολογία της ταυτότητας του ανθρώπου, ο οποίος εφόσον έχει ως πρότυπο το κατεξοχήν κοινωνικό δόγμα της Αγίας Τριάδος ζει σε εμπειρικό επίπεδο την ενότητα και την αδελφότητα. Η εμπειρία της βιώσεως της ενότητας της Αγίας Τριάδος, βοηθά τον

¹³⁸ Λευιτ. 24: 20-21

¹³⁹ Θεόφιλος Λεμοντζής, «Οφθαλμόν αντί οφθαλμού» (Λευιτ. 24, 20-21). Είναι εκδικητικός ο Μωσαϊκός νόμος?», 2017, <https://www.pemptousia.gr/2017/04/ofthalmon-anti-ofthalmou-levit-24-20-21-inekdikitikos-o-mosaikos-nomos/>.

¹⁴⁰ Μτ. 5:38-42

¹⁴¹ Μτ. 7:12

¹⁴² Γεώργιος Μαντζαρίδης, *Χριστιανική Ηθική II*, 2ο έκδ. (Θεσσαλονίκη: Π.Πουρνάρα, 2010).

άνθρωπο ώστε να μην καταστρατηγείται το πρόσωπο, αφού η κοινωνία δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς αυτό, ενώ το πρόσωπο καλείται να συμπεριλάβει εντός του ολόκληρη την κοινωνία¹⁴³. Άλλωστε, ο κάθε χριστιανός εφόσον «εις Χριστόν εβαπτίσθη, Χριστόν ενεδύθη», άρα η δύναμη της αμαρτίας, σαν παρά φύσιν ζωή, καταλύονται, αφού τα πάντα έγιναν, χάριτι, «καινά», έλλογα, χριστοποιημένα, φυσιολογικά, αλλά και υπέρ φύσιν.

Η μετοχή στην Αγιο-Τριαδική αγάπη της κοινωνίας των προσώπων του Πατέρα, του Υιού και του Αγίου Πνεύματος βιώνεται μέσα από τη μέθεξη στο Μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας, εφόσον έχουμε καταφέρει εν πρώτοις, «να νεκρώσωμεν τα μέλη ημών τα επί της γής»¹⁴⁴, ήτοι τις ιδιοτελείς σαρκικές επιθυμίες και ηδονές. Τότε δε θα είμαστε πλέον «ξένοι και πάροικοι, αλλά συμπολίται των άγιων και οικείοι του Θεού»¹⁴⁵. Έτσι, ο άνθρωπος ως σύσσωμος του Σώματος του Χριστού μετέχει υποστατικά στην αγιότητα, την οποία χρειάζεται να φυλάττει και να διατηρεί με έργα αγάπης προς τον «πλησίον»¹⁴⁶. Τότε λοιπόν, οι άνθρωποι παύουν να είναι «ξένοι και πάροικοι, αλλά συμπολίται των άγιων και οικείοι του Θεού»¹⁴⁷ αφού τα «άνω φρονώμεν μη τα επί της γης»¹⁴⁸. Με το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας, όπου παραδίδεται το Σώμα και το Αίμα του Χριστού στον Τελευταίο Δείπνο, λίγο πριν τη Σταύρωση, ουσιαστικά παρέχεται η θεραπεία της εν γένει επιθετικότητας που απέκτησε μεταπτωτικά το ανθρώπινο γένος και μεταμορφώνεται σε αληθινή κοινωνία, αγάπη και ενότητα με το Θεό και τους ανθρώπους. Στο Δείπνο αυτό, σε αντίθεση με τα ελληνοιστικά συμπόσια συμμετέχουν όλοι ισότιμα, ανεξαρτήτως φύλου, φυλής ή και κοινωνικό-οικονομικού επιπέδου, μετέχοντας από το κοινόν ποτήριον κι γενόμενοι κατά χάρι θεοί¹⁴⁹.

---

¹⁴³ Μαντζαρίδης, *Κοινωνιολογία του Χριστιανισμού*.

¹⁴⁴ Κολ. Γ':5

¹⁴⁵ Εφεσ. Β':19

¹⁴⁶ Ιωσήφ Βατοπαιδινός, 'Η Χριστιανική Ηθική μετά τη σάρκωση του Θεού Λόγου [2ο μέρος]', 2017, <https://www.pemptousia.gr>.

¹⁴⁷ Εφεσ. Β': 19

¹⁴⁸ Κολ. Γ': 2

¹⁴⁹ Δεσπότης, 'Ελληνική Φιλοσοφική Ηθική και Ηθική του Πρωτοχριστιανισμού, Διαχρονικές Συνιστώσες της Θεολογίας στην Ορθοδοξία. [ΟΡΘ 60]'.

Ο Χριστός δεν παρέδωσε κανέναν Κώδικα Ηθικών Επιταγών, όπως συνέβη επί παραδείγματι στην Τορά. Παρά ταύτα όμως, ο ίδιος ο Κύριος λέγει « Μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφῆτας· οὐκ ἦλθον καταλῦσαι, ἀλλὰ πληρῶσαι. ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ἕως ἂν παρέλθῃ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἰῶτα ἓν ἢ μία κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου ἕως ἂν πάντα γένηται.»¹⁵⁰. Αυτό σημαίνει ότι οι ηθικές εντολές της Τορά αποκτούν βάθος και προοπτική και από απλές ηθικές επιταγές για τις πράξεις και τα έργα των ανθρώπων, επεκτείνονται σε αξιώσεις για τις προθέσεις και τα κρύφια της καρδιάς των ανθρώπων¹⁵¹.

2.5 Η Χριστιανική Ηθική της Εργασίας

Η Ηθική της Εργασίας μπορεί να κατανοηθεί εφόσον την έχουμε προσεγγίσει εννοιολογικά και έχουμε δει τα συστατικά της στοιχεία. Επίσης, αν εξετάσουμε τα κίνητρά της και τον τρόπο που τα χρησιμοποιεί, καθώς τέλος αν δούμε ποια είναι η σημασία της για την κοινωνία.

Συγκεκριμένα και προσεγγίζοντας εννοιολογικά, το συγκεκριμένο κεφάλαιο αφορά την ανθρώπινη δραστηριότητα που έχει ως αποτέλεσμα την παραγωγή συγκεκριμένου έργου. Αν ανατρέξουμε στην Κοσμογονία της Βίβλου, θα δούμε τον ίδιο το Θεό να εργάζεται προκειμένου να έρθει εις πέρας το έργο της δημιουργίας ολόκληρου του συμπαντικού και γήινου Κόσμου, των πλασμάτων που θα κατοικούσαν επί της γης, ακόμη και τέλος αυτού του ίδιου του ανθρώπου. Έτσι, άρχισε τη δημιουργία την πρώτη ημέρα-περίοδο «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»¹⁵² και την ολοκλήρωσε την έκτη ημέρα με την αποκορύφωση της δημιουργίας του ανθρώπινου είδους: «καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν»¹⁵³. Βεβαίως, το α' πρόσωπο πληθυντικού τονίζει την τριαδικότητα της Θείας Βούλησης και σύμπνοια της Θείας

---

¹⁵⁰ Μτ.5:17-18

¹⁵¹ Δεσπότης.

¹⁵² Γέν.1:1

¹⁵³ Γέν.1:26

δημιουργίας. Μάλιστα, όταν ολοκλήρωσε την έκτη ημέρα το έργο της δημιουργίας «και εΐδεν ὁ Θεὸς τὰ πάντα, ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν»¹⁵⁴.

Ὡς προέκταση τῆς Θεΐας ἐργασίας, ἀνατίθεται ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ Θεό-Δημιουργό και στον ἴδιο τὸν ἄνθρωπο, ἐπειτα ἀπὸ τὴ δημιουργία του, νὰ ἐργάζεται κι αὐτός με σκοπὸ νὰ φυλάττει τὸν δημιουργημένο γι' αὐτὸν παράδεισο, μέσα στον ὁποῖο και θα κατοικοῦσε. Συγκεκριμένα: «Καὶ ἔλαβε Κύριος ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἔπλασε, καὶ ἔθετο αὐτὸν ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς, ἐργάζεσθαι αὐτὸν καὶ φυλάσσειν»¹⁵⁵. Ἄρα, ἡ ἐργασία βιβλικά, εἶναι Θεῖο ἐργὸ και κατὰ προέκταση θεΐα ἐντολή και πρὸς τὸν ἄνθρωπο, προκειμένου νὰ διατηρήσει και νὰ διατηρηθεῖ στον Παράδεισο. Εἶναι, ὅπως χαρακτηριστικά ἀναφέρει ὁ Νικολαΐδης¹⁵⁶, τρόπος πραγμάτωσης τοῦ ἀνθρώπου, τόσο ὡς πρὸς τὸν εαυτό του, ὅσο και ὡς πρὸς τὴ φύση.

Συγκεκριμένα, μέσα ἀπὸ τὴν ἐντολή τῆς ἐργασίας, ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ οἰκοδομήσει λειτουργίες που σχετίζονται με τὴν ἀτομικὴ και τὴν κοινωνικὴ διάσταση τῆς προσωπικότητάς του. Συνεπώς, ἡ ἐργασία ἀποτελεῖ:

α) Ἡ οδὸς μέσω τῆς ὁποίας ὁ ἄνθρωπος θα ἀναπτύξει τὰ δημιουργικὰ χαρίσματα που του ἔδωσε ὁ Θεός-Πλάστης του και τὰ ὁποῖα καλεῖται νὰ τὰ καλλιεργήσει¹⁵⁷. Ὁ βροτός βρῖσκει τὴ σχετικὴ του δημιουργικὴ θέση στο ὑπόλοιπο φυσικὸ και ἀνθρώπινο περιβάλλον. Με ἄλλα λόγια τὸ μέσον τῆς ἐργασίας ἀποτελεῖ οδὸ αὐτό-προσδιορισμοῦ τοῦ ἀτόμου, τόσο ὡς πρὸς τὸν εαυτό του, ὅσο και ὡς πρὸς τὴ φύση και τὴν κοινωνία.

β) Οδὸ γιὰ τὴν πολυποίκιλλη ἀνάπτυξη, δημιουργία και οργάνωση τῆς κοινωνίας σε πολιτειακὸ, θεσμικὸ, πολιτικὸ και οικονομικὸ ἐπίπεδο.

γ) Οδὸ ευκαιρίας γιὰ συνάντηση με τὸν «ἄλλον», καθὼς κι ἓναν τρόπο προσφοράς και διακονίας τοῦ συνανθρώπου. Σχεδὸν σε ὅλες τὶς μορφές ἐργασίας εἶναι ἀπαραίτητη ἡ συνεργασία τῶν ἀνθρώπων και ἡ ἀσκηση ἀλληλεγγύης και ἀλληλοπεριχώρησης

¹⁵⁴ Γέν.1:31

¹⁵⁵ Γέν.2:15

¹⁵⁶ Απόστολος Νικολαΐδης, *Κοινωνικὴ Ἠθικὴ* (Γρηγόρης, 2009).

¹⁵⁷ Βλέπε παραβολὴ ταλάντων: « Ἐφῆ αὐτῷ ὁ κύριος αὐτοῦ· εὖ, δοῦλε ἀγαθὲ και πιστέ· ἐπ' ὀλίγα ἦς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σὲ καταστήσω· εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου»(Μτ.25:23).

προκειμένου να προαχθεί το ζητούμενο παραγόμενο έργο. Δηλαδή, η κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα αποτελεί ευκαιρία για συνάντηση του προσώπου τού συναδέλφου. Έτσι απομακρύνεται η εμπορευματοποίηση των ανθρωπίνων σχέσεων, αφού ανακαλύπτεται η χαρά της συν-δημιουργίας και της συν-προσφοράς για το κοινό καλό. Ακόμη και η ύπαρξη ενός μισθώματος ή αντι-μισθίου, στην πραγματικότητα δεν αποτελεί τροχοπέδη για την αλλοίωση των σχέσεων, αφού η καρδιακή προσφορά εργασίας στον συνάνθρωπο, ουσιαστικά δεν εκτιμάται σε χρηματική αποτίμηση και δεν απαιτείται η εξόφλησή της με υλικά αγαθά.

δ) Οδό ουσιαστικής κοινωνικής αλληλεγγύης, αφού οι αλληλέγγυες σχέσεις είναι ο μόνος συνδετικός κρίκος για τη διατήρηση της εργασιακής δραστηριότητας με την καλύτερη απόδοση. Έτσι, αμβλύνεται η απόσταση αρχικά μεταξύ εργοδότη και εργαζόμενου, αφού δεν είναι ανταγωνιστές αλλά συνεργάτες, οι οποίοι ξεκινούν από το ίδιο σημείο εκκίνησης και φθάνουν στον ίδιο σκοπό: αυτόν της εξυπηρέτησης του κοινού καλού. Σε αυτό το κλίμα, οι συγκρούσεις, η μανιακή και μονόχωνη επιδίωξη εκμετάλλευσης, κέρδους ή εγωιστικής δόξας αποτελούν ου-τοπία, αφού η κάθε πλευρά εργάζεται και προσφέρει για την άλλη, σε ένα πλαίσιο αλληλεγγύης και αλληλο-υποστήριξης. Μέσω αυτού του πλαισίου της ουσιαστικής συν-εργασίας και αλληλεγγύης, διανοίγεται ο δρόμος για πραγματική πρόοδο κι αληθινή εμβάθυνση των ανθρωπίνων σχέσεων, όπου αμφότερες οι συνεργαζόμενες πλευρές είναι συν-διαμορφωτές, συν-υπεύθυνοι κι εν τέλει αληθινοί συνεργάτες.

ε) Συστατικό συνεκτικό στοιχείο κοινότητας, αφού με την εργασία ο καθένας παύει να αυτοδιορίζεται σε ατομικά και δη απόλυτα πεπερασμένα και στενόχωρα όρια. Αντίθετα, αναπτύσσεται το αίσθημα της συλλογικότητας και της κοινωνικής ευθύνης, τα οποία μάλιστα αποτελούν συστατικά στοιχεία της κοινωνικής συνοχής.

στ) Τρόπο συνάντησης του ανθρώπου με τον Δημιουργό του, αφού θεωρεί τον Θεό παρόντα στη ζωή του και αιτία της ύπαρξής του και τον εαυτό του «διαχειριστή» ή και κηδεμόνα. Η δραστηριότητα της εργασίας οδηγεί μέσω της διακονίας του πλησίον στον ίδιο τον Θεό για δύο λόγους: πρώτα διότι τηρεί την πρώτη Θεία εντολή «ἔθετο αὐτὸν ἐν

τῶ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς, ἐργάζεσθαι αὐτὸν καὶ φυλάσσειν»¹⁵⁸ και δεύτερον διότι μέσα στο πρόσωπο του πλησίον κρύβεται εκείνον του Θεού: «ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ’ ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε»¹⁵⁹. Ακόμη όμως, κι από την Παλαιά Διαθήκη διαφαίνεται μέσα από την αργία του Σαββάτου, η αφιέρωση και απόδοση της ανθρώπινης εργασίας μιας εβδομαδιαίας περιόδου στον αληθινὸ τελικὰ Δημιουργό, τον Κύριο «φύλαξαι τὴν ἡμέραν τῶν σαββάτων ἀγιάζειν αὐτήν, ὃν τρόπον ἐνετείλατό σοι Κύριος ὁ Θεός σου. ἕξ ἡμέρας ἐργᾶ καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου· τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ σάββατα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου, οὐ ποιήσεις ἐν αὐτῇ πᾶν ἔργον»¹⁶⁰. Η στροφή του ανθρώπου προς τον Θεό του προσφέρει τη δυνατότητα εκτός της αναφοράς του ανθρωπίνου έργου προς το Θεό, της ανατροφοδότησης του βροτού με γνήσια και ειλικρινή κίνητρα δημιουργικότητας, συνδεδεμένα με αρετές ὅπως η εργασία, η δικαιοσύνη και τελικὰ συνεργεί στην τελείωση της ανθρώπινης κοινωνίας.

Βεβαίως, ο μεταπτωτικὸς ἄνθρωπος ἀπὸ τη στιγμή που ἔχασε τον παράδεισο, ἀπώλεσε και την ισορροπία του ως προς τους ὅρους εργασίας. Οπότε, η εργασία ἀπὸ πηγή πραγμάτωσης του προσώπου και προσφοράς, μετατρέπεται σε τρόπο επιβίωσης του ἰδίου καθὼς και των μελῶν που συντηρεῖ, με κόπο και ιδρώτα. Συνεπῶς, ἀρχίζουν να μπαίνουν, ἀπὸ τα σημεία αὐτὰ κι ἔπειτα, ὅροι ανταγωνισμοῦ στην εργασία και στις συναδελφικὲς σχέσεις των ἀνθρώπων, που βρίσκονται στο ἴδιο περιβάλλον εργασίας.

Συγκεκριμένα, ερευνώντας τους ανταγωνιστικούς ὅρους που υπεισέρχονται, παρατηρούμε ο ἄνθρωπος να ἔχει ἀλλοτριωθεῖ¹⁶¹, τόσο ως προς τον εαυτό του, ὅσο και ως προς το κοινωνικό και το φυσικό περιβάλλον, ἀλλὰ ἀκόμη και ως προς το Θεῖο.

Η ἀλλοτρίωση ως προς τον εαυτό του συνίσταται στην ἀνταλλαγή και πώληση της εργασίας με ἕναν μισθό. Η εργασία ὁμως δεν ἀμείβεται πάντα με το ἀντίστοιχο ὕψος,

---

¹⁵⁸ Γέν.2:15

¹⁵⁹ Μτ.25:40

¹⁶⁰ Δτ. 5: 12-14

¹⁶¹ Νικολαΐδης, *Κοινωνική Ηθική*.

οπότε το υπόλοιπο της αμειβόμενης εργασίας, εμφανίζει το βαθμό της αλλοτρίωσης, ειδικά όταν η εργασία καταλήγει να γίνεται ρουτίνα.

Η αλλοτρίωση ως προς το κοινωνικό περιβάλλον επέρχεται, όταν η εργασία μετατραπεί σε παράγοντα που προκαλεί εξάρτηση. Αυτό το γεγονός εντείνεται σε εποχές οικονομικής ή αξιακής κρίσης. Για παράδειγμα, στο δίπολο εργοδότη-εργαζόμενου, όταν οι εργοδότες επιζητούν μεγιστοποίηση των κερδών μέσα από την προσφερόμενη εργασία των εργαζομένων, και την ίδια στιγμή αδιαφορούν για τα δικαιώματα των τελευταίων ή ακόμη και τα καταπατούν. Επιπρόσθετα, αλλοτρίωση υπάρχει και ανάμεσα στους εργαζομένους τους ίδιους, οι οποίοι επιζητούν την ωφελμιστική και ιδιοτελή ρύθμιση των προσωπικών τους συμφερόντων, ακόμη κι όταν αυτά ενδύονται με πολιτικό ή συνδικαλιστικό μανδύα. Ακόμη κι ανάμεσα στα πρόσωπα του ενδοοικογενειακού περιβάλλοντος μπορεί να επέλθει αλλοτρίωση μέσω της εργασίας, ιδιαίτερα όταν η τελευταία λόγω της πολύωρης απαίτησης, μπορεί να επιζητεί την πολύωρη απουσία και άρα και αποξένωση των προσώπων μεταξύ τους.

Η αλλοτρίωση ως προς το φυσικό περιβάλλον δημιουργείται έπειτα από την αποξένωση που προκύπτει προς αυτό, καθώς η εργασία απαιτεί εντατικοποίηση της εκμετάλλευσης και της απομύζησης του. Οι μηχανισμοί της εργασίας τείνουν να είναι όλο και πιο εντατικοποιημένοι, διότι η μεταπτωτική κοινωνία ζει σε ρυθμούς αυξημένης κατανάλωσης, όπου προκειμένου να καλυφθούν οι αδηφάγες απαιτήσεις των καταναλωτών, αφαιμάζεται το περιβάλλον σε ρυθμούς που είναι εκτός της φυσικής του κανονικότητας.

Η αλλοτρίωση του ανθρώπου ως προς τον Θεό συνίσταται στο γεγονός, ότι ο άνθρωπος κατασκευάζει μέσα από την εργασία τεχνητούς κόσμους καταφυγής, όπου αρνείται και δεν έχει πλέον την ανάγκη προσφυγής προς τον Θεό. Θεωρεί, μέσα από την τεχνητή ασφάλεια που του προσφέρει η εργασία, ότι έχει αποκτήσει την απαραίτητη αυτάρκεια που του παρέχει δυνατότητα αμφισβήτησης της ανάγκης καταφυγής στο Θεό ή ακόμη και απιστίας της κυβερνητικής πρόνοιας του Θεού.

Ακόμη πιο συγκεκριμένα, ο μεταπτωτικός άνθρωπος εκφυλίζεται μέσα από την εγωκεντρική θεώρηση των όρων εργασίας, με αποτέλεσμα να εμφανίζεται αλλοίωση στα κίνητρα εργασίας του, όπως αναλυτικά εμφανίζονται παρακάτω:

- α) Η αναγνώριση της ταυτότητας του προσώπου μέσα από το κοινωνικό σύνολο. Το άτομο συνειδητοποιεί ότι είναι χρήσιμο μέλος στην κοινωνία που ζει και από αυτήν επιζητεί να αντλήσει την οικοδόμηση της ταυτότητάς του.
- β) Η εκθάμβωση που προκαλεί ο εργαζόμενος στον καταναλωτή, όχι λόγω της προσφερόμενης εργασίας, αλλά λόγω της κάλυψης των αυξανόμενων καταναλωτικών αναγκών του.
- γ) Η υπερέκθεση του ατομικού φαίνεσθαι του εργαζομένου, καθώς και η αίσθηση προσωπικών υπερικανονοτήτων και προσωπικής υπέρ-χρησιμότητας, που οδηγεί στην υπερηφάνεια.
- δ) Η επιλογή της εργασίας ως μέσο αυτομαστίγωσης και αυτοτιμωρίας, όταν προηγούνται προσωπικές απογοητεύσεις και στενοχώριες.
- ε) Η απόκτηση ενός σημαντικού ρόλου καθώς και κοινωνικού επιπέδου, αφού είναι βασική προϋπόθεση για την εμπιστοσύνη της κοινωνίας στο πρόσωπο κάποιου, αν διαθέτει αυξημένες ικανότητες και προσόντα.
- στ) Η απόκτηση καλής φήμης ιδιαίτερα μέσα από θέσεις κύρους, ώστε να αποκτήσει το πρόσωπο μια καλή υστεροφημία.
- ζ) Ο μοναδικός λόγος εξάσκησης του επαγγέλματος για λόγους επιβίωσης
- η) Η μεγιστοποίηση των κερδών όχι για απλή απόκτηση ευμάρειας και οικονομικής άνεσης, αλλά για επιβολή οικονομικής κυριαρχίας.
- θ) Η εργασία ως μέσο για τον προγραμματισμό της ζωής με απολύτως ανθρώπινα μέσα και δυνάμεις, αφήνοντας στο περιθώριο την οποιαδήποτε άλλη Θεία ή ανθρώπινη επίδραση ή παρέμβαση
- ι) Η χρήση της εργασίας, για τους ανθρώπους που έχουν λυμένο τον τρόπο επιβίωσής τους, ως μέσο για την κάλυψη της αδηφάγου περιέργειάς τους ή ως τρόπου δια-σκέδασης της μονόχνοτης καθημερινότητάς τους

ια) Η χρήση της εργασίας ως θεραπευτικού μέσου καταφυγής και ασφάλειας, όχι μόνο για την επίλυση των οικονομικών προβλημάτων, αλλά και του συνόλου των υπολοίπων καθημερινών προβλημάτων

ιβ) Η χρήση της εργασίας ως κυριαρχικού μέσου επιβολής και ολοκληρωτικής επίδρασης ή επιρροής επί του οικείου κι ευρύτερου περιβάλλοντος.

Κεφάλαιο 3 : Ο «Ανταγωνισμός» Των Μαθητών Πέτρου και «ηγαπημένου μαθητή» στο κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο

3.1 Χαρακτήρας του κατά Ιωάννην Ευαγγελίου και διαφορές με τα Συνοπτικά

Το κατά Ιωάννην (Ιω.) Ευαγγέλιο παρουσιάζει σημαντικές διαφορές ως προς τα άλλα Συνοπτικά Ευαγγέλια, κατά τέτοιο τρόπο ώστε να πει κανείς ότι αποτελεί ένα ξεχωριστό Ευαγγέλιο μέσα στον Κανόνα των τεσσάρων Ευαγγελίων.

Έτσι, ενώ στα Συνοπτικά Ευαγγέλια παρατίθενται μεγάλες ή μικρές περικοπές χαλαρά συνδεδεμένες μεταξύ τους χωρίς χρονική σειρά, αντίθετα, στο κατά Ιω. παρατηρούμε το κείμενο να μην έχει μια χωροχρονική χαλαρότητα μεταξύ των γεγονότων, αλλά να είναι συμπαγές¹⁶². Ενώ τα Ευαγγέλια παρουσιάζουν με έναν δραματικό τόνο ομάδες θαυμάτων, διηγήσεων, λογίων, διδαχών, αντιπαραθέσεων και παραβολών, στο Ιω. έχουμε ελάχιστες διηγήσεις γεγονότων και ομιλιών του Ιησού με δραματική ζοηρότητα, αλλά παρατηρούμε σε αυτές να υπάρχει ακρίβεια και μεθοδικότητα. Έτσι, ο ακροατής μπορεί να γνωρίζει ανά πάσα ώρα και στιγμή, σε ποιο χρονικό σημείο και τόπο βρίσκεται ο Ιησούς, τα τοπωνύμια και ακόμη και τις εορτές στις οποίες συμμετείχε.

Σε ένα περισσότερο αποσαφηνισμένο πλαίσιο, οι διαφορές των Συνοπτικών Ευαγγελίων με το Ιω. σχετίζονται με το περιεχόμενο, τη μορφή, τη μέθοδο, τις κεντρικές ιδέες αλλά ακόμη και ως προς τη θεολογία που το διέπει¹⁶³. Ως προς το περιεχόμενο, το Ιω. Ευαγγέλιο κατακλύζεται από ομιλίες και διαλόγους του Ιησού. Ιδιαίτερα στα κεφάλαια 3-17, ελάχιστοι από αυτούς τους λόγους παρουσιάζονται και στα άλλα Ευαγγέλια των Συνοπτικών (π.χ. Ιωάν. 2:19. 4:44. 12:25). Ενώ λοιπόν, φαίνεται ότι τα μόνα κοινά σημεία μεταξύ του Ιω. και των Συνοπτικών είναι οι διηγήσεις περί του Πάθους και της Ανάστασης, ακόμη κι αυτά διαφέρουν, αφού ο Ιωάννης δε δανείσθηκε τίποτα από τους Συνοπτικούς. Ακόμη και η εκδίωξη των εμπόρων από το Ναό¹⁶⁴ τίθεται σε διαφορετικό πλαίσιο στο

¹⁶² Χρήστος Βούλγαρης, *Εισαγωγή εις την Καινήν Διαθήκην* (Εν Αθήναις: Χρήστου Σπ. Βούλγαρη, 2005), σ.262.

¹⁶³ Χρήστος Βούλγαρης, *ό.π.*, σ.259-261.

¹⁶⁴ Ιωάν. 2:13-16

κατά Ιωάννην απ' ότι στα άλλα Ευαγγέλια ή ακόμη και η άλειψη του Ιησού με μύρο¹⁶⁵ επίσης διαφοροποιείται στο γεγονός ότι η μύρωση γίνεται από τη Μαρία στο σπίτι του Λαζάρου, ενώ ο Ιούδας είναι αυτός που εξανίσταται για την εκδπάνηση του υψηλού χρηματικού ποσού για την αγορά του μύρου.

Διαφορές παρουσιάζονται και ως προς το στοιχείο των «θαυμάτων» του Ιω. με τα άλλα Συνοπτικά Ευαγγέλια. Αρχικά στα «σημεία», όπως ονομάζονται τα θαύματα που επιτελεί ο Χριστός στο κατά Ιω., δεν καταγράφονται θεραπείες δαιμονιζομένων. Επιπλέον, διαφαίνεται ότι τα κίνητρα των θαυμάτων του Χριστού δεν είναι όμοια με αυτά των Συνοπτικών. Συγκεκριμένα, ο Χριστός δε θεραπεύει από συμπάθεια προς τους πάσχοντας αλλά για να φανερωθεί η δόξα του (Ιωάν. 2:11) και για να πιστεύσουν οι άνθρωποι (Ιωάν. 14:11). Επίσης, εκ των είκοσι εννέα θαυμάτων του Ιησού, που αναφέρονται στους Συνοπτικούς, στο Ιω. παρατίθεται μόνον ο χορτασμός των πεντάκις χιλίων ανθρώπων και το περπάτημα του Ιησού επί της θαλάσσης (Ιωάν. 6:1-21). Στο Ιω. αναφέρονται πέντε θαύματα ή σημεία, τα οποία δε συναντώνται στα άλλα τρία Συνοπτικά. Τα θαύματα αυτά αρχίζουν με τη μετατροπή του ύδατος σε οίνο στο Γάμο της Κανά (Ιωάν. 2:1-10), έπειτα ακολουθεί το δεύτερο σημείο της θεραπείας του υιού ενός αξιωματούχου του βασιλιά (Ιωάν. 4:46-54), μετά έρχεται η θεραπεία του παραλύτου της Βηθεσδά (Ιωάν. 5:1-9), η θεραπεία του εκ γενετής τυφλού (Ιωάν. 9:1-7) και τέλος έχουμε την ανάσταση του προ τετράκις ημερών τεθνηκότως Λαζάρου (Ιωάν. 11:33-44).

Αξιοσημείωτη είναι ακόμη και η ενίοτε εναλλαγή των ομιλιών με τα θαύματα, τα οποία αναδεικνύουν ένα βαθύτερο συμβολισμό γι' αυτό και αποκαλούνται ως «σημεία». Συγκεκριμένα παραδείγματα εναλλαγής και συμβολισμού σχετίζονται με τον πολλαπλασιασμό των άρτων, όπου ο Ιησούς μετά από αυτό το σημείο ομιλεί στον κόσμο και αποκαλεί τον εαυτόν του ως τον άρτον της ζωής (Ιωάν. 6:35 & 48). Άλλο παράδειγμα είναι η θεραπεία του εκ γενετής τυφλού και ο Χριστός αυτοαποκαλύπτεται ως το φως του κόσμου (Ιωάν. 8:12. 9:5) ή η ανάσταση του Λαζάρου και η αυτοαποκάλυψή του πριν τη δική του Ανάσταση ως την αιώνιο ζωή (Ιωάν. 11:25).

---

¹⁶⁵ Ιωάν. 12:1-8

Ως προς τα θέματα διδασκαλίας εντοπίζονται διαφορές ανάμεσα στους Συνοπτικούς και τον Ιωάννη, όπως αναφέρει ο Βούλγαρης¹⁶⁶. Συγκεκριμένα, οι Συνοπτικοί διακατέχονται από την ιδέα ότι η Βασιλεία των Ουρανών είναι το μείζον, ενώ ο Ιωάννης κάνει δύο μόλις φορές λόγο γι' αυτήν, στη συνομιλία του με το φαρισαίο Νικόδημο (Ιωάν. 3:3-5) και όταν ανακρίνεται μπροστά στον Πιλάτο (Ιωάν. 18:36). Ο Ιωάννης αντί να μιλάει για τη Βασιλεία του Θεού, ομιλεί για την αιώνιο ζωή, η οποία δεν αφορά στον εσχατολογικό χρόνο αλλά ξεκινά από τον παρόντα αιώνα. Ο Ιωάννης θεωρεί τον Υιό του ανθρώπου ως εκπρόσωπο του Θεού στη γη (Ιωάν. 1:51. 6:27), Αυτόν που έχει συγκαταβεί από τους ουρανούς (Ιωάν. 3:13. 6:62) και Αυτόν που θα δοξασθεί πάλι δια της υψώσεώς Του εις τον ουρανό (Ιωάν. 3:14. 8:28. 12:23-34. 13:31). Επίσης, στο κατά Ιωάννην εμφανίζεται μια παγκόσμια σωτηριολογία (Ιωάν. 4:22. 1:29), οπότε ο Ιησούς είναι ο Ποιμήν ο καλός, ο οποίος λέγει ότι «καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐτῆς ταύτης» (Ιωάν. 10:14-16), ἄρα δε δείχνει καμία προτεραιότητα στο ἔθνος του Ισραήλ. Η πιο σημαντική διαφορά όμως μεταξύ Ιω. και Συνοπτικῶν εμφανίζεται στο μυστήριο γύρω από το πρόσωπο του Ιησού, όπου μέσω των λόγων Του αναδεικνύεται η σχέση Του με τον Πατέρα. Το Ιω. θεωρείται το Ευαγγέλιο όπου πραγματοποιείται η αποκάλυψη του προαιώνιου Υιού του Θεού, του ἄρχοντος από προ καταβολῆς κόσμου. Αναδεικνύεται η σχέση του Υιού με τον Πατέρα, η ἔλευσή Του στον κόσμο, το ἔργο Του στον κόσμο, καθώς και η επιστροφή Του στον Πατέρα. Στο κατά Ιωάννην ἀκόμη, υπάρχει διάκριση μεταξύ πιστευόντων και μη πιστευόντων και ὄχι μεταξύ δικαίων και αμαρτωλῶν.

Διαφορές σημειώνονται επιπλέον, όπως σημειώνει ο Βούλγαρης¹⁶⁷ και στα χρονικά ἀλλά και γεωγραφικά πλαίσια της δημοσίας δράσεως του Ιησού. Ἐτσι, συγκεκριμένα στους Συνοπτικούς, η δημόσια δράση του Ιησού ἀρχίζει μετὰ τη σύλληψη του Ιωάννη του Βαπτιστή και ἐδράζεται κυρίως στη Γαλιλαία και δη την Καπερναοῦμ κι ἐπεκτείνεται στις περίξ ἐθνικές περιοχές της Τύρου και Σιδῶνος, στην Περαιία και την Ιεριχώ, ὥστε να φθάσει να εισέλθει πριν το Πάθος του στην πόλη των Ἱεροσολύμων. Μπορούμε να ισχυριστούμε ὅτι κατά τους Συνοπτικούς η ἐπίσκεψη του Ιησού στα Ἱεροσόλυμα εἶναι μία

¹⁶⁶ Βούλγαρης, *Εισαγωγή εις την Καινήν Διαθήκην*, ὁ.π., σ.263.

¹⁶⁷ Βούλγαρης, ὁ.π., σ.261-262.

και μοναδική, παρά το γεγονός ότι διαφαίνεται κι άλλη επίσκεψή του στην πόλη και η δράση του διαρκεί περίπου ένα έτος.

Αντίθετα, στο Ιω., η δημόσια δράση του Ιησού ξεκινά πολύ νωρίτερα από τη σύλληψη του Ιωάννη του Προδρόμου με την παράλληλη μάλιστα δράση τους, και εστιάζεται στην πόλη των Ιεροσολύμων. Συγκεκριμένα, μνημονεύονται τρεις αναβάσεις του Ιησού στα Ιεροσόλυμα για την εορτή του Πάσχα (Ιωάν.2:13-23. 6:4. 12:1) και τέσσερις άλλες μεταβάσεις στα Ιεροσόλυμα (Ιωάν. 2:13. 5:1. 7:10. 12:12), γεγονός που δηλώνει ότι η παρουσία του Ιησού στα Ιεροσόλυμα διήρκεσε τρία έτη. Αυτή άλλωστε και η επί μακρόν παρουσία του στην πόλη των Ιεροσολύμων κατέστησε δικαιολογημένη την εξέλιξη των γεγονότων της σύλληψης του Ιησού, τα οποία δε δικαιολογούνται, σύμφωνα με την περιγραφή των Συνοπτικών, βάσει της βραχείας παραμονής των τριών ημερών στην πόλη των Ιεροσολύμων.

Ο Ιωάννης, σύμφωνα με την άποψη του Βούλγαρη¹⁶⁸, πολύ πιθανόν να γνώριζε την ύπαρξη του περιεχομένου του Ευαγγελίου των δύο Συνοπτικών Μάρκου και Ματθαίου. Παρ' όλη αυτή τη γνώση όμως, θέλησε να συγγράψει ένα Ευαγγέλιο διαφοροποιημένο από τα άλλα, ούτως ώστε να εκπληρώσει τις ανάγκες της εκκλησιαστικής κοινότητάς του αλλά και τις απαιτήσεις της προσωπικής του ιδιοσυγκρασίας. Προς τούτο, συνάδει και το γεγονός ότι η ιεροπρέπεια της γλώσσας του Ευαγγελίου σχετίζεται με πιθανή επεξεργασία των πηγών της ευαγγελικής παραδόσεως εντός του χώρου των λατρευτικών συνάξεων της εκκλησίας, χάριν της οποίας συνέγραψε ο Ιωάννης το δικό του πνευματικό Ευαγγέλιο. Αυτό αποκαλύπτεται και από το γεγονός ότι ενώ οι Συνοπτικοί χρησιμοποιούν το κοινό υλικό της Ευαγγελικής παράδοσης καθώς επίσης και ο καθένας το δικό του υλικό, ο Ιωάννης επεξεργάζεται θεολογικά και συγγραφικά αυτό το υλικό, ώστε να αναδείξει ακόμη πιο τέλεια τη θεότητα του ιστορικού προσώπου του Υιού Του Θεού.

---

¹⁶⁸ Βούλγαρης, ό.π., σ.268-269.

3.2 Η γλώσσα του κατά Ιωάννην Ευαγγελίου

Ο συγγραφέας ενώ γνώριζε την ελληνική γλώσσα, χρησιμοποίησε την Κοινή Ελληνιστική, αλλά ο τρόπος σκέψης του αναδεικνύει τη δομή της Εβραϊκής γλώσσας¹⁶⁹. Η τεχνική που χρησιμοποιείται στη συγγραφή του κατά Ιωάννην είναι κυρίως η ελικοειδής ή σπειροειδής, με μια προοδευτικότητα στην ανάπτυξη των θεμάτων. Ο συγγραφέας προτιμά την «τεχνική των παρανοήσεων», όπου αναδεικνύονται τα δυσνόητα σημεία και οι παρερμηνευμένες έννοιες, που αντιμετωπίστηκαν επιφανειακά από τον ακροατή, κατ'εξακολούθησιν παρουσιάζεται το βαθύτερο νόημα της διδασκαλίας του Ιησού.

Η γλώσσα με την οποία ομιλεί ο Ιησούς, στους Συνοπτικούς, εμφανίζεται ως απλή, ζωηρή και έχουσα ευθύτητα¹⁷⁰. Στο κατά Ιωάννην εμφανίζεται ιεροπρεπής και πιο λόγια, δίχως τη χρήση εικόνων και παραβολών και η κορύφωσή της διαπιστώνεται στην αποχαιρετιστήριο ομιλία προς τους μαθητές¹⁷¹ και στην αρχιερατική προσευχή¹⁷². Έτσι, ενώ οι Συνοπτικοί διατηρούν την αρχική γλωσσική μορφή της ευαγγελικής παράδοσης, αντίθετα ο Ιωάννης προσαρμόζει την ευαγγελική γλώσσα στον προσωπικό τρόπο σκέψης και στο ιδιαίτερο γλωσσικό ύφος που εκείνος διαθέτει.

Επίσης, προσδίδεται, σύμφωνα με τον Ιωαννίδη¹⁷³, μια ζωντάνια στη γλώσσα, επειδή ακριβώς υπάρχει μια ποικιλία συνώνυμων όρων, παρ'όλο που το λεξιλόγιό του δεν είναι πλούσιο και πολλές φορές επαναλαμβάνεται. Η σύνδεση των προτάσεων είναι παρατακτική, και επιπλέον κυριαρχεί ο παροντικός κι εξακολουθητικός χρόνος, αυτός του Ενεστώτα.

Ως βασικές χαρακτηριστικές φράσεις της Ιωάννειας Γραφής παρουσιάζονται το «ἐγώ εἰμι», το επεξηγηματικό κι όχι τελικό « ἵνα», το ιστορικό και όχι συμπερασματικό «οὕτως», το «ἐμός» μαζί με το αντίστοιχο άρθρο, καθώς και οι εκφράσεις « οὐ ... ἀλλά», «καθώς...και», «λαμβάνω τινά», τίθημι την ψυχήν».

¹⁶⁹ Θωμάς Ιωαννίδης, *Η Γλώσσα της Καινής Διαθήκης* (Αθήνα: Έννοια, 2014), σ.254.

¹⁷⁰ Βούλγαρης, ό.π., σ.263.

¹⁷¹ Ιωάν. 14-16

¹⁷² Ιωάν. 17

¹⁷³ Θωμάς Ιωαννίδης, *Η Γλώσσα της Καινής Διαθήκης* (Αθήνα: Έννοια, 2014), σ.255.

3.3 Συγγραφέας του κατά Ιωάννην Ευαγγελίου

Το ερώτημα για το ποιος είναι ο συγγραφέας δεν είναι και τόσο αποφασιστικής σημασίας για την ιστορική αξιοπιστία, παραδέχεται ο Keener¹⁷⁴. Συγκεκριμένα, αναφέρει ότι ένας μάρτυρας θα μπορούσε να καταθέσει πληροφορίες ακόμη και δευτερογενούς πηγής, οι οποίες εφόσον διατηρήθηκαν με μεγάλη ακρίβεια από την προηγούμενη παράδοση, θα θεωρούσαν αξιόπιστες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, το οποίο τεκμηριώνει αυτή την προσέγγιση, αποτελεί το κατά Λουκάν. Ο Keener επίσης, αφού παραθέτει ποικίλλες απόψεις σύγχρονων ερευνητών, οι οποίες αλληλοσυγκρούονται για το ποιος είναι ο συγγραφέας, διερωτάται πώς θα μπορούσε ο συγγραφέας αφού ήταν «ηγαπημένος» να μην είναι από τον στενό κύκλο των μαθητών του Χριστού, όταν μάλιστα έχει τη δυνατότητα να ανταγωνίζεται τον Πέτρο, που αποτελεί επίσης κορυφαίο μαθητή του Κυρίου¹⁷⁵.

Από την άλλη πλευρά, ο Καραβιδόπουλος¹⁷⁶ αναφέρει, ότι αποτελεί παράδοση της Εκκλησίας από τον 2^ο αιώνα μ.Χ, ότι συγγραφέας του δ'ευαγγελίου είναι ο Ιωάννης,. Το γεγονός αυτό μάλιστα ενισχύεται και από το έργο του Ειρηναίου, επισκόπου Λουγδούνου, μαθητή του Πολυκάρπου, επισκόπου Σμύρνης, ο οποίος με τη σειρά του ήταν μαθητής του Ιωάννη του Θεολόγου, του οποίου και μετέδιδε τη διδασκαλία που είχε πάρει από αυτόν. Συγκεκριμένα, ο Ειρηναίος, ταυτίζει τον αναπεσόντα επί του στήθους του Κυρίου μαθητή, τον Ιωάννη, με τον συγγραφέα του Δ' Ευαγγελίου, ο οποίος έζησε στην Έφεσο¹⁷⁷. Σύμφωνα με τον Τζέρπο¹⁷⁸, το γεγονός ότι οι πρώτες εκκλησιαστικές παραδόσεις που παραδίδονται από τον Ειρηναίο, αναφέρονται στο πρόσωπο, στον βίο και στο έργο του αποστόλου Ιωάννη μια εκατονταετία κατόπιν της περιόδου που δραστηριοποιήθηκε ο απόστολος, δηλαδή στα τέλη του β' μ.Χ αιώνα, αποτέλεσε συγκρουσιακό κριτήριο μεταξύ

¹⁷⁴ Craig S. Keener, *The Gospel of John: A Commentary*, τ. I (United States of America: Baker Academic, 2003), σ.82.

¹⁷⁵ Craig S. Keener, *The Gospel of John: A Commentary*, τ. I (United States of America: Baker Academic, 2003), σ.85.

¹⁷⁶ Ιωάννης Καραβιδόπουλος, *Εισαγωγή στην Καινή Διαθήκη*, 3η έκδ. (Θεσσαλονίκη: Π.Πουρνάρα, 2010), σ.216.

¹⁷⁷ [Ευσέβιος Καισαρείας, *Εκκλησιαστική Ιστορία, Λόγος Ε', Κεφ. Η'* \(Sumtibus I. C. Hendelii, 1779\), σ.282.](#)

¹⁷⁸ Βασίλειος Δ. Τζέρπος, *Το ιωάνναιο πρόβλημα, Συμβολή στη μελέτη της Ιωάννειας γραμματείας*, Βιβλική Βιβλιοθήκη 43 (Θεσσαλονίκη: Π.Πουρνάρα, 2009), σ.119-120.

των σύγχρονων ερευνητών για την αξιοπιστία αυτών των πληροφοριών. Οι ίδιες πρώτες εκκλησιαστικές πηγές, εκτός από το ότι ταυτίζουν το πρόσωπο του συγγραφέως με εκείνο του αποστόλου Ιωάννη, συμφωνούν επίσης ότι έζησε και δραστηριοποιήθηκε ο εν λόγω απόστολος στην Έφεσο. Αλλά και σύμφωνα με την Εκκλησιαστική Ιστορία του Ευσέβιου Καισαρείας, στην οποία αναφέρεται και η άποψη του Ειρηναίου Λουγδούνου, ο ευαγγελιστής Ιωάννης είναι αυτός που γράφει στην Πάτμο την Αποκάλυψη¹⁷⁹, κατά το τέλος της εξουσίας του Δομετιανού, όπου και βρίσκεται γιατί έχει καταδικαστεί. Ερωτήματα πάντως, που αυξάνουν την αντιπαράθεση, δημιουργούνται επίσης, και από το γεγονός, ότι ο Παπίας¹⁸⁰, εκτός από τον Ιωάννη το μαθητή του Κυρίου, αναφέρει κι άλλον έναν Ιωάννη, τον Πρεσβύτερο, ο οποίος ταυτίζεται με τον συγγραφέα της Αποκάλυψης.

Από τα ανωτέρω αντιλαμβανόμαστε, ότι προέκυψε για τους σύγχρονους ερευνητές ένα θέμα σύγκρουσης περί των «δύο Ιωαννών». Ο Διονύσιος, επίσκοπος Αλεξανδρείας (247-265 μ.Χ), σύμφωνα με τον Αγουρίδη¹⁸¹, διαφοροποιεί εξαιτίας του ήθους και του είδους του λόγου τον συγγραφέα του Δ' Ευαγγελίου από εκείνον της Αποκάλυψης. Συγκεκριμένα, παρατηρεί ότι υπάρχουν φιλολογικές διαφορές μεταξύ του Δ' Ευαγγελίου και της Α' Επιστολής Ιωάννη, που αποδίδονται στον μαθητή και απόστολο του Ιησού αφενός, και της Αποκάλυψης που αποδίδεται σε έναν άλλο πρεσβύτερο Ιωάννη, αφετέρου.

Πιθανόν, ο συγγραφέας της Αποκάλυψης να ταυτίστηκε, όπως σημειώνει ο Αγουρίδης¹⁸², με το συγγραφέα της Ιωάννειας γραμματείας, προκειμένου να συγκροτήσει η Εκκλησία ένα ενιαίο μέτωπο κατά των αντιπάλων αιρέσεων, όπως του Μαρκιωνιτισμού και του Μοντανισμού, αλλά και με απώτερο στόχο να πετύχει τους πνευματικούς σκοπούς της. Η Εκκλησία λοιπόν είχε ως πρωτεύον μέλημά της να εκφράσει ένα πνεύμα ενότητας προς τα «έξω» κι έτσι αυτή η τάση της τη βοήθησε ώστε να ταυτιστεί ο «πρεσβύτερος Ιωάννης» της Αποκάλυψης με τον Ιωάννη το Ζεβεδαίο που συνδέθηκε με τη Μικρά Ασία. Ο ίδιος ο

¹⁷⁹ [Ευσέβιος Καισαρείας, Εκκλησιαστική Ιστορία, Βιβλίο Γ'.](#)

¹⁸⁰ [Ευσέβιος Καισαρείας, Εκκλησιαστική Ιστορία, Βιβλίο Γ'.](#)

¹⁸¹ Σάββας Αγουρίδης, *Η Αποκάλυψη του Ιωάννη* (Θεσσαλονίκη: Πουρναρά, 2004), σ. 26-27.

¹⁸² Σάββας Αγουρίδης, *Το κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο, Α' Κεφ. 1-12* (Θεσσαλονίκη: Π.Πουρναρά, 2005), σ.

13.

Τρεμπέλας¹⁸³ μάλιστα, προσπαθεί να πει ότι ο «πρεσβύτερος» Ιωάννης, που έγραψε την Αποκάλυψη και ο Απόστολος Ιωάννης ο Ζεβεδαίος που έγραψε το Δ΄ Ευαγγέλιο, οι οποίοι και σκιαγραφούνται στο χωρίο του Παπία, αποτελούν το ίδιο και το αυτό πρόσωπο. Προς αυτή την κατεύθυνση μάλιστα, συνηγορεί το κοινό ύφος που παρουσιάζεται. Σύσσωμοι οι ερευνητές Τρεμπέλας¹⁸⁴ και Ζολώτας¹⁸⁵ θεωρούν ότι ο «μαθητής ον ηγάπα ο Ιησούς» ταυτίζεται με τον Ιωάννη το Ζεβεδαίο.

Ο Αγουρίδης¹⁸⁶ αναφέρει, ότι ο μόνος υποψήφιος συγγραφέας, ο οποίος είναι δυνατό να ληφθεί σοβαρά υπόψιν είναι ο Ιεροσολυμίτης, ο γνωστός μαθητής «ον ηγάπα ο Ιησούς», ο οποίος είχε γείρει επί του στήθους του διδασκάλου του¹⁸⁷, στον οποίο και ο Κύριος είχε αναθέσει την προστασία της μητέρας Του¹⁸⁸. Είναι επίσης, αυτός ο μαθητής, «ον ηγάπα ο Ιησούς», ο οποίος συγκρίνεται άμεσα με τον Πέτρο στα κεφάλαια του κατά Ιωάννην¹⁸⁹. Βέβαια, ο ίδιος Ιεροσολυμίτης συγγραφέας του Δ΄ Ευαγγελίου, συστήνεται ως ο «άλλος μαθητής» ή ως ο «ηγαπημένος μαθητής» αλλά πουθενά δε συστήνεται ως ο Ζεβεδαίος.

Από τα παραπάνω, όπως αναφέρει κι ο Καραβιδόπουλος¹⁹⁰ αποδεικνύεται ότι το Δ΄ Ευαγγέλιο έχει προσωπικό χαρακτήρα από την αρχή ως το τέλος. Γίνεται εύκολα αντιληπτό, ότι είναι έργο μιας πολύ σημαντικής προσωπικότητας, αλλά πιθανότατα επίσης υπάρχει από πίσω και μια κοινότητα, η Εκκλησία, η οποία μαρτυρεί για τον μαθητή και τον εμπιστεύεται. Μάλιστα ο Σκιαδαρέσης¹⁹¹, σημειώνει ότι ο συγγραφέας του Ευαγγελίου φαίνεται ότι είναι μαθητής του Χριστού, χαρισματικός θεολόγος, άριστος κάτοχος της

---

¹⁸³ Παν. Ν. Τρεμπέλας, *Υπόμνημα εις το κατά Ιωάννην Ευαγγέλιον* (Αθήνα: Αδελφότης Θεολόγων 'Ο Σωτήρ', 1990), σ.25-29.

¹⁸⁴ Τρεμπέλας, *Υπόμνημα εις το κατά Ιωάννην Ευαγγέλιον, ό.π.*, σ.25-29.

¹⁸⁵ Εμμανουήλ Ζολώτας, *Ερμηνεία εις το κατά Ιωάννην Ευαγγέλιον*, τ. Τόμος Α΄ (Αθήναισιν, 1906), σ.272.

¹⁸⁶ Σάββας Αγουρίδης, *Το κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο, Α΄ Κεφ. 1-12* (Θεσσαλονίκη: Π.Πουρνάρα, 2005), σ. 9-24.

¹⁸⁷ Ιωάν.13:23

¹⁸⁸ Ιωάν.19:26-27

¹⁸⁹ Ιωάν.20:1-10. 21: 20-21

¹⁹⁰ Καραβιδόπουλος, *Εισαγωγή στην Καινή Διαθήκη, ό.π.*, σ.216.

¹⁹¹ Ιωάννης Σκιαδαρέσης, *Ιωάννεια Γραμματεία* (Θεσσαλονίκη: Βάνιας, 2013), σ.64.

σχετιζόμενης με τον Χριστό εκκλησιαστικής παράδοσης και αυθεντικός δάσκαλος, ο οποίος έχει υπόψιν του την Παλαιά Διαθήκη.

3.4 Χρόνος, τόπος και σκοπός συγγραφής του κατά Ιωάννην Ευαγγελίου

Ως προς τον χρόνο συγγραφής, όπως αναφέρει ο Τρεμπέλας¹⁹² δεν μπορούμε να έχουμε βεβαιότητα παρά μόνο, ότι συγγράφηκε τελευταίο όλων των Ευαγγελίων.

Ο Αγουρίδης¹⁹³ σημειώνει ότι η Μικρά Ασία αποτέλεσε πόλο έλξης για όλους τους επιφανείς ηγέτες της Μικράς Ασίας. Παρά ταύτα δεν είμαστε βέβαιοι για τον Ιωάννη, επειδή το όνομά του μπερδεύτηκε εκείνου της Αποκάλυψης. Επίσης, ο ίδιος ερευνητής μεταφέρει την πληροφορία ότι κάποιοι σύγχρονοι ερευνητές θεωρούν ότι ο Ιωάννης συνέγραψε το Ευαγγέλιο στη Βόρεια Παλαιστίνη ή ακόμη και στη Συρία. Ο Καραβιδόπουλος¹⁹⁴ αναφέρει, όμως, ότι η πλειονότητα των ερευνητών συμφωνεί ότι ο τόπος συγγραφής του Δ' Ευαγγελίου είναι η Έφεσος, αν και δεν απουσιάζουν οι μεμονωμένες απόψεις που τοποθετούν τη συγγραφή του Ευαγγελίου στην Αντιόχεια της Συρίας ή κάπου γενικά και αόριστα στη Συρία.

Ο συγγραφέας του Δ' Ευαγγελίου δηλώνει στο 20:31 τον σκοπό για τον οποίο έχει συγγραφεί το Ευαγγέλιο. Αυτός είναι: α) η πίστη στο πρόσωπο του Ιησού, ότι δηλαδή ο Χριστός είναι Υιός του Θεού και β) η απόκτηση ζωής αιώνιας. Ο Καραβιδόπουλος¹⁹⁵ σημειώνει ότι ο Ευαγγελιστής επιδιώκει να επιτύχει κι άλλους στόχους μέσα από τη συγγραφή, όπως είναι οι εξής: α) η αντιμετώπιση των δοκητιστών, οι οποίοι ισχυρίζονταν ότι ο Χριστός δεν ήταν τέλειος άνθρωπος, β) η προσέλκυση των μαθητών του Ιωάννη Βαπτιστή προς τον Χριστό μέσα από τη διαβεβαίωση και τη μαρτυρία του δασκάλου τους, του Προφήτη Ιωάννη, για το ποιος είναι ο αληθινός Μεσσίας (1:19-36 & 3:22-36), γ) η θεμελίωση των μυστηρίων της Εκκλησίας μέσα από συγκεκριμένα γεγονότα της ζωής του

¹⁹² Παν. Ν. Τρεμπέλας, *Υπόμνημα εις το κατά Ιωάννην Ευαγγέλιον* (Αθήναι: Ζωή, 1954), σ.35.

¹⁹³ Αγουρίδης, *Το κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο, Α' Κεφ. 1-12*, σ.23.

¹⁹⁴ Καραβιδόπουλος, *Εισαγωγή στην Καινή Διαθήκη*, ό.π., σ.221-222.

¹⁹⁵ Καραβιδόπουλος, *Εισαγωγή στην Καινή Διαθήκη*, ό.π., σ.22-223.

Χριστού (6:26-58) και η μετάθεση του εσχτολογικού στο παρόν. Ο Σκιαδαρέσης¹⁹⁶ συμπληρώνει κι έναν τέταρτο στόχο του ευαγγελιστή, ο οποίος είναι η πολεμική κατά των Γνωστικιστών, οι οποίοι, κατ'εξοχήν τον 2^ο αιώνα με έδρα την Αλεξάνδρεια, όπου διαδόθηκε ευρέως το Ιω., υποτιμούσαν τη σωματική ύλη ως μη προερχόμενη ως δημιούργημα εκ του Θεού και υπερτιμούσαν εις απόλυτο βαθμό τη γνώση, αρνούμενοι την πίστη. Αντιθέτως, ο Ιωάννης προβάλλει τον Χριστό ως Εκείνον που διαθέτει την απόλυτη γνώση και οι πιστεύοντες εις Αυτόν μετέχουν της Γνώσεώς Του.

3.5 Περιεχόμενο και παραλήπτες του κατά Ιωάννην Ευαγγελίου

Το Δ' Ευαγγέλιο δεν ξεκινάει με τη Γέννηση του Ιησού, αλλά με έναν ύμνο προς τον σαρκωθέντα Λόγο του Θεού και συνεχίζει με τη γνωριμία των πρώτων μαθητών του Μεσσία (1). Στη συνέχεια (2-12) αναφέρονται επτά συνολικά θαύματα, δύο εκ των οποίων υπάρχουν και στους Συνοπτικούς (πολλαπλασιασμός των άρτων και περίπατος του Ιησού πάνω στη θάλασσα). Τα υπόλοιπα πέντε θαύματα τα συναντούμε μόνο στο Δ' Ευαγγέλιο κι αυτά είναι: α) η μεταβολή του ύδατος σε οίνο στον Γάμο της Κανά, β) η θεραπεία του υιού του αξιωματούχου του βασιλέως στη Γαλιλαία, γ) η θεραπεία του παραλύτου στη δεξαμενή της Βηθσεδά, δ) η θεραπεία του εκ γενετής τυφλού και ε) η ανάσταση του Λαζάρου. Τα θαύματα μάλιστα, στο Δ' Ευαγγέλιο, αναφέρονται ως «σημεία». Ο Καραβιδόπουλος¹⁹⁷ αναφέρει, ότι κάθε «σημείο», που επιτελεί ο Ιησούς, εναλλάσσεται με μία εκτεταμένη ομιλία στην οποία επεξηγείται το νόημα των σημείων.

Τέλος, ακολουθούν ο αποχαιρετισμός του Ιησού προς τους μαθητές, η προσευχή προς τον Πατέρα Θεό (13-17) και τελειώνει το Δ' Ευαγγέλιο με το Πάθος (18-19) και τις εμφανίσεις του Αναστημένου Χριστού (20). Ακολουθεί ακόμη, το Παράρτημα με τις εμφανίσεις του Αναστημένου Κυρίου στη Γαλιλαία (21).

¹⁹⁶ Ιωάννης Σκιαδαρέσης, *Ιωάννεια Γραμματεία* (Θεσσαλονίκη: Βάνιας, 2013), σ. 62-64.

¹⁹⁷ Καραβιδόπουλος, *Εισαγωγή στην Καινή Διαθήκη, ό.π., σ.214-215.*

Ο Βούλγαρης¹⁹⁸ αναφέρει ότι η διάταξη του περιεχομένου επιμερίζεται σε δύο μέρη, των οποίων προτάσσεται ο Πρόλογος. Ακολουθούν το Κύριο Μέρος, ο πρώτος Επίλογος, το Παράρτημα και ο δεύτερος Επίλογος. Συγκεκριμένα από το Ιωάν. 1:1-18 παρατίθεται ο Πρόλογος, στη συνέχεια στο Α΄ Κύριο Μέρος (Ιωάν. 1:19-12:50) εκτίθεται η δημόσια δράση του Ιησού εις την Γαλιλαία και Ιουδαία και στο Β΄ Κύριο Μέρος (Ιωάν. 13:1-20:31) παρατίθεται το Πάθος, η Ανάσταση καθώς και οι εμφανίσεις του Αναστημένου Κυρίου στη Μαρία τη Μαγδαληνή και στους μαθητές Του. Στη συνέχεια υπάρχει ο πρώτος σύντομος Επίλογος (Ιωάν. 20:30-20:31), έπειτα υπάρχει ένα Παράρτημα (Ιωάν. 21:1-23) και τέλος ο δεύτερος Επίλογος (Ιωάν. 21:24-25).

Όσον αφορά στο τελευταίο κεφάλαιο, δηλαδή το κεφάλαιο 21, δίστανται οι απόψεις όσον αφορά: α) στην αυθεντικότητά του, β) τη θέση του στο Δ΄ Ευαγγέλιο, γ) το νόημα και τη λειτουργία που αυτό εξυπηρετεί, και δ) για το ποιος είναι ο συγγραφέας του. Είναι αξιοσημείωτο όμως, ότι το κεφάλαιο 21 δεν κυκλοφορήθηκε στη χειρόγραφη παράδοση αποσπασματικά, δηλαδή ήταν ενσωματωμένο μέσα στο κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο.

Παρά ταύτα όμως και για το κεφάλαιο 21 απαντούν οι εξής διστάμενες απόψεις:

α) Η άποψη που θεωρεί ότι το κεφάλαιο 21 προστέθηκε αργότερα ως Επίμετρο επί αγνώστου συγγραφέως και άρα δεν αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του Ευαγγελίου. Και μάλιστα ο Bultman¹⁹⁹ για να αποδείξει ότι το Κεφάλαιο 21 είναι ξένο προς το υπόλοιπο σώμα του Ευαγγελίου επισημαίνονται λέξεις, που χρησιμοποιούνται στο τελευταίο κεφάλαιο ενώ ως τότε δε χρησιμοποιούνταν. Αυτό τον κάνει να πιστεύει ότι το κεφάλαιο 21 γράφτηκε από άλλον συγγραφέα.

β) Η δεύτερη άποψη θεωρεί ότι το κεφάλαιο 21 είναι μέρος της Ιωάννειας παράδοσης. Λέγοντας Ιωάννεια παράδοση εννοούμε είτε ότι γράφτηκε από μαθητές του Ιωάννη, οι

---

¹⁹⁸ Χρήστος Βούλγαρης, *Εισαγωγή εις την Καινήν Διαθήκην*, τ.Α΄ (Εν Αθήναις: Χρήστου Σπ. Βούλγαρη, 2005), σ.249.

¹⁹⁹ Rudolf Bultmann, *The Gospel of John: A Commentary*, 1η έκδ. (Philadelphia: Westminster John Knox Pr, 1971), σ.542.

οποίοι εμφορούνταν από το πνεύμα του δασκάλου τους, του Ιωάννη, πιθανόν κι ενώ ο ίδιος βρισκόταν εν ζωή, είτε γράφτηκε κι από τον ίδιο, ως προσθήκη επιλόγου²⁰⁰.

Ο Καραβιδόπουλος²⁰¹ στο θέμα της προσπάθειας επίλυσης του μυστηρίου και των υποθέσεων για το 21ο κεφάλαιο, αναφέρει ότι στα τέλη του 1^{ου} αι., τα κείμενα συγγράφηκαν με βάση τη θεολογία και τη σημαντικότητα των «σημείων» που έκανε ο Ιησούς κι όχι με βάση πάντα τη χρονολογική τους σειρά.

Όσον αφορά στους παραλήπτες του κατά Ιωάννην Ευαγγελίου φαίνεται ότι είναι εθνικοί, αφού όπως εξηγεί ο Σκιαδαρέσης²⁰² ο συγγραφέας του Ευαγγελίου επεξηγεί εβραϊκές λέξεις και συνήθειες, οι οποίες είναι άγνωστες στους εθνικούς.

3.6 Κριτική κειμένων των Περικοπών

Η Αγία Γραφή διασώζεται με το μεγαλύτερο αριθμό χειρογράφων, περισσότερο από οποιοδήποτε άλλο αρχαίο κείμενο, καταλαμβάνοντας σε όγκο το 12%. Ειδικότερα, διασώζονται σε καλή κατάσταση τουλάχιστον 5.700 χειρόγραφα, τα οποία χαρακτηρίζονται για την επιμέλεια και την καλλιτεχνικότητά τους. Τα παραπάνω χειρόγραφα μπορούμε να τα διακρίνουμε σε παπύρους, καθώς και σε μεγαλογράμματους ή μικρογράμματους κώδικες. Η Ομήρου Ιλιάδα, η οποία έρχεται δεύτερη ως συγκρίσιμο μέγεθος στα πιο διευρυμένα αρχαία αναγνώσματα, αγγίζει τον αριθμό μόλις 650 χειρογράφων, ενώ η Οδύσσεια μόλις τα 80 χειρόγραφα.

Συνολικά, ο αριθμός των χειρογράφων της Κ.Δ. είτε ως σύνολο είτε ως τμήμα φθάνει σε αριθμητικό μέγεθος άνω των 24.000, και στα οποία παραδίδεται το κείμενο με μια μικρή απόκλιση ύψους 0,5-1%. Ειδικότερα, υπάρχουν 5.700 χειρόγραφα σε ελληνική μεταφραση, γύρω στα 10.000 χειρόγραφα στη λατινική μετάφραση Vulgata, η οποία είναι η μετάφραση

---

²⁰⁰ Γ. Μπίτζα, Κατά Ιωάννη 21-Αναστάσιμες εμφανίσεις, <https://opencourses.uoa.gr/modules/document/index.php?course=SOCTHEOL6&openDir=/5669b755Jn7N>, σ.4-7

²⁰¹ Ιωάννης Καραβιδόπουλος, *Εισαγωγή στην Καινή Διαθήκη*, 3η έκδ. (Θεσσαλονίκη: Π.Πουρνάρα, 2010), σ.239-40.

²⁰² Ιωάννης Σκιαδαρέσης, *Ιωάννεια Γραμματεία* (Θεσσαλονίκη: Βάνιας, 2013), σ.64.

που έκανε ο Ιερώνυμος (345-419 μ.Χ.) στη λαϊκή λατινική γλώσσα καθώς και 8.000 χειρόγραφα σε αρχαίες μεταφράσεις, όπως αιθιοπικά, σλαβικά και αρμενικά²⁰³.

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι σημαντικότεροι κώδικες από τους οποίους έχει διασωθεί ολόκληρο το κείμενο της Κ.Δ. είναι ο Βατικανός (B) -που διατηρείται στη Βιβλιοθήκη του Βατικανού στη Ρώμη- και ο Σιναϊτικός κώδικας (Ⲛ). Αυτοί οι δύο κώδικες έχουν πραγματικά πρόωρη ημερομηνία αντιγραφής, γύρω στα μέσα του 4^{ου} αιώνα μ.Χ., δηλαδή 250-300 χρόνια μετά τη συγγραφή των αρχικών κειμένων. Αυτό βασίζεται στη μελέτη του χειρόγραφου, γνωστή ως παλαιογραφική ανάλυση²⁰⁴. Ο Αλεξανδρινός κώδικας (A), είναι χειρόγραφος κώδικας και περιέχει βιβλία της Α.Γ. Είναι γραμμένος σε μεγαλογράμματη τετραγωνισμένη ελληνική γραφή και χρονολογείται στην περίοδο της Ύστερης Αρχαιότητας (5^{ος} αιώνας). Διατηρείται στη Βρετανική Βιβλιοθήκη του Λονδίνου²⁰⁵. Επίσης, ο Παλίμψηστος του Εφραίμ του Σύρου (C) είναι ένας μεσαιωνικός χειρόγραφος Κώδικας που περιέχει κείμενα της Α.Γ. και είναι γραμμένος κι αυτός σε μεγαλογράμματη τετραγωνισμένη γραφή του 5^{ου} αιώνα. Φυλάσσεται στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Γαλλίας, στο Παρίσι²⁰⁶. Τέλος, ο Κώδικας Βέζα (D), ο οποίος είναι κι αυτός μεσαιωνικός Κώδικας του 5^{ου} αιώνα γραμμένος σε τετραγωνισμένη μεγαλογράμματη γραφή. Περιλαμβάνει τα τέσσερα Ευαγγέλια της Κ.Δ. και φυλάσσεται στη Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου του Cambridge²⁰⁷.

Υπάρχουν όμως και κάποια χειρόγραφα παπύρων των χριστιανικών γραφών που είναι σίγουρα παλαιότερα από τον Σιναϊτικό Κώδικα και περιέχουν μικρές μερίδες του κειμένου της Βίβλου. Συγκεκριμένα ο John Rylands' Papyrus (Manchester) είναι από τις σημαντικότερες συλλογές παπύρου στον κόσμο και αποτελείται από αντικείμενα

---

²⁰³ Δεσπότης, *Ο Κώδικας των Ευαγγελίων, Εισαγωγή στα Συνοπτικά Ευαγγέλια και Πρακτική μέθοδος Ερμηνείας τους*, ό.π.

²⁰⁴ 'Codex Sinaiticus - About Codex Sinaiticus', ημερομηνία πρόσβασης 14 Αύγουστος 2017, <http://www.codexsinaiticus.org/en/codex/>.

²⁰⁵ Frederic G. (Frederic George) Kenyon, *Our Bible and the Ancient Manuscripts* (New York, Harper, 1958), <http://archive.org/details/ourbibleandanci00kenygoog>, ημερομηνία πρόσβασης 14 Αύγουστος 2017.

²⁰⁶ Kenyon, ό.π.

²⁰⁷ Kenyon, ό.π.

γραμμένα σε πολλές διαφορετικές γλώσσες που ομιλούνται στην Αίγυπτο από τη Φαραωνική έως την πρώιμη αραβική περίοδο. Περιέχει το πιο διάσημο κομμάτι του παπύρου στη Βιβλιοθήκη, το οποίο είναι ένα κομμάτι του Ευαγγελίου του Αγίου Ιωάννη του 2ου αιώνα μ.Χ., ίσως το αρχαιότερο κομμάτι της Καινής Διαθήκης στον κόσμο²⁰⁸. Επίσης, Τα Bodmer Papyri είναι μια ομάδα από είκοσι δύο παπύρους που ανακαλύφθηκαν στην Αίγυπτο το 1952. Πήραν το όνομά τους από τον Martin Bodmer ο οποίος τους αγόρασε και περιέχουν τμήματα από την Παλαιά και τη Νέα Διαθήκη, την παλαιοχριστιανική λογοτεχνία, τον Όμηρο και τον Menander. Περιέχει το μεγαλύτερο μέρος του κατά Ιωάννην ευαγγέλιο. Το παλαιότερο, το P66 χρονολογείται στο 200 μ.Χ. Οι περισσότεροι πάπυροι φυλάσσονται στο Bibliotheca Bodmeriana, στην Κολωνία της Ελβετίας έξω από τη Γενεύη²⁰⁹. Αλλά και μια ακόμη ομάδα πρώιμων χειρογράφων παπύρου βιβλικών κειμένων είναι αυτά του Chester Beatty Papyri ²¹⁰. Τρεις από τους παπύρους περιέχουν εκτενή τμήματα της Καινής Διαθήκης και στεγάζονται εν μέρει στο στη βιβλιοθήκη του Chester Beatty στο Δουβλίνο της Ιρλανδίας και εν μέρει στο Πανεπιστήμιο του Michigan αλλά και σε μερικές άλλες τοποθεσίες.

Για να υπάρχει κάποιο μέτρο σύγκρισης για το χρόνο συγγραφής των χειρογράφων, αξίζει να επισημάνουμε ότι τα αρχαιότερα χειρόγραφα του Ομήρου που μας σώζονται έχουν γραφτεί 1800 χρόνια μετά τη συγγραφή των κειμένων, του Σοφοκλή 1500 χρόνια, του Πλάτωνα 1300 χρόνια, του Βιργίλιου 500 έτη, του Τάκιτου 1400 χρόνια²¹¹. Άρα, είναι ευνόητο να αντιληφθούμε ότι σε σχέση με τα υπόλοιπα κλασικά έργα, τα χειρόγραφα της Α.Γ. έχουν πιο κοντινή χρονική απόσταση.

---

²⁰⁸ ‘John Rylands Papyrus Collection (The University of Manchester Library)’, ημερομηνία πρόσβασης 14 Αύγουστος 2017, <http://www.library.manchester.ac.uk/about/support-us/jrri/priority-collections/papyrus-collection/>.

²⁰⁹ ‘Bodmer Papyri - Wikipedia’, ημερομηνία πρόσβασης 14 Αύγουστος 2017, https://en.wikipedia.org/wiki/Bodmer_Papyri.

²¹⁰ ‘Chester Beatty Papyri’, στο *Wikipedia*, 4 Αύγουστος 2017, https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Chester_Beatty_Papyri&oldid=793872958.

²¹¹ Δεσπότης, *Ο Κώδικας των Ευαγγελίων, Εισαγωγή στα Συνοπτικά Ευαγγέλια και Πρακτική μέθοδος Ερμηνείας τους*, σ.351-362.

Στην ενότητα αυτή θα συγκρίνουμε παραλλαγές σε λέξεις, φράσεις ή προτάσεις του κειμένου της “Χρίσης του Ιησού” από τα βιβλία α) του βυζαντινού ή εκκλησιαστικού κειμένου της Καινής Διαθήκης²¹², καθώς και β) του κριτικού κειμένου της ΚΔ²¹³.

Στο κριτικό κείμενο έχουν συμπεριληφθεί πάνω από το 90% των χειρογράφων και παρατίθενται παράλληλα χωρία που παρουσιάζουν μεταξύ τους μικρές διαφορές τα οποία πηγάζουν από τέσσερις βασικούς τύπους κειμένων (συμπεριλαμβανομένου και του βυζαντινού). Συνολικά, οι τύποι των κειμένων επιγραμματικά, όπως αναφέρει κι ο Δεσπότης²¹⁴ είναι: ο αλεξανδρινός, ο καισαρειανός, ο δυτικός και ο βυζαντινός. Το Κριτικό Κείμενο του Nestle-Aland, δεν έχει χρησιμοποιηθεί ποτέ στη λατρεία καμίας Ομολογίας, αλλά αποτελεί ένα πολύ σημαντικό εργαλείο της επιστημονικής κοινότητας. Επιπλέον, παρ’όλο το επιστημονικό κύρος του, έχουν σημειωθεί σε αυτό κάποιες διαφορές μεταξύ π.χ. της 25ης και 26ης έκδοσης, γεγονός που καταδεικνύει και το υποκειμενικό στοιχείο.

Από την άλλη, αξίζει να σημειωθεί ότι όταν λέμε βυζαντινό κείμενο εννοούμε το εκκλησιαστικό κείμενο, αφού η χρήση του δεν περιορίστηκε μόνο στην περίοδο της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, αλλά και στους μεταβυζαντινούς χρόνους, ακόμη και στην περίοδο της Τουρκοκρατίας. Τέλος, το κείμενο αυτό επικράτησε κατόπιν της πατριαρχικής έκδοσης του 1904 να είναι και επίσημα το κείμενο και της Εκκλησίας. Το βυζαντινό κείμενο είναι το κείμενο που χρησιμοποιείται στη λειτουργική λατρεία της Εκκλησίας τόσο της Ανατολής όσο και της Δύσης, οπότε κι έχει ιδιαίτερη αξία για τους πιστούς.

Εμείς μέσα από τις διάφορες γραφές υιοθετήσαμε τη βέλτιστη -κατά την προσωπική μας γνώμη- γραφή, χρησιμοποιώντας εσωτερικά και εξωτερικά κριτήρια, αλλά βάζοντας ακόμη και την προσωπική μας κρίση, υποστηρίζοντάς την με τα αντίστοιχα επιχειρήματα. Σύμφωνα με το Δεσπότη²¹⁵, εσωτερικά κριτήρια είναι η προτίμηση της συντομότερης (*lectio brevior*) και δυσκολότερης γραφής (*lectio difficilior*), χωρίς να είναι τόσο δύσκολη ώστε να μη βγαίνει κάποιο νόημα. Από την άλλη, εξωτερικά κριτήρια είναι η χρονολογία

²¹² Η Καινή Διαθήκη, 9η έκδ. (Αθήνα: Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος, 2009).

²¹³ Nestle και Aland, *Novum Testamentum Graece*, 28ο έκδ. (Deutsche Bibelgesellschaft, 2012).

²¹⁴ Δεσπότης, *Ο Κώδικας των Ευαγγελίων, Εισαγωγή στα Συνοπτικά Ευαγγέλια και Πρακτική μέθοδος Ερμηνείας τους*, ό.π.

²¹⁵ Δεσπότης, ό.π., σ.355.

ενός χειρογράφου και ο τύπος του κειμένου. Όσο αρχαιότερα είναι κάποια χειρόγραφα τόσο πιθανότερο είναι να μειώνεται σε αυτά η πιθανότητα λαθών που προέκυψαν λόγω αντιγραφών. Τέλος, ο τύπος του κειμένου αναφέρεται στους τέσσερις τύπους κειμένων που έχουν προαναφερθεί.

Η κριτική κειμένου για το θέμα «Ο ανταγωνισμός των μαθητών Πέτρου και Ιωάννη» χωρίζεται σε δύο περικοπές από το κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο, αυτό του Ιωαν. 20:1-10 καθώς και το Ιωαν. 21:15-23.

Μετά την επεξεργασία του κειμένου καταλήξαμε στα παρακάτω κριτικά κείμενα, όπως έγινε η διάρθρωσή τους σύμφωνα με τις επιμέρους ενότητες από τις οποίες αποτελούνται. Τα κείμενα στοιχίζονται στο κέντρο όταν έχουμε άμεσο λόγο με τα γράμματα να είναι πιο έντονα στη μαύρη γραφή και σε αριστερή στοίχιση όταν έχουμε έμμεσο λόγο. Έτσι, η δόμηση και διάρθρωση, εκτός από κριτική επεξεργασία έχει και ποιητική μορφή.

3.7 Ποιητική μορφή κειμένων «Ο ανταγωνισμός των μαθητών Πέτρου και Ιωάννη»

Ιω. 20:1-10

α. Πρόλογος-Τόπος, χρόνος, πρόσωπα (20: 1-2)

1 Τῆ δὲ μιᾶ τῶν σαββάτων Μαριάμ ἡ Μαγδαληνὴ ἔρχεται πρωτὶ σκοτίας ἔτι οὔσης εἰς τὸ μνημεῖον

καὶ βλέπει τὸν λίθον ἡρμένον ἀπὸ τῆς θύρας ἐκ τοῦ μνημείου.

2 Τρέχει οὖν καὶ ἔρχεται πρὸς τὸν Σίμωνα Πέτρον

καὶ πρὸς τὸν ἄλλον μαθητὴν ὃν ἐφίλει ὁ Ἰησοῦς

καὶ λέγει αὐτοῖς·

ἦραν τὸν κύριον ἐκ τοῦ μνημείου καὶ οὐκ οἶδαμεν ποῦ ἔθηκαν αὐτόν.

β. Οι μαθητές τρέχουν «ανταγωνιστικά» προς το μνημεῖον (20: 3-4)

3 Ἐξῆλθεν οὖν ὁ Πέτρος καὶ ὁ ἄλλος μαθητῆς

4 καὶ ἔτρεχον δὲ οἱ δύο ὁμοῦ·

καὶ ὁ ἄλλος μαθητὴς προέδραμεν τάχιον τοῦ Πέτρου

καὶ ἦλθεν πρῶτος εἰς τὸ μνημεῖον,

γ. Οι μαθητές θεωροῦν το κενὸ μνημεῖον και πιστεύουν (20: 5-9)

5 καὶ παρακύψας βλέπει τὰ ὀθόνια κείμενα,

οὐ μέντοι εἰσῆλθεν.

6 ἔρχεται οὖν καὶ Σίμων Πέτρος ἀκολουθῶν αὐτῷ

καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ μνημεῖον,

καὶ θεωρεῖ τὰ ὀθόνια κείμενα,

7 καὶ τὸ σουδάριον, ὃ ἦν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ,

οὐ μετὰ τῶν ὀθονίων κείμενον

ἀλλὰ χωρὶς ἐντετυλιγμένον εἰς ἓνα τόπον.

8 Τότε οὖν εἰσῆλθεν καὶ ὁ ἄλλος μαθητὴς

ὁ ἐλθὼν πρῶτος εἰς τὸ μνημεῖον

καὶ εἶδεν καὶ ἐπίστευσεν·

9 οὐδέπω γὰρ ἤδεισαν τὴν γραφὴν

ὅτι δεῖ αὐτὸν ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι.

δ. Η αποχώρηση των μαθητῶν εἰς τα ἴδια (20:10)

10 Ἀπῆλθον οὖν πάλιν πρὸς ἑαυτοὺς οἱ μαθηταί.

Ιω. 21:15-23

α. Χρόνος, πρόσωπα (21, 15)

15 Ὅτε οὖν ἠρίστησαν

λέγει τῷ Σίμωνι Πέτρῳ ὁ Ἰησοῦς·

β. Η εντολή του Ιησού προς τον Πέτρο για τη διαποίμανση του ποιμνίου (21:15-17)

Σίμων Ἰωάννου, ἀγαπᾶς με πλέον τούτων;

λέγει αὐτῷ·

ναὶ κύριε,

σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε.

λέγει αὐτῷ·

βόσκει τὰ ἀρνία μου.

16 Πάλιν λέγει αὐτῷ δεύτερον ο Κύριος·

Σίμων Ἰωάννου, ἀγαπᾶς με;

λέγει αὐτῷ·

ναὶ κύριε, σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε.

Λέγει αὐτῷ·

ποιμαίνει τὰ προβάτιά μου.

17 λέγει αὐτῷ τὸ τρίτον·

Σίμων Ἰωάννου, φιλεῖς με;

ἐλυπήθη ὁ Πέτρος ὅτι εἶπεν αὐτῷ τὸ τρίτον· φιλεῖς με;

καὶ λέγει αὐτῷ·

**κύριε, πάντα σὺ οἶδας,
σὺ γινώσκεις ὅτι φιλῶ σε.**

λέγει αὐτῷ Ἰησοῦς·

βόσκει τὰ προβάτιά μου

γ. Ο λόγος του Ιησού για τα έσχατα του Πέτρου (21:18-19)

18 Ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι,

ὅτε ἦς νεώτερος, ἐξώννυες σεαυτὸν καὶ περιεπάτεις ὅπου ἤθελες·

ὅταν δὲ γηράσης, ἐκτενεῖς τὰς χεῖράς σου,

καὶ ἄλλοι ζώσουσίν σε καὶ ποιήσουσιν σοὶ ὅσα οὐ θέλεις.

19 Τοῦτο δὲ εἶπεν σημαίνων ποίῳ θανάτῳ δοξάσει τὸν θεόν.

δ. Η κλήση του Ιησού προς τον Πέτρο (21: 19)

Καὶ τοῦτο εἰπὼν λέγει αὐτῷ·

ἀκολούθει μοι.

ε. Η ανταγωνιστική στάση του Πέτρου προς τον Ιωάννη (21: 20-21)

20 Ἐπιστραφεὶς δε ὁ Πέτρος
βλέπει τὸν μαθητὴν ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς ἀκολουθοῦντα,
ὃς καὶ ἀνέπεσεν ἐν τῷ δείπνῳ ἐπὶ τὸ στήθος αὐτοῦ
καὶ εἶπεν· κύριε, τίς ἐστὶν ὁ παραδιδούς σε;
21 Τοῦτον οὖν ἰδὼν ὁ Πέτρος λέγει τῷ Ἰησοῦ·

κύριε, οὗτος δὲ τί;

στ. Η απάντηση του Ιησού για το Θείο σχέδιο προς τους αδελφούς (21: 22-23)

22 Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς·
ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν ἕως ἔρχομαι,
τί πρὸς σέ;
Σὺ μοι ἀκολούθει.
23 Ἐξῆλθεν οὖν οὗτος ὁ λόγος εἰς τοὺς ἀδελφοὺς
ὅτι ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος οὐκ ἀποθνήσκει·
καὶ οὐκ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς ὅτι οὐκ ἀποθνήσκει
ἄλλ· ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν ἕως ἔρχομαι,
τί πρὸς σέ;

3.8 Πίνακας διά-δρασης κειμένων των Περικοπών

Στην Ορθόδοξη Εκκλησία οι πιστοί με τη συμμετοχή του σώματος και της ψυχής τους και κυρίως μέσα από την ενεργοποίηση όλων των αισθήσεών τους στη Θεία Λατρεία και Θεία Ευχαριστία αναβιώνουν αλλά και κοινωνούν με τα γεγονότα της Αγίας Γραφής.

Επιπρόσθετα, όπως αναφέρει κι ο Δεσπότης²¹⁶, ένας άλλος τρόπος αναβίωσης του βιβλικού δράματος, είναι η λατρευτική αναπαράσταση εκκλησιαστικών δραμάτων ή μυστηρίων, τα οποία επιβιώνουν σε κάποιο βαθμό, κυρίως τη Μεγάλη Εβδομάδα, ακόμη και στην Ανατολική Εκκλησία. Αλλά και στη Δύση από τον 11^ο -12^ο αιώνα επεκτάθηκε η διάδοση των εκκλησιαστικών δραμάτων, με κύρια καθιέρωση την αναπαράσταση της Ανάστασης, αλλά και την αναβίωση της πορείας των τριών Μαριών προς τον Τάφο με το διάλογο που είχαν με τον άγγελο, αλλά και πολλών άλλων πρόσθετων βιβλικών και μη

²¹⁶ Δεσπότης,ό.π.,σ 375-377.

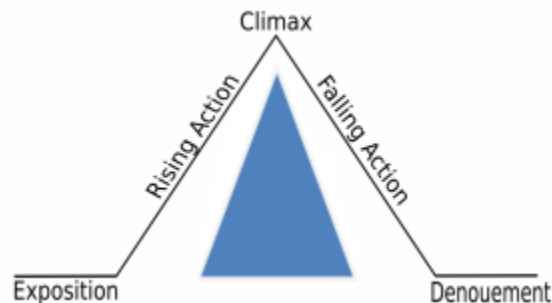
διαλόγων. Κύρια όμως έξαρση παρατηρείται την περίοδο του Μεσαίωνα, κατά τους 14^ο - 15^ο αι, όπου ακμάζει η αναπαράσταση του Πάθους μέσα από τη μυστικιστική ταύτιση με το πρόσωπο του πάσχοντα Ιησού σε χώρους εκτός του Ναού, όπως σε σταυροδρόμια και πλατείες.

Ωστόσο, στα τελευταία είκοσι χρόνια, επειδή στη Δύση η βιωματική λατρευτική ερμηνεία αντικαταστάθηκε από την ορθολογιστική ιστορικο-κριτική προσέγγιση της Αγίας Γραφής, γι' αυτό η βαθύτερη ανθρώπινη ύπαρξη αποζητούσε τη βαθύτερη πνευματική θεραπεία της με το Θείο λόγο. Έτσι, οδηγήθηκαν στη λύση των υπαρξιακών προβλημάτων τους μέσα από το Βιβλιόδραμα, όπου αναβιώνονται τα κείμενα της Αγίας Γραφής. μέσα από την προσωποποίηση και ταύτιση βιβλικών ρόλων. Ο ερμηνευτής για να καταφέρει να αποδώσει με τον καλύτερο τρόπο τη θεώρηση των πρωταγωνιστών αντλεί πληροφορίες από τα δεδομένα που σχετίζονται με τους ανθρώπους αλλά και το χώρο-χρόνο της εποχής. Με τη μέθεξη στην αναπαράσταση ανακαλύπτονται ποικίλες πτυχές στην ερμηνεία της περικοπής.

Έχοντας υπόψιν ότι το κείμενο πρέπει να προσεγγίζεται ερμηνευτικά μέσα από τη ματιά των πρωταγωνιστών της εποχής και του χωρο-χρονικού πλαισίου που τοποθετούνται θα αναπτύξουμε στον Πίνακα 3.1 και στον Πίνακα 3.2 (δες στο Παράρτημα) τις διαστάσεις των σκηνών με τις επιμέρους δράσεις που ξετυλίγονται, των πρωταγωνιστών και δευτεραγωνιστών, των αισθήσεων που αφυπνίζουν, αλλά και των αισθημάτων που γεμίζουν στον ακροατή και στο περιβάλλον που υπάρχει.

3.9 Πλοκή περικοπών του κατά Ιωάννην με την πυραμίδα του Freytag

Ο Γερμανός συγγραφέας Gustav Freytag²¹⁷ διέκρινε ότι η δομή της πλοκής των ιστοριών χωρίζεται σε δύο μέρη, τα οποία ενώνονται σ' ένα κοινό σημείο. Αναλυτικότερα, το πρώτο μέρος δράσης μιας ιστορίας ξεκινάει από την εισαγωγή και έκθεση της ιστορίας (introduction or exposition), η οποία μας εισάγει στην ανοδική πορεία της δράσης (rising action) και συναρπαγή της ιστορίας, φθάνοντας ως το σημείο τομής των δύο μερών, αυτό της κορύφωσης (climax or turning point). Έπειτα, από την αύξουσα δράση και κλιμάκωση της ιστορίας, έρχεται η αντιστροφή ή καμπή, δηλαδή η καθοδική πορεία της δράσης μέχρι να ολοκληρωθεί και να επέλθει η καταστροφή ή η λύση-επίλυση (resolution), δηλαδή η έκβαση της ιστορίας. Άρα, η πλοκή μιας ιστορίας μπορεί ν' αποτυπωθεί γενικευμένα σ' ένα σχήμα με γραμμές και πέντε σημεία, τα οποία συμβολίζουν μια πυραμίδα, γνωστή κι ως Freytag's Pyramid. Συγκεκριμένα, τα πέντε τα μέρη της πυραμίδας είναι τα ακόλουθα: η έκθεση (introduction or exposition), η αυξανόμενη δράση (rising action), η κορύφωση (climax or turning point), η φθίνουσα δράση (falling action) και η τελική έκβαση (denouement or resolution) (Σχήμα 3.1).

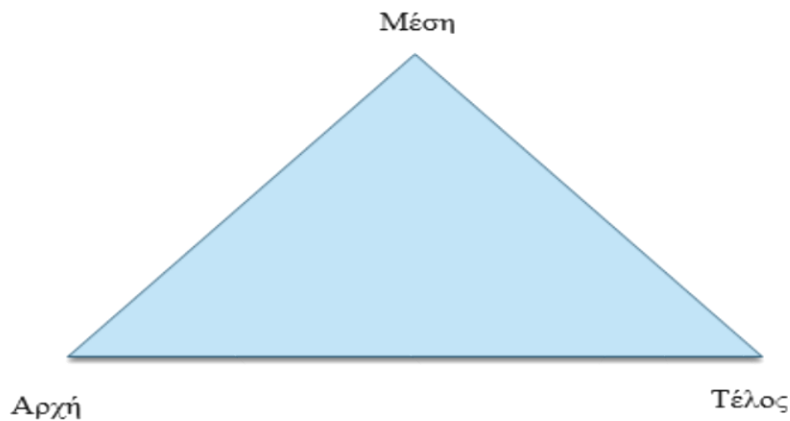
Σχήμα 3.1: Πυραμίδα δομής πλοκής ιστορίας κατά τον Freytag

Στην πραγματικότητα η πυραμίδα του Freytag βασίστηκε στο τριγωνικό σχήμα που χρησιμοποίησε ο Αριστοτέλης²¹⁸ για τη δομή της πλοκής ή μύθου μιας ιστορίας, η οποία έχει αρχή, μέση και τέλος (Σχήμα 3.2).

²¹⁷ Gustav Freytag, *Technique of the Drama, An exposition of dramatic composition and art*, 3η έκδ. (Chicago: Scott, Foresman And Company, 1900), <https://archive.org/details/freytagstechniqu00freyuoft>.

²¹⁸ Αριστοτέλης, *Ποιητική*, Αχαίοι Συγγραφείς 112 (Απρίλιος 2008: Ζήτρος, χ.χ.).

Σχήμα 3.2: Τρίγωνο δομής πλοκής ιστορίας κατά τον Αριστοτέλη

Αυτό το αυτοτελές σύστημα των στοιχείων του κειμένου που του προσδίδουν συνοχή και ταυτότητα θα υιοθετήσουμε για τις περικοπές που αφορούν τον «Ανταγωνισμό των μαθητών Πέτρου και Ιωάννου». Σκοπός μας είναι να καταφέρει ο αναγνώστης να κατανοήσει σωστά τα βιβλικά κείμενα στα επιμέρους του στοιχεία, ώστε να αποτελέσει μια πρώτη προϋπόθεση για την ερμηνεία του.

Ακολουθεί στο Παράρτημα η πυραμίδα του Freytag (δες Παράρτημα Σχήμα 3.3 & Σχήμα 2.3.4), έτσι όπως θεωρούμε ότι μέσα από αυτήν ξετυλίγεται η ιστορία του «Ανταγωνισμού των μαθητών Πέτρου και Ιωάννου», με τις προσδοκίες που δημιουργούνται στον αναγνώστη για την μελλοντική πορεία των γεγονότων, αλλά και την αντίδραση των χαρακτήρων – ηρώων σε αυτά.

3.10 Ερμηνεία-Μετάφραση περικοπών

Η ελληνική γλώσσα ως ζωντανός οργανισμός παρουσίασε και παρουσιάζει μια ενότητα ανάμεσα σε όλα τα στάδια που πέρασε ανά τους αιώνες, παρ' όλο που πέρασε από ποικίλες φωνολογικές και μορφολογικές αλλαγές. Έτσι, έφθασε να μην εμφανίζει κάποιες ιδιαίτερες αλλαγές ως προς την ορθογραφία ή την ετυμολογία των λέξεων, ακόμη και ως προς τη λογοτεχνία της. Είναι πρωτοφανές για μια γλώσσα τόσο μεγάλης χρονικής διάρκειας να εμφανίζει τέτοια συνοχή, ώστε να μην ακούγεται ως ξένη ακόμη και σε έναν

νεοέλληνα. Όπως έχει υπολογισθεί μάλιστα «Τα Ελληνικά του Ομήρου είναι πιθανόν εγγύτερα στην Δημοτική απ' ό,τι τα Αγγλικά του 12^{ου} αιώνας στα σύγχρονα Αγγλικά»²¹⁹.

Η Αγία Γραφή λοιπόν μπορεί να διαβαστεί από κάποιον νεοέλληνα και να κατανοηθεί μέχρι ενός βαθμού. Θα ήταν μια αφορμή για περαιτέρω κατανόηση κι εμπάθυνση η απόδοση του κειμένου της Χρήσης του Ιησού με γλωσσικό ιδίωμα οικειότερο στη νεοελληνική γλώσσα, ώστε να αυξήσει τις ελπίδες μας για ουσιαστικότερη προσέγγιση. Δεν πρέπει βεβαίως να λησμονούμε ότι η νοηματική προσέγγιση της Αγίας Γραφής δε γίνεται μόνο με τη γλωσσική προσέγγισή της, αλλά κυρίως με τη βιοματική στάση προσέγγισης των φθεγγομένων λόγων και με την εν Θεώ Πνεύματι μαθητεία.

Θα προσπαθήσουμε να προσεγγίσουμε μέσα από λέξεις-κλειδιά την ετυμολογική σημασία των εννοιών και όρων που καταγράφονται από τη γραφίδα του ευαγγελιστή Ιωάννη στην περικοπή της Χρήσης του Ιησού από τη γυναίκα στη Βηθανία. Δεν πρέπει να ξεχνάμε από την άλλη, ότι υπάρχουν πολλές λέξεις που έχουν αραμαϊκό υπόβαθρο, κυρίως από τη μετάφραση των Ο'. Άρα, η κατανόησή τους ίσως να μην είναι πάντα το ίδιο βαθιά, γιατί όπως λέει ο Δεσπότης²²⁰ το εβραϊκό κείμενο περιέχει πολύ μικρό λεξιλογικό πλούτο αριθμητικά, αλλά από την άλλη η κάθε λέξη μπορεί να περιέχει πολυδιάστατο περιεχόμενο. Άρα, η μετάφραση αραμαϊκών εννοιών που έκαναν οι Ο' προϋποθέτει τη γνώση της εβραϊκής γλώσσας αλλά και την εξοικείωση της Αγίας Γραφής. Για παράδειγμα «ειρήνη» στα ελληνικά σημαίνει την απουσία του πολέμου. Στα εβραϊκά όμως, και συγκεκριμένα στην Α.Γ., η αντίστοιχη έννοια «Shalom» έχει τριαξονική σημασία και σημαίνει την αρμονία που έχει κάποιος με τον Θεό, με τον εαυτό του, καθώς και με το υπόλοιπο ανθρώπινο και φυσικό περιβάλλον αλλά και η ευλογία, θεραπεία-υγεία, αφθονία, πλούτο, πρόοδο, χαρά, τιμή και δόξα-μεγαλείο. Υπάρχουν κι άλλες παρόμοιες έννοιες, οι οποίες χρησιμοποιούνται με τη σημασία των Ο' και όχι με την ελληνική σημασία τους.

Η προσπάθεια της δικής μας μετά-φρασης λαμβάνει υπόψιν της τις μεταφράσεις άλλων αρχαιότερων αλλά και πιο σύγχρονων μεταφράσεων, όπως αυτήν που περιέχεται στην

²¹⁹ William Haas, *Standard Languages: Spoken and Written* (Manchester University Press, 1982).

²²⁰ Δεσπότης, *Ο Κώδικας των Ευαγγελίων, Εισαγωγή στα Συνοπτικά Ευαγγέλια και Πρακτική μέθοδος Ερμηνείας τους*, ό.π. σ.369-375.

Αγίας Γραφής της Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας²²¹ ή και στην Καινή Διαθήκη της Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος²²². Υπάρχουν ως βασικά εργαλεία όμως και σημαντικά λεξικά της ελληνικής γλώσσας, όπως αυτό του Δημητράκου²²³, το οποίο περιέχει καταχωρίσεις λέξεων απ'όλες τις περιόδους της ελληνικής Ιστορίας, το λεξικό των Liddell & Scott²²⁴, καθώς και του Μπαμπινιώτη²²⁵. Οι περικοπές, οι οποίες μεταφράστηκαν στίχο-στίχο αποτυπώθηκαν ως εξής:

Ιωάν.20,1-10

1 Την πρώτη ημέρα μετά το Σάββατο η Μαρία η Μαγδαληνή έρχεται το πρωί ενώ ήταν ακόμη σκοτάδι στο μνημείο και βλέπει την πέτρα μετατοπισμένη από την πόρτα του μνημείου.

2 Τρέχει λοιπόν και έρχεται προς τον Σίμωνα Πέτρο και προς τον άλλο μαθητή τον οποίο αγαπούσε ο Ιησούς και τους λέει: « πήραν τον Κύριον από το μνημείο και δεν είδαμε πού τον έβαλαν».

3 Βγήκαν τότε έξω ο Πέτρος και ο άλλος μαθητής

4 έτρεχαν δε οι δύο μαζί

και ο άλλος μαθητής έτρεξε πιο γρήγορα από τον Πέτρο κι έφθασε πρώτος στο μνημείο.

5 Σκύβοντας βλέπει τα λινά ιμάτια στο έδαφος αλλά δεν μπήκε μέσα

6 έρχεται μετά και ο Σίμων Πέτρος που τον ακολουθούσε και μπήκε εντός του μνημείου και βλέπει τα λινά ενδύματα να βρίσκονται στο έδαφος,

7 Και το μαντήλι με το οποίο ήταν τυλιγμένο το κεφάλι του Ιησού δε βρισκόταν μαζί με τα λινά ενδύματα αλλά χώρια από τις λωρίδες των ενδυμάτων του σε άλλη μεριά.

8 Τότε λοιπόν μπήκε μέσα και ο άλλος μαθητής που είχε έρθει πρώτος στο μνημείο και είδε αυτά κιπίστευσε.

9 Γιατί, ως τότε δεν είχαν καταλάβει τη Γραφή που έλεγε ότι πρέπει ο Μεσσίας εκ νεκρών να αναστηθεί.

²²¹ Η Αγία Γραφή, Παλαιά και Καινή Διαθήκη (Αθήνα: Ελληνική Βιβλική Εταιρία, 2003).

²²² Η Καινή Διαθήκη.

²²³ Δημήτρης Δημητράκος, Μέγα Λεξικόν Της Ελληνικής Γλώσσας, τ. Τόμος Α (Πιρόγα, 2008).

²²⁴ Liddell, Scott, και Κωνσταντινίδης, Μέγαν Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσας (Γεωργακά, χ.χ.).

²²⁵ Μπαμπινιώτης, Λεξικό Της Νέας Ελληνικής Γλώσσας.

10 Οι μαθητές τότε έφυγαν και γύρισαν πάλι στα σπίτια τους.

Ιωάν.21,15-23

15 Όταν λοιπόν τελείωσαν το γεύμα τους λέει ο Ιησούς στον Σίμωνα Πέτρο: «Σίμων του Ιωάννη, με αγαπάς περισσότερο από αυτούς;». Απαντά ο Πέτρος: «Ναι Κύριε, εσύ γνωρίζεις ότι σε αγαπώ». Λέει ο Κύριος στον Πέτρο: «Βόσκει τα αρνία μου».

16 Δεύτερη φορά λέει πάλι ο Κύριος : «Σίμων του Ιωάννου, με αγαπάς;».

Απαντά ο Πέτρος: «Ναι Κύριε, εσύ γνωρίζεις ότι σε αγαπώ». Λέει ο Κύριος στον Πέτρο: «Βόσκει τα προβάτιά μου».

17 Τρίτη φορά λέει ο Κύριος : «Σίμων του Ιωάννου, με αγαπάς;».

Λυπήθηκε ο Πέτρος γιατί τον ρώτησε για τρίτη φορά «Με αγαπάς;»

Και λέει : «Κύριε, πάντα εσύ γνωρίζεις τα πάντα, εσύ γνωρίζεις ότι σε αγαπώ».

Λέει σ' αυτόν ο Ιησούς «Βόσκει τα προβάτιά μου»

18 Αλήθεια, αλήθεια σου λέω, όταν ήσουν νεώτερος, έβαζες τη ζώνη σου και περπατούσες, πηγαίνοντας όπου εσύ ήθελες. Όταν όμως γεράσεις θα απλώνεις τα χέρια σου και άλλοι θα σου βάζουν τη ζώνη και θα σου κάνουν όσα εσύ δε θες.

19 Αυτό το είπε για να σημάνει με ποιο είδος θανάτου θα δοξάσει ο Πέτρος τον Θεό. Και αφού είπε αυτό λέει σε αυτόν : «Ακολουθήσέ με».

20 Γυρίζοντας το πρόσωπό του, ο Πέτρος βλέπει τον μαθητή που αγαπούσε ο Ιησούς να Τον ακολουθεί, ο οποίος είχε πέσει επί του στήθους του στο Δείπνο και είχε ρωτήσει : «Κύριε, ποιος είναι αυτός που θα σε παραδώσει;»

21 Αυτόν λοιπόν αφού είδε ο Πέτρος είπε στον Ιησού : «Κύριε, με αυτόν τι θα γίνει;»

22 Απαντάει σε αυτόν ο Ιησούς : «Εάν θέλω να μείνει αυτός μέχρι να ξανάρθω, τι ενδιαφέρει εσένα; Εσύ ακολούθησέ με»

23 Διαδόθηκε αυτός ο λόγος στους αδελφούς, ότι ο μαθητής εκείνος δε θα πέθαινε.

Ο Ιησούς όμως, δεν είπε ότι δε θα πεθάνει αλλά «εάν θέλω να μείνει αυτός μέχρι να ξανάρθω, τι ενδιαφέρει εσένα;»

Κεφάλαιο 4 : Ο Ανταγωνισμός στις Συναδελφικές Σχέσεις στην Παλαιά Διαθήκη και στους Εκκλησιαστικούς Συγγραφείς Και Πατέρες

4.1 Παράλληλα κείμενα περικοπών Ιωάν. 20: 1-10 & Ιωάν. 21: 15-23 με κείμενα Παλαιάς Διαθήκης

Ανάμεσα σε όλες τις γραπτές συλλογές στις οποίες βασίστηκε η συγγραφή και η σύνθεση της Καινής Διαθήκης (Κ.Δ.), όπως αναφέρουν οι Αντωνόπουλος & Δεσπότης²²⁶, ένα από τα πρωταρχικά και βασικότερα κείμενα είναι αυτή της Παλαιάς Διαθήκης (Π.Δ). Επίσης, και ο ίδιος ο Ιησούς Χριστός επέδειξε ιδιαίτερο σεβασμό προς τις Γραφές, όπως και δε δίστασε ακόμη να καταφύγει σε περιεχόμενο των Γραφών επί των οποίων βασίστηκε και αναπτύχθηκε ο Λόγος Του. Άλλωστε οι Γραφές επιβεβαίωναν την έλευση, το Σταυρικό Πάθος, τη Θυσία και την Ανάσταση του Χριστού. Ακόμη και οι συγγραφείς των κειμένων της Κ.Δ. ήταν επηρεασμένοι από τα κείμενα του Ισραήλ. Άρα, τα κείμενα όπως αναφέρει κι ο Δεσπότης²²⁷ αποκτούν μια διακειμενικότητα κι έτσι επικοινωνούν μεταξύ τους η Π.Δ. και η Κ.Δ.

Εμείς από την πλευρά μας, πρέπει να δούμε το κείμενο ως ένα έργο τέχνης το οποίο επιδέχεται πολλές ερμηνείες. Ένα κείμενο λοιπόν της Κ.Δ. πρέπει να προσεγγίζεται με μια συγχρονική ερμηνεία με αντίστοιχα κείμενα της Π.Δ. Συγκεκριμένα, θα εντοπίσουμε ποια άλλα πιθανά κείμενα από την Π.Δ. αναφέρονται στον ανταγωνισμό και θα τα αναδείξουμε μέσα από το συγκεκριμένο κεφάλαιο.

Όσον αφορά τον ανταγωνισμό στην Παλαιά Διαθήκη στο βιβλίο της Γένεσης²²⁸ τα δυο παιδιά του Αδάμ και της Εύας, ο Κάιν και ο Άβελ προσφέρουν, όπως έχουν μάθει από τους γονείς τους θυσίες και προσευχές. Έτσι, ο μὲν Άβελ πρόσφερε με πολλή προθυμία ως θυσία τα καλύτερα πρόβατα του κοπαδιού του, ενώ ο Κάιν έκανε θυσίες προς το Θεό τους καρπούς της γης από συνήθεια. Δείχνοντας ο Θεός ευμένεια προς τον Άβελ για την εξ όλης

²²⁶ Αθανάσιος Αντωνόπουλος και Σωτήριος Δεσπότης, *Πίστη και Βίωμα της Ορθοδοξίας Διαχρονικές Συνιστάσες της Χριστιανικής Θεολογίας στην Ορθοδοξία*, τ. 3 (Πάτρα: ΕΑΠ, 2008).

²²⁷ Δεσπότης, Ο Κώδικας των Ευαγγελίων, Εισαγωγή στα Συνοπτικά Ευαγγέλια και Πρακτική μέθοδος Ερμηνείας τους.

²²⁸ Γέν.4:1-16

καρδίας προσφερόμενη θυσία του, ο Κάιν ζήλεψε, παρ'όλο που ο Θεός ως Πατέρας του δίνει ευκαιρία διόρθωσης. Έτσι, ο Κάιν μη αξιοποιώντας τη θεραπευτική πρόταση του Θεού-Πατέρα έφθασε στο σημείο να φονεύσει τον ίδιο του τον αδελφό, τον Άβελ. Επήλθε λοιπόν, η πρώτη φονική πράξη από άνθρωπο πάνω στη γη. Παρά ταύτα ο Θεός ως Πατέρας παρεμβαίνει παιδαγωγικά, και παρ'όλο την απεχθή πράξη του Κάιν δεν τον εγκαταλείπει, αλλά του δίνει ευκαιρία να μην απολέσει οριστικά την ενότητά του με τον Αυτόν. Αυτή η πράξη του Θεού-Πατέρα αποτυπώνεται με το σημάδι που θέτει επ'αυτόν²²⁹.

Επίσης, στη Γένεση²³⁰ εκτυλίσσεται η ιστορία με τους γιους του Ισαάκ και της Ρεβέκκας, τον Ησαύ και τον Ιακώβ. Οι δυο γιοι, αναπτύσσουν ένα ανταγωνισμό μεταξύ τους, ο οποίος ξεκινάει ήδη εκ κοιλίας μητρός όπως διαφαίνεται από το βιβλικό κείμενο, αλλά και από την προσπάθεια του Ιακώβ, που προσπαθεί να αποσπάσει το δικαίωμα του πρωτότοκου υιού, να κληρονομήσει δηλαδή όλα τα υπάρχοντα και τις ευλογίες του πατέρα τους. Φαίνεται ότι αυτός είναι ο διακαής και διαρκής στόχος του και σε αυτή την προσπάθειά του, τον βοηθάει και τον διευκολύνει συνεχώς η μητέρα του, η Ρεβέκκα. Τελικά, με δολωματικό τρόπο, ο Ιακώβ καταφέρνει να λάβει όλα τα δικαιώματα και τις ευλογίες του πρωτότοκου υιού από τον πατέρα του. Αυτό το γεγονός στέκεται αφορμή να εισέλθει μίσος στην καρδιά του Ησαύ για τον αδελφό του, σε τέτοιο μάλιστα βαθμό, που αυτή η σκυθρωπότητα της ψυχής του του φέρνει ακόμη και λογισμό φόνου στην καρδιά του εναντίον του αδελφό του.

Επιπλέον στη Γένεση²³¹ παρακολουθούμε τη μεθοδευμένη προσπάθεια των αδελφών του δεκαεπτάχρονου Ιωσήφ να τον εξουδετερώσουν, επειδή δεν μπόρεσαν να δεχθούν καμία πιθανότητα να επιλεχθεί ως πρώτος και να κυριεύσει επ'αυτών, όπως έτσι αποκαλύφθηκε σε αυτόν με τα παραβολικά ενύπνια (ανύψωση δράγματος και προσκύνηση Ιωσήφ από ήλιο, σελήνη κι ένδεκα αστέρες). Έτσι, οι αδελφοί του, εξαιτίας της ζηλοφθονίας τους παρ'ολίγον να χύσουν αίμα εναντίον του αδελφού τους, αποκτείνοντάς τον. Ευτυχώς όμως με παρέμβαση του Ρουβήν, παρέμειναν μόνο στην ρίψη του Ιωσήφ στον λάκο και την

---

²²⁹ Γέν. 4:15

²³⁰ Γέν. 25-35

²³¹ Γέν. 37:1-36

πώληση του αδελφού τους προς τους Ισμαηλίτες, προκαλώντας μεγάλη θλίψη και πένθος στον πατέρα τους, τον Ιακώβ.

Ο Δαβίδ είναι μία από τις εξέχουσες προσωπικότητες της Βίβλου²³². Το όνομά του στα Εβραϊκά **דָּוִד** σημαίνει «Αγαπητός». Συγκεκριμένα η εκλογή του Δαβίδ ως Βασιλέα πραγματοποιείται από τον ίδιο το Θεό μέχρι την ανακήρυξη του Δαβίδ ως βασιλιά του Ιούδα. Ο προφήτης Σαμουήλ, με οδηγία του Θεού επέλεξε να τον χρίσει ως μελλοντικό Βασιλέα του Ισραήλ. Όμως, τότε Βασιλεύς ήταν ο Σαούλ, ο οποίος πλέον είχε απορριφθεί από τον ίδιο τον Θεό.

Ως τότε, ο Δαβίδ είχε συνδεθεί με φιλία με τον γιο του Σαούλ, τον Ιωανάθαν, οπότε βρισκόταν πολλάκις στο παλάτι του Σαούλ, τον οποίο ως δεξιοτέχνης μουσικός συχνά τον διασκεδάζε. Ο Σαούλ, όμως βλέποντας τη φήμη του Δαβίδ να αυξάνει και να μεγαλώνει συγκριτικά με τη δική του, ένιωσε μέχρι και φθόνο, φθάνοντας στην απόπειρα πολλές φορές να τον σκοτώσει. Αυτή η ανταγωνιστική διάθεση, που έφθασε στα όρια του μίσους, αποκορυφώθηκε μετά τη νίκη του Δαβίδ επί του Γολιάθ. Ο Δαβίδ διέφυγε κυνηγημένος ως την έρημο της Ιουδαίας για να αποφύγει το φθόνο Σαούλ.

Ο Δαβίδ παρά ταύτα, εξαιτίας της οσιότητάς του, δεν ανταπέδωσε με τον ίδιο τρόπο, παρ'όλο που του δόθηκαν πολλές ευκαιρίες που θα μπορούσε να σκοτώσει τον Σαούλ. Μάλιστα, έκλαψε πικρά για το θάνατο του Σαούλ και των γιων του από τους Φιλισταίους, γράφοντας έναν εξαιρετο θρήνο²³³.

Τα παραπάνω παραδείγματα αποτελούν ακραία παραδείγματα συγκρούσεων σε πρωτογενές κοινωνικό πλαίσιο, όπως είναι το οικογενειακό και φιλικό. Σε αυτά τα παραδείγματα αναδεικνύεται όχι μόνο μια ανταγωνιστική διάθεση αλλά μια έλλειψη συνεργατικότητας, μια παθολογία έντονη, που σχετίζεται με τη λύπη, τη δυσαρέσκεια για τα αγαθά, τα χαρίσματα ή την ευτυχία των άλλων, και η οποία οδηγεί στην αποδιοργάνωση και το προσωπικό έως συλλογικό χάος. Βεβαίως η παθολογική βάση για την έκφραση αυτών των όψεων συμπεριφοράς είναι η ζήλια, ο φθόνος αλλά και όλα τα πιθανά πάθη που οδηγούν σε μια δυσλειτουργική έως καταστρεπτική σύγκρουση.

²³² Α΄ Σαμ.16-31 & Β΄ Σαμ. 1-2

²³³ Σαμ. 31:1-9. 1:1-27

4.2 Ερμηνευτικές προσεγγίσεις σύγχρονων μελετητών για τη σχέση των μαθητών Πέτρου και «ηγαπημένου» στο κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο

Η ευρύτερη διερεύνηση της σχέσης των μαθητών Πέτρου και «ηγαπημένου μαθητή» ερευνάται από τη σύγχρονη και διεθνή κοινότητα θεολόγων.

Ο Πέτρος στο Δ' Ευαγγέλιο εμφανίζεται σε παραλληλισμό με τον «ηγαπημένο μαθητή» σε μια αφηγηματική αντιπαράθεση, ώστε ο Käsemann φθάνει να επισημάνει τους δύο μαθητές ως αντιπάλους²³⁴. Όπως συνεχίζει ο ίδιος ερευνητής, αυτή η ανταγωνιστική αλληλεπίδραση μεταξύ των δύο μαθητών, που διαφαίνεται στην αφήγηση, αντικατοπτρίζει την ανταγωνιστική οπτική των πρώτων χριστιανικών χρόνων που είχαν οι ομάδες – σέκτες της Ιωάννειας κοινωνίας προς την αντίστοιχη ομάδα του Πέτρου. Ομοίως και ο Raymond Brown²³⁵ υπογραμμίζει ότι η ιστορική διαμάχη που παρατηρείται στην αφήγηση μεταξύ των δύο μαθητών βασίζεται στην αντίθεση μεταξύ Πέτρου ή Αποστολικού Χριστιανισμού και Ιωάννείου Χριστιανισμού. Και πιο συγκεκριμένα εξηγεί, ότι η αντίθεση αυτή ξεκινάει από την Ιωάννεια κοινωνία, η οποία συμβολικά αντιπαραβάλλει τον εαυτό της με τις εκκλησίες του Πέτρου και των άλλων Αποστόλων. Ο ερευνητής ισχυρίζεται ότι η Ιωάννεια κοινωνία δεν έχει αντι-Πέτρου διάθεση, αλλά η Ιωάννεια κοινωνία θεώρησε ότι ο Πέτρος δεν κατάλαβε τόσο βαθιά τον Χριστό όσο ο «ηγαπημένος μαθητής».

Ο Rudolf Bultmann²³⁶ είναι ένας από τους βασικούς ερμηνευτές του Δ' Ευαγγελίου που προσπαθεί να καταλάβει αυτά τα δύο μεγέθη μαθητών ως αντιπροσώπους μιας σύγκρουσης που συμβαίνει σε μια διαχρονικότητα πίσω από την κουρτίνα του ευαγγελικού κειμένου. Ο ίδιος υποστηρίζει ότι ο Πέτρος αντιπροσωπεύει τον Ιουδαϊκό Χριστιανισμό, ενώ ο ομολογός του μαθητής αντιπροσωπεύει τον Εθνικό Χριστιανισμό, δηλαδή τον Χριστιανισμό που επιδίωξε να χειραφετηθεί από τα δεσμά του Ιουδαϊσμού. Και οι δύο όμως μαθητές στέκονται ισότιμα ενώπιον του Αναστημένου Κυρίου.

²³⁴ Ernst Käsemann, *The testament of Jesus: A study of the Gospel of John in the light of chapter 17*, The New Testament library (S.C.M. Press, 1968), σ.28-29, 38-39, 40, 73, 75.

²³⁵ Raymond E. Brown, *The Community of the Beloved Disciple: The Life, Loves and Hates of an Individual Church in New Testament Times* (New York: Paulist Press, 1979), σ.83,162.

²³⁶ Rudolf Bultmann, *The Gospel of John: A Commentary*, 1η έκδ. (Philadelphia: Westminster John Knox Pr, 1971), σ.484, 685.

Ωστόσο, παρ'όλες τις θεωρίες περί συγκρούσεων για τον Πέτρο και τον «ηγαπημένο μαθητή», ο Bockmuehl²³⁷ επιβεβαιώνει με ισχυρό τρόπο ότι δεν υφίσταται κανένας ανταγωνισμός. Ο ίδιος μάλιστα ερευνητής, πιστεύει ότι ο Πέτρος εξαρτάται από τον «ηγαπημένο μαθητή» στο Ευαγγέλιο του κατά Ιωάννην. Ο Byers²³⁸ σημειώνει ότι η ώθηση των ερευνητών να ανιχνεύουν ενδοεκκλησιαστικό ανταγωνισμό συμβαίνει, διότι έτσι αυτοί οι ίδιοι κατανοούν την αλληλεξάρτηση Πέτρου και «ηγαπημένου» στο κατά Ιωάννην. Ταυτόχρονα, ο ίδιος συγγραφέας συμπληρώνει ότι ένας αριθμός σύγχρονων ερευνητών αμφισβητεί για το κατά πόσον και αν η σχέση των δύο μαθητών είναι ανταγωνιστική και όχι συμπληρωματική στα παραδείγματα που βρίσκονται στο κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο.

Παρ'όλη την έμφαση στις θεωρίες περί συγκρούσεων, το πρόσωπο του Πέτρου κατέχει πολύ σημαντική θέση μέσα στο Δ'Ευαγγέλιο. Αν διατρέξουμε τη μελέτη του Ιω., το πορτραίτο του Πέτρου²³⁹ ταυτίζεται με το αντίστοιχο ενός υποδειγματικού μαθητή, μέχρι που φθάνει ακόμη και να ηρωποιηθεί από την Ιωάννεια Κοινότητα. Αναδεικνύονται στο κατά Ιωάννην, τα θετικά χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του Πέτρου, στα οποία περιλαμβάνονται το θάρρος, ο ζήλος, η πίστη, η αγάπη, η επινοητικότητα. Ο Ιησούς μάλιστα σε δύο περιπτώσεις βλέπουμε να συμβουλεύει τον Πέτρο όχι για μετάνοια αλλά για να είναι πιο μετριοπαθής²⁴⁰. Έτσι, ο Πέτρος δεν αντιπροσωπεύει τον Αποστολικό Χριστιανισμό ή οποιονδήποτε άλλο αντίπαλο ή ανταγωνιστή της Χριστιανικής παράταξης όπως οι περισσότερες μονογραφίες ή σχόλια θέλουν να εμφανίζουν, αλλά παρουσιάζεται ως ένα εμπνευσμένο ιδρυτικό μέλος της Ιωάννειας Εκκλησίας, ισότιμο σε σημαντικότητα με τον «ηγαπημένο μαθητή». Μάλιστα ο Byers²⁴¹ σημειώνει ότι ο Πέτρος αναφέρεται ως παράλληλο πρόσωπο με τον Ιησού. Συγκεκριμένα, δύο φορές αναφέρεται στο Ευαγγέλιο

²³⁷ Markus Bockmuehl, *Simon Peter in Scripture and Memory: The New Testament Apostle In The Early Church* (Baker Academic, 2012), σ.27.

²³⁸ Andrew J. Byers, *Johannine Theosis: The Fourth Gospel's Narrative Ecclesiology of Participation and Deification* (Durham University, 2014), Διαθέσιμο στο Durham E-Theses Online: <http://etheses.dur.ac.uk/10908>, σ.216-7.

²³⁹ Byers, *ό.π.*, σ.220

²⁴⁰ Ιωάν. 13:8. 18:11

²⁴¹ Byers, *ό.π.*, σ.222

η φράση «σημαίνων ποίω θανάτω»²⁴² η οποία προηγείται του επερχόμενου μαρτυρικού θανάτου του Πέτρου²⁴³. Επίσης, όπως ο Ιησούς θυσιάστηκε ως Ποιμένας για το λογικό ποιμνίο Του έτσι κι ο Πέτρος αναλαμβάνει το ποιμαντικό καθήκον από τον ίδιο τον Κύριο. Μέσα από αυτό το έργο αναλαμβάνει να διαθρέψει, να στηρίξει την εκκλησιαστική οντότητα του ποιμνίου και τέλος να θυσιαστεί για χάρη αυτού του ποιμνίου. Δεδομένου αυτού του μεγέθους θυσίας που ζητείται από τον Πέτρο και της σημασίας που δόθηκε στο Δ' Ευαγγέλιο για τη θυσία του Καλού Ποιμένος, αυτό το παράλληλο δεν πρέπει να παραθεωρηθεί ως κατώτερο από το χωρίο του επιστήθιου μαθητή Ιωάν. 13:23 ή του χωρίου Ιωάν. 1:18.

Όσον αφορά τον ρόλο του «ηγαπημένου μαθητή» μέσα στο Δ' Ευαγγέλιο²⁴⁴ είναι αναμφισβήτητος και ξεχωρίζει ως ο μαθητής που αγαπά ο Ιησούς, αλλά δε διακρίνεται ως μέρος μιας άλλης τάξης. Δεν αναδεικνύεται καμιά ανωτερότητα του «ηγαπημένου» σε σύγκριση με τους υπολοίπους μαθητές, παρ'όλο που η φυσική του θέση στο τραπέζι, αλλά και η σκηνή του Αποχαιρετισμού περιγράφεται με ιδιαίτερους όρους. Μάλιστα, μέσα στο Ιω., κι άλλοι συνδέονται με τον Ιησού με έναν μοναδικό τρόπο. Παραδείγματα αποτελούν ο Τυφλός με το «εγώ είμι»²⁴⁵, ο Φίλιππος που καλεί τον Ναθαναήλ με το «έρχου και ἴδε»²⁴⁶, η Σαμαρείτισσα με το «δεῦτε ἴδετε ἄνθρωπον»²⁴⁷, και ο Πέτρος όπως είδαμε παραπάνω. Βέβαια, ίσως πρέπει να δούμε και τον τρόπο με τον οποίο ομιλεί ο ίδιος ο συγγραφέας. Συγκεκριμένα, η χρήση του όρου «αγάπη» δε χρησιμοποιείται φειδωλά από τον ευαγγελιστή. Για παράδειγμα αναφέρει «ἡγάπα δὲ ὁ Ἰησοῦς τὴν Μάρθαν καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς καὶ τὸν Λάζαρον»²⁴⁸, και παρακάτω πριν παραδοθεί ο Ιησούς, μόλις είδε ότι ήρθε η ώρα Του για να μεταβεί προς τον Πατέρα Του σημειώνονται τα εξής: «ἀγαπήσας τοὺς ἰδίους τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ, εἰς τέλος ἠγάπησεν αὐτούς»²⁴⁹. Ακόμη και στις Ιωάννεις

²⁴² Ιωάν.12:33, 18:32

²⁴³ Ιωάν.20:30-31

²⁴⁴ Andrew J. Byers, ό.π., σ.121-122.

²⁴⁵ Ιωάν.9:9

²⁴⁶ Ιωάν.1:46-47

²⁴⁷ Ιωάν.4:29

²⁴⁸ Ιωάν. 11:4

²⁴⁹ Ιωάν. 13:1

Επιστολές οι παραλήπτες αναφέρονται ως «ἀγαπητός/ἀγαπητοί» σε δέκα περιπτώσεις²⁵⁰. Βλέποντας λοιπόν, τον «ηγαπημένο» μαθητή σε σχέση με τα άλλα παράλληλα παραδείγματα μέσα στο κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο, αντιλαμβανόμαστε ότι η σχέση του με τον Ιησού αποτελεί στην πραγματικότητα μια παραδειγματική σχέση παρά μια σχέση αποκλειστικότητας²⁵¹. Ο σκοπός που συγγράφεται το Ευαγγέλιο είναι σωτηριολογικός κι εκκλησιαστικός²⁵². Ο στόχος του «ηγαπημένου» είναι να μαρτυρήσει τη δική του σχεσιακή πρόσβαση στον Ιησού σε όλους εκείνους που θα Τον πιστεύσουν. Να ανοίξει άρα, δρόμο σε όσους επιθυμούν να εισέλθουν στην υϊκή αγάπη, δηλαδή στην αλληλεγγύη των προσώπων του Πατέρα, του Υιού μέσα από τη μαρτυρία του «ηγαπημένου».

4.3 Ερμηνευτική προσέγγιση περικοπής Ιωάν. 20: 1-10 σύμφωνα με τους Πατέρες και τους εκκλησιαστικούς συγγραφείς

Το κεφάλαιο 20, έπειτα από την αφήγηση του Πάθους του Κυρίου που έχει προηγηθεί και τη συνάντησή Του με τα δεσμά του Άδη, έρχεται να μας εισαγάγει στο πλέον ελπιδοφόρο για το ανθρώπινο γένος μήνυμα, αυτό που ταυτίζεται με το φως της Αναστάσεως του Κυρίου. Ειδικότερα, το κεφάλαιο 20 αναφέρεται στις εμφανίσεις του Αναστάντος Κυρίου ενώπιον των μαθητών, οι οποίοι επιβεβαιώνουν δια της εμπειρίας των αισθήσεων, το γεγονός της Ανάστασης²⁵³.

Συγκεκριμένα, στην περικοπή 20:1-10, υπάρχουν πολλά στοιχεία που χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής και που μπορούν να προσεγγιστούν ερμηνευτικά. Αρχικά, τουςο Ευαγγελιστής μιλάει για την Ανάσταση και για το πώς η αποκάλυψή της, όπως αναφέρει ο Θωμάς Ακινάτης²⁵⁴ έγινε πρώτα στις γυναίκες, και συγκεκριμένα στο Ιω. στη Μαρία τη Μαγδαληνή, κι έπειτα στους μαθητές. Συγκεκριμένα, το Ιω. αναφέρει ότι η Μαρία

²⁵⁰ Ιωάν. 2:7; 3:2, 21; 4:1, 7, 11; 3 Ιωάν. 1, 2, 5, 11.

²⁵¹ Jan G. van der Watt, 'Salvation in the New Testament: Perspectives on Soteriology', *Brill Leiden*, 2005, σ.122-128.

²⁵² Ιωάν. 20:30-31

²⁵³ Α Ιω.1,1

²⁵⁴ St.Thomas Aquinas, *Commentary on the Gospel of John Chapters 13-21* (Washington: The Catholic University of America Press, 2010), σελ.252-253.

Μαγδαληνή ήρθε στον Τάφο νωρίς, ενώ ήταν ακόμη σκοτάδι. Τόσο μεγάλη ήταν η αγάπη της, όπου με το που τελείωσε η ημέρα του Σαββάτου, την Πρώτη ημέρα της εβδομάδας, πριν από το φως της ημέρας, η Μαρία ήρθε στον τάφο. Πιθανόν, η Μαρία Μαγδαληνή ήταν η πιο ένθερμη και αφοσιωμένη στο Χριστό από τις άλλες γυναίκες. Γι' αυτό άλλωστε γίνεται και μνεία του ονόματός της, καθώς επίσης και γι' αυτό πιθανόν πρώτα εμφανίστηκε σε εκείνην ο Κύριος²⁵⁵. Ίσως, η Μαρία δεν ήταν μόνη στον Τάφο από τον πληθυντικό που χρησιμοποιείται «ουκ οίδαμεν» ενώ είχε αμφιβολίες για την Ανάσταση. Προφανώς, ο Ευαγγελιστής αναφέρει και το σκοτάδι, ώστε να το παραλληλίσει με το σκότος του νου: « οὐκ ἔγνωσαν οὐδὲ συνῆκαν, ἐν σκότει διαπορεύονται»²⁵⁶.

Η Μαρία λόγω της υπερβολικής της αγάπης προς τον Κύριο, δεν μπορούσε να καθυστερήσει να ανακοινώσει, αυτά που είχε δει, στους μαθητές. Γι' αυτό έτρεξε και πήγε στον Σίμωνα Πέτρο και στον άλλο μαθητή που αγάπησε ο Ιησούς, ώστε να μπορέσουν από κοινού να αναζητήσουν τον Ιησού, διότι δεν γνώριζε, προφανώς με τις άλλες μυροφόρες, πού έβαλαν τον Κύριο.

Επίσης, ο Κύριλλος Αλεξανδρείας²⁵⁷ σημειώνει ότι η Μαρία βλέποντας τον λίθο να έχει μετακινηθεί μπαίνει σε σοβαρές υποψίες για τη διάπραξη δυσσεβούς ενέργειας εκ μέρους των «φθονερών Ιουδαίων», και προς τούτο στράφηκε προς τους αγαπώντας τον Κύριον, μαθητές Του. Άλλωστε, ο φόβος της Μαγδαληνής ήταν δικαιολογημένος, αφού εκείνη την εποχή το φαινόμενο της σύλησης των τάφων στην περιοχή της Παλαιστίνης ήταν διαδεδομένο²⁵⁸.

Επιπλέον, είναι αξιοπρόσεκτο στη μελέτη μας ότι η Μαρία η Μαγδαληνή έρχεται προς τον Πέτρο και Ιωάννη, επίσης όπως αναφέρει ο Τζέρπος²⁵⁹, εκτός του ότι πρόκειται για τις δύο ηγετικές φιγούρες εκ του κύκλου μαθητών, προφανώς ο αναγνώστης συμπεραίνει ότι οι

---

²⁵⁵ Μκ.,16,9

²⁵⁶ Ψμ.,81,5

²⁵⁷ Κύριλλος Αλεξανδρείας, *Patrologia Cursus Completus, Series Graeca*, τ. 73 (Paris: Accurante J.-P.Migne, 1864),σ. 683-685.

²⁵⁸ R. Schnackenburg, *The Gospel according to St. John: Gospel III*, τ. 3 (London: Burns & Oates, 1982).

²⁵⁹ Βασίλειος Δ. Τζέρπος, *Το ιωάνναιο πρόβλημα, Συμβολή στη μελέτη της Ιωάννειας γραμματείας*, Βιβλική Βιβλιοθήκη 43 (Θεσσαλονίκη: Π.Πουρνάρα, 2009), σελ.425-426.

δύο μαθητές, έστω και για προσωρινά, διαμένουν στα Ιεροσόλυμα. Ο Αγουρίδης²⁶⁰ σημειώνει ότι δε μας εκπλήσσει το γεγονός ότι ο Ιωάννης είναι μαζί με τον Πέτρο, αφού και προ ολίγου τους είχαμε συναντήσει μαζί στην αυλή του Αρχιερέα και πιθανόν τώρα βρισκόταν ο Ιωάννης μαζί με τον Πέτρο, προκειμένου να τον παρηγορήσει για την τριπλή άρνηση του Διδασκάλου του. Μάλιστα, αναφέρει ότι οι μαθητές ποτέ δεν είχαν αφορμή από τη Γραφή να σκεφθούν ότι ο Ιησούς ως Μεσσίας θα αναστηθεί εκ νεκρών, αν θανατωθεί. Γι' αυτό παρέμεναν σε αυτή την κατάσταση.

Έπειτα, αναφέρει ο Ακινάτης,²⁶¹ ο Ευαγγελιστής αναδεικνύει πώς διερευνάται το γεγονός από τους Αποστόλους. Αρχικά, καταδεικνύεται η προθυμία με την οποία αυτοί έδρασαν. Συγκεκριμένα, εξέρχονται από το μέρος στο οποίο βρίσκονταν και κατ'επέκτασιν εξέρχονται από τον εαυτό τους. Αυτοί, που θέλουν να εξετάσουν τα μυστήρια, πρέπει να εξέλθουν από το σαρκικό εαυτό τους. Αμέσως μετά παρατηρούμε ότι και οι δύο τρέχουν. Τρέχουν αυτοί που αγαπούσαν τον Χριστό περισσότερο από τους άλλους: «ὁδὸν ἐντολῶν σου ἔδραμον»²⁶². Το γεγονός ότι τρέχουν καταδεικνύει την ολοκληρωτική και παθιασμένη αφοσίωσή τους.

Ο Keener²⁶³ τονίζει το γεγονός ότι ο Πέτρος έτρεξε πρώτος να πάει στον Τάφο και το γεγονός ότι ο αγαπημένος μαθητής ξεπερνάει τον πρώτο, σύμφωνα με τον Keener, είναι αξιοσημείωτο, διότι είναι μία από τις πολλές συγκρίσεις μεταξύ των δύο συγκεκριμένων μαθητών²⁶⁴. Ο Keener μάλιστα υποστηρίζει, ότι η σύγκριση χαρακτήρων ήταν μια ρητορική τεχνική και γινόταν εξαιτίας κάποιων ρητορικών αρχών, οι οποίες ήθελαν στον αφηγηματικό λόγο να χρησιμοποιείται η σύγκριση χαρακτήρων με χρήσιμους τρόπους. Έτσι, ο αγαπημένος μαθητής γίνεται ο πρώτος παραδειγματικός πιστός, ο οποίος πιστεύει στην Ανάσταση, απλά και μόνο με τη θεώρηση του άδειου τάφου. Άρα, όπως αναφέρεται

²⁶⁰ Σάββας Αγουρίδης, *Το κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο, Β' Κεφ.13-21* (Θεσσαλονίκη: Π.Πουρνάρα, 2005), 269-270.

²⁶¹ Aquinas, *Commentary on the Gospel of John Chapters 13-21*, σελ.254.

²⁶² Ψ.118:32

²⁶³ Craig S. Keener, *The Gospel of John: A Commentary*, τ. I (United States of America: Baker Academic, 2003), 1183-4.

²⁶⁴ Ιωάν. 13:22-25. 21:20.

από τον Τζέρπο²⁶⁵, ενώ ο Πέτρος διαδραματίζει σημαντικό ρόλο εντός του Δ' Ευαγγελίου, όταν εμφανίζεται παράλληλα με τον άλλο ή αγαπημένο μαθητή, τότε καταλαμβάνει δευτερεύουσα θέση. Η αγάπη του μαθητή για τον Ιησού, σε συνδυασμό με το νεανικό του σφρίγος, τον καταστούν ταχύτατο, ώστε να φθάσει πρώτος στον Τάφο. Σε αντίθεση με τον Ιωάννη, ο Πέτρος έρχεται δεύτερος «ἀκολουθῶν αὐτῶ»²⁶⁶. Ο Τζέρπος υποθέτει ότι πίσω από τον χαρακτηρισμό «ο μαθητής ον ηγάπα ο Ιησούς» περιγράφεται επιμελημένα η προσωπικότητα του πολύ σημαντικού ανώνυμου μαθητή, στον κύκλο της Ιωάννειας κοινότητας.

Ο Bruce²⁶⁷ από τη μεριά του αναφέρει ότι ο αγαπημένος μαθητής απλώς λόγω της νεότερης ηλικίας του έφθασε γρηγορότερα και νωρίτερα από τον Πέτρο στον Τάφο χωρίς να βλέπει κάποιο συμβολισμό ή αλληγορία επί της σκηνής. Οι Bradford B. & Jr. Blaine²⁶⁸ σημειώνουν ότι ο αγώνας προς τον τάφο αναδεικνύει ότι και οι δύο μαθητές κινούνται γρήγορα και όχι υπό την έννοια ότι ένας μαθητής αναδεικνύεται νικητής και ο άλλος ως ηττημένος.

Ο Bultmann²⁶⁹ πιστεύει ότι ο αγαπημένος μαθητής εκπροσωπεί τους Εθνικούς Χριστιανούς, ενώ ο Πέτρος τους Ιουδαίους Χριστιανούς. Όμως το «ταχύτερον» που εκδηλώνεται από τον αγαπημένο μαθητή προς την πορεία του Τάφου του Κυρίου, παραλληλίζεται με την ετοιμότητα που έχουν οι Εθνικοί Χριστιανοί για να πιστεύσουν ταχύτερα σε σχέση με τους Ιουδαίους Χριστιανούς.

Όσον αφορά για τον Τάφο, αναφέρεται²⁷⁰ ότι όταν ο «αγαπημένος μαθητής» άκουσε από τη Μαρία Μαγδαληνή ότι «ἤραν τὸν Κύριον ἐκ τοῦ μνημείου, καὶ οὐκ οἶδαμεν ποῦ ἔθηκαν

²⁶⁵ Τζέρπος, *Το ιωάννειο πρόβλημα, Συμβολή στη μελέτη της Ιωάννειας γραμματείας*, .427.

²⁶⁶ Ιωάν.20:6

²⁶⁷ F.B Bruce, *The Gospel of John: Introduction, Exposition and Notes* (Michigan: William B.Eerdmans Publishing Company, 1983), σ. 385.

²⁶⁸ B. Bradford και Jr. Blaine, *Peter in The Gospel of John, The Making of an Authentic Disciple* (Boston: Brill, 2007), σ.106.

²⁶⁹ Rudolf Bultmann, *The Gospel of John: A Commentary*, 1η έκδ. (Philadelphia: Westminster John Knox Pr, 1971), σ.685.

²⁷⁰ Fernando F. Segovia, 'What is John? Readers and readings of the Fourth Gospel' (Atlanta, Georgia: Scholars Press, 1996), 158.

αὐτόν»²⁷¹, τότε αὐτός ἐτρεξε κι ἔφτασε πρῶτος στον τόπο, εἶδε το σημάδι, δηλαδή τα ὀθόνια, ἀλλά δε χρειάστηκε να εἰσέλθει. Γνώριζε ὅτι ἡ ιστορική παρουσία του Ἰησοῦ εἶχε τελειώσει με την οριστική ἀνοδό του προς τον Πατέρα του. Αντίθετα, ο Πέτρος, προσπαθώντας να κατανοήσει αὐτά που βλέπει εἰσέρχεται για να βεβαιωθεί.

Ο «ἠγαπημένος μαθητής» ὁμως, βλέποντας «τὰ ὀθόνια κείμενα, καὶ τὸ σουδάριον, ὃ ἦν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, οὐ μετὰ τῶν ὀθονίων κείμενον» ἀπορρίπτει το ἐνδεχόμενο κλοπῆς, διότι ὅπως λέγει ο Ἰωάννης ο Χρυσόστομος²⁷², ἀν κάποιος ἤθελε να κλέψει το Σῶμα δε θα ἔμπαινε στη διαδικασία να ξεγυμνώσει το Σῶμα ἀπὸ τα σουδάρια, ἀφοῦ θα χρονοτριβούσε πάρα πολὺ και θα τον συλλάμβαναν, ἀρα θα ἀπομακρυνόταν μὴ μπαίνοντας στη διαδικασία ἀπογύμνωσης, ὥστε να κερδίσει χρόνο. Παρὰ ταῦτα ὁμως, ἀν ἀκόμη γινόταν τούτο θα ἦταν ἀξιο ἀπορίας, γιατί να ἀφήσει πίσω του ἕνας κλέφτης τόσο πανάκριβα υφάσματα και ἀρώματα με τέτοια τάξη. Και συνεχίζει ο Χρυσόστομος σημειώνοντας, ὅτι ο Ἰωάννης ἀποδίδει την ἐρευνα του γεγονότος στον Πέτρο, κάτι που καταδεικνύει την ἔλλειψη υπερηφανίας ἐκ μέρους του Ἰωάννη. Λέγει μάλιστα, ὅτι ἐνῶ ο ἴδιος κατέφθασε πρῶτος, δεν ἀσχολεῖται με την περαιτέρω ἐξέταση του γεγονότος, της ὁποίας κάθε ἀκρίβεια την παρατηρεῖ ο Πέτρος με ἐπιμέλεια και ἀταραξία.

Ο Richard Bauckham^{273 274} σημειώνει ὅτι κάθε μαθητής ἀπὸ τους δύο παραπάνω, ἀναφερόμενος στην ἔκταση των Ιω.1-20, ἀντιπροσωπεύει ἕνα διαφορετικό εἶδος μαθητείας. Ο μὲν Πέτρος ἔχει πιο ἐνεργό και διερευνητικό πνεῦμα, ἐνῶ ο «ἠγαπημένος μαθητής» ἔχει μια πιο διορατική ἀντίληψη και μαρτυρία στο Ευαγγέλιο.

---

²⁷¹ Ιωάν.20:2

²⁷² Ι. Χρυσόστομος, *Ἀπαντα των Ἁγίων Πατέρων, Ἰωάννου Χρυσοστόμου Ἔργα, Ὑπόμνημα εἰς το κατά Ἰωάννην Ευαγγέλιο, Ομιλία ΠΕ'*, τ. 75 (Ἑλληνικός Ἐκδοτικός Οἶκος, χ.χ.).

²⁷³ Richard Bauckham, *Jesus and the Eyewitnesses: The Gospels as Eyewitness Testimony* (Grand Rapids, MI: Eerdmans, 2006), σ.395.

²⁷⁴ Richard Bauckham, *The Testimony of the Beloved Disciple: Narrative, History, and Theology in the Gospel of John* (Grand Rapids, MI: Baker Academic, 2007), σ.84.

Οι Bradford & Jr. Blaine²⁷⁵ σημειώνουν ότι δεν είναι χρήσιμο να θεωρήσουμε τον «ηγαπημένο μαθητή» νικητή στο αγώνα δρόμου προς τον τάφο, διότι σε αυτή την περίπτωση, θα πρέπει να θωρήσουμε τον Πέτρο νικητή στην είσοδο εντός του Τάφου. Ο Byers²⁷⁶ μάλιστα λέει ότι στην αποκαλούμενη «κούρσα» προς τον Κενό Τάφο, παρ'όλο που ο «ηγαπημένος μαθητής» φθάνει πρώτος στον Τάφο, ο Πέτρος όμως εισέρχεται σε εκείνον πρώτος. Ο «ηγαπημένος μαθητής» λέγεται ότι πίστεψε βλέποντας το σουδάριον της κεφαλής του Ιησού²⁷⁷ και οι δύο μαθητές όμως, δεν μπορούσαν να κατανοήσουν ακόμη τα μυστήρια των Γραφών²⁷⁸.

Οι Bradford & Blaine Jr.²⁷⁹ σημειώνουν ότι θέτοντας τον Πέτρο και τον «ηγαπημένο μαθητή» σε μια κατάσταση «ανταγωνιστική», ο Ευαγγελιστής αναλαμβάνει την ευθύνη για την πρόκληση «πολεμικών» ερμηνειών. Ωστόσο, συγκεκριμένοι ερευνητές δεν θεωρούν ότι υπήρχε πρόθεση από τον Ευαγγελιστή να ενθαρρύνει το αναγνωστικό κοινό ούτε να παρακολουθήσει την κούρσα προς τον Τάφο ως ένα γεγονός νίκης ή ήττας, ούτε να αναδείξει τον Πέτρο και τον «ηγαπημένο μαθητή» ως ανταγωνιστές. Άλλωστε, δεν είναι συνετό να εξισώνεται η ταχύτητα του κάθε μαθητή με την αποστολική του υπεροχή. Βέβαια, αξίζει να τονιστεί ότι όπως μπορούμε να διαπιστώσουμε, οι δύο πρωταγωνιστές κινούνται σε διαφορετικά στάδια μιας «κούρσας». Αρχικά, πρώτος ο Πέτρος μαθαίνει τα νέα για τον Ιησού, ξεκινά να τρέχει, κατόπιν τον περνά ο Ιωάννης, αλλά ο Πέτρος καταφέρνει να εισέλθει πρώτος εντός του Τάφου. Αναδεικνύεται και τονίζεται συνεπώς, ο μεγάλος ενθουσιασμός και των δύο. Γίνονται λοιπόν και οι δύο τους ως μια διώρυγα επιδίωξης του Ιησού σε ολόκληρο το Ευαγγέλιο, όπου από τον μεν «ηγαπημένο μαθητή»

---

²⁷⁵ B. Bradford και Jr. Blaine, *Peter in The Gospel of John, The Making of an Authentic Disciple* (Boston: Brill, 2007), σ.106.

²⁷⁶ Andrew J. Byers, *Johannine Theosis: The Fourth Gospel's Narrative Ecclesiology of Participation and Deification* (Durham University, 2014), <http://etheses.dur.ac.uk/10908/>, σ.221.

²⁷⁷ Ιωάν. 20: 8

²⁷⁸ Ιωάν. 20:9

²⁷⁹ B. Bradford και Jr. Blaine, *Peter in The Gospel of John, The Making of an Authentic Disciple* (Boston: Brill, 2007), σ.113.

καλλιεργείται η πίστη και η αγάπη προς τον Ιησού, από δε τον Πέτρο η επιθυμία να ακολουθήσει τον Ιησού και να αποδείξει την αγάπη μέσω της σωματικότητάς του²⁸⁰.

Ακολούθως, ο Ridderbos²⁸¹ αποδίδει ελάχιστη σημασία στο γεγονός ότι ο «ηγαπημένος μαθητής» τρέχει γρηγορότερα από τον Πέτρο. Επισημάνει όμως παράλληλα τον τρόπο με τον οποίο εκείνοι εκφράζουν τον επείγοντα χαρακτήρα και τη φροντίδα τους οι δύο μαθητές να περατώσουν το έργο της διερεύνησης της αναφοράς της Μαρίας για τον άδειο τάφο, διατυπώνοντας τη μεγάλη αγωνία της αξιοπιστίας της μαρτυρίας τους.

Επίσης, ο Αγουρίδης²⁸² σημειώνει, ότι ο «ηγαπημένος μαθητής» έμεινε έκπληκτος από το γεγονός, ότι το μνημείο ήταν άδειο από το Σώμα του Κυρίου και μάλιστα ήταν ριγμένα στο έδαφος και σε ξεχωριστά σημεία τα «οθόνια», δηλαδή οι λωρίδες των λινών υφασμάτων με τις οποίες ήταν τυλιγμένο το νεκρό Σώμα του Ιησού και το «σουδάριο», δηλαδή το περιτύλιγμα της Κεφαλής Του. Αυτά τα στοιχεία του προκάλεσαν απορία, αφού αν κάποιος τα είχε κλέψει θα είχε λάβει μαζί και τα σουδάρια. Σημειωτέον επιπρόσθετα ότι το Σώμα είχε αλιφθεί με 30 λίτρα αλόης και συγκολλητικών ουσιών. Τα γεγονότα λοιπόν, υποδεικνυαν ότι το Σώμα δεν είχε κλαπεί. Ο «άλλος μαθητής», όμως, δεν εισήλθε διότι πίστεψε χαρισματικά στην Ανάσταση, από θεία φώτιση. Αργότερα όμως ο μαθητής εισήλθε στο μνημείο, είδε πιο προσεκτικά τα στοιχεία, οπότε άνοιξαν πλήρως οι οφθαλμοί του και πίστεψε στην Ανάσταση. Ο ίδιος ο ερευνητής²⁸³ σημειώνει ότι υπάρχει ένας υποδηλούμενος ανταγωνισμός μεταξύ του Πέτρου και του Ιωάννη στο Κεφ.20,1-10, στην περιγραφή της επίσκεψης του Κενοτάφιου από τους μαθητές, και συγκεκριμένα για το ποιος από τους δύο πίστεψε πρώτος.

Από την άλλη μεριά ο Ακινάτης²⁸⁴ δίνει στη σκηνή αλληγορική σημασία, λέγοντας ότι οι δύο μαθητές αντικατοπτρίζουν τους δύο λαούς, δηλαδή ο Ιωάννης συμβολίζει τον Εβραϊκό λαό ενώ ο Πέτρος τους Εθνικούς. Οι Εβραίοι ήταν οι πρώτοι που γνώρισαν τον αληθινό

²⁸⁰ Δες παράλληλα χωρία Ιωάν. 13: 23-25, 18: 15-16, 21: 7, 11, 15-17, 18-22

²⁸¹ Herman Ridderbos, *The Gospel according to John, A Theological Commentary* (Cambridge: Wm.B.Eerdmans Publishing Co., Grand Rapids, χ.χ.), σ. 629-635.

²⁸² Αγουρίδης, *Το κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο, Β' Κεφ.13-21*, σ.270.

²⁸³ Αγουρίδης, σ.300.

²⁸⁴ Aquinas, *Commentary on the Gospel of John Chapters 13-21*, σελ.254-255.

Θεό, ενώ οι Εθνικοί ήταν ένας μεγάλος ιστορικά λαός, όπου ακόμα και οι Εβραίοι προέρχονται από αυτούς. Και οι δύο λαοί εικονίζονται να διατρέχουν την πορεία του κόσμου από επιθυμία για τη χαρά και τη γνώση της αλήθειας. Οι μεν Εβραίοι χρησιμοποίησαν το γραπτό νόμο, οι δε Εθνικοί χρησιμοποίησαν το νόμο της φύσης για το σκοπό αυτό. Ο νεότερος μαθητής, ξεπερνάει τον γηραιότερο και καταφθάνει πρώτος να αντικρίσει την αλήθεια, σε σχέση με την παλαιότερη γενεά, τους Εθνικούς, οι οποίοι έφθασαν αργότερα χρονικά στη γνώση της Αλήθειας. Ο πρώτος, όμως, βλέποντας τα οθόνια να κείτονται δεν εισήλθε. Ο Ακινάτης αναφέρει ότι τα οθόνια ή λινά υφάσματα συμβολίζουν τις προφητείες της Παλαιάς Διαθήκης για τα επερχόμενα μυστήρια. Το μυαλό των Εβραίων όμως, σκληρύνθηκε, αφού όταν μελετούν την Γραφή «ἄχρι γὰρ τῆς σήμερον τὸ αὐτὸ κάλυμμα ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει τῆς παλαιᾶς διαθήκης μένει»²⁸⁵. Όπως ο νεότερος μαθητής όμως, δεν εισήλθε, έτσι και ο Εβραϊκός λαός δεν ήταν πρόθυμος να πιστέψει σ' εκείνον που ήταν νεκρός, έτσι κατά κάποιον τρόπο ο Εβραϊκός λαός συμβολίζει τον αδερφό του ασώτου υιού, ο οποίος αρνήθηκε να μπει εντός του οίκου όταν ακούγονταν χοροί και μουσικές μέσα από αυτό.

Τέλος, μετά από το γεγονός της εξέτασης του Τάφου, «ἀπῆλθον οὖν πάλιν πρὸς ἑαυτοὺς οἱ μαθηταί». Αυτό το γεγονός αποδεικνύει ότι οι μαθητές επέστρεψαν εκεί από όπου «ἐξῆλθον». Μάλιστα, με τον εμπρόθετο προσδιορισμό «προς αυτούς»²⁸⁶ σημαίνεται ο κοινός τόπος διαμονής τους στα Ιεροσόλυμα, όπου πιθανόν διέμεναν λόγω της Εορτής του Πάσχα²⁸⁷.

4.4 Ερμηνευτική προσέγγιση περικοπής Ιωάν. 21: 15-23 σύμφωνα με Πατέρες και εκκλησιαστικούς συγγραφείς

Το κεφάλαιο 21 αναφέρεται κι αυτό στις αναστάσιμες εμφανίσεις του Κυρίου, έχοντας ειδικότερο σκοπό από αυτόν του προηγούμενου κεφαλαίου, το οποίο αναφέρεται στην επιβεβαίωση της Ανάστασης από τον κύκλο των ακολουθούντων τον Κύριο.

²⁸⁵ Β' Κορινθ. 3:14

²⁸⁶ Ιωάν.20:10

²⁸⁷ Τζέρεπος, *Το ιωάννειο πρόβλημα, Συμβολή στη μελέτη της Ιωάννειας γραμματείας*, 426.

Αξιοσημείωτο λοιπόν για το κεφάλαιο 21, είναι το γεγονός ότι οι μαθητές έχουν ήδη βιώσει την εμπειρία της Ανάστασης.

Συγκεκριμένα, όσον αφορά την περικοπή Ιωάν. 21:15-23 μάς περιγράφει ο Ευαγγελιστής, το πώς ασχολείται ο Κύριος με τους δύο αγαπημένους μαθητές, τον Πέτρο και τον Ιωάννη. Ο Ακινάτης²⁸⁸ αναφέρει ότι ο Κύριος έκανε δύο πράγματα με τον πρώτο μαθητή: κατά πρώτον του ανέθεσε την ποιμαντική διακονία και κατά δεύτερον, του προείπε το μαρτυρικό θάνατο που θα υποστεί. Μάλιστα ο ίδιος αναφέρει ότι η ποιμαντική διακονία στον Πέτρο τού δόθηκε μέσα από μια εξέταση τριών ερωτήσεων του Κυρίου προς τον Πέτρο. Από αυτές τις ερωτήσεις εμείς μπορούμε να εξετάσουμε το χρόνο εξέτασης, τη διάρκεια της συζήτησης, αλλά και το τι εξετάστηκε ο Πέτρος. Συγκεκριμένα, το χρονικό πλαίσιο, όπως ήδη έχουμε προαναφέρει, τοποθετείται αμέσως μετά το πέρας του γεύματος που είχαν, όπου αποδεικνύεται η σύζευξη του σώματος με την ψυχή. Δηλαδή από τη μία τρώνε τη φυσική τροφή κι από την άλλη εντέλεται ο Κύριος στον Πέτρο να προσφέρει στους άλλους πνευματική τροφή.

Αφού έφαγαν, στους τρεις στίχους 21:15-17 καταγράφεται η στιχομυθία μεταξύ των ευσύνοπτων ερωτήσεων του Ιησού και των αντίστοιχων απαντήσεων του Πέτρου. Συγκεκριμένα, τρεις φορές ρωτάει ο Ιησούς τον Πέτρο αν τον αγαπάει, και τις τρεις φορές ο δεύτερος απαντάει θετικά. Ο Ιησούς, σημειώνει ο Τρεμπέλας²⁸⁹, δε μέμφεται τον Πέτρο για την προηγούμενη άρνησή του, για την οποία είχε ήδη συγχωρηθεί. Αντιθέτως, η ερώτησή Του για την αγάπη ήταν ένας γλυκύτατος και στοργικώτατος έλεγχος, ο οποίος δεν έχει σκοπό να πληγώσει και να πικράνει την καρδιά του, αλλά αντίθετα να τη μαλακώσει. Μάλιστα Κύριος, αναφέρει ο Χρυσόστομος²⁹⁰, με τον τρόπο αυτό παροτρύνει τον Πέτρο να έχει θάρρος, αφού έχει εξαλειφθεί πλέον από πάνω του η άρνηση και ακολούθως του εμπιστεύεται την ευθύνη των αδελφών του. Έτσι, δεν κρατά κακία στον μαθητή για την άρνηση, αλλά τον προσκαλεί τώρα να δείξει την αγάπη και να θυσιάσει

---

²⁸⁸ Aquinas, *Commentary on the Gospel of John Chapters 13-21*.

²⁸⁹ Παν. Ν. Τρεμπέλας, *Υπόμνημα εις το κατά Ιωάννην Ευαγγέλιον*, 3ο έκδ. (Αθήναι: Αδελφότης Θεολόγων 'Ο Σωτήρ', 1979), σελ.726.

²⁹⁰ Χρυσόστομος, *Άπαντα των Αγίων Πατέρων, Ιωάννου Χρυσόστομου Έργα, Υπόμνημα εις το κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο, Ομιλία ΠΗ'*, σελ.251.

την ψυχή του για τον Κύριο, ώστε να σωθούν τα «πρόβατα» της Εκκλησίας. Ο Αγουρίδης²⁹¹ σημειώνει ότι ο Ιησούς με αυτό τον τρόπο αποκαθιστά πλήρως τον Πέτρο. Δεν αποκλείεται, όπως αναφέρει ο Keener²⁹², οι τρεις ευκαιρίες που δίνονται στον Πέτρο για να επιβεβαιώσει την αγάπη του προς τον Ιησού, να εξισορροπούν τις τρεις αρνήσεις του προς το πρόσωπο του διδασκάλου του, παρ' όλο που ο Πέτρος, φαίνεται να θλίβεται από τις τρεις φορές που ερωτάται από τον Κύριο²⁹³. Ο Κύριος όμως, συνδέει τη θετική απάντηση της αγάπης του Πέτρου με την εντολή της Αγάπης. Συγκεκριμένα, ο Κύριος ζητάει αυτή την αγάπη, η οποία εκδηλώνεται με την υπακοή σε Εκείνον «Εάν αγαπάτε με, τὰς ἐντολὰς τὰς ἐμὰς τηρήσατε».²⁹⁴ Ο Πέτρος προσφάτως δεν είχε καταφέρει να το αποδείξει²⁹⁵. Ο Keener συνεχίζει να αναφέρει ότι η αγάπη του Ιησού απαιτεί την εκπλήρωση των εντολών του και ιδιαίτερα τη μέγιστη των εντολών, που είναι αυτή της αγάπης προς τους άλλους «ἐντολὴν καινὴν δίδωμι ὑμῖν ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀγαπᾶτε ἀλλήλους»²⁹⁶. Αυτή η γενική πρόσκληση του Κυρίου, συγκεκριμενοποιείται στο πρόσωπο του Πέτρου με την άμεση σύνδεση μιας νέας εντολής που δίνει ο Ιησούς στον Πέτρο να φροντίζει τα πρόβατά του, όπως έκανε και ο Ίδιος. Συγκεκριμένα, χρησιμοποιούνται στην περικοπή δύο ρήματα εκ μέρους του Ιησού, που σημειώνουν τα ποιμενικά καθήκτα του Πέτρου. Το πρώτο ρήμα είναι ο όρος «βόσκει»²⁹⁷, ο οποίος εστιάζει στη σίτιση, ενώ ο δεύτερος όρος είναι «ποιμάνει», ο οποίος περιλαμβάνει όλα τα καθήκοντα του ποιμένα. Η φυσική εικόνα του ποιμένα, που διαποιμαίνει τα πρόβατά του, ταυτίζεται με αυτήν του Ηγέτη. Ο Ηγέτης, στο πλαίσιο του ρόλου τον οποίο καλείται να υπηρετήσει, απαιτείται να έχει μεγαλύτερη αγάπη προς τον Κύριο από τους άλλους, οι οποίοι είτε είναι όμοροι με αυτόν είτε αποτελούν ποίμνιο. Ο Πέτρος μάλιστα,

²⁹¹ Αγουρίδης, *Το κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο, Β' Κεφ. 13-21*, σ. 299.

²⁹² Keener, *The Gospel of John: A Commentary*, σ. 1235-1237.

²⁹³ Ιωάν. 21:17

²⁹⁴ Ιωάν. 14:15

²⁹⁵ Ιωάν. 18:25-27

²⁹⁶ Ιωάν. 13:34

²⁹⁷ Ιωάν. 21:17

θα φρόντιζε τόσο πολύ τα πρόβατά του, ώστε να προσφέρει ακόμη και τον ίδιο τον εαυτό του θυσιαστικά γι' αυτά²⁹⁸, όπως άλλωστε είχε υποσχεθεί κάποτε στον ίδιο τον Κύριο²⁹⁹.

Στους στίχους 21:18-19, συνεχίζει ο Keener³⁰⁰, προαναγγέλει ο Ιησούς στον Πέτρο το θάνατο που πρόκειται να αντιμετωπίσει, όπως ο καλός ποιμένας, «ακολουθώντας» τον Ιησού. Αναφέρει έπειτα ο Κύριος, ότι δε θα διαθέτει πάντα την ίδια σφριγηλότητα ο Πέτρος, όπως διέθετε στην ηλικία που ήταν τότε, αλλά κάποια στιγμή θα εξαρτηθεί ο ίδιος, άρα και οι δυνάμεις του από το επερχόμενο γήρας. Βεβαίως, η περιγραφή της εξάρτησης δεν εφαρμόζεται μόνο στα γηρατεία, αλλά μπορεί να προβάλλεται και κάτι παραπάνω, όπως η εθελοντική υποβολή των χεριών του Πέτρου σε δέσμευση, η οποία προηγείται της εκτέλεσης. Ο Ιησούς στο Ιωάν. 21:19, εξηγεί με ποιο θάνατο ο Πέτρος έμελλε να δοξάσει τον Θεό, όπως ο Ίδιος είχε προ ολίγου δοξάσει τον Θεό-Πατέρα. Άλλωστε, προ ολίγου είχε προσφερθεί ο Πέτρος να ακολουθήσει τον Ιησού στον Σταυρό³⁰¹, αλλά τελικά δεν το έκανε³⁰². Τώρα, όμως ο Κύριος του λέει ότι θα είναι σε θέση αργότερα να ακολουθήσει τον Ιησού στον Σταυρό, όπως του είχε προηγουμένως διαφορούμενα³⁰³. Μάλιστα, ο Χρυσόστομος³⁰⁴ αναφέρει, ότι ο Ευαγγελιστής δε λέει τη φράση «αποθανείται» αλλά «δοξάσει τον Θεόν», για να δείξει ότι ό,τι πάθει κάποιος για τον Χριστό, αποτελεί τιμή του Πάσχοντος.

Αφού ο Κύριος ανέφερε σημαντικά πράγματα στον Πέτρο, όπως για παράδειγμα την ανάδειξη της αγάπης του προς τον Κύριο, το μελλούμενο θυσιαστικό του θάνατο και την εμπιστοσύνη προς το πρόσωπό του για τη διαποίμανση ολόκληρου του πληρώματος της Εκκλησίας, εκείνος παρά ταύτα γύρισε να ρωτήσει τον Ιησού τι έμελλε να συμβεί στον Ιωάννη: «Κύριε, οὗτος δὲ τί;»³⁰⁵, ερώτηση δηλαδή που εμπεριείχε την απορία ή αγωνία

²⁹⁸ Ιωάν.21:18-19

²⁹⁹ Ιωάν.13:36-37

³⁰⁰ Keener, *The Gospel of John: A Commentar*, σ.1237-1238.

³⁰¹ Ιωάν.13:37

³⁰² Ιωάν. 13:38

³⁰³ Ιωάν. 13:37

³⁰⁴ Χρυσόστομος, *Άπαντα των Αγίων Πατέρων, Ιωάννου Χρυσοστόμου Έργα, Υπόμνημα εις το κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο, Ομιλία ΠΗ', σελ.252.*

³⁰⁵ Ιωάν.21:21

για την «τύχη» θα επιφυλασσόταν στον Ιωάννη. Συνεπώς, γεννήθηκε ζήτημα, όπως λέει και ο Τρεμπέλας³⁰⁶, για το κίνητρο που ώθησε τον Πέτρο να κάνει αυτή την ερώτηση, αναφέροντας μάλιστα ότι άλλοι ερευνητές, όπως ο Olshausen και ο Meyer απέδωσαν αυτήν τη συμπεριφορά σε ζηλοτυπία. Ο ίδιος ο Τρεμπέλας όμως είναι χαρακτηριστικό ότι διερωτάται πώς θα ήταν δυνατόν ο Ιησούς να εμπιστευθεί σε έναν τέτοιο εμπάθη χαρακτήρα τα πρόβατά του. Αποδίδει λοιπόν την απορία που εκφράζει ο Πέτρος στο πρεσβύτερον της ηλικίας του, το οποίο τον ευαισθητοποιεί ώστε να δείξει ενδιαφέρον, έννοια και μεγάλη αγάπη για τον πολύ νεώτερο αδελφό του. Ο Keener³⁰⁷, λέει σχετικά με τους στίχους 20-23, τα εξής: προφανώς η ερώτηση του Πέτρου «Κύριε, οὗτος δὲ τί;» αντικατοπτρίζει κάποιον διαρκή ανταγωνισμό –όχι όμως εχθρικό- μεταξύ των δύο μαθητών.

Από την άλλη πλευρά ο Κύριος, ως αληθινός ηγέτης φαίνεται να απαντάει με έναν σκληρό τρόπο : «ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν ἕως ἔρχομαι, τί πρὸς σέ; Σύ μοι ἀκολούθει»³⁰⁸. Σύμφωνα με τον Τρεμπέλα³⁰⁹, επειδή ο Πέτρος ως θερμότερος στο χαρακτήρα προέτρεχε, ο Κύριος ανέκοψε τη θερμότητά του και τον διαπαιδαγωγεί περαιτέρω, ανακόπτοντάς του την περιέργεια. Και βέβαια, ο Κύριος όταν απαντάει στον Πέτρο «ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν ἕως ἔρχομαι, τί πρὸς σέ;» δεν εννοεί ότι ο «αγαπημένος μαθητής» θα ζήσει μέχρι την επιστροφή του Ιησού, αλλά δεν ήταν δουλειά του Πέτρου να γνωρίζει τη «μοίρα» του «αγαπημένου μαθητή». Ο Κύριος λοιπόν, λέγοντας «θέλω» εννοεί τη Θεία βούληση. Βέβαια, δε σημαίνει η απάντησή του, ότι η θέλησή του είναι να μείνει ο «αγαπημένος μαθητής» μέχρι να ξανάλθει, αλλά αν αυτό ήταν θέληση του Κυρίου να μείνει, δεν είναι μέλημα του Πέτρου. Μάλιστα κάποιοι, όπως ο Αυγουστίνος, ο Βέδας, ο Γρότιος³¹⁰ λέγουν ότι ο Κύριος με το «ἔρχομαι» εννοεί την ἔλευσή του κατά την ώρα του θανάτου του. Αυτός είναι και ο πιο λογικός τρόπος να ερμηνεύσουμε την απάντηση του Ιησού προς τον Πέτρο:

³⁰⁶ Τρεμπέλας, *Υπόμνημα εις το κατά Ιωάννην Ευαγγέλιον*, 1990, ό.π. σελ.726-7.

³⁰⁷ Keener, *The Gospel of John: A Commentar*, σ.1238-1239.

³⁰⁸ Ιωάν.21:22

³⁰⁹ Τρεμπέλας, *Υπόμνημα εις το κατά Ιωάννην Ευαγγέλιον*, σ.735.

³¹⁰ Τρεμπέλας.

«τί πρὸς σέ;». Ο Χρυσόστομος³¹¹ τονίζει ότι ο Χριστός με την απάντηση που έδωσε, ήθελε να δείξει ότι δε χρειάζεται να ασχολούμαστε με τίποτα πέρα από εκείνα που αρέσουν στον Ίδιο, δηλαδή με τίποτα που δεν είναι χρήσιμο σε εμάς τους ίδιους. Ο Κύριος έπειτα δίνει ως απόκριση για διέξοδο και λύση απεμπλοκής του Πέτρου την καταλυτική εντολή Του «Σύ μοι ἀκολούθει», το οποίο σημαίνει να βαδίζει προς ό,τι Εκείνος του παρήγγειλε, και να αφήσει στον Θεό τις μυστικές βουλές Του³¹².

Ολοκληρώνοντας την ερμηνεία της περικοπής Ιωάν. 21: 15-23, αξίζει να σημειωθεί η ρήση του Byers³¹³, ότι είναι δύσκολο να κατηγορήσουμε τον τέταρτο Ευαγγελιστή ή τον μεταγενέστερο συντάκτη του Ιω. 21 για ανταγωνιστική διάθεση προς τον Πέτρο. Κι αυτό διότι μόνο στο Δ' Ευαγγέλιο παρατηρούμε να μοιράζεται ο Ιησούς με τον Πέτρο το ρόλο του Ποιμένα, ο οποίος θυσιάζει τη ζωή του για το ποίμνιο.

---

³¹¹ Χρυσόστομος, *Άπαντα των Αγίων Πατέρων, Ιωάννου Χρυσόστομου Έργα, Υπόμνημα εις το κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο, Ομιλία ΠΗ', σελ.254.*

³¹² Τρεμπέλας, *Υπόμνημα εις το κατά Ιωάννην Ευαγγέλιον, σ.736.*

³¹³ Andrew J. Byers, *Johannine Theosis: The Fourth Gospel's Narrative Ecclesiology of Participation and Deification* (Durham University, 2014), <http://etheses.dur.ac.uk/10908/>, σ.221.

Κεφάλαιο 5 : Συμπεράσματα

Σε κάθε ομάδα οι συγκρούσεις είναι αναπόφευκτες. Με την έννοια σύγκρουση εννοούμε την διαδικασία κοινωνικής αλληλεπίδρασης, που μπορεί να περιλαμβάνει μια προσπάθεια ή έναν αγώνα για κάποιους προσωπικούς στόχους. Όσο πιο ισχυροί είναι οι δεσμοί σε αυτή τη σχέση συνύπαρξης, τόσο πιο πολύ αναδύονται τριβές, αντιθέσεις, ανταγωνισμοί, διαφωνίες, πικρίες ή ακόμη και απογοητεύσεις, δηλαδή τόσο συχνότερα δημιουργούνται συγκρούσεις στις σχέσεις τους. Εξαιτίας της δυναμικής των ανθρωπίνων σχέσεων και αλληλεπιδράσεων, αλλά και λόγω της ετερότητας της προσωπικότητας των ανθρώπων, η σχέση αυτή σχεδόν πάντα ταράσσεται κι έτσι γίνεται ετεροβαρής.

Μελετώντας τη δράση των δύο κορυφαίων αποστόλων από τον στενό κύκλο των μαθητών Του Χριστού, και συγκεκριμένα τις προσωπικότητες του Πέτρου και του Ιωάνη, μέσα στο κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο, αντιλαμβανόμαστε ότι και οι δύο μαθητές ήταν πραγματικά καρδιακά κοντά στο Διδάσκαλό τους. Από τις υπό μελέτη περικοπές Ιωάν.20:1-10 & Ιωάν. 21:15-23, που αναλύθηκαν, βγαίνει ως κύριο συμπέρασμα ότι οι μαθητές Πέτρος και «ηγαπημένος» αποτελούν δύο σημαίνουσες προσωπικότητες, οι οποίες έχουν κατεξοχήν ενεργητικό ρόλο στον χορό των μαθητών του Χριστού και κάποιες φορές με την αλληλεπικάλυψη της ενέργειάς τους δημιουργείται ένα ιδιαίτερο δυναμικό έως και λειτουργικό συγκρουσιακό πλαίσιο.

Στην προσέγγιση της ερμηνείας της συμπεριφοράς τους, μεγάλο ρόλο διαδραματίζει και η άποψη του κάθε εκκλησιαστικού ερμηνευτή. Έτσι, βλέπουμε να υπάρχουν αναλύσεις που θεωρούν ότι δεν υπάρχει κάποιο ζήτημα σύγκρουσης μεταξύ των μαθητών, ενώ υπάρχουν και οι ερευνητές οι οποίοι θεωρούν ότι υπάρχει ανταγωνιστική σχέση μεταξύ τους.

Βεβαίως τα κείμενα της Καινής Διαθήκης, πολλές φορές έχουν βρεθεί να ερμηνεύονται πολυσχιδώς. Η δική μας έρευνα και μελέτη έχει μια ξεχωριστή προσέγγιση, που όμοιά της δεν έχει πραγματοποιηθεί τουλάχιστον ως σήμερα για το συγκεκριμένο θέμα. Φιλτράρει τις συμπεριφορές των βιβλικών φιγούρων μέσα από έναν διεπιστημονικό φακό, μέσα από τον φακό της Οργανωσιακής Συμπεριφοράς και Διοίκησης, και καταλήγει σε κάποια συμπεράσματα, τα οποία θεωρούμε ότι έχουν ιδιαίτερο επιστημονικό ενδιαφέρον. Συγκεκριμένα, η όποια διαφαινόμενη σύγκρουση των δύο μαθητών από την οπτική της

Οργανωσιακής Συμπεριφοράς και Διοίκησης είναι αναπόφευκτη, αφού εξαιτίας της δυναμικής των ανθρωπίνων σχέσεων και αλληλεπιδράσεων, αλλά και λόγω της ετερότητας της προσωπικότητας των ανθρώπων, η σχέση αυτή σχεδόν πάντα ταρασσεται και γίνεται ετεροβαρής.

Αρχικά, από τη μελέτη που πραγματοποιήθηκε, σύμφωνα με την επιστημονική άποψη της Οργανωσιακής Συμπεριφοράς και Διοίκησης, εμφανίζονται διάφοροι τύποι συγκρούσεων σε μια ομάδα. Υπάρχουν οι μη λειτουργικοί, αντιπαραγωγικοί ή καταστρεπτικοί τύποι συγκρούσεων, όπου αντίστοιχα το επίπεδο της σύγκρουσης μπορεί να είναι ή πολύ χαμηλό έως και ανύπαρκτο ή από την άλλη πλευρά μπορεί να υπάρχει πολύ υψηλό. Τότε ως απτά αποτελέσματα παρατηρούνται τα φαινόμενα ή κοινωνικά συμπτώματα της αδιαφορίας για μια αλλαγή από τη μια πλευρά και της έλλειψης συνεργατικότητας έως αποδιοργάνωσης από την άλλη. Ο μη λειτουργικός ή καταστρεπτικός τύπος σύγκρουσης απειλεί το συμφέρον της ομάδας και οδηγεί στη μείωση της απόδοσης, δημιουργώντας αρνητικό κλίμα σε αυτήν και καταστρέφοντας εν τέλει τη συνεκτικότητα της ομάδας.

Υπάρχει όμως και η λειτουργική σύγκρουση, που είναι μια υγιής και εποικοδομητική στάση μεταξύ των μερών, αφού παράγονται νέες ιδέες και ευνοείται η δημιουργικότητα. Ο λειτουργικός ή εποικοδομητικός τύπος σύγκρουσης εξυπηρετεί το συμφέρον της ομάδας, υποστηρίζει τους σκοπούς, βελτιώνει την απόδοση κι εν τέλει επιζητείται σε κάποιο βαθμό.

Άρα, οι συγκρούσεις μπορεί να είναι λειτουργικές ή δυσλειτουργικές, με αντίστοιχες θετικές και αρνητικές συνέπειες στα αποτελέσματα, στη διαχείριση των σχέσεων, και στην απόδοση. Οι συνέπειες αυτές εξαρτώνται από τη φύση και την ένταση των συγκρούσεων. Όπως εύκολα αντιλαμβανόμαστε, οι μαθητές Πέτρος και «ηγαπημένος» δεν εμπίπτουν στον μη λειτουργικό ή αντιπαραγωγικό τύπο Συγκρούσεων. Αντίθετα έχουν όλες τις προϋποθέσεις που καταδεικνύουν λειτουργικό χαρακτήρα σύγκρουσης.

Μία από τις πολλές συγκριτικές κι ανταγωνιστικές σκηνές των δύο κορυφαίων μαθητών, είναι κι αυτή στο Ιωάν. 20:1-10. Οι μαθητές βρίσκονται μετά τη Σταύρωση στο σπίτι τους συγκεντρωμένοι, έχοντας χάσει τον αρχηγό τους. Ουδείς ακούγεται, μέχρι που εμφανίζεται η Μαρία η Μαγδαληνή και φέρνει προς τους μαθητές ένα ανατρεπτικό αλλά συνάμα και θολό μήνυμα, αυτό της αφαίρεσης του λίθου από τον Τάφο.

Ο Κύριλλος Αλεξανδρείας ερμηνεύοντας, σημειώνει ότι η Μαρία η Μαγδαληνή βλέποντας την πέτρα του Τάφου μετατοπισμένη, ίσως μπαίνει σε σοβαρές υποψίες για τη διάπραξη δυσσεβούς ενέργειας εκ μέρους των φθονερών Ιουδαίων, και γι' αυτό τρέχει και πηγαίνει προς τους αγαπώντας τον Κύριον, μαθητές Του. Ας μην ξεχνούμε ότι υπήρχε η διαδεδομένη συνήθεια εκείνης της εποχής, να γίνεται σύληση των τάφων. Η Μαγδαληνή λοιπόν φέρει ένα μήνυμα το οποίο είναι θολό και περιέχει δικαιολογημένο φόβο, ενώ τη ίδια στιγμή οι μαθητές βρίσκονταν κλεισμένοι για τον φόβο των Ιουδαίων. Υπάρχει λοιπόν ένα δυναμικό κλίμα από το οποίο η εκτόνωση μιας ασύλληπτης ενέργειας και αγωνίας είναι επικείμενη.

Ο Χυτήρης (2017) όμως αναφέρει στις αιτίες των συγκρούσεων, ότι όταν πολλές φορές εμφανίζονται δυσκολίες στην επικοινωνία μέσα από την παρανόηση λέξεων που οδηγούν σε εννοιολογικές διαφορές μπορεί να προκληθεί σύγκρουση. Κάτι τέτοιο διαφαίνεται στη μετάδοση του μηνύματος από τη Μαρία, η οποία αφήνει μέσω του μηνυμάτος της ανοιχτό το ενδεχόμενο να παραποιηθεί το περιεχόμενο του μηνύματος, αφού λέει ότι «Ἦσαν τὸν Κύριον ἐκ τοῦ μνημείου, καὶ οὐκ οἶδαμεν ποῦ ἔθηκαν αὐτόν», δηλαδή υποδηλώνει ότι υπάρχει ίσως και σενάριο κλοπής. Επίσης, ο Χυτήρης λέει, ότι όταν ο αποστολέας του μηνύματος ενδιαφέρεται μόνο να στείλει το μήνυμα όπως εκείνος το αντιλαμβάνεται, μη λαμβάνοντας υπόψιν τη θέση του παραλήπτη, τότε έχουμε ως αποτέλεσμα ο τελευταίος να παρερμηνεύει το μήνυμα και να προκύπτουν αντιθέσεις. Εδώ η Μαρία δίνει εσπευσμένα το μήνυμα και μάλιστα δίχως να είναι ξεκάθαρο και φαίνεται ότι δε λαμβάνει υπόψιν της τη θέση των μαθητών που βρίσκονται στη μεγαλύτερη και δυσκολότερη ως τότε αναμονή. Θεμελιώνεται λοιπόν μια πρώτη αιτία σύγκρουσης, σύμφωνα με τον Χυτήρη.

Αλλά ο Χυτήρης, αναφέρει κι άλλες πιθανές αιτίες από τις οποίες μπορεί να επέλθει σύγκρουση. Αυτές είναι η ανομοιογένεια των ατόμων ως προς κάποια χαρακτηριστικά, όπως είναι η ηλικία, η κοινωνική θέση ή και ο χαρακτήρας του κάθε μέλους ξεχωριστά. Φαίνεται ότι οι δύο μαθητές μεταξύ τους έχουν εντελώς διαφορετικό χαρακτήρα, διαφορετική κοινωνική κατάσταση, έγγαμος κι άγαμος, αλλά και σεβαστή διαφορά ηλικίας. Αλλά διαφορετικότητα σύγκρισης χαρακτηριστικών στοιχείων εμφανίζεται και ανάμεσα στους μαθητές και τη Μαρία Μαγδαληνή, η οποία ως γυναίκα έχει άλλη

κοινωνική θέση, αλλά και ως γυναίκα μάρτυρας δε φέρει όλα τα εχέγγυα της βεβαιότητας των όσων μαρτυρεί.

Αμέσως μετά το νέο της Μαρίας, διαπιστώνουμε μια εκρηκτική εκδήλωση ενέργειας εκ μέρους των μαθητών. Ο Πέτρος φεύγει πρώτος για να πάει να διαπιστώσει τι έχει συμβεί στον Τάφο Του Ιησού κι από την άλλη έρχεται ο «αγαπημένος μαθητής», ο οποίος τον ξεπερνάει με την ταχύτερη κίνησή του, ώστε να φτάσει αυτός πρώτος. Η κινητικότητα αυτή δείχνει εμφανή ανταγωνισμό, σύμφωνα με την Οργανωσιακή Συμπεριφορά. Έτσι, ενώ ο Πέτρος διαδραματίζει αρχικά πρωτεύοντα ρόλο εντός του Δ' Ευαγγελίου, όταν εμφανίζεται ο άλλος μαθητής, έρχεται σε δεύτερη θέση, κι έπειτα φτάνοντας ο Πέτρος αποκτάει πάλι τα πρωτεία, αφού εισέρχεται πρώτος πάλι εντός του Τάφου. Αυτό μάλιστα, γίνεται πιο έντονα φανερό από τη γλαφυρή περιγραφή της σκηνής στην περικοπή, ότι δηλαδή ο «ηγαπημένος μαθητής» «προέδραμε τάχιον τοῦ Πέτρου» καθώς και εν τέλει «ἦλθε πρῶτος εἰς τὸ μνημεῖον».

Την επισήμανση αυτού του ανταγωνισμού επισημαίνει και ο καθηγητής Αγουρίδης, ο οποίος λέει ότι ο υποδηλούμενος ανταγωνισμός μεταξύ του Πέτρου και του Ιωάννη στο Κεφ.20:1-10, εμφανίζεται όχι μόνο κατά την περιγραφή επίσκεψης των μαθητών προς το Κενοτάφιο, αλλά παρουσιάζεται επίσης και λίγο παρακάτω, κατά τη σκηνή όπου περιγράφει ποιος φαίνεται ότι πίστεψε πρώτος από τους δύο μαθητές.

Όσο και να μη θέλει κάποιος να δεχθεί ότι δεν υπάρχει κάποιος ανταγωνισμός, η εικόνα που αποδίδεται από τη συγκεκριμένη περικοπή προσδίδει στον αναγνώστη την αίσθηση μιας «κούρσας», η οποία άλλοτε εμφανίζει ως πρώτο τον «ηγαπημένο μαθητή» κι άλλοτε τον Πέτρο.

Συνεχίζοντας ο Χυτήρης να δίνει κι άλλες αιτίες για την ύπαρξη Συγκρούσεων αναφέρει την αλληλεξάρτηση καθηκόντων. Όταν η επίτευξη κάποιων καθηκόντων του ενός ατόμου βασίζεται πάνω στην επίτευξη των καθηκόντων του άλλου προκειμένου να ολοκληρωθούν κάποιοι στόχοι. Και οι δύο μαθητές ανέλαβαν το ίδιο αλληλοεπικαλυπτόμενο καθήκον, της διαλεύκανσης του μυστηρίου του Κενού Τάφου. Σε αυτή την περίπτωση, το περιβάλλον αλληλοβοήθειας και αλληλοστήριξης που δημιουργείται μπορεί να οδηγήσει εν τέλει σε αντιθέσεις, συγκρούσεις, εξαιτίας των μεγάλων απαιτήσεων, της αυξημένης

πίεσης, ασάφειας ή κι έλλειψης προγραμματισμού λέει ο Χυτήρης και φωτογραφίζει το πλαίσιο που βρίσκονται οι μαθητές.

Οι Robbins & Judge (2011) λένε ότι σε ορισμένες περιπτώσεις, μια σύγκρουση μπορεί να είναι επιθυμητή και να χρειάζεται να προκληθεί. Αυτό είναι απαραίτητο, όταν έχει προκύψει μια λιμνάζουσα κατάσταση απραξίας ή όταν απαιτείται κάποια ρήξη με δομές και άτομα, προκειμένου να επιτευχθούν νέοι στόχοι ή να αλλάξει η νοοτροπία. Η κατάσταση που επικρατούσε μετά τη Σταύρωση του Ιησού ήταν μια γενική απραξία των μαθητών. Χρειαζόταν μια ρηξικέλυτη «λύση» ώστε να αλλάξουν τα δεδομένα της χριστιανικής κοινότητας, και να χαραχθούν νέοι στόχοι, καθώς και να αλλάξει η νοοτροπία στα ως τότε δεδομένα. Άρα είναι μια «σύγκρουση» που προκαλεί νέα δεδομένα σε όλο το υπαρξιακό πλαίσιο των χριστιανών.

Η Χατζηπαντελή (1999), αναδεικνύει τα θετικά σημεία των συγκρούσεων, που μπορεί να είναι τα ακόλουθα: α) δίνουν κίνητρο στα άτομα για καταβολή μεγαλύτερης προσπάθειας, όπως βλέπουμε άλλωστε και τους μαθητές να καταβάλουν τη μέγιστη προσπάθεια, μέσα από την «κούρσα» που διανύουν, για να φτάσουν στο Κενοτάφιο. Εδώ και οι Bradford B. & Jr. Blaine (2007) σημειώνουν ότι ο αγώνας για τον τάφο είναι ένας αγώνας υπό την έννοια ότι και οι δύο μαθητές κινούνται γρήγορα και όχι υπό την έννοια ότι ένας μαθητής αναδεικνύεται νικητής και ο άλλος ως ηττημένος, β) προσφέρουν βοήθεια ώστε να εντοπιστούν καλύτερα κάποια σημεία που επιδέχονται βελτίωσης, πιθανόν όπως συμβαίνει με την εξ ολοκλήρου προσφορά του εαυτού τους για την ανίχνευση της αλήθειας, γ) προσφέρουν ως εμπειρίες νέα γνώση, όπως άλλωστε συμβαίνει με την εμπειρία της νέας γνώσης, αυτής της Ανάστασης του Χριστού.

Επιπλέον, η Χατζηπαντελή (1999) τονίζει ότι το κριτήριο για τη θετική ή όχι χρησιμότητα των αντιθέσεων εντοπίζεται στο κατά πόσο επιτρέπεται να επιτευχθούν τελικά οι στόχοι της Ομάδας. Δηλαδή όσο αναλώθηκαν οι δυνάμεις ή ο χρόνος των μελών στις ενδιάμεσες μεταξύ τους συγκρούσεις ή ακόμη αποπροσανατολίστηκαν οι δράσεις τους εξαιτίας των αντιθέσεων από τον τελικό σκοπό, τόσο αρνητική χρειά έχουν οι αντιθέσεις. Στην περικοπή Ιωάν.20, 1-10, ενώ φαίνεται ξεκάθαρα το πόσο εκρηκτική και γεμάτο ενέργεια είναι η ατμόσφαιρα, ωστόσο δε φαίνεται να αναλώνονται οι δυνάμεις ή ο χρόνος σε ενδιάμεσες μεταξύ των μαθητών συγκρούσεις. Ούτε πουθενά έχουμε αποπροσανατολισμό

του τελικού σκοπού. Έτσι φθάνουν και οι δύο στον Τάφο και επικεντρώνονται στον σκοπό τους. Και όπως αναφέρει ο Χρυσόστομος (Ομιλία ΠΕ΄) ο «ηγαπημένος μαθητής» δίνει χώρο να ξεκινήσει πρώτος την έρευνα ο Πέτρος, γεγονός που δείχνει έλλειψη υπερηφάνιας, άρα και ανάλωσης σε δευτερεύουσες προστριβές. Λέει μάλιστα ο Χρυσόστομος ότι ενώ ο ίδιος ο «ηγαπημένος» κατέφθασε πρώτος, δεν ασχολείται με την περαιτέρω εξέταση του γεγονότος, αλλά παραχωρεί την πραγματοποίηση εξέτασης κάθε λεπτομέρειας στον Πέτρο, ο οποίος το πράττει με επιμέλεια και αταραξία.

Κατά την άποψή μας στη σχέση μεταξύ Πέτρου και «ηγαπημένου» υπάρχει λειτουργική και παραγωγική σύγκρουση, αφού η σύγκρουση όπως λέει και ο Stephen Robbins (1998) είναι τόση, που να μη δημιουργείται στασιμότητα, αλλά να τονώνεται η δημιουργικότητα, να εκτονώνεται η ένταση, να αυξάνεται η παραγωγικότητα και να δημιουργούνται συνθήκες για αλλαγή και για καινούρια δεδομένα. Την ίδια στιγμή δε δημιουργούνται επ' ουδενί αντιπαραγωγικά φαινόμενα αποδιοργάνωσης, αποσυντονισμού ή δυσaréσκειας στα πρόσωπα αλλά ούτε και τάσεις για αποχώρηση από την ομάδα. Στην περικοπή μας οι μαθητές μετέχουν του μυστηρίου της Ανάστασης με την παραγωγική εξέταση και πίστη, και κατόπιν συνεκτικά ως προς την ομάδα, είναι έτοιμοι να μεταφέρουν το μήνυμα της Αλλαγής για τα ως τότε κοσμογονικά δεδομένα και στην υπόλοιπη ομάδα, στους άλλους μαθητές «Ἀπῆλθον οὖν πάλιν πρὸς ἑαυτοὺς οἱ μαθηταί».

Οι στόχοι των δύο μαθητών είναι συμβατοί και αμοιβαία ενισχυόμενοι. Άρα, η επίτευξη του στόχου του ενός μαθητή, του Πέτρου, ο οποίος προβαίνει στην εξέταση εντός του Τάφου για να διαπιστώσει την αλήθεια, βοηθάει και στην επίτευξη του στόχου του άλλου μαθητή, του «ηγαπημένου» δηλαδή να διαπιστώσει κι αυτός τι έχει απογίνει με το Σώμα του Κυρίου. Αυτή η κατάσταση Σύγκρουσης είναι η ονομαστή Κατάσταση «Συνεργασίας ή Κερδίζω-Κερδίζω» (win-win situation), όπου δεν έχουμε έντονες Συγκρούσεις και υπάρχει σχέση συμβατών στόχων.

Σύμφωνα με την Οργανωσιακή Συμπεριφορά και Διοίκηση, η σύγκρουση των δύο μαθητών φαίνεται να έχει επίκεντρο την εργασία ή το έργο (task conflict), με διαφορετική προσέγγιση του στόχου και των επιδιωκόμενων αποτελεσμάτων, αφού ο «ηγαπημένος» φαίνεται ότι χρησιμοποιεί ως τρόπο προσέγγισης την πίστη, ο δε Πέτρος φαίνεται ότι χρησιμοποιεί ως μέθοδο εξέτασης του φαινομένου την επιστητή φυσική εξέταση. Δε

φαίνεται όμως η σύγκρουση να επικεντρώνεται στις διαπροσωπικές σχέσεις (relationship conflict), δηλαδή σε επίπεδο διαπροσωπικό με ενδιάμεσες ασυμβατότητες ή διαφορές. Αυτό πιστεύουμε ότι είναι και το σημείο επί του οποίου δημιουργείται σύγχυση μεταξύ των ερμηνευτών. Οι περισσότεροι θεωρούν ότι η ύπαρξη της Σύγκρουσης ταυτίζεται με τη Σύγκρουση στις διαπροσωπικές Σχέσεις.

Από την άλλη έχουμε στην περικοπή Ιωάν. 21:15-23 την κλήση και την εμπιστοσύνη του Χριστού προς το πρόσωπο του Πέτρου να διαποιμάνει την Εκκλησία Του, παρ' όλη την απιστία που είχε επιδείξει ο μαθητής πριν το Πάθους. Παρά την εμπιστοσύνη όμως, ο μαθητής φαίνεται να αναρωτιέται ποια «τύχη» θα επιφυλασσόταν στον Ιωάννη, διατυπώνοντας τη χαρακτηριστική ερώτηση «Κύριε, οὗτος δὲ τί;». Για το κίνητρο της ερώτησης του Πέτρου υπήρξε μεγάλος προβληματισμός και πολυφωνία γνώμων από το διεθνές στερέωμα των ερευνητών, με άλλους να αποδίδουν τη συμπεριφορά αυτή σε ζηλοτυπία (Olshausen & Meyer), άλλοι σε ανταγωνισμό, όχι όμως ταυτόσημο με εχθρικότητα (Keener), ενώ τέλος κάποιοι να έχουν πιο καλοπροαίρετη ματιά και να βλέπουν το αδελφικό ενδιαφέρον του Πέτρου προς τον Ιωάννη, λόγω του πρεσβύτερου της ηλικίας (Τρεμπέλας).

Είναι αξιοσημείωτος ο ρόλος και η συμβολή του Χριστού-Ηγέτη, ο οποίος έχει αγαπητική στάση προς τον Πέτρο, δίχως να τον μέμφεται για την προηγούμενη άρνησή του, για την οποία έχει ήδη συγχωρηθεί. Επιπλέον, στρέφεται προς τον Πέτρο, θέτοντας μια ερώτηση τρεις φορές, όπου διαπιστώνεται η αγάπη Του και ο στοργικός Του έλεγχος και τελικά εξασφαλίζεται με αυτόν τον τρόπο η αποκατάσταση του μαθητή. Και χωρίς να σταματάει εκεί, ο Χριστός είναι ενθαρρυντικός προς τον Πέτρο, αφού του εμπιστεύεται την πνευματική ευθύνη των μελών της Εκκλησίας. Την ίδια στιγμή, ενώ ο Πέτρος γνωρίζει τα πάντα γύρω από την αποκατάσταση της σχέσης του με τον Κύριο και την αποστολή που θα έχει πλέον, δε γνωρίζει τι θα απογίνει με τον «αγαπημένο μαθητή». Άρα, υπάρχει μια μορφή αλληλεπίδρασης μεταξύ τους, όπου το άτομο γνωρίζει πράγματα για τον εαυτό του αλλά όχι για τον συνάδελφό του. Σε αυτή την περίπτωση, έρχεται το μοντέλο Johari (Johari window), το οποίο μας βοηθάει να αναλύσουμε τη δυναμική των διαπροσωπικών σχέσεων των δύο μαθητών, οι οποίοι φαίνεται να βρίσκονται στο 2^ο τεταρτημόριο της κρυφής περιοχής (hidden area). Σε αυτή τη μορφή αλληλεπίδρασης, η στάση του Πέτρου είναι

επιφυλακτική, αφού δε γνωρίζει πώς θα αντιδράσει ο άλλος μαθητής, τα άλλα άτομα. Άρα, σύμφωνα με αυτό το μοντέλο, υπάρχει κίνδυνος να δημιουργηθεί σύγκρουση.

Υπάρχει βέβαια και η πιθανότητα, ότι ο Πέτρος προσπαθεί να ανταγωνιστεί μέσω της Κατάστασης Επικράτησης ως πιο ισχυρός. Σε αυτή την περίπτωση μπορεί να επέλθει διαταραχή ως προς την ισορροπία των σχέσεων σε δυαδικό αλλά και σε ομαδικό πλαίσιο. Άρα, το σημείο αυτό με την ερώτηση «Κύριε, οὗτος δὲ τί;» φαίνεται να είναι σημείο καμπής όπου μπορεί να εκδηλωθεί παρακάτω Σύγκρουση.

Την ίδια στιγμή όμως, είναι καταλυτική η τοποθέτηση του Κυρίου με το «τί πρὸς σέ;», προσπαθώντας να επαναφέρει τη συνύπαρξη των δύο μαθητών στην Κατάσταση με ειρήνη και συνεργατικό στυλ (win-win situation). Μάλιστα συνεχίζει λέγοντας: «Σὺ μοι ἀκολούθει»³¹⁴. Μέσα από αυτήν την απάντηση-τοποθέτηση Του, ο Ιησούς οριοθετεί τον Πέτρο στις αρμοδιότητες προσωπικής του ευθύνης, δείχνοντάς του ότι δε χρειάζεται να έχει για τα πάντα έννοια και μέριμνα. Κατά αυτόν τον τρόπο, όπως λέει ο Τρεμπέλας (1990), ο ρόλος του Κυρίου είναι και απαλλακτικός της άσκοπης ανθρώπινης μέριμνας αλλά και προφητικός, αφού εμπίπτει σε πρόσωπα και πράξεις που έχουν άμεση συνάρτηση με το μέλλον κι άρα βρίσκονται εντός του πλαισίου της Θείας Οικονομίας.

Επιπλέον, οι πνευματικές και αντικειμενικές ευθύνες που μπορεί να αισθάνθηκε ο Πέτρος ότι του ανατέθηκαν, δεν αποκλείεται να τον έκανε να αναζητήσει τα όριά του. Ακόμη και η αλληλεξάρτηση καθηκόντων ή αναζητήσεων, δηλαδή η αίσθηση ότι κάποια προσωπικά του καθήκοντα βασίζονται πάνω στην επίτευξη των καθηκόντων του «ηγαπημένου μαθητή» ή αλληλοσχετίζονται, προκειμένου να ολοκληρωθούν κάποιοι στόχοι, μπορεί να δημιούργησε κάποια ανταγωνιστική συσχέτιση. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο μπορούμε να κατανοήσουμε τον Πέτρο, που ενώ του ανατίθεται η μεγαλύτερη ευθύνη κι εμπιστοσύνη εκ μέρους του Κυρίου, όπως η διαποίμανση της Εκκλησίας, εκείνος γυρνώντας το πρόσωπό του και βλέποντας προς τον «ηγαπημένο μαθητή», αναρρωτιέται με το γνωστό ερώτημα που θέτει στον Κύριο «Κύριε, οὗτος δὲ τί;». Ο Χυτήρης μάλιστα σημειώνει ότι η υψηλή απόδοση δύο συναδέλφων, μαζί με κάποια ασαφή όρια ευθύνης και εξουσίας μπορεί να γίνουν αιτία σύγκρουσης.

---

³¹⁴ Ιωάν.21:22

Τολμώντας να βγάλουμε άλλο ένα συμπέρασμα, ίσως ο Χριστός λόγω της υψηλής απόδοσης των δύο μαθητών οριοθετεί την ευθύνη του Πέτρου στο “ποιμενεύειν” με την εντολή που του δίνει «βόσκει τὰ ἄρνια μου». Αλλά και με την τελική τοποθέτηση του Ιησού προς τον Πέτρο με το «τί πρὸς σέ; σὺ ἀκολούθει μοι», απαλοίζει από τη «φαρέτρα» του Πέτρου κάθε μελλοντική πιθανή ευθύνη ενασχόλησής του με την προσωπική πορεία του συμμαθητή και συναδέλφου του. Κρίσιμη διαχείριση σύγκρουσης ενός Ηγέτη, από άποψη Οργανωσιακής Συμπεριφοράς.

Σύμφωνα με την Οργανωσιακή Συμπεριφορά και Διοίκηση, στην περικοπή Ιωάν.21:15-23, αν αρχίζει να διαφαίνεται κάποια επικείμενη σύγκρουση, αυτή επικεντρώνεται στη διαδικασία (logistics) της εργασίας ή του έργου (process conflict). Θεωρούμε όμως ότι η κομβική και διορατική παρέμβαση του Χριστού ως αληθινού Ηγέτη προλαμβάνει περαιτέρω ανταγωνιστικότητα και δεν έχουμε εξέλιξη της σύγκρουσης διαδικασίας ή έργου σε σύγκρουση σχέσεων.

Συνεπώς, το ενδιαφέρον χαρακτηριστικό και των δύο περικοπών είναι ότι δεν εμφανίζεται αυτό το φαινόμενο (relationship conflict), που είναι παθογενής και δυσλειτουργική σύγκρουση. Θεωρούμε ότι στη μεν Ιωάν.20:1-10 περικοπή η σύγκρουση επικεντρώνεται στην εργασία ή το έργο (task conflict), εξαιτίας της ύπαρξης διαφορετικής κρίσης, γνώμης ή προσέγγισης για το τι έχει απογίνει με το Σώμα του Ιησού. Στη δε Ιωάν.21:15-23 έχουμε μικρή ή αναδυόμενη σύγκρουση στη διαδικασία της εργασίας (process conflict), για το πώς θα διαμοιραστούν οι αποστολικές αρμοδιότητες.

Η ψηλάφηση των περικοπών που «αγκάλιασαν» τις προσωπικές κι ανθρώπινες στιγμές των αποστόλων, συνάμα με τη στάση Του Διδασκάλου ήταν η προσωπική χαρά της επιστημονικής έρευνας μου, με εργαλεία την κριτική των βιβλικών κειμένων και την βιβλιογραφική οπτική της Οργανωσιακής Συμπεριφοράς και Διοίκησης. Ήταν μια αποκάλυψη για μένα το γεγονός ότι οι συγκρούσεις αποβαίνουν αν είναι υγιείς σε παραγωγή και εμπλουτισμό της γνώσης και της αλήθειας. Κάθε λειτουργική σύγκρουση είναι ένα πνευματικό «Μπιγκ Μπανγκ» που παράγει μόνο θετικά και δημιουργικά αποτελέσματα.

Οι νέοι δρόμοι της έρευνας που ανοίγονται προκαλούν το επιστημονικό ενδιαφέρον για περαιτέρω βαθύτερη μελλοντική έρευνα στην ψηλάφηση συγκρουσιακών και

ανταγωνιστικών στοιχείων και μεταξύ άλλων βιβλικών φιγούρων, όπως άλλωστε ήδη διαφάνηκε σε μια παραλληλότητα μέσα σε όλη τη Βίβλο. Επίσης, άλλο ενδιαφέρον εμπλεκόμενο στοιχείο που θα μπορούσε να εξεταστεί από τη μελλοντική έρευνα είναι ο ρόλος του Ηγέτη, ο οποίος καλείται να προλάβει την εκδήλωση δυσλειτουργικών και μη παραγωγικών συγκρούσεων ή να αφήσει να εκδηλωθούν λειτουργικές Συγκρούσεις προς χάριν παραγωγής νέων δεδομένων, νέων ιδεών και γενικότερα μιας νέας πραγματικότητας. Ευχή μας είναι να γίνουν κι άλλες μελλοντικές έρευνες και μελέτες που να βασίζονται στη διεπιστημονικότητα, διότι κατά την άποψη μας είναι μια σύγχρονη μεθοδολογία, η οποία θα προσδώσει μια άλλη προσέγγιση κι ένα άλλο κοίταγμα στα υπό έρευνα θέματα.

Η θετική, παραγωγική και λειτουργική σύγκρουση Πέτρου και «ηγαπημένου μαθητή» μπορεί να είναι πρότυπο για τη δυναμική αλληλοσυσχέτιση που μπορούν να έχουν τα μέλη μιας ομάδας, η οποία θέλει να παράγει έργο.

Βιβλιογραφία

Πηγές

- *Η Αγία Γραφή, Παλαιά και Καινή Διαθήκη*. Αθήνα: Ελληνική Βιβλική Εταιρία, 2003.
- *Η Καινή Διαθήκη*. 9^η έκδ. Αθήνα: Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος, 2009.
- Nestle, και Aland. *Novum Testamentum Graece*. 28ο έκδ. DEUTSHE BIBELGESELLSCHAFT, 2012.

Βιβλία και άρθρα

- Αγουρίδης, Σάββας. *Η Αποκάλυψη του Ιωάννη*. Θεσσαλονίκη: Πουρναρά, 2004.
- ———. *Το κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο, Α΄ Κεφ. 1-12*. Θεσσαλονίκη: Π.Πουρναρά, 2005.
- ———. *Το κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο, Β΄ Κεφ.13-21*. Θεσσαλονίκη: Π.Πουρναρά, 2005.
- Αντωνίνος, Μάρκος Αυρήλιος. *Τα εις Εαυτόν*. Θύραθεν, 2009.
- Αντωνόπουλος, Αθανάσιος, και Σωτήριος Δεσπότης. *Πίστη και Βίωμα της Ορθοδοξίας Διαχρονικές Συνιστώσες της Χριστιανικής Θεολογίας στην Ορθοδοξία*. τ. 3. Πάτρα: ΕΑΠ, 2008.
- Αριστοτέλης. *Ηθικά Νικομάχεια*, χ.χ.
https://el.wikisource.org/wiki/%CE%97%CE%B8%CE%B9%CE%BA%CE%AC_%CE%9D%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BC%CE%AC%CF%87%CE%B5%CE%B9%CE%B1/1.
- ———. *Ποιητική*. Αχάιοι Συγγραφείς 112. Απρίλιος 2008: Ζήτρος, χ.χ.
- Αριστοτέλους. *Πολιτικά Α΄2*, χ.χ.
- Βατοπαιδινός, Ιωσήφ. 'Η Χριστιανική Ηθική μετά τη σάρκωση του Θεού Λόγου [2ο μέρος]', 2017. <https://www.pemptousia.gr/2017/12/i-christianiki-ithiki-meta-ti-sarkosito-2/>.
- Βούλγαρης, Χρήστος. *Εισαγωγή εις την Καινήν Διαθήκην*. τ. τ.Α΄. Εν Αθήναις: Χρήστου Σπ. Βούλγαρη, 2005.
- Γκόπη, Όλγα. 'Η Ηθική Φιλοσοφία του Παναίτιου και του Ποσειδωνίου', 2006.
<http://olympias.lib.uoi.gr/jspui/bitstream/123456789/7251/1/%CE%9C.%CE%95.%20%CE%93%CE%9A%CE%9F%CE%A0%CE%97.pdf>.

- Δεσπότης, Σωτήριος. 'Ελληνική Φιλοσοφική Ηθική και Ηθική του Πρωτοχριστιανισμού, Διαχρονικές Συνιστώσες της Θεολογίας στην Ορθοδοξία. [ΟΡΘ 60]'. ΠΑΤΡΑ: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο τ.Γ (2009): 155–275.
- ———. *Ο Κώδικας των Ευαγγελίων, Εισαγωγή στα Συνοπτικά Ευαγγέλια και Πρακτική μέθοδος Ερμηνείας τους*. 2ο έκδ. Αθήνα: ΑΘΩΣ, 2009.
- ———. 'Πρακτικά Συνεδρίου Ιεράς Μητροπόλεως Ηλείας και Τμήματος Κοινωνικής Θεολογίας Πανεπιστημίου Αθηνών'. Πύργος και Αμαλιάδα, 2017.
- Δημητράκος, Δημήτρης. *Μέγα Λεξικόν Της Ελληνικής Γλώσσης*. τ. Τόμος Α. Πιρόγα, 2008.
- *Επικούρεια Φιλοσοφία, Μαθήματα στον Κήπο Αθηνών*. τ. Β'. Φίλοι Επικούρειας Φιλοσοφίας 'Κήπος', 2016.
- Επίκτητος. *Εγχειρίδιο, Σύνοψη της Στωικής Φιλοσοφίας και Ηθικής*. Εκδοτική Θεσσαλονίκης, 2005.
- Ζαβλανός, Μύρων. *Οργανωτική Συμπεριφορά*. Αθήνα: Αθ. Σταμούλης, 2002.
- Ζολώτας, Εμμανουήλ. *Ερμηνεία εις το κατά Ιωάννην Ευαγγέλιον*. τ. Τόμος Α'. Αθήναισιν, 1906.
- Ιερόθεος Ναυπάκτου. *Εμπειρική Δογματική της Ορθοδόξου Καθολικής Εκκλησίας*. 2ο έκδ. τ. Α. Λεβαδειά: Ιερά Μονή Γενελίου της Θεοτόκου, 2011.
- Ιωαννίδης, Θωμάς. *Η Γλώσσα της Καινής Διαθήκης*. Αθήνα: Έννοια, 2014.
- Καισαρείας, Ευσέβιος. *Εκκλησιαστική Ιστορία*. Sumtibus I. C. Hendelii, 1779.
https://books.google.gr/books?id=Mh4VAAAAYAAJ&printsec=frontcover&hl=el&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false.
- ———. *Εκκλησιαστική Ιστορία, χ.χ.*
http://users.uoa.gr/~nektar/orthodoxy/history/eysebios_ecclesia_historia.htm.
- Καραβιδόπουλος, Ιωάννης. *Εισαγωγή στην Καινή Διαθήκη*. 3ο έκδ. Θεσσαλονίκη: Π.Πουρνάρα, 2010.
- Κριαράς, Εμμανουήλ. *Νέο Ελληνικό Λεξικό*. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, 1995.
- Κύριλλος Αλεξανδρείας. *Patrologia Cursus Completus, Series Graeca*. τ. 73. Paris: Accurante J.-P.Migne, 1864.
- Λαέρτιος, Διογένης. *Άπαντα, βιβλία 6-7*. τ. 3. Αθήνα: Κάκτος, 1994.
- Λεμοντζής, Θεόφιλος. '«Οφθαλμόν αντί οφθαλμού» (Λευιτ. 24, 20-21). Είναι εκδικητικός ο Μωσαϊκός νόμος';, 2017.

<https://www.pemptousia.gr/2017/04/ofthalmou-anti-ofthalmou-levit-24-20-21-ine-ekdikitikos-o-mosaikos-nomos/>.

- Μαντζαρίδης, Γεώργιος. *Κοινωνιολογία του Χριστιανισμού*. Θεσσαλονίκη: Πουρναρά, 2010.
- ———. *Χριστιανική Ηθική II*. 2ο έκδ. Θεσσαλονίκη: Π.Πουρναρά, 2010.
- Μπαμπινιώτης, Γεώργιος. *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*. Αθήνα: Κέντρο ΛΕΞΙΚΟΛΟΓΙΑΣ, 1998.
- ———. *Λεξικό Της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*. Κέντρο ΛΕΞΙΚΟΛΟΓΙΑΣ, 2012.
- Μπουραντάς, Δημήτρης. *Μάνατζμεντ*. Αθήνα: Μπένου, 2015.
- Νικολαΐδης, Απόστολος. *Κοινωνική Ηθική*. Γρηγόρης, 2009.
- ———. *Προβληματισμοί Χριστιανικού Ήθους*. Αθήνα: Γρηγόρης, 2002.
- 'Πάπυρος-Λαρούς-Μπριτάννικα', τ. 51. Εγκυκλοπαίδεια, 1996.
- Πελεγρίνης, Θεοδόσιος. *Ηθική Φιλοσοφία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 1997.
- Ράτσινγκερ-Πάπα Βενέδικτου Ιστ', Γιόσεφ. *Ο Ιησούς από τη Ναζαρέτ*. Αθήνα: Ψυχογιός, 2007.
- Σενέκας, Λεύκιος Ανναίος. *Περί της Πνευματικής Γαλήνης*. Πατάκη, 2018.
- ———. *Περί της Συντομίας της Ζωής*, 2019.
- Σκιαδαρέσης, Ιωάννης. *Ιωάννεια Γραμματεία*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας, 2013.
- Τζέρπος, Βασίλειος Δ. *Το ιωάνναιο πρόβλημα, Συμβολή στη μελέτη της Ιωάννειας γραμματείας*. Βιβλική Βιβλιοθήκη 43. Θεσσαλονίκη: Π.Πουρναρά, 2009.
- Τούλλιος, Κικέρων Μάρκος. *Περί Καθηκόντων*. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2017.
- Τρεμπέλας, Παν. Ν. *Υπόμνημα εις το κατά Ιωάννην Ευαγγέλιον*. Αθήναι: Ζωή, 1954.
- ———. *Υπόμνημα εις το κατά Ιωάννην Ευαγγέλιον*. Αθήναι: Αδελφότης Θεολόγων 'Ο Σωτήρ', 1990.
- Χατζηπαντελή, Παναγιώτα Σ. *Διοίκηση Ανθρώπινου Δυναμικού*. Αθήνα: Μεταίχμιο, 1999.
- Χριστοδούλου, Ιωάννης. 'Τα ζητήματα της προκοπής και της παιδείσεως στη φιλοσοφία του Επικτήτου', 2002.

<http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/14538#page/18/mode/2up>.

- Χρυσόστομος, Ι. *Άπαντα των Αγίων Πατέρων, Ιωάννου Χρυσοστόμου Έργα, Υπόμνημα εις το κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο, Ομιλία ΠΕ'.* τ. 75. Ελληνικός Εκδοτικός Οίκος, χ.χ.
- Χυτήρης, Λεωνίδα. *Οργανωσιακή Συμπεριφορά.* Αθήνα: Φαίδιμος, 2013.
- ———. *Οργανωσιακή Συμπεριφορά.* 4ο έκδ. Αθήνα: Μπένου, 2017.
- Aquinas, St. Thomas. *Commentary on the Gospel of John Chapters 13-21.* Washington: The Catholic University of America Press, 2010.
- Bauckham, Richard. *Jesus and the Eyewitnesses: The Gospels as Eyewitness Testimony.* Grand Rapids, MI: Eerdmans, 2006.
- ———. *The Testimony of the Beloved Disciple: Narrative, History, and Theology in the Gospel of John.* Grand Rapids, MI: Baker Academic, 2007.
- Bisno, Herb. *Managing Conflict.* Sage Publications, 1988.
- Bockmuehl, Markus. *Simon Peter in Scripture and Memory: The New Testament Apostle In The Early Church.* Baker Academic, 2012.
- 'Bodmer Papyri - Wikipedia'. Ημερομηνία πρόσβασης 14 Αύγουστος 2017.
https://en.wikipedia.org/wiki/Bodmer_Papyri.
- Bradford, B., και Jr. Blaine. *Peter in The Gospel of John, The Making of an Authentic Disciple.* Boston: Brill, 2007.
- Brown, Raymond E. *The Community of the Beloved Disciple: The Life, Loves and Hates of an Individual Church in New Testament Times.* New York: Paulist Press, 1979.
- Bruce, F.B. *The Gospel of John: Introduction, Exposition and Notes.* Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company, 1983.
- Bultmann, Rudolf. *The Gospel of John: A Commentary.* 1η έκδ. Philadelphia: Westminster John Knox Pr, 1971.
- Burke, Ronald. *Methods of Resolving Interpersonal Conflict, Studies in Organizational Psychology.* Boston: Allyn and Bacon, 1972.
- Byers, Andrew J. *Johannine Theosis: The Fourth Gospel's Narrative Ecclesiology of Participation and Deification.* Durham University, 2014.
<http://etheses.dur.ac.uk/10908/>.
- Carnevale, Peter J.D., και Alice M. Isen. 'The influence of positive affect and visual access on the discovery of integrative solutions in bilateral negotiation'. *Organizational Behavior and Human Decision Processes* 37, τχ. 1 (1986): 1–13.

- ‘Chester Beatty Papyri’. Στο *Wikipedia*, 4 Αύγουστος 2017.
https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Chester_Beatty_Papyri&oldid=793872958.
- ‘Codex Sinaiticus - About Codex Sinaiticus’. Ημερομηνία πρόσβασης 14 Αύγουστος 2017. <http://www.codexsinaiticus.org/en/codex/>.
- Collins, Jim, και Jerry I. Porras. *Built to Last: Successful Habits of Visionary Companies*. New York: Harper Business Essentials, 1994.
- Coser, Lewis. ‘Conflict: Social Aspects.’ Στο *International Encyclopedia of the Social Sciences*, 232. Vol.3. New York: Macmillan and The Free Press, 1968.
- Deutch, Morton. *The Resolution of Conflict*. New Haven: Yale University Press, 1973.
- Freytag, Gustav. *TECHNIQUE OF THE DRAMA, An exposition of dramatic composition and art*. 3ο έκδ. CHICAGO: SCOTT, FORESMAN ND COMPANY, 1900.
<https://archive.org/details/freytagstechniqu00freyuoft>.
- Haas, William. *Standard Languages: Spoken and Written*. Manchester University Press, 1982.
- Hatch, J.M. ‘Relation between organizational culture, identify and image’. *European Journal of Marketing* Vol.31, τχ. No. 5/6 (1997): 356–65.
- Hellriegel, Don., και John W. Slocum. *Management*. 6ο έκδ. United States: Addison-Wesley, 1992.
- Heylbut, Gustavus. *Eustratii et Michaelis et anonyma in Ethica Nicomachea commentaria*, 2013.
- Hofstede, G. *Cultures and Organizations*. Netherlands: Harper Collins Business, 1994.
[https://e-
edu.nbu.bg/pluginfile.php/900222/mod_resource/content/1/G.Hofstede_G.J.Hofstede_M.Minkov%20-%20Cultures%20and%20Organizations%20-%20Software%20of%20the%20Mind%203rd_edition%202010.pdf](https://e-
edu.nbu.bg/pluginfile.php/900222/mod_resource/content/1/G.Hofstede_G.J.Hofstede_M.Minkov%20-%20Cultures%20and%20Organizations%20-%20Software%20of%20the%20Mind%203rd_edition%202010.pdf).
- Jan G.van der Watt. ‘Salvation in the New Testament: Perspectives on Soteriology’. *Brill Leiden*, 2005.
- Jehn, K.A, L. Greer, S. Levine, και G. Szulanski. ‘The effects of Conflict Types, Dimensions, and Emegent States on Group Outcomes’, *Group Decision and Negotiation* 17, 6 (2008): 465–95.

- 'John Rylands Papyrus Collection (The University of Manchester Library)'. Ημερομηνία πρόσβασης 14 Αύγουστος 2017. <http://www.library.manchester.ac.uk/about/support-us/jrri/priority-collections/papyrus-collection/>.
- Käsemann, Ernst. *The testament of Jesus: A study of the Gospel of John in the light of chapter 17*. The New Testament library. S.C.M. Press, 1968.
- Keener, Craig S. *The Gospel of John: A Commentary*. τ. Ι. United States of America: Baker Academic, 2003.
- Kenyon, Frederic G. (Frederic George). *Our Bible and the Ancient Manuscripts*. New York, Harper, 1958. <http://archive.org/details/ourbibleandanci00kenygoog>.
- Liddell, Scott, και Κωνσταντινίδης. *Μέγαν Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσης*. Γεωργικά, Χ.Χ.
- Pondy, Louis R. 'Organizational Conflict: Concepts and Models'. *Johnson Graduate School of Management, Cornell University* 12, τχ. 2 (Σεπτέμβριος 1967).
- Rahim, Afzalur. *Managing Conflict in Organizations*. 3η. Westport: Transaction Publishers, 2001.
- Ridderbos, Herman. *The Gospel according to John, A Theological Commentary*. Cambridge: Wm.B.Eerdmans Publishing Co., Grand Rapids, χ.χ.
- Robbins, Stephen. *Managing Organizational Conflict : A Non-traditional Approach*. Prentice Hall, 1974.
- ———. *Organizational Behavior: Concepts, Controversies, Applications*. Prentice Hall, 1998.
- Robbins, Stephen, και Timothy Judge. *Οργανωσιακή Συμπεριφορά: Βασικές Έννοιες και Σύγχρονες προσεγγίσεις*. Αθήνα: Κριτική, 2011.
- Schermerhorn, John R. *Εισαγωγή στο Management*. Broken Hill Publishers Ltd, 2010.
- Schnackenburg, R. *The Gospel according to St. John: Gospel III*. τ. 3. London: Burns & Oates, 1982.
- Segovia, Fernando F. 'What is John? Readers and readings of the Fourth Gospel', 158. Atlanta, Georgia: Scholars Press, 1996.
- Steven McShane, και Mary Ann Von Glinow. *Organizational Behavior*. 5ο έκδ. McGraw-Hill Companies, 2010.

Διαδικτυακές πηγές

- ‘Chester Beatty Papyri’, στο *Wikipedia*, 4/8/2017,
https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Chester_Beatty_Papyri&oldid=793872958.
- ‘Bodmer Papyri - Wikipedia’, ημερομηνία πρόσβασης 14/8/2017,
https://en.wikipedia.org/wiki/Bodmer_Papyri.
- ‘Codex Sinaiticus - About Codex Sinaiticus’, ημερομηνία πρόσβασης 14/8/ 2017,
<http://www.codexsinaiticus.org/en/codex/>.
- ‘John Rylands Papyrus Collection (The University of Manchester Library)’, ημερομηνία πρόσβασης 14 /8/2017, <http://www.library.manchester.ac.uk/about/support-us/jrri/priority-collections/papyrus-collection/>.
- Εθνικό Παρατηρητήριο για τις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις. (2009). Εγχειρίδιο πράσινης επιχειρηματικότητας για μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις. Διαθέσιμο στον σύνδεσμο:
<http://www.acsmi.gr/Portals/0/prasini.pdf> , ημερομηνία πρόσβασης 23/09/2018.
- Γ. Μπίτζα, Κατά Ιωάννη 21-Αναστάσιμες εμφανίσεις,
<https://opencourses.uoa.gr/modules/document/index.php?course=SOCTHEOL6&openDir=/5669b755Jn7N>, ημερομηνία πρόσβασης 2/10/2018
- Gustav Freytag, *Technique of the Drama, An exposition of dramatic composition and art*, 3η έκδ. (Chicago: Scott, Foresman And Company, 1900),
<https://archive.org/details/freytagstechniqu00freyuoft>.
- Gustavus Heylbut, Eustratii et Michaelis et anonyma in Ethica Nicomachea commentaria,
https://books.google.gr/books?id=Y06dCgAAQBAJ&hl=el&source=gbs_navlinks_s
- Επίκτητος, Εγχειρίδειον, Εκδοτική Θεσσαλονίκης, 2005,
<http://www.kairatos.com.gr/vivlia/epikthtos.egxeiridio.pdf>

Παράρτημα

Πίνακας 3.1: Διά-δραση κειμένου κεφ.20, 1-10				
Σκηνές	Πρόσωπα (Πρωταγωνιστές/ Δευτεραγωνιστές/κομπάρσοι)	Πληροφορίες/Δράσεις	Εντυπώσεις αισθήσεων	Αισθήματα
Αφόρμηση	Μαριάμ ή Μαγδαληνή	Τῆ δὲ μιᾶ τῶν σαββάτων ἔρχεται πρωτὶ σκοτίας ἔτι οὔσης εἰς τὸ μνημεῖον	καὶ βλέπει (ΟΡΑΣΗ) τὸν λίθον ἡρμένον ἀπὸ τῆς θύρας ἐκ τοῦ μνημείου.	
Κυρίως Θέμα	Ἐξῆλθεν οὖν ὁ Πέτρος καὶ ὁ ἄλλος μαθητῆς (Ιωάννης) (Ιωάννης)	τὰ ὀθόνια κείμενα,	(α) καὶ ἔτρεχον δὲ οἱ δύο ὁμοῦ· (β) καὶ ὁ ἄλλος μαθητῆς προέδραμεν τάχιον τοῦ Πέτρου καὶ ἦλθεν πρῶτος εἰς τὸ μνημεῖον καὶ παρακύψας βλέπει (ΟΡΑΣΗ) οὐ μέντοι εἰσῆλθεν.	ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΚΙΝΗΣΗ
	καὶ Σίμων Πέτρος	εἰς τὸ μνημεῖον,	ἔρχεται οὖν ἀκολουθῶν αὐτῷ καὶ εἰσῆλθεν	ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΚΙΝΗΣΗ

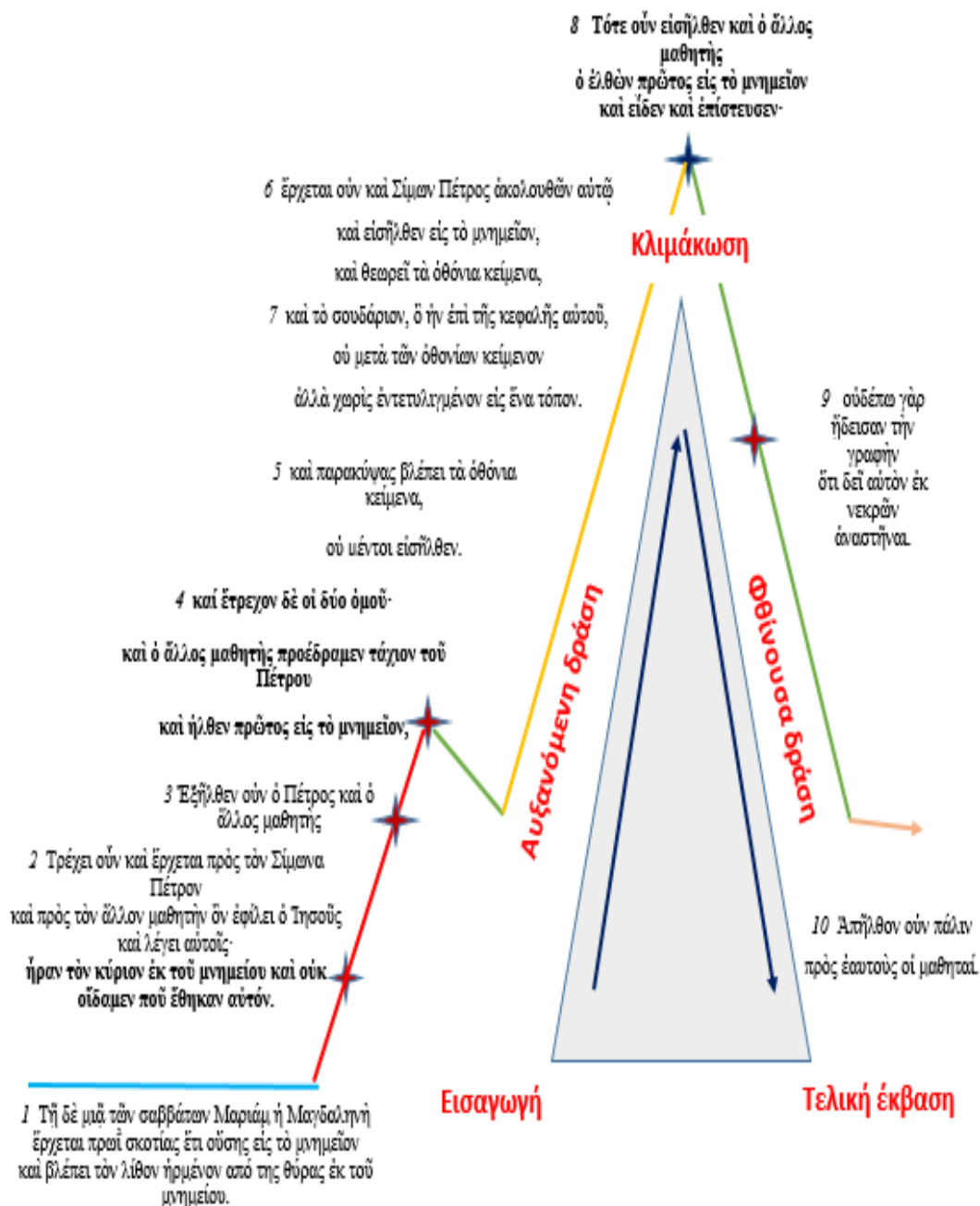
		<p>τὰ ὀθόνια κείμενα, καὶ τὸ σουδάριον, ὃ ἦν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, οὐ μετὰ τῶν ὀθονίων κείμενον ἀλλὰ χωρὶς έντετυλιγμένον εἰς ἓνα τόπον.</p> <p>εἰς τὸ μνημεῖον (καὶ ὁ ἄλλος μαθητῆς-Ιωάννης)</p>	<p>καὶ θεωρεῖ (ΟΡΑΣΗ)</p> <p>Τότε οὖν εἰσῆλθεν καὶ εἶδεν (ΟΡΑΣΗ) καὶ ἐπίστευσεν·</p> <p>οὐδέπω γὰρ ἤδεισαν τὴν γραφὴν ὅτι δεῖ αὐτὸν ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι.</p>	<p>ΕΝΕΡΓΕΙΑ</p> <p>ΠΙΣΤΗ</p> <p>ΑΓΝΟΙΑ</p>
Επίλογος	οἱ μαθηταί	πρὸς ἑαυτοὺς	Ἀπῆλθον οὖν πάλιν	ΑΠΟΧΩΡΗΣΗ

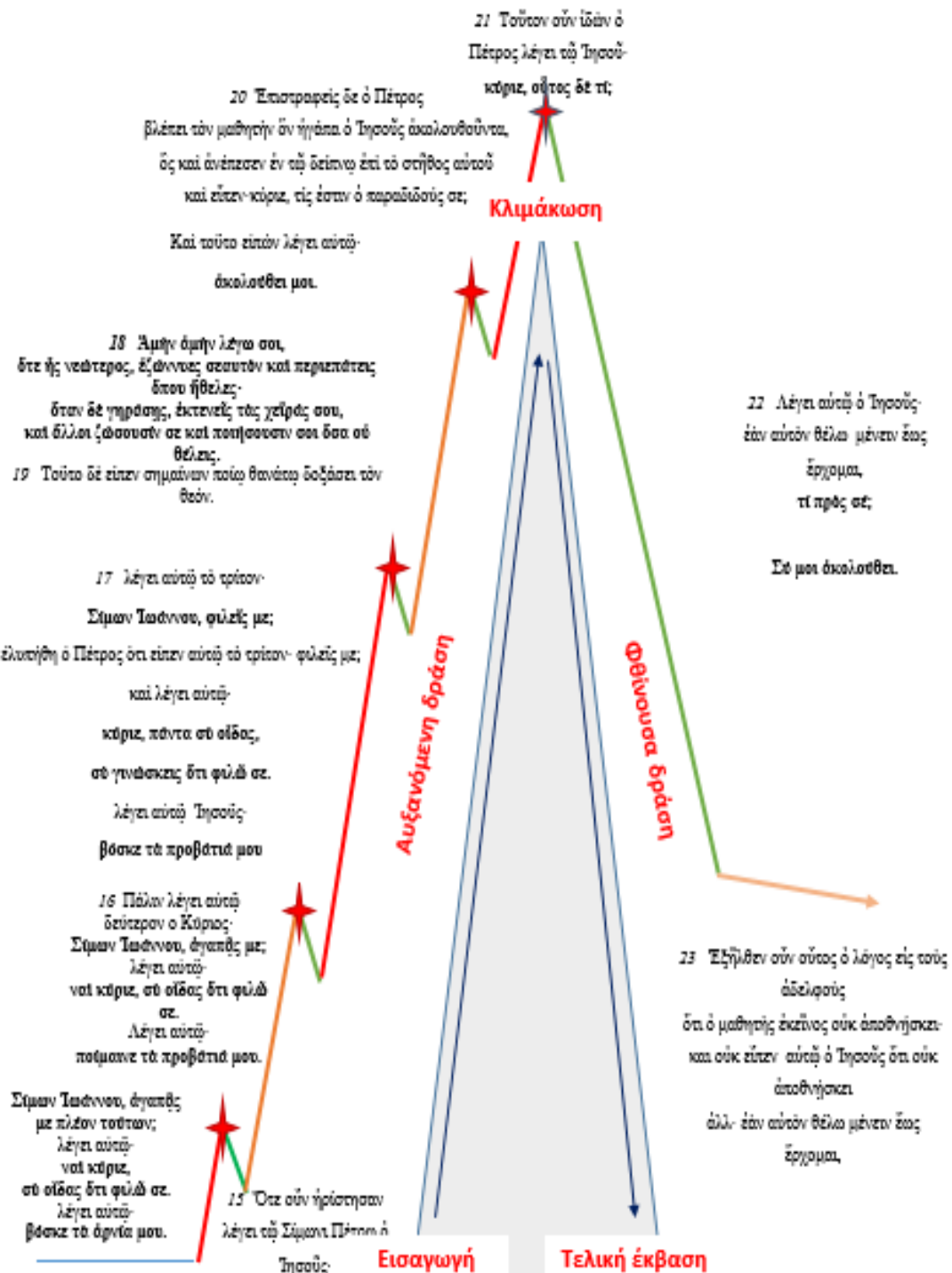
			<p>Σίμων Ἰωάννου, φιλεῖς με; ἐλυπήθη ὁ Πέτρος ὅτι εἶπεν αὐτῷ τὸ τρίτον· φιλεῖς με; καὶ λέγει αὐτῷ· κύριε, πάντα σὺ οἶδας, σὺ γινώσκεις ὅτι φιλῶ σε. λέγει αὐτῷ Ἰησοῦς· βόσκει τὰ προβάτιά μου</p> <p>Ἄμην ἀμὴν λέγω σοι (ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΙΗΣΟΥ)</p> <p>Τοῦτο δὲ εἶπεν σημαίνων ποιῶ θανάτῳ δοξάσει τὸν θεόν.</p> <p>Καὶ τοῦτο εἰπὼν λέγει αὐτῷ·</p>	<p>ΛΥΠΗ</p> <p>ΠΛΗΡΗΣ ΔΙΑΒΕΒΑΙΩΣΗ ΑΓΑΠΗΣ</p> <p>ΕΝΤΟΛΗ ΔΙΑΠΟΙΜΑΝΣΗΣ</p> <p>ΠΡΟΦΗΤΕΙΑ</p> <p>ΕΝΤΟΛΗ</p> <p>ΜΕΤΑ-ΣΤΡΟΦΗ</p>
	<p>Πέτρος</p> <p>Ιωάννης</p>	<p>ὅτε ἦς νεώτερος, ἐζώννυες σεαυτὸν καὶ περιεπάτεις ὅπου ἤθελες· ὅταν δὲ γηράσῃς, ἐκτενεῖς τὰς χεῖράς σου, καὶ ἄλλοι ζώσουσίν σε καὶ ποιήσουσιν σοι ὅσα οὐ θέλεις.</p>		

		<p>τὸν μαθητὴν ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς ἀκολουθοῦντα, ὃς καὶ ἀνέπεσεν ἐν τῷ δείπνῳ ἐπὶ τὸ στήθος αὐτοῦ καὶ εἶπεν· κύριε, τίς ἐστὶν ὁ παραδιδούσ σε;</p>	<p>ἀκολουθεῖ μοι.</p> <p>Ἐπιστραφεὶς δε (ὁ Πέτρος) βλέπει (ΟΡΑΣΗ)</p> <p>Τοῦτον οὖν ιδῶν ὁ Πέτρος λέγει τῷ Ἰησοῦ· κύριε, οὗτος δὲ τί;</p> <p>Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν ἕως ἔρχομαι, τί πρὸς σέ; Σὺ μοι ἀκολουθεῖ.</p>	<p>ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΗ ΑΠΟΡΙΑ- ΠΕΡΙΕΡΓΕΙΑ</p> <p>ΚΑΤΑΛΥΤΙΚΗ ΑΠΑΝΤΗΣΗ</p> <p>ΕΝΤΟΛΗ ΑΠΟΛΥΤΗΣ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗΣ</p>
--	--	--	---	---

Επίλογος			Εξήλθεν οὖν οὗτος ὁ λόγος εἰς τοὺς ἀδελφούς ὅτι ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος οὐκ ἀποθνήσκει· καὶ οὐκ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς ὅτι οὐκ ἀποθνήσκει ἀλλ· ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν ἕως ἔρχομαι, τί πρὸς σέ; (ΑΚΟΗ)
----------	--	--	--

Σχήμα 0.1: Freytag's Pyramid για περικοπή «Ανταγωνισμού των μαθητών Πέτρου και Ιωάννου» (κεφ.20, 1-10)

Σχήμα 0.2: Freitag's Pyramid για περικοπή «Ανταγωνισμού των μαθητών Πέτρου και Ιωάννου» (κεφ.21, 15-23)